

ΕΚΠ

2098κ.

ΕΚΠ

2098κ

ΑΝΤΩΝΙΟΥ Ν. ΧΩΡΑΦΑ
ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ ΤΟΥ 8^{ου} ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΕΞΑΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΡΩΤΗ

36

K

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»

“Οδός Πειραιών 8 (έναντι του Χρηματιστηρίου)

1931

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουν τὴν ὑπογραφὴν τοῦ συγγραφέως
καὶ τὴν σφραγῖδα τοῦ βιβλιοπωλείου τῆς «Ἐστίας».

Αθηνάρχης

XNT * 13/1932
13/1932

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Αἱ τέσσαρες ἐποχαὶ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου.

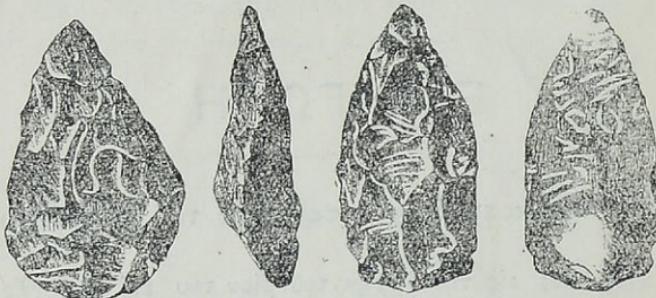
Οἱ ἀνθρωποις εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βίου του ἐπὶ τῆς γῆς εὑρίσκετο ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας εἰς ἀγρίαν κατάστασιν. Ἔξη ἐντὸς τῶν δασῶν εἰς τὰς καιλότητας τῶν δένδρων ἢ ἐντὸς σπηλαίων. Ἐτρέφετο μὲν χόρτα, μὲν καρποὺς καὶ μὲν σάρκας τῶν ζῴων, τὰ δποῖα ἐφόρνευε. Συνήθως ἦτο γυμνός, ἐτυλίσσετο ὅμως καὶ μὲ τὰ δέρματα τῶν ζῴων ποὺ ἐφόρνευεν. Ως ἐργαλεῖα τέλος καὶ ὡς δπλα μετεχειρίζετο ἔύλα καὶ λίθους, τοὺς δποῖους μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόγυρου ἔμαθε νὰ ἐπεξεργάζεται. Μόλις δέ, ἀφ' οὐ παρῆλθον δεκάδες χιλιετηρίδων, ἐγνώρισεν δ ἀνθρώποις τὰ μέταλλα. Τότε ἥρχισε νὰ κατασκευάζῃ δπλα καὶ ἐργαλεῖα κατὰ πρῶτον μὲν ἐκ χαλκοῦ, ἔπειτα δὲ καὶ ἐκ σιδῆρου. Τὴν πορείαν τοῦ ἀνθρώπου μέσα εἰς τὴν δδὸν τῆς προόδου ὄνομάζομεν πολιτισμόν.

Κατὰ ταῦτα δ πολιτισμὸς τοῦ ἀνθρώπου διέτρεξε δύο μεγάλας ἐποχάς, τὴν ἐποχὴν ποὺ κατεσκεύαζε τὰ ἐργαλεῖα του καὶ τὰ δπλα του ἀπὸ λίθου καὶ τὴν ἐποχὴν ποὺ κατεσκεύαζεν αὐτὰ ἀπὸ μέταλλον. Ή πρώτη ὄνομάζεται λιθική, ἡ δευτέρα μεταλλική ἐποχή. Κάθε μία δὲ ἀπὸ αὐτὰς πάλιν ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο ἀλλαζ. • Η λιθικὴ ἐποχὴ ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν παλαιολιθικήν, δτε δ ἀνθρωπος ἀφγνεν ἀκατέργαστα τὰ ἐκ λίθου ἐργαλεῖα του, καὶ εἰς τὴν νεολιθικήν, δτε ἐλέαντες τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν. Ή δὲ μεταλλικὴ ἐποχὴ ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν τοῦ χαλκοῦ καὶ εἰς τὴν τοῦ σιδῆρου. Οθεν αἱ ἐποχαὶ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι τέσσαρες· ἡ παλαιολιθική, ἡ νεολιθική, ἡ τοῦ χαλκοῦ καὶ ἡ τοῦ σιδῆρου.

Παλαιολιθικὴ ἐποχή. Τὸν πολιτισμὸν τοῦ παλαιολιθικοῦ

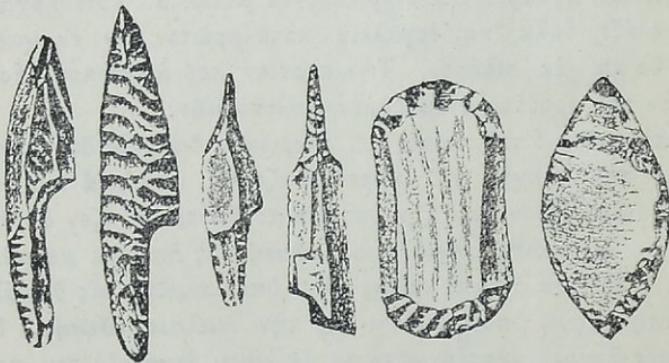
ἀνθρώπου γνωρίζομεν ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς ποὺ ἔγιναν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ ιδίως εἰς τὴν Γαλλίαν.

Τὰ ἐργαλεῖα του εἶναι ἀπὸ σκληρὸν λίθου. Τὰ ἀρχαιότερα ἀπὸ αὐτὰ είχον σχῆμα ἀμυγδάλου. Κατόπιν κατεσκευάσθησαν καὶ ἐργα-

Εἰκ. 1. Πρωτογενῆ ἐργαλεῖα καὶ ὅπλα ἀπὸ σκληρὸν λίθου.

λεῖα ἄλλων σχημάτων καὶ ὅπλα, μάχαιραι, ξύστραι, τρυπάνια καὶ αἰχμαὶ ἀκοντίων. Τελευταῖον δὲ κατεσκευάσθησαν καὶ ἐργαλεῖα ἀπὸ δοτᾶ καὶ κέρατα ζώων. Ἀξιον παρατηρήσεως εἶναι, διὸ ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων ὁ ἀνθρώπος ησκει τὴν γλυπτικήν. Ἐπὶ λίθου καὶ συνηθέστερον ἐπὶ δοτῶν καὶ κεράτων ζώων (ιδίως τοῦ τότε

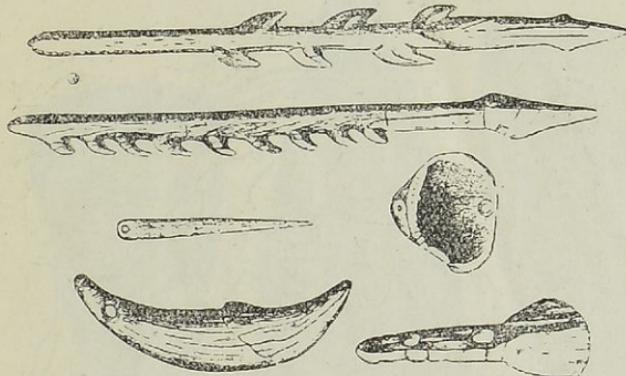

Εἰκ. 2. Ἔργαλεῖα καὶ ὅπλα ἀπὸ σκληρὸν λίθου (2 αἰχμαὶ ἀκοντίων, 2 τρυπαναὶ 1 ξύστρα καὶ ἐν πρωτογενὲς ἐργαλεῖον μετασχηματισμένον).

ὑπάρχοντος ταράνδου) ἔχάρασσε διαφόρους μορφάς, σπανίως ἀνθρώπων, συνήθως ὅμως ζώων, καὶ διάφορα κοσμήματα, ἐνίστε μάλιστα καὶ ἑζωγράφει αὐτά. Ἐπίσης δὲ κατεσκεύαζε καὶ ἀγαλμάτια.

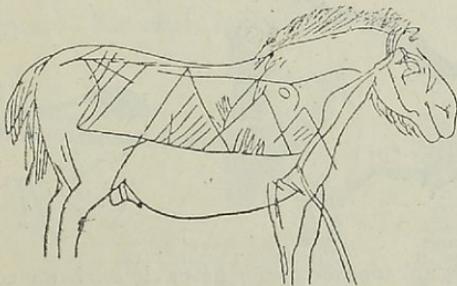
‘Ο ἀνθρώπος τῶν χρόνων αὐτῶν δὲν ἔκαλλεργει τὴν γῆν, οὕτε

είχεν ἔξημερώσει τὰ ζῷα. "Εἶη κυρίως ἀπὸ τὸ κυνήγιον καὶ τελευταῖων ἀπὸ τὴν ἀλιείαν. Δὲν εἶχε μόνιμου κατοικίαν, ἀλλ᾽ ἔζηεις ὑπηρέμους τόπους καὶ ἐντὸς σπηλαίων. Ἡτο κατ᾽ ἀρχὰς γυμνός, κατόπιν δὲ ἐσκεπάζετο μὲ τὰ δέρματα τῶν ζῷων ποὺ ἐφόγευεν.

Εἰκ. 3. Ἔργα λεία, ὅπλα καὶ κοσμήματα ἀπὸ ὀστᾶ καὶ κέρατα ζῷων.

Ο παλαιολιθικὸς ἀνθρωπὸς πιθανὸν νὰ ἦτο καὶ ἀνθρωποφάγος. Δὲν γνωρίζομεν δὲ καὶ ἣν ἐλάτρευε θεούς. "Εθαπτεν ὅμως τοὺς νεκροὺς του εἰς τὸ ἴδιον σπήλαιον, εἰς τὸ ὅποιον κατέκει, κάτω ἀπὸ τὴν ἑστίαν.

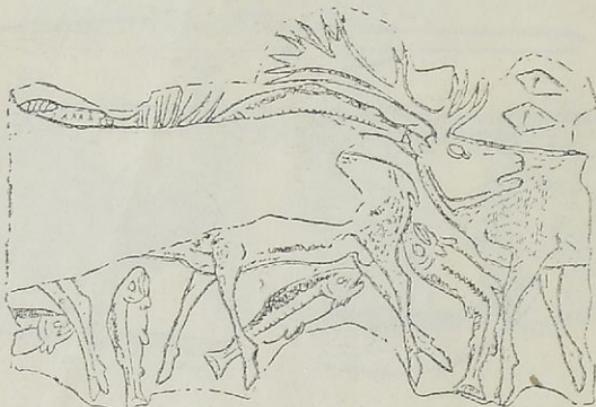

Εἰκ. 4. Ἰππος χαραγμένος εἰς σπήλαιον.

Πόσον χρόνον διήρκεσε καὶ πότε ἔληξεν ἡ παλαιολιθικὴ ἐποχὴ δὲν γνωρίζομεν. Πιθανὸν νὰ διήρκεσεν 100000 ἔτη καὶ νὰ ἔληξε περίπου 15000 ἔτη π. Χ.

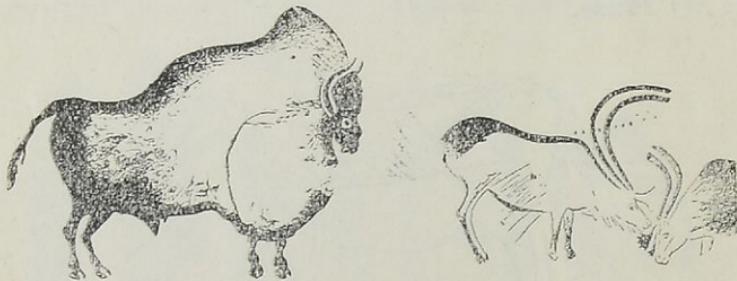
Νεολιθικὴ ἐποχὴ. Τὸν πολιτισμὸν τοῦ νεολιθικοῦ ἀνθρώπου γνωρίζομεν ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς ποὺ ἔγιναν εἰς Γαλλίαν, Βέλγιον, Δαγκίαν, Σουηδίαν καὶ εἰς τὰς λίμνικς τῆς Ἐλβετίας.

‘Ο νεολιθικὸς ἄνθρωπος ἔξακολουθεῖ νὰ κατασκευάζῃ, δπως ὁ παλαιολιθικὸς, ἐργαλεῖα ἐκ λίθου, ἀλλὰ γνωρίζει νὰ λεσίνη αὐτά. Ἐπίσης γνωρίζει νὰ κατασκευάζῃ πολλὰ ἐργαλεῖα, ὅπλα καὶ σκεύη ἐξ ὀστῶν ζώων, πρὸ πάντων δὲ ἐκ κεράτων ἐλάφου καὶ

Εἰκ. 5. Τάρανδος καὶ ἵχθυες χαραραγμένοι ἐπὶ ὀστοῦ ταράνδου.

ἐνίστε ἐκ ξύλου. Ἐπίσης κατασκευάζει ἀγγεῖα ἐκ πηλοῦ μὲ χαραγμένα γεωμετρικὰ σχήματα, ἀλλὰ χειροποίητα καὶ ψημένα εἰς

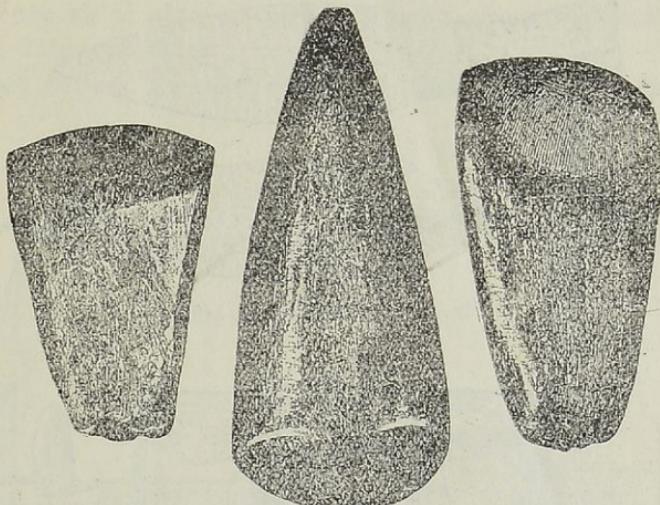

Εἰκ. 6. Βόνασος καὶ τάρανδος χαραγμένοι εἰς σπήλαιον καὶ χρωματισμένοι μὲ χρώματα μαῦρον καὶ κόκκινον.

τὸ πῦρ τῆς ἑστίας. Δὲν εἰξεύρει δῆμως τὴν γλυπτικὴν τοῦ παλαιολιθικοῦ ἀνθρώπου.

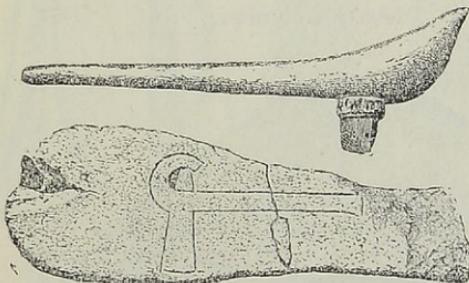
‘Ο νεολιθικὸς ἄνθρωπος ἔχει μόνιμον κατοικίαν. Κατοικεῖ εἰς κώμας, καὶ εἰς μερικὰ μέρη κάμνει συνοικισμοὺς ἐντὸς λιμνῶν μὲ οἰκίας στηριγμένας ἐπὶ πασσάλων. Αἱ οἰκίαι του εἶναι ὑπόγεια ἢ καλύβαι περιφερικαί, ἔπειτα δῆμως καὶ τετράγωνοι, κατασκευασμέ-

ναι ἀπὸ πλέγματα ξύλου ἐπενδυμένα μὲ ἐπίχρισμα πηλοῦ. Ἐχεῖ
ἔξημερώσει τὸν χύνα, τὸν βοῦν, τὴν αἶγα, τὸ πρόβατον, τὸν χοῖρον καὶ τελευταῖον τὸν ἵππον. Ἐχεις ἔννοιαν τοῦ θείου καὶ πε-

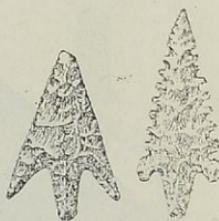

Εἰκ. 7. Πελέκεις λελεασμένοι: ἐκ λίθου.

στεύει, ὅτι ὁ νεκρὸς ἐξαχολουθεῖ νὰ ζῇ εἰς τὸν τάφον. Διὰ τοῦτο
εἰς τοὺς τάφους θέτει ἑργαλεῖα, ἀγγεῖα καὶ ἄλλα προσφιλῆ εἰς τὴν
νεκρὸν πράγματα. Ως τάφοι ἔχρησίμευσον η τὰ σπήλαια, τὰ ὄποια

Εἰκ. 8. Πέλεκυς ἐκ λίθου σφηνωμένος εἰς
ξύλινον στελεόν. Πλάξ ἐπὶ τῆς ὄποιας
είναι χαραγμένος πέλεκυς.

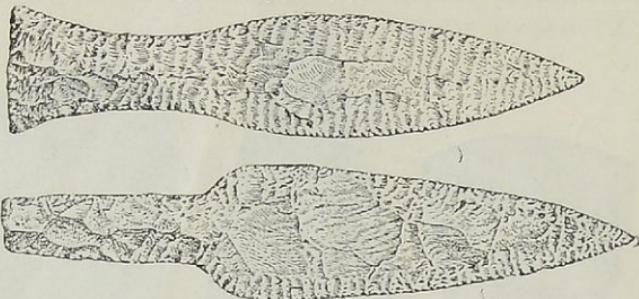

Εἰκ. 9. Αἰχματι βελῶν
ἐκ λίθου.

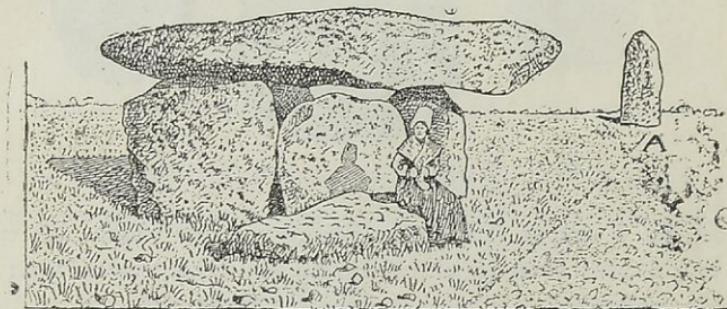
ἔχρησιμοποίουν οἱ παλαιολιθικοὶ ἀνθρώποι: ως κατοικίας, η ιδ. αλ-
τερα κτίσματα καὶ ἀργότερα μεγάλα μνημεῖα (μεγαλιθικά). Ο
ἀνθρώπος ἐξαχολουθεῖ νὰ είναι κυνηγὸς καὶ ἀλιεύς, ἀλλὰ τέρα

είναι καὶ ποιμὴν καὶ καλλιεργεῖ δημητριακάς καρπούς, ιδίως τὸν σῖτον, τὸ λίγον, τὴν ἄμπελον καὶ πολλὰ ὀπωροφόρα δένδρα.

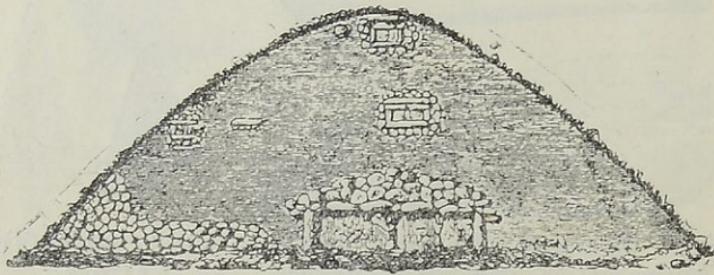
Καὶ τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς ἡ χρονολογία είναι δύσκολον νὰ

Εἰκ. 10. Ἐγχειρίδια ἐκ λίθου.

Εἰκ. 11. Μεγαλιθικὸς τάφος.

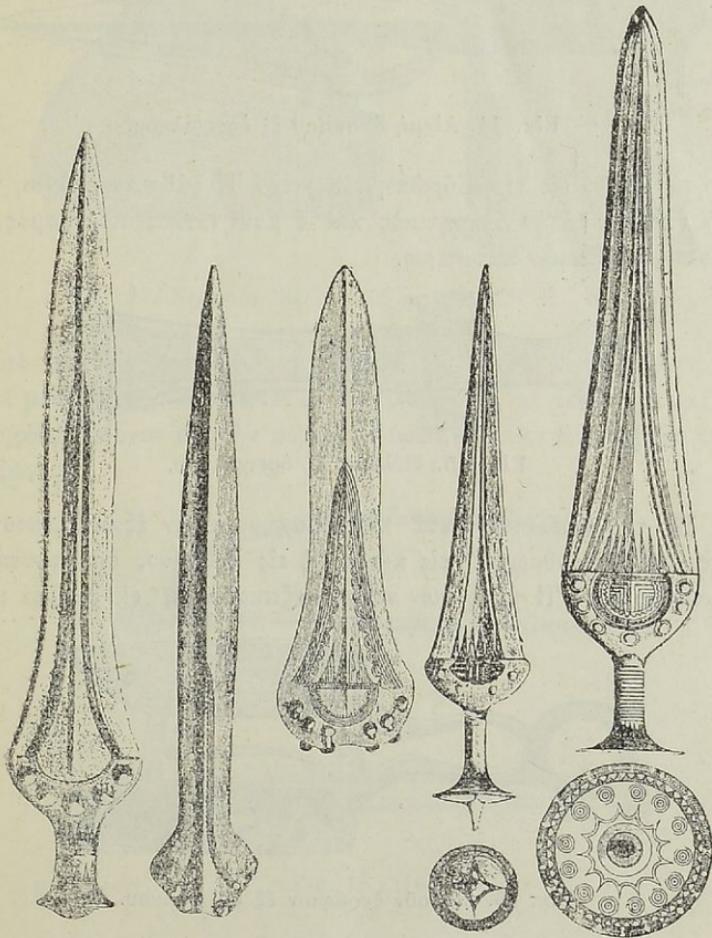

Εἰκ. 12. Τύμβος μὲ τάφον.

δρισθῇ. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἀφ' οὐ ἔληξεν ἡ παλαιολιθικὴ ἐποχή, ἡ κολούθησε μεταβατικὴ ἐποχή, ἡ ὁποία διήρκεσεν 8 χιλιετηρίδας.

Ἡ καθαυτὸ λαιπὸν γεολιθικὴ ἐποχὴ ἀρχίζει τὴν 7ην χιλιετηρίδα καὶ λήγει, εἰς μὲν τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Αἴγαίου πελάγους εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Βησσαρίδος, εἰς δὲ τὰς χώρας τῆς Εύρωπης εἰς τὰ μέσα αὐτῆς καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς βορείου Εύρωπης ἀκόμη ἀργότερα.

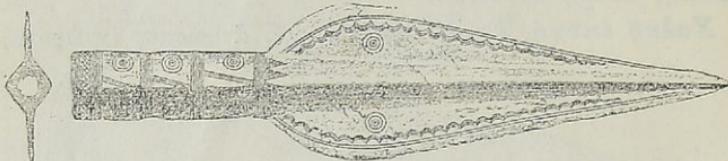
Χαλκῆ ἐποχή. Ἐκ τῶν μετάλλων ὁ ἀνθρωπος ἐγνώρισε κατὰ

Εἰκ. 13. Ξίφη ἢξ οὐριχάλκου.

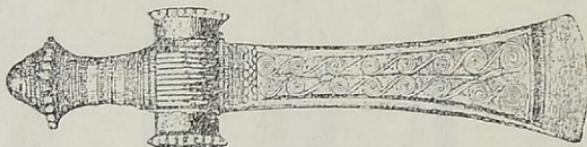
πρῶτον τὸν χαλκόν, συγχρένως δὲ μὲν αὐτὸν καὶ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἀργυρὸν. Ἀλλὰ τὰ πολύτιμα μέταλλα ὀλίγον συγετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ πολυτισμοῦ, διότι ἔχον-

σίμευον μόνον εἰς κατασκευὴν κοσμημάτων. Τὰ ἔργαλεῖά του, τὰ δπλα του καὶ τὰ σκεύη του κατεσκεύαζεν ἐν χαλκοῦ. Διὰ τοῦτο ἡ ἐποχὴ αὐτὴ ὠνομάσθη χαλκῆ ἐποχή. Ἐγγάρισαν δὲ τὰ μέταλλα κατὰ πρώτον εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἀπὸ ἐδῶ δὲ ἐπειτα μετεδέσθη ἡ

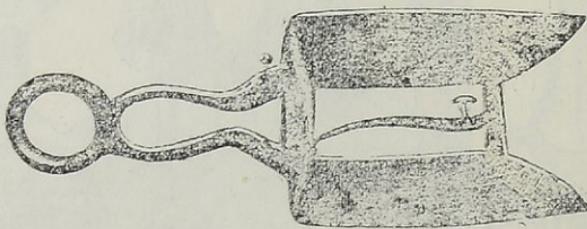
Eik. 14. Αἰχμὴ ἀκοντίου ἐξ ὁρειχάλκου.

χρῆσις αὐτῶν εἰς τὴν Εὐρώπην. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνεπτύχθη κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ κρητικὸς καὶ ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμός, τὸν δποιον θὰ ἴδωμεν κατατέρω.

Eik. 15. Πέλεκυς ἐξ ὁρειχάλκου.

Εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐξακολουθοῦν νὰ κατοικουν οἱ ἄγνωποι: εἰς κώμας ἡ εἰς λιμναῖσις ἐπὶ πασσάλῳ συγοικισμούς. Ἡ ταφὴ τῶν νεκρῶν ἐξακολουθεῖ εἰς μερικὰ μέρη

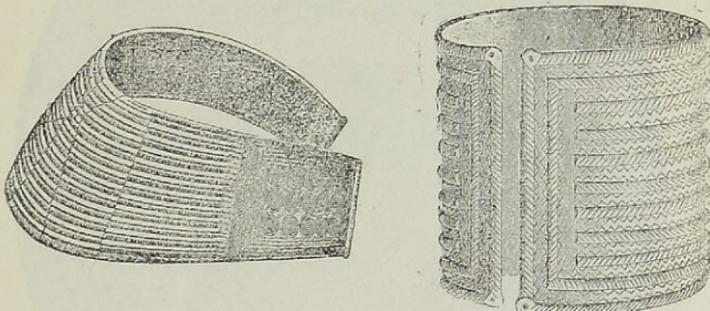

Eik. 16. Διπλοῦν ἔνδυματον ἐξ ὁρειχάλκου.

νὰ γίνεται εἰς μεγαλιθικὰ μνημεῖα, ἀλλὰ μικρότερα ἀπὸ τὰ τῆς νεολιθικῆς, συνήθως δὲ εἰς τάφους μὲ σχῆμα κιβωτίου, τοὺς δποιοὺς ἐσκέπαζον μὲ πολὺ χῶμα καὶ ἀπετέλουν τύμπον. Πολλάκις δημιώσεις νεκρῶς ἐκάλεστο καὶ τότε τὰ δστα ἐτίθεντο εἰς μικροὺς τάφους ἐντὸς θορίας. Τὰ πήλινα ἀγγεῖα εἶναι, δπως καὶ κατὰ τὴν προηγουμέ-

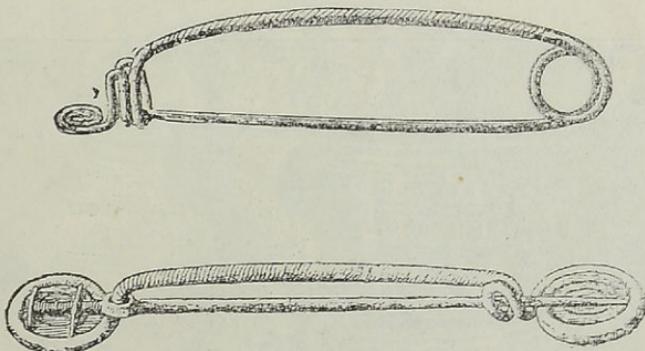
νην ἐποχήν, μόνον δὲ εἰς τὸ τέλος ἀναφαίνονται ὑδρίαι προσωπό-
μαρφοι καὶ ἀγγεῖα χυτά ἐξ ὀρειχάλκου καὶ ἐνίστε ἐκ χρυσοῦ μὲ-
χαραγμένας διακοσμήσεις.

Ἡ χαλκίνη ἐποχὴ ἀρχίζει, εἰς μὲν τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὸ Αιγαῖο-

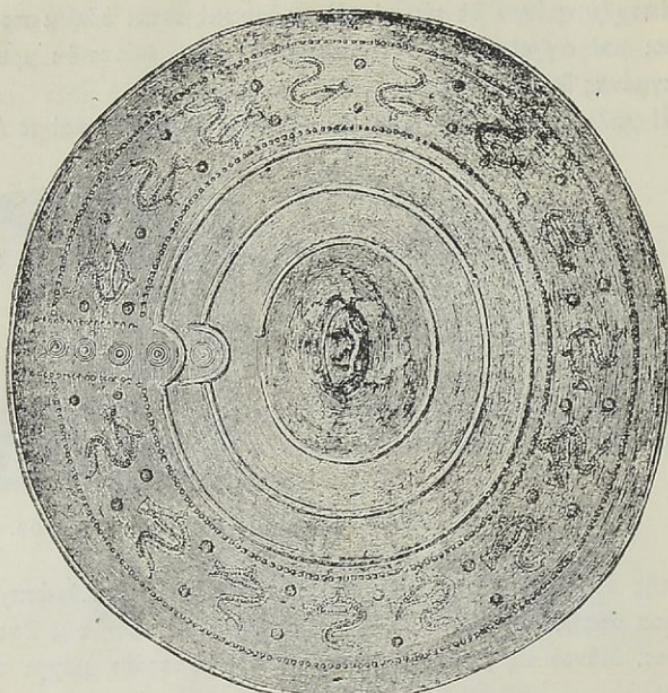
Εἰκ. 17. Χρυσοῦν Ψέλιον καὶ περιδέραιον ἐξ ὀρειχάλκου.

ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς 3ης χιλιετηρίδος, εἰς δὲ τὴν Εὐρώπην περὶ
τὰ μέσα αὐτῆς, τελειώνει δὲ εἰς ὅλας κατὰ τὰ τέλη τῆς 2ας χιλιε-
τηρίδος. Μόνον εἰς τὴν βαρείαν Εὐρώπην παρετάθη μέχρι τοῦ 5ου
αἰῶνος.

Εἰκ. 18. Πόρπαι.

Σιδηρᾶ ἐποχή. Ἡ ἐμφάνισις καὶ ἡ ἐπικράτησις τοῦ σιδήρου
χαρακτηρίζει τὴν τελευταίαν ἐποχὴν τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώ-
που, τὴν σιδηρᾶν. Ἀρχίζει, εἰς μὲν τὰς ἀλλας χώρας ἀπὸ τοῦ 1000-
περίου ἔτους π. Χ. εἰς δὲ τὴν βορείαν Εὐρώπην ἀπὸ τοῦ 500.
Καὶ τοῦ σιδήρου, θηρας καὶ τοῦ χαλκοῦ, ἥπατη εὔρεσις διεβλε-

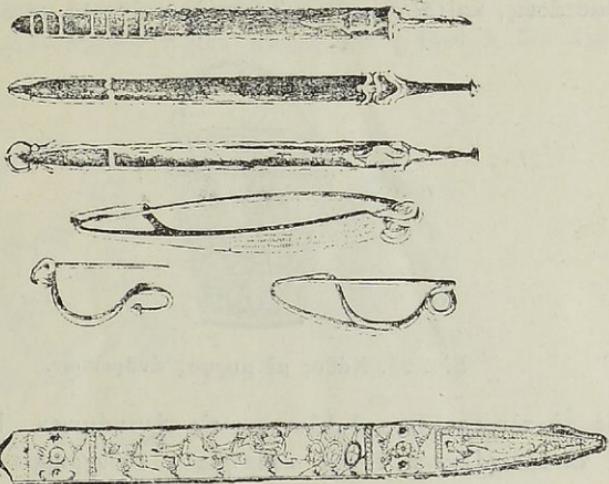

Εἰκ. 19. Ἄσπις ἐξ ὁρειχάλκου.

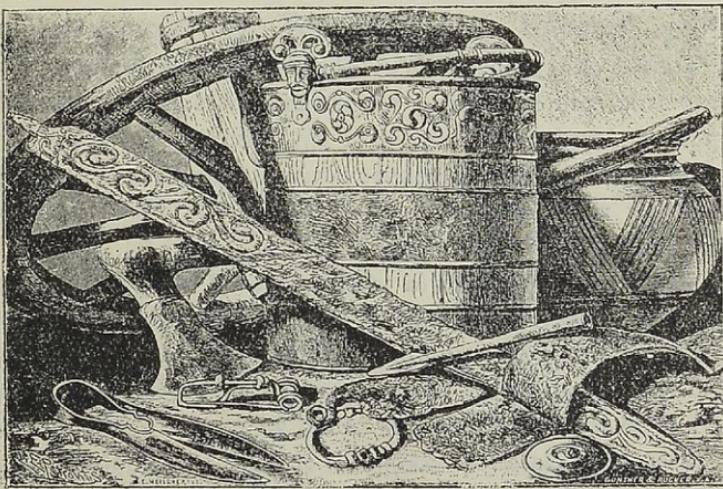

Εἰκ. 20. Ἄγγεια ἐξ ὁρειχάλκου.

ταὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν μέχρι τῶν ἴστερικῶν χρόνων (δῆλον, εἰς τὴν Ἐλλάδα καὶ Ἰταλίαν μέχρι τοῦ Του-

Εἰκ. 21. Πόροπαι καὶ ξίφη μὲθήκας.

Εἰκ. 22. Ἀγγεῖα μὲθ κοσμήματα φυτόμορφα.

αἰῶνος, εἰς δὲ τὴν ἀλληληγον Ἑύρωπην μέχρι τοῦ ιου αἰῶνος) τὰ ὅπλα, τὰ ἔργαλεῖα, τὰ σκεύη καὶ μερικὰ κοσμήματα κατασκευάζοντα,

έκ σιδήρου. Χαρακτηριστικά δὲ ἔργα αὐτῆς είναι: Ιδίως τὰ ξίφη, τῶν δποίων αἱ θῆκαι είναι πολλάκις στολισμέναι μὲ χαραγμένας παραστάσεις, καὶ αἱ πόρπαι. Τὰ πήλιγα ἀγγεῖα κατασκευάζονται

Εἰκ. 23. Κάδος μὲ μορφάς ἀνθρώπων.

τώρα μὲ τὸν τροχὸν καὶ ψήνονται εἰς τὴν κάμινον. Καὶ αὐτὰ δὲ καὶ τὰ ὀρειχάλκινα ἔχουν κοσμήματα εὐθύγραμμα ἢ καμπυλόγραμμα μὲ μορφάς πτηγῶν, ζώων, ἀνθρώπων, φυτῶν.

2. Αἱ ἀνθρώπιναι φυλαὶ καὶ οἱ πολιτισμένοι λαοί.

Οἱ οἱ ἄνθρωποι ποὺ κατοικοῦν ἐπὶ τῆς γῆς, δὲν ὁμοιάζουν μεταξύ τῶν. Διαφέρουν κατὰ τὸ ἀνάστημα, τὴν κεφαλήν, τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου, τὸ χρῶμα τῶν ὀφθαλμῶν καὶ κατὰ τὰς τρίχας. Διαφέρουν ἐπίσης κατὰ τὴν γλῶσσαν, τὴν εὑφυΐαν καὶ τὰ αἰσθήματα. Ἀπὸ τὰς διαφορὰς αὐτὰς οἱ κάτοικοι τῆς γῆς χωρίζονται εἰς πολλοὺς ὅμιλους, οἱ δποτοὶ ὁνομάζονται φυλαί. Αἱ κυριώτεραι φυλαὶ είναι αἱ ἔξης:

α') ἡ λευκὴ ἢ καυκασία· Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν Εὐρώπην, εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀφρικῆς καὶ εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Ἀσίας. Οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὴν ἔχουν τὸ δέρμα ὀπωσδήποτε λευκόν, τὴν ῥίναν καὶ τὰ χεῖλη λεπτά, τὴν κόμην μαλακήν, τὸν πώγωνα ἀφθονον,

β') ἡ κιτρίνη ἢ μογγολική· Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἀσίαν καὶ εἰς αὐτὴν ἀνήκουν οἱ Κιγέζοι καὶ οἱ Μογγόλοι. Οὗτοι ἔχουν τὸ δέρμα κίτρινον, τοὺς ὀφθαλμούς μικρούς, τὰ μῆλα τῶν παρειῶν προέχοντα καὶ τὸν πώγωνα ἀραιόν,

γ') ἡ μαύρη· Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς αὐτὴν ἀνήκουν οἱ Αἴθιοπες. Οὗτοι ἔχουν τὸ δέρμα μαύρον, τὴν ῥίνα πλατεῖαν καὶ τὴν κόμην κατοσφράν,

δ') ή ἐρυθρά· Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν Ἀμερικήν. Οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὴν ἔχουν τὸ δέρμα χαλκόχρουν, τὴν κόμην δμαλήν καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ δμοια μὲ τὰ τῆς κιτρίνης φυλῆς.

Ἐκ τῶν φυλῶν αὐτῶν ή μὲν μαύρη καὶ ή ἐρυθρὰ δὲν ἀγέ-

Εἰκ. 24. Λευκὴ φυλή.

Εἰκ. 25. Ἐρυθρὰ φυλή.

πινξαν πολιτισμὸν ἀξιον λόγου, ή δὲ κιτρίνη ἀνέπτυξε μὲν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα σπουδαῖον πολιτισμόν, σύντος ὅμως παρέμεινε στάσιμος καὶ δὲν ἐπέδρασεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ. Η μόνη φυλὴ ποὺ ἀνέπτυξε ἀληθιγὸν πολιτισμόν, ἐκ τοῦ δποίου προῆλθε καὶ ὁ σημεριγὸς πολιτισμός, εἶναι ή λευκὴ ή καυκασία.

Εἰκ. 26. Κιτούνη φυλή.

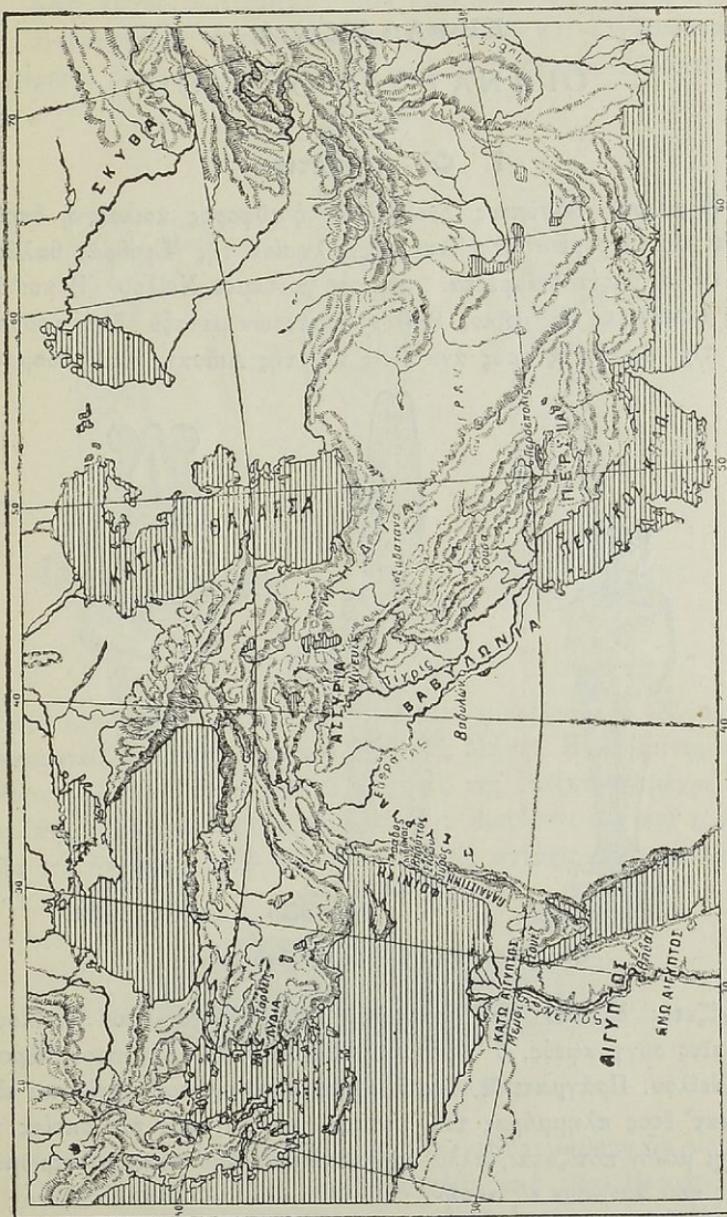

Εἰκ. 27. Μαύρη φυλή.

Η Καυκασία φυλὴ ὡς πρὸς τὴν γλώσσαν τῶν λαῶν, οἱ δποίοις ἀνήκουν εἰς αὐτήν, διαιρεῖται εἰς πολλὰς οἰκογενείας, τῶν δποίων σπουδαίοτεραι ὑπῆρξαν ή ἀρία καὶ ή σημειική. Οἱ Σημίταις ἦλθον ιωῶς ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἀραβίας καὶ ἐξηπλώθησαν

εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Φουγίκην. Οἱ Ἀριοι κατέδησαν Ἰσως ἀπὸ τὰς γύρω ἀπὸ τὸν Καύκασον χώρας καὶ ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν δυτικὴν Ἀσίαν καὶ εἰς δληγ τὴν Εὐρώπην. Εἰς τοὺς Σημίτας ἀνήκουν οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Χαλδαῖοι, οἱ Ἀράβες, οἱ Ιουδαῖοι, οἱ Φοίνικες. Εἰς τοὺς Ἀρίους ἀνήκουν οἱ Ἰνδοί, οἱ Πέρσαι, οἱ Ἑλληνες, οἱ Ἰταλοί, οἱ Ισπανοί, οἱ Γερμανοί, οἱ Σκανδιναύοι, οἱ Σλαύοι, οἱ Κέλται.

Ο σημερινὸς πολιτισμὸς στηρίζεται βεβαίως εἰς τὸν ἀρχαῖον ἔλληνικὸν πολιτισμόν. Ἀλλ ἐπιειδὴ οὗτος κατὰ τὴν πρώτην του ἀνάπτυξιν παρέλαθε πολλὰ στοιχεῖα παρὰ τῶν Αἰγυπτίων, Βαθυλωγίων καὶ τῶν λαῶν του Αἰγαίου, οἱ ὅποιοι εἶχον πολιτισθῆ πολὺ πρὸ τῶν Ἑλλήνων, εἰναὶ ἀνάγκη, πρὶν εἰσέλθωμεν εἰς τὴν ἔλληνικὴν ἴστορίαν, νὰ ἰδωμεν τὰς προσδόους, που εἶχον κάμει ὡς λαοὶ οὗτοι, πρὶν ἐμφανισθοῦν οἱ Ἑλληνες.

Εἰκ. 28. Χάρτης τῶν ἀνατολικῶν λαῶν.

*Αντ. Χωραφᾶ, Τιτορία Α' γυμνασίου, ἔκδοσις α'.

12

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'
ΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΛΑΟΙ

1. Οι Αἰγύπτιοι.

Ἡ χώρα. Αἴγυπτος δνομάζεται ἡ εὐφορος κοιλάς, ἡ ὅποια κεῖται εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀφρικῆς πλησίον τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ ἡ ὅποια διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Νείλου. Ἡ κοιλάς αὐτὴ ἔκτείνεται εἰς μῆκος 880 χιλιομέτρων μεταξὺ δύο ὁροσειρῶν, τῆς Ἀραβικῆς πρὸς ἀνατολὰς καὶ τῆς Λιβυκῆς πρὸς δυσμάς,

Εἰκ. 29. Θεοὶ μὲ κεφαλὴν ἀνθρώπου.

διασχίζεται δὲ ὑπὸ τῶν βραχιόνων καὶ διωρύγων τοῦ Νείλου. Ἀρχαῖος συγγραφεύς, δὲ Ἡρόδοτος, δνομάζει τὴν Αἴγυπτον δῶρον τοῦ Νείλου. Πράγματι δὲ ὅλη ἡ εὐφορία τῆς χώρας διφείλεται εἰς τὰς κατ' ἔτος πλημμύρας τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ, ἀπὸ τὰς ὅποιας ἡ γῆ ὅχι μόνον ποτίζεται, ἀλλὰ καὶ λιπαίγεται ἀπὸ τὸ παχὺ στρῶμα ὥλιος, που ἀφήνουν εἰς αὐτήν.

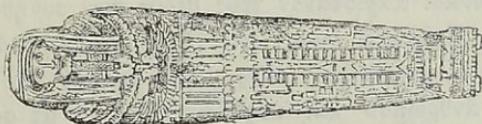
Οἱ κάτοικοι. Οἱ Αἰγύπτιοι ἀνήκον εἰς τὴν φυλὴν τῶν Σημιῶν, ἥλθον δὲ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀπὸ τὴν Ἀσίαν διὰ τοῦ ισθμοῦ τοῦ Σουέζ, καὶ ἐδῶ ἀγεμείχθησαν μὲ ἄλλους βορειοαφρικανικοὺς

λαούς. Κατ' ἀρχὰς διοί Αἰγυπτιοί ήσαν διηρημένοι εἰς πολλὰς ἡγεμονίας ἀνεξαρτήτους, ἐπειτα δικαστήσαν και ἐσχημάτισαν δύο χωριστὰ βασίλεια, τὸ τῆς κάτω και τὸ τῆς ἄνω Αἰγυπτου.

Εἰκ. 30. Θεοί μὲ κεφαλὴν ξύφου.

Τὸ δύο αὐτὰ βασίλεια τὴν Βην περίπου χιλιετηρίδα π. Χ. συγνώθησαν εἰς Ἑν κράτος ὅπδ τοῦ βασιλέως Μήνη. Ή Αἰγυπτος τότε ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμήν. Τὸ κράτος της ἐπεξετάθη μέχρι τῆς Φοινίκης, Παλαιστίνης και Κύπρου. Τὸ ἐμπέριον της και ἡ ναυτιλία της ἤκμασαν πολύ. Εύρισκετο δὲ εἰς σχέσεις μὲ τοὺς λαούς

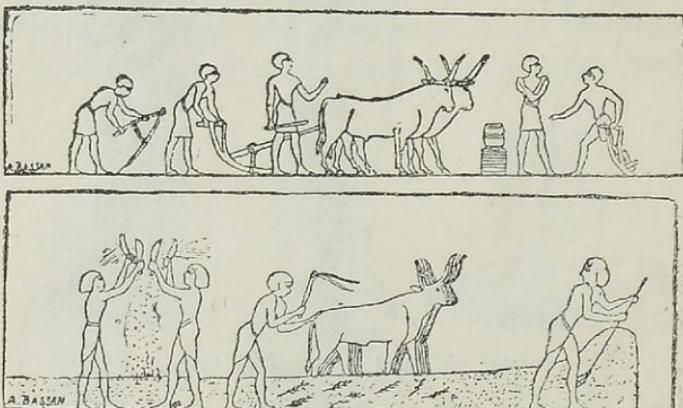

Εἰκ. 31. Φέρετρον μούμιας.

τοῦ Αἰγαίου, και Ἰδίως μὲ τοὺς Κρῆτας. Ἐδασίλευσαν δὲ εἰς τὴν Αἰγυπτον μέχρι τοῦ 510, ὅτε κατεκτήθη ὅπδ τῶν Περσῶν, 26 δυναστεῖαι βασιλέων μὲ πρωτεύουσαν, κατ' ἀρχὰς μὲν τὴν Μέμφιν εἰς τὴν κάτω Αἰγυπτον, ἐπειτα δὲ τὰς Θήρας εἰς τὴν ἄνω Αἰγυπτον.
Ἡ φρησκεία. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίστευον, εἰς ἔνα θεὸν δημιουρ-

γόν, εὐεργετικὸν καὶ παντογνώστηγ, τὸν ἥλιον. Οὗτος ἔχει σύζυγον καὶ υἱόν, οἱ δποῖοι εἰναι καὶ αὐτοὶ θεοί. "Ολοι οἱ Αἰγύπτιοι ἐλάτρευον τοὺς τρεῖς αὐτοὺς θεούς, ἀλλὰ δὲν τοὺς ὀνόματάν μὲ τὰ ἴδια δνόματα, ἀλλὰ διαφορετικά εἰς τὰς διαφόρους πόλεις.

Τὰ συγγένεστερα δνόματα τοῦ πατρὸς ἡσαν Φθᾶ, "Αμμων, "Οσιρις, Ρά, τῆς μητρὸς Ἱσις, τοῦ υἱοῦ Ὡρος. "Αλλ ἔπειτα, ἴδιως ἀφ' οὗ οἱ Αἰγύπτιοι συνηγνώθησαν εἰς ἐν κράτος, οἱ κάτοικοι ἔκαστης πόλεως ἐθεώρησαν τοὺς μὲ ἄλλα δνόματα θεούς τῶν

Εἰκ. 32. Σκηναὶ γεωργίας (ἄνω καλλιεργείας ἀγροῦ· κάτω ἀλωνίσματος σίτου).

ἄλλων πόλεων ὡς διαφόρους ἀπὸ τοὺς ἴδιοις τῷν καὶ ἐδέχθησαν αὐτοὺς ὡς ἄλλους θεούς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ θεοὶ τῶν Αἰγυπτίων ἐπολλαπλασιάσθησαν.

Οἱ Αἰγύπτιοι παρίστανον τοὺς θεούς τῷν συνήθως μὲ μορφὴν ἀνθρωπίνην. Πολλάκις δμως, ἐπειδὴ εἰς ἔκαστον θεὸν ἦτο ἀφιερωμένον ἐν ζῷον, παρίστανον τοὺς θεούς τῷν μὲ τὴν μορφὴν ζῷου ἢ μὲ σῶμα ἀνθρώπου καὶ κεφαλὴν ζῷου ἢ μὲ σῶμα ζῷου καὶ κεφαλὴν ἀνθρώπου. Τοιαῦτα ἀφιερωμένα εἰς τοὺς θεούς ζῷα ἦσαν δ σκαραβαῖος διὰ τὸν Φθᾶ, δ ἵεραξ διὰ τὸν Ὡρον, δ βοῦς διὰ τὸν "Οσιριν, δ κριός διὰ τὸν "Αμμωνα κ.λ.π.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίσης ἐπίστευον, ὅτι ἡ ψυχὴ μετὰ θάνατον δὲν πάνει νὰ συγδέεται μὲ τὸ σῶμα καὶ ὅτι ὅταν τοῦτο σαπῦ, καταστρέψεται καὶ ἡ ψυχὴ. Διὰ νὰ διατηροῦν λοιπὸν τὰ σώματα τῶν νεκρῶν, τὰ ἐταρίχευον καὶ τὰ ἔχαμψαν μούμιας καὶ τὰ ἐτοποθέ-

τουν εις τάφους, οι δποίοι ήσαν η ιπόγειοι η σκαμμένοι εις τὰ λιδυκὰ καὶ ἀραβικὰ ὅρη. Οἱ ιπόγειοι τάφοι, ὅταν ἀκῆκον εἰς βασιλεῖς η ἐπισήμους, ἐσκεπάζοντο μὲ τὰς περιφήμους πυραμίδας.

Αἰγυπτιακὸν Φοινικικὸν Ἑλληνικὸν Λατινικὸν

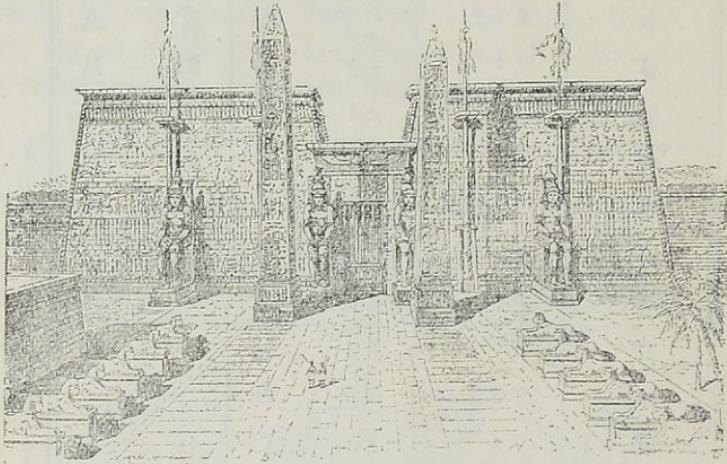
α	ϝ Ϝ	ΔΔΔ	Α	ϗ	Α
γ	ϟ ϗ	ΒΒ	Β	ϐ	Β
δ	ϙ Ϝ	ϚϚ	Γ	ϙ	Ϛ. G
ε	Ϛ	ஓΔ	Δ	ஓ	Δ
Ϛ	ϙϙϙ	ӬӬ	Ե	Ӭ	Ե
Ϛ	ϙ ϖ	Ѷ	Յ	ѷ	Յ. V
Ϛ	զ	Ի	Զ		Զ
օ	ԹԱԳԻ	ԹԻ	Հ		Հ
օ	օ օ	Թ Թ	Թ		
ի	հ հ	Ի	Ի	՚	Ի
կ	Կ Կ	Կ	Կ	Ւ	Կ
լ	Լ Լ	Լ	Լ	Ւ	Լ
մ	Մ Մ	Մ	Մ	Վ	Մ
ն	Ն Ն	Ն	Ն	Վ	Ն
ս	Շ Շ	Շ	Շ	Շ Շ	Շ
”	Օ	Օ	Օ	Օ Օ	Օ
ա	Դ Դ	Դ	Փ	Դ F D. gamma	Փ
թ	Ր Ր	Ր	Փ	Ր R	Ր
թ	Ջ Ջ	Ջ	Ջ	Ջ Ջ	Ջ
թ	Ր Ր	Ր	Ր	Ր Ր	Ր
թ	Խ Խ	Խ	Խ	Խ Խ	Խ
թ	Ր Ր	Ր	Ր	Ր Ր	Ր
թ	Վ				
թ	Խ +	Խ T	Տ	Խ T	Տ

Εἰκ. 33. Ἀλφάβητοι.

Τὸ πολίτευμα καὶ αἱ κοινωνικαὶ τάξεις. Τὸ πολίτευμα τῶν Αἴγυπτίων ἦτο αὐληρογονομικὴ βασιλεία. Οἱ βασιλεύς, ὁ νομαρχόμενος

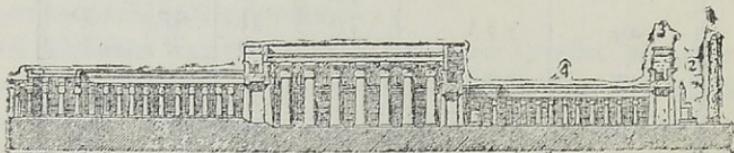
Φαραώ, ἐθεωρεῖτο ὡς υἱὸς τοῦ θεοῦ γῆλίου καὶ ἐτιμάτο ὡς θεός.

Τὸν βασιλέα περιεστοίχιζεν ἀριστοκρατία, ἡ ὄποια εἶχεν ὅλα τὰ δξιώματα καὶ ἀνήκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν πολεμιστῶν. Οἱ πολεμισταὶ ἔζων ἀπὸ τὰ κτήματα, τὰ ὄποια παρεχώρει εἰς αὐτοὺς ὁ

Εἰκ. 34. Πρόσοψις αἰγυπτιακοῦ ναοῦ.

βασιλεύς. Ἀλλὰ μεγαλυτέραν ἀπὸ τοὺς πολεμιστὰς δύναμιν εἶχεν ἡ τάξις τῶν Ἱερέων. Οὗτοι ἦσαν ἴσχυροί, διότι ἐκαρποῦντο τὸν μεγάλον πλοῦτον τῶν ναῶν καὶ διότι ἐθεωροῦντο ὡς σοφοί. Αἱ δύο αὗται τάξεις, τῶν Ἱερέων καὶ τῶν πολεμιστῶν, ἦσαν προνομιούχοι καὶ ἴδιοκτῆται οἵης Αἴγυπτου. Ὁλοὶ οἱ ἄλλοι εἰργά-

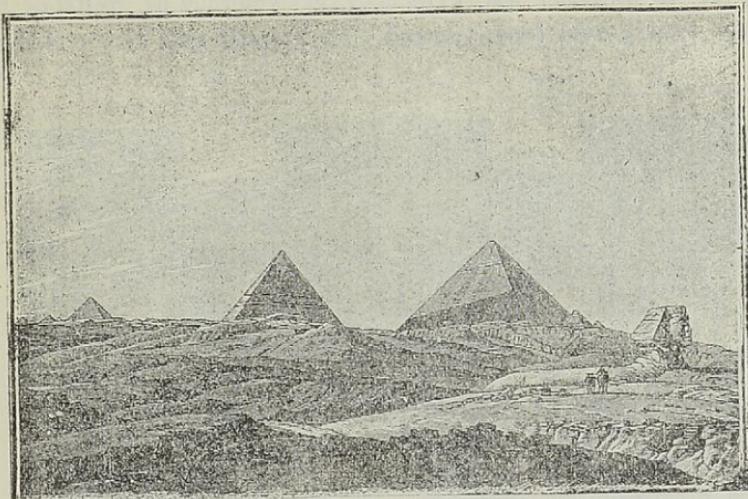

Εἰκ. 35. Τομὴ κατὰ μῆκος αἰγυπτιακοῦ ναοῦ.

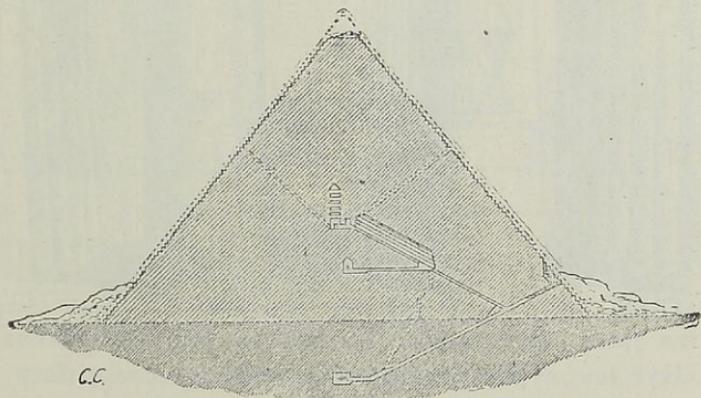
ζοντο χάριν αὐτῶν, οἱ μὲν περισσότεροι ὡς ἀγρόται δουλοπάροιχοι, μερικοὶ δὲ ὡς ἔμποροι καὶ τεχνῖται.

Γεωργία, βιοτεχνία, ἐπιστῆμαι. Οἱ Αἴγυπτοι 3500 ἔτη π. Χ. παρουσιάζονται ὡς λαὸς πολιτισμένος. Αἱ ζωγραφίαι καὶ τὰ ἐργαλεῖα, τὰ ὄποια εὑρέθησαν εἰς τοὺς τάφους των, δεικνύουν, ὅτι ἐγγύριζον γὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν μὲ δροτρούν, τὸ ὄποιον ἐσύρετο

ἀπὸ βοῦς, νὰ σπείρουν καὶ νὰ θερίζουν τὸν σῖτον καὶ νὰ καλλιεργοῦν τὴν ἀμπελὸν καὶ παράγουν οἶνον. Ἐπίσης ἐκαλλιεργήθησαν ὅπδ τῶν Αἰγυπτίων αἱ περισσότεραι ἐκ τῶν τεχνῶν. Ἡ ὄφαντική,

Εἰκ. 36. Αἱ τρεῖς μεγάλαι πυραμίδες καὶ Σφίγξ.

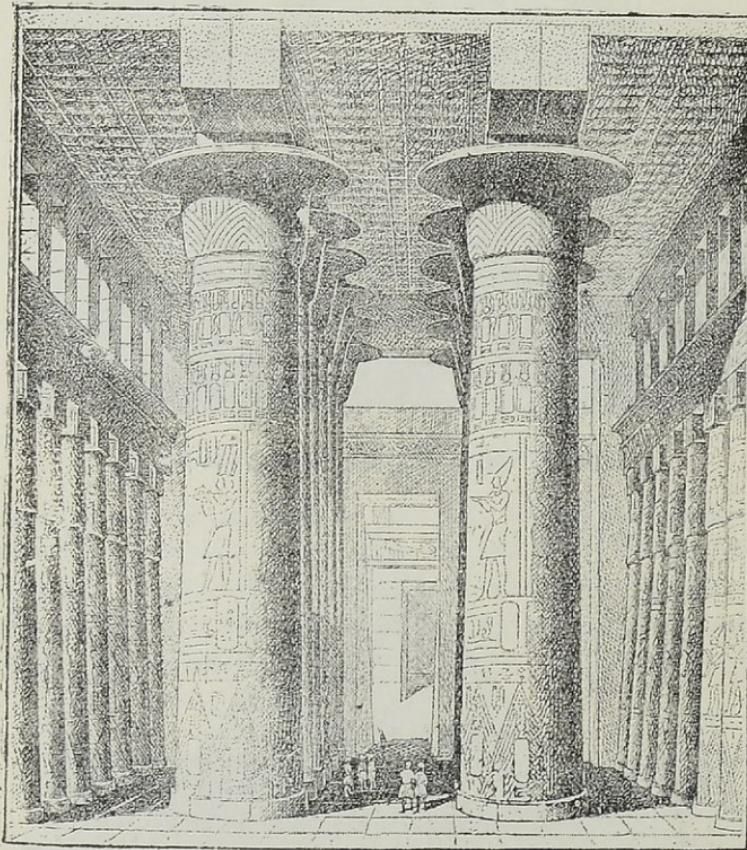

Εἰκ. 37. Τομὴ πυραμίδος Χέοπος.

ἡ βαψική, ἡ κατεργασία τῶν μετάλλων, ἡ δακτουργία, ἡ ξυλογλυπτική καὶ ἄλλαι ἔφθασαν εἰς πολλὴν τελειότητα. Ἐκ τῶν ἐπιστημῶν ἀνεπτύχθη ἡ Ιατρική, ἀλλὰ συγυφταμένη μὲ τὴν θρησκείαν,

ἡ γεωμετρία καὶ ἡ ἀστρονομία. Τὸ ἀστρονομικὸν ἔτος ἐκ 365 ἡμέρῶν ἦτο γνωστὸν εἰς αὐτούς.

Οἱ Αἰγύπτιοι ὡσαύτως πρῶτοι ἐπενόησαν τὴν κατασκευὴν τοῦ χάρτου ἐκ παπύρου καὶ ἐγνώριζον γὰρ γράφουν μὲ σημεῖα, τὰ δποῖα ἐγομάζονται ἰερογλυφικὰ. Τὰ σημεῖα αὗτὰ ἦσαν εἰκόνες

Εἰκ. 38. Υπόστυλος αἴθουσα.

ζόων, φυτῶν καὶ ἀντικειμένων καὶ κατ' ἀρχὰς ἦ παρίστανον τὰ ἕδια τὰ ἀντικείμενα ἢ ἐσυμβόλιζον διαφόρους ἔννοίας (ἀνήρ χορεύων = χαρά), ἐπειτα ὅμως ἐδήλωνον ἢ τὴν ἀρχικὴν συλλαβὴν ἢ τὸ ἀρχικὸν γράμμα τῆς λέξεως.

Τὰ μνημεῖα τῶν Αἰγυπτίων. Ἀπὸ τὰς καλὰς τέχνας σε

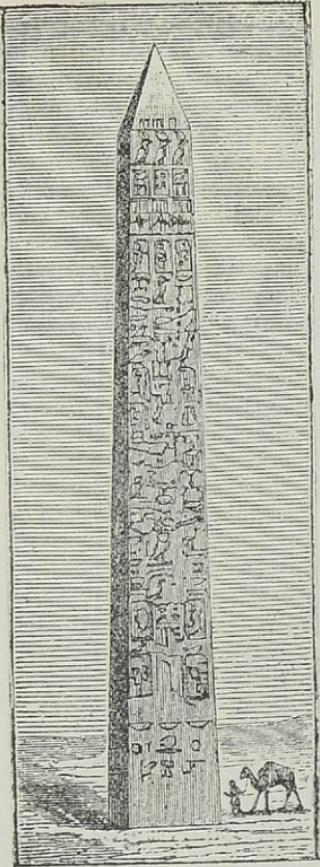
Αιγύπτιοι ἐκαλλιέργησαν πρὸ πάντων τὴν ἀρχιτεκτονικήν. Ἐλλ' οἱ Αιγύπτιοι κυρίως δὲν σίκοδόμουν διὰ τοὺς ζῶντας, ἀλλὰ διὰ τοὺς θεοὺς καὶ διὰ τοὺς νεκρούς. Διὰ τοῦτο ἡ ἀρχιτεκτονική των περιωρίζετο εἰς ναοὺς καὶ εἰς τάφους.

Οἱ ναοί των μᾶς καταπλήττουν μὲ τὴν ἔκτοσιν καὶ τὴν στερεότητά των, εἶναι δὲ δύο εἰδῶν, κτιστοὶ καὶ σκαλιστοὶ εἰς βρά-

Εἰς. 39. Ἀγάλματα αἰγυπτιακά.

χους. Ἡ ἐσωτερικὴ διαιρεσίς καὶ τῶν δύο ἦτο ἡ ίδια. Ἐπειτα ἀπὸ ἀλλεπαλλήλους αὐλάς μὲ διάφορα οἰκήματα καὶ στοῖς καὶ πυλώνας στολισμένους μὲ πύργους, διθελίσκους, σφίγγας καὶ ἀγάλματα βασιλέων ὑπῆρχεν αἴθουσα διηγημένη μὲ στύλους εἰς τρία μέρη καὶ εἰς τὸ βάθος ἄλλη αἴθουσα σκοτεινή, ὅπου ἦτο τοποθετημένον τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ. Οἱ τοῖχοι καὶ οἱ κίονες ὅλοι ἦσαν στολισμένοι μὲ ἀνάγλυφα καὶ ἱερογλυφικά, τὰ δποῖα παρίσταγον καταρθώματα βασιλέων καὶ τελετὰς τῶν θεῶν.

Εἰκ. 40. Ὁβελίσκος.

Οἱ τάφοι τῶν, ὅπως καὶ οἱ ναοὶ τῶν, εἰναι δύο εἰδῶν, σκαλιστοὶ εἰς τὸν βράχον καὶ κτιστοὶ, αἱ λεγόμεναι πυραμίδες.

Καὶ εἰς τοὺς δύο τὸ δωμάτιον τῶν νεκρῶν εἰναι μακρὰν τῆς ελσέζου εἰς τὸ ἄκρον διαδρόμων, δωματίων καὶ φρεάτων. Αἱ πυραμίδες, αἱ ὁποῖαι ἔχρησίμευον ὡς τάφοι τῶν βασιλέων, ἦσαν τεράστιαι. Τοιαῦται εἰναι ἡ τοῦ Χέοπος, ἡ τοῦ Κεφρήγος καὶ ἡ τοῦ Μυκερίνου.

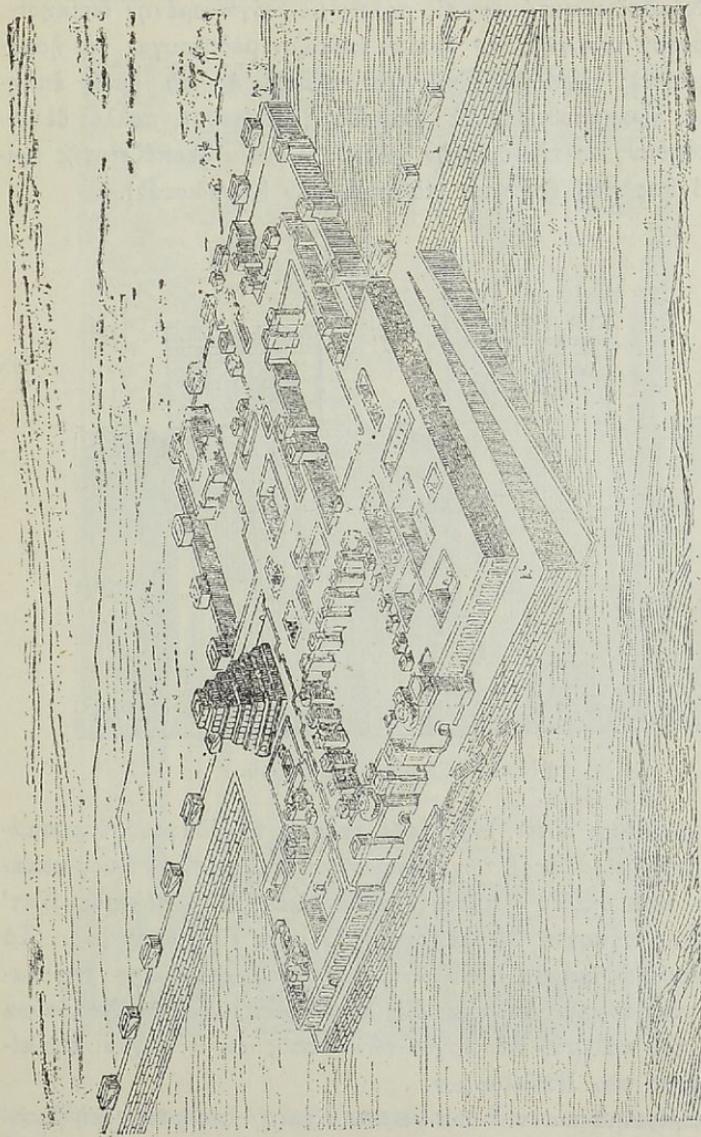
Ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ τῶν Αἴγυπτίων ἦσαν βοηθητικαὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Οἱ ναοὶ καὶ οἱ τάφοι ἐστολίζοντο μὲν ἀγάλματα, οἱ δὲ τοῖχοι ἐσκεπάζοντο μὲν ἀναγλύφους παραστάσεις. Ἀγάλματα δὲ καὶ ἀνάγλυφα ἦσαν χρωματισμένα. Ἄλλα τὰ ἀγάλματα ἔχουν τοὺς βραχίονας καὶ τὰ σκέλη συνενωμένα μὲν τὸ σῶμα.

2. Οἱ Χαλδαῖοι.

Ἡ χώρα. Ἐκ τῶν ὑψηλῶν δρέων τῆς Ἀρμενίας πηγάδεουν δύο μεγάλοι ποταμοί, ὁ Τίγρης πρὸς Α. καὶ ὁ Εὐφράτης πρὸς Δ. Οὗτοι κατ’ ἀρχὰς μὲν ἡρέουν ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου, κατόπιν δημως ὁ Εὐφράτης λοξοδρομεῖ καὶ κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπομακρύνονται, ἐπὶ τέλους δημως, πρὶν φθάσουν εἰς τὴν θάλασσαν, συνενοῦνται πάλιν. Ἡ χώρα, ἡ ὁποίᾳ διαρρέεται ἀπὸ τούς δύο τούτους ποταμούς, δινομάζεται **Μεσοποταμία**. Εἰς αὐτὴν βρέχει σπανίως καὶ ἡ θερμότης εἶναι μεγάλη. Ἄλλο οἱ ποταμοὶ ποτίζουν αὐτὴν μὲν αὐλακας καὶ κάμνουν τὸ ἔδαφός της τὸ εὐφορώτατον τοῦ κόσμου.

Οἱ κάτοικοι. Ἡ Μεσοποταμία ἀρχαιότατα κατωκεῖτο ὑπὸ

λαῶν ἀγγώστου προελεύσεως, τῶν Σουμερίων. Κατόπιν ἐπέδραμον εἰς τὴν χώραν λαοὶ σημιτικοί, οἱ Ἀκάδιοι, οἵ ὅποιοι ἀπώθησαν

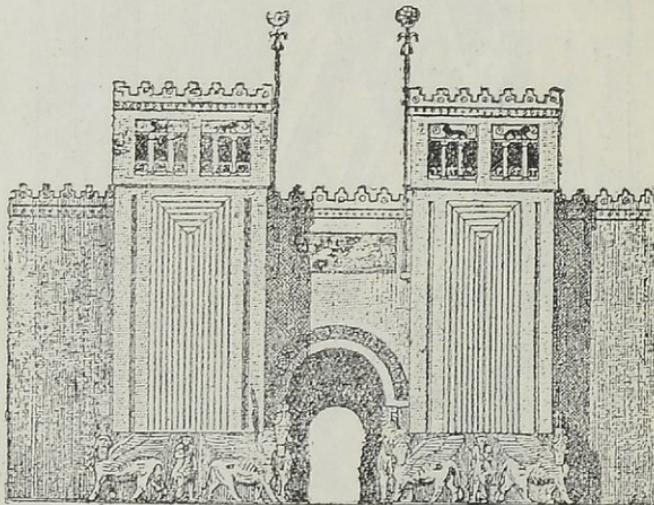

Ez, 41. Ασσυριακὰ ἀνάκτορα.

τοὺς Σουμερίους εἰς τὸ νότιον μέρος τῆς χώρας πλησίον εἰς τὰς ἔκδολὰς τῶν ποταμῶν. Ἐκ τῆς ἀναμείξεως Ἀκαδίων καὶ Σουμε-

ρίων προηλθεν δ λαδός τῆς χώρας ταύτης, τὸν ὁποῖον ὀνομάζομεν
Χαλδαῖους.

Οἱ Χαλδαῖοι κατέκουν εἰς πόλεις μὲν ὥργανωμένην διοίκησιν,
ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν, τὴν ἐποίαν ἐπότιζον μὲδιώρυγας καὶ ἡσο-
λοῦντο μὲν τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας. Ἀφ' οὗ ἔμως ἐπλη-
θύνθησαν, ἡγαγκάσθησαν νὰ τραποῦν βορειότερον, πολλοὶ δὲ ἐγ-
κατεστάθησαν εἰς τὴν ὅρευνην χώραν, ή δποία δεσπόζει τῆς ἀρι-
στερᾶς ὄχθης τοῦ Τίγρητος (τὸ σημερινὸν Κουρδιστάν).

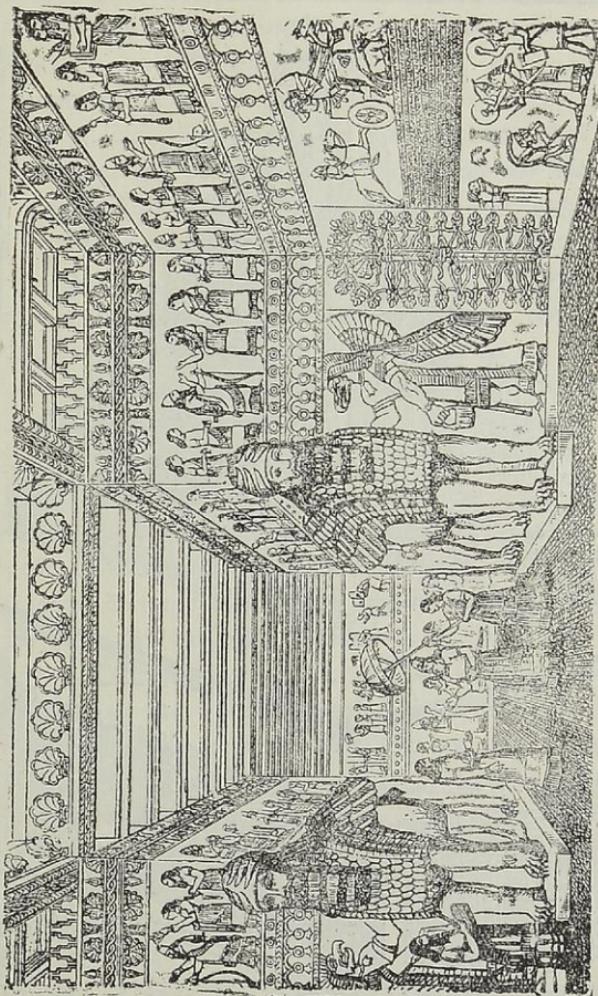

Eik. 42. Εἰσοδος ἀνακτόρου.

Οἱ τελευταῖοι οὗτοι, ἔνεκα τῆς ἀφορίας τοῦ ἑδάφους, ἐπροσπά-
θουν νὰ ζοῦν εἰς βάρος τῶν γειτόνων των καὶ ἔγιναν λαδός κατα-
κτητικός, τοῦ ὁποίου ή κυριωτέρα δσχολία ἦτο ὁ πόλεμος. Κατ'
αὐτὸν τὸν τρόπον ή Μεσοποταμία διηγέρθη εἰς δύο χώρας. Τὸ
νότιον μέρος ὠνομάσθη Βαθυλωνία ἐκ τῆς πρωτευούσης του Βα-
θυλωνος, τὸ βάρειον Ἄσσυρια. Εἰς τὸν πολιτισμὸν τῶν Χαλδαίων
ἢ τέχνη τοῦ πολέμου ἦτο ἔργον τῶν Ἄσσυρίων, αἱ τέχναι τῆς εἰ-
ρήνης ἔργον τῶν Βαθυλωνίων.

Τὸ πολίτευμα καὶ τῶν δύο χωρῶν εἶναι ή ἀπολυταρχικὴ βασι-
λεία. Ὁ βασιλεὺς εἶναι ἀπόλυτος κύριος τῶν ὑπηκόων του. Κατ'
ἀρχὰς ἦκμασε τὸ κράτος τῆς Βαθυλωνίας, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξηρτάτο
καὶ ή Ἄσσυρια, ιδίως ἐπὶ βασιλέως Χαμμουραβί (2000 π. Χ.).

“Ολίγον κατ’ διλίγον ὅμως οἱ Ἀσσύριοι βασιλεῖς ἔγιγναν ἀγεξάριητοι καὶ ἐπὶ τέλους ἐνίκησαν τοὺς Βαθυλωγίους καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Βαθυλώνα. Ἐκτὸτε ἀρχίζει ἡ λαμπρότητος τῆς γέας πρωτευού-

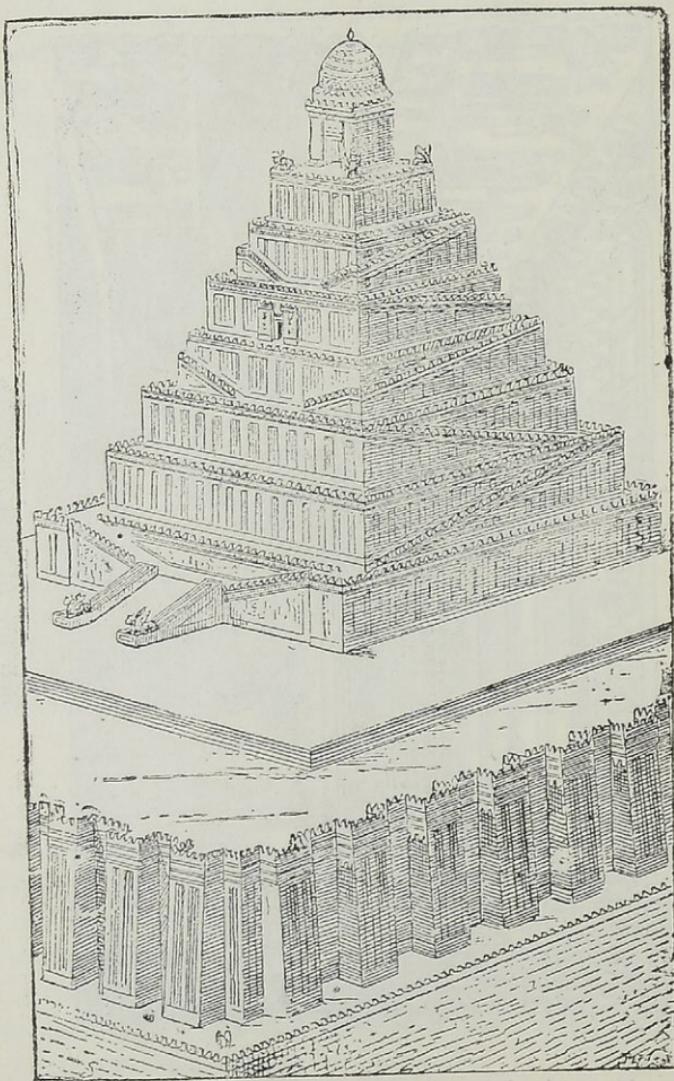

Etx. 43. Αἴθουσα ἀνοικόδον.

σης τῶν Ἀσσυρίων Νίνευη̄ (παραδόσεις Νίνου καὶ Σεμιράμιδος). Μεγάλοι δὲ βασιλεῖς αὐτῆς κατέκτησαν ἀπὸ τοῦ θεοῦ αἰῶνος τὴν Φοιγίχην, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Αἴγυπτον.

“Απὸ τοῦ 700 π. Χ. ἀρχίζει ἡ παραχμὴ τῆς Ἀσσυρίας. Κατὰ

πρῶτον ἐ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων Ψαμμίτιχος Α' ἀπετίγαξε τὸν ἀσσυριακὸν ζυγόν. Ἐπειτα (606) ὅτι Βαβυλώνιοι ἐπαγεστάτησαν

Εἰκ. 44. Ναὸς ἀσσυριακός.

καὶ ἔνωμένοις μὲ τοὺς Μῆδους κατέκτησαν τοὺς Ἀσσυρίους καὶ διεμοίρασαν τὴν χώραν των. Οἱ Μῆδοι ἔλαθον ὅλην τὴν πρᾶς Α.

τοῦ Τίγρητος χώραν. Οἱ Βαβυλώνιοι ἔλαθον ὅλην τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Συρίαν.

Ἐκτοτε ἀκμάζει τὸ γέον βαβυλωνιακὸν κράτος, τὸ ὄποιον ἐπὶ Ναδουχαδονόσορος ἐφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμήν. Ἐπ’ αὐτοῦ οἱ Βαβυλώνιοι ἐνίκησαν τοὺς Αἰγυπτίους καὶ ὑπέταξαν δλην τὴν Συρίαν, τὴν Φοινίκην καὶ τὴν Παλαιστίνην.

Ἡ θρησκεία. Ἡ θρησκεία καὶ τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν Βαβυλωνίων ἡτοῦ ἡ ἴδια. Ἐπίστευον, δτι ὁ κέσμος ἡτο γεμάτος ἀπὸ δαιμονίων, εἰς ὄποιοι περιφέρονται πέριξ τῶν ἀνθρώπων διὰ γὰρ τοὺς βλάπτουν. Διὰ γὰρ ἀποτρέπουν αὐτοὺς ἐζήτουν τὴν βοήθειαν τῶν μάγων, οἵ ὄποιοι μὲν μαγικοὺς λόγους εἶχον τὴν δύναμιν γὰρ ἐκδιώκουν τοὺς δαιμονίας. Ἐπίστευον προσέτι, δτι ὑπάρχει ζεῦγος θεῶν, ἄρρην (ἥλιος), ὁ ὄποιος ὠνομάζετο ὑπὸ μὲν τῶν Βαβυλωνίων Βῆλος, ὑπὸ δὲ τῶν Ἀσσυρίων Ἀσσούρ, καὶ ἡ θήλεια (σελήνη). Κατωτέρους θεοὺς ἔθεωρουν τὰ ἄστρα. Εἰς τοὺς θεούς των οἱ Χαλδαῖοι ἀνήγειρον γαστός, ἀληθῆ ἀστεροσκοπεῖα, ἐκ τῶν ὄποιων οἱ ἱερεῖς (μάγοι) παρηχολούθουν τὰς κινήσεις τῶν ἄστρων καὶ προέλεγον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ μέλλοντα.

Ἡ τέχνη. Οἱ Χαλδαῖοι ἔκτιζον τείχη διὰ τὰς πόλεις των, ισχυρὰ φρούρια διὰ τοὺς βασιλεῖς καὶ ὑψηλοὺς πύργους διὰ τοὺς θεούς. Εἰς αὐτὰ δὲ παρουσιάζεται ἡ τέχνη των. Ἐπειδὴ εἰς τὴν Βαβυλωνίαν λίθοι δὲν ὑπῆρχον, ἔκτιζον μὲν πλίνθους καὶ τὴν παράδοσιν αὐτὴν ἡκολούθησαν καὶ εἰς τὴν Ἀσσυρίαν. Διὰ τοῦτο ἡ ἀρχιτεκτονικὴ των ἡτο δγκώδης χωρὶς κίονας καὶ αἱ σίκοδομαι των εἶχαν σχήματα γεωμετρικά. Ἐγενα κ δὲ τῆς Ἑλλείψεως καταλλήλου ξυλείας διὰ τὴν στέγην κατεσκεύαζον τὰ κτίριά των καμάρωτὰ μὲν πλίνθους, αἱ ὄποιαι προεξεῖχον βαθμιαίως.

Τὰ τείχη των εἶχον πάχος μέχρις 25 μέτρων καὶ ἐπροστατεύοντο μὲν τάφρον. Ὁ περιβόλος εἶχε σχῆμα ὄρθογωνίου καὶ αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως ἵσαν παράλληλοι ἢ κάθετοι ἢ μία πρὸς τὴν ἄλλην.

Τὰ ἀνάκτορα ἀπετέλουν φρούριον ἰδιαίτερον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως. Εἶχον σχῆμα ὄρθογωνίου καὶ ἀπετελούντο, ἐξωτερικῶς μὲν ἀπὸ τείχη ὑψηλὰ μὲν πύργους καὶ πύλας μεγαλοπρεπεῖς, ἐσωτερικῶς δὲ ἀπὸ πολλὰς αὐλὰς, αἱ ὄποιαι εἶχον γύρω δωμάτια καὶ αἴθουσας θολωτάς, μὲν μεγάλας θύρας καὶ χωρὶς παράθυρα.

Οἱ ναοὶ ἡσαν πύργοι μὲ ἐπτὰ πατώματα ἀφιερωμένα εἰς τοὺς 7 πλανήτας. Τὸ τελευταῖον πάτωμα ἦτο ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ σκεπασμένος μὲ τροῦλλον ἐπίχρυσον. Τὸ ὄφος τῶν ἔφθανε τὰ 100 μέτρα.

Ἐνεκα τῆς μεγάλης χρήσεως τῆς πλάγιου εἰς τὰς οἰκοδομὰς εἶχεν ἀναπτυχθῆ πολὺ ἡ **κεραμευτικὴ**. Κατεσκεύαζον πλίνθους ὠμάς, ψημένας καὶ σμαλτωμένας. Ἐπίσης ἦτο ἀνεπτυγμένη καὶ ἡ γλυπτικὴ. Ἐπειδὴ διέθετον μόνον μαλακὸν λίθον, ἐσκάλιζον διὰ τὴν διακόσμησιν τῶν μνημείων των κολοσσαῖα ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα. Τὰ ἀγάλματα παρίστανον πτερωτοὺς ταύρους, δαιμόνας καὶ βασιλεῖς. Τὰ ἀνάγλυφα σκηνὰς ἐκ τοῦ βίου τῶν βασιλέων, τελετὰς θρησκευτικάς, ἐπεισδίᾳ τοῦ πολέμου καὶ τοῦ κυνηγίου.

Ἡ ἐπιστήμη. Οἱ ἕρεις τῶν Χαλδαίων παρετήρουν τὰ ἀστρα διὰ νὰ προβλέπουν τὰ μέλλοντα. Ἐνεκα τούτου ἀνέπτυξαν τὴν ἀστρογομίαν καὶ τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην, καὶ εἰς αὐτὰς ἔγιναν οἱ διδάσκαλοι διδασκαλίας διδάσκαλοι. Διέκριναν τοὺς πλανήτας ἀπὸ τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας. Τοπελόγισαν τὰς ἔκλειψεις τοῦ ἥλιου καὶ τῆς σελήνης καὶ ἐφεῦρον τὸ ἥλιακὸν ὡρολόγιον. Εφεῦρον τὰ μέτρα τοῦ χρόνου, τοῦ μῆνος καὶ τοῦ βάρους. Διέγρουν τὸ ἔτος εἰς μῆνας, ἡμέρας, ὥρας, πρῶτα λεπτὰ καὶ δεύτερα, τὴν ἑδομάδα εἰς ἐπτὰ ἡμέρας, τὸν κύκλον εἰς μοίρας, πρῶτα λεπτὰ καὶ δεύτερα.

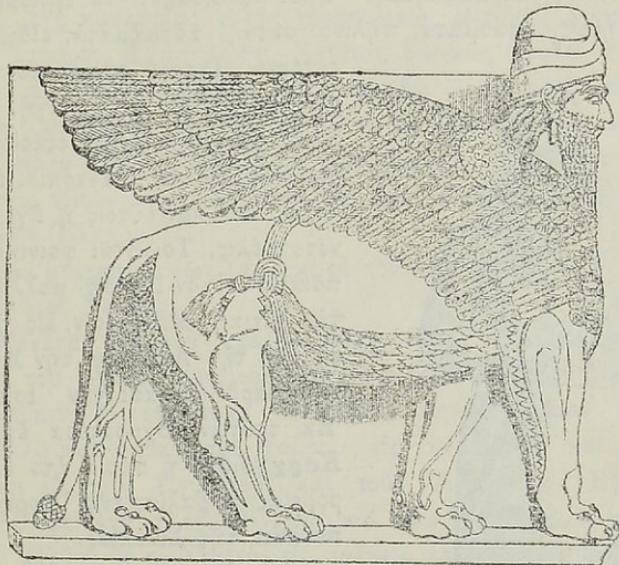
Ἡ γραφὴ τῶν Χαλδαίων εἶναι ἡ λεγομένη σφηνοειδῆς. Παρήχθη καὶ αὐτή, διπως καὶ ἡ τῶν Αἴγυπτίων, ἐξ εἰκόνων. Ἄλλα τὰ σημεῖα αὐτῆς παρεμορφώθησαν καὶ ἔλαβον σχῆμα σφηνῶν, ἐπειδὴ ὡς γραφικὴν ὅλην μετεχειρίζοντο τὸν μαλακὸν πηλὸν τῶν πλίνθων, τοὺς δποίους ἐπειτα ἔψηγον.

3. Οἱ Φοίνικες.

Ἡ χώρα. Φοινίκη λέγεται ἡ στενὴ λωρίς ἡ μεταξὺ τῆς θαλάσσης τῆς Συρίας καὶ τῆς ὑψηλῆς ὁρσειρᾶς τοῦ Λιθάνου. Κατὰ μῆκος τῆς βραχώδους αὐτῆς ἀκτῆς ἀκρωτήρια καὶ νῆσοι σχηματίζουν φυσικοὺς λιμένας. Εἰς τούτους οἱ Φοίνικες εἶχον ίδρυσει τὰς πόλεις των. Ἡ Τύρος καὶ ἡ Ἀραδος ἡσαν κτισμέναι ἐπὶ μικρῶν νήσων. Αἱ ἄλλαι, Βηρυτός, Σιδών κλπ. εύρισκοντο ἐπὶ τῆς ἡπείρου. Τὰ ἄγονα τῆς χώρας, ἡ θέσις αὐτῆς καὶ ἡ ἀφθονος ξυλεία

τῶν πληγίον δρέων ἔκαμψαν τοὺς Φοίνικας θαλασσιγούς καὶ ἐμπόρους.

Οἱ κάτοικοι. Οἱ Φοίνικες ἦσαν λαὸς σημιτικῆς φυλῆς, γῆλθον δὲ εἰς τὴν χώραν των ἐκ τῆς Μεσοποταμίας, καὶ θρησκείαν εἶχον ἔμοιαν μὲν τὴν τῶν Χαλδαίων. Οἱ Φοίνικες δὲν ἀπετέλεσαν ποτὲ ἔν κράτος. Κάθε πόλις ἦτο ἀνεξάρτητος. Διὰ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις δημως ἔστελλον ἀντιπροσώπους κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν Σιδώνια,

Εἰκ. 45. Πτερωτὸς ταῦρος.

ἀπὸ δὲ τοῦ 13ου αἰῶνος εἰς τὴν Τύρον. Οἱ Φοίνικες ἐπίσης δὲν ἦτο λαὸς πολεμικός. Διὰ τοῦτο ὑπετάχθησαν κατὰ σειρὰν εἰς τοὺς κατακτητὰς Αἴγυπτίους, Ασσυρίους, Βαβυλωνίους, Πέρσας.

Ἡ ναυσιπλοῖα καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Φοίνικων. Οἱ Φοίνικες, ἥν καὶ ἦσαν πολὺ μικρὸς λαός, διεδραμάτισαν εἰς τὴν Ιστορίαν τῆς ἀρχαιότητος πολὺ σπουδαίον πρόσωπον. Ἰδικόν των πολιτισμὸν δὲν ἀνέπιπταν, ἀλλὰ ως ναυτικοὶ καὶ ἐμποροὶ συγετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Αἴγυπτίων καὶ τῶν Χαλδαίων.

‘Οδηγούμενοι ἀπὸ τὸν πολικὸν ἀστέρα ἐταξίδευον εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ ἀγοράζοντες ἀπὸ κάθε λαὸν τὰ ἐμπορεύματά του ἐπών· Αντ. Χωραφᾶ, ‘Ιστορία α’ γυμνασίου, ἔκδοσις ἁ’.

λουν εἰς αὐτὸν τὰ τῶν ἄλλων χωρῶν. Προσέτι δὲ ἐτόλμων γὰρ περβάίνουν τὸ στεγὸν τοῦ Γιβραλτάρ καὶ διὰ τοῦ ὥχεαγού γὰρ φθάνουν μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀγγλίας διὰ γὰρ ἀναζητοῦν κασσίτερον. Δέγεται προσέτι δτι οἱ Φοίνικες περιέπλευσαν καὶ τὴν Ἀφρικήν.

Αἱ ἀποικίαι τῶν Φοίνικων. Εἰς τὰς χώρας, εἰς τὰς δποίας ἐμπορεύοντο οἱ Φοίνικες, ἵδρυον ἐμπορικὰ πρακτορεῖα. Ταῦτα ἡσαν θέσεις ὠχυρωμέναι πλησίον φυσικοῦ τιγος λιμένος μὲν μερικάς κατοικίας καὶ ἀποθήκας. Ἐκεῖ ἀπεβίβαζον τὰ ἐμπορεύματά των, συνήθως ὑφάσματα, πήλινα σκεύη, κοσμήματα, εἰδῶλα. Οἱ

ἐντόπιοι ἔφερον τὰ προϊόντα των καὶ ἐγίνετο ἡ ἀνταλλαγή. Συχνὰ πέριξ τῶν φοινικικῶν οἰκοδομημάτων ἔκτιζον καὶ οἱ ἐντόπιοι τὰς καλύθας των καὶ οὕτως ἡ ἀγορὰ ἐγίνετο πόλις. Τοιαῦται φοινικικαὶ ἀποικίαι εἶχον ἴδρυθη πολλαὶ ἀνά τὴν δυτικὴν Μεσόγειον, εἰς τὴν Σικελίαν, τὴν Ἀφρικήν, τὴν Μάλταν, τὴν Σαρδηνίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν. Ἐκ τούτων ἰσχυροτέρα ἔγινεν ἡ Καρχηδόνη, ἡ δποία ἡτο ἐπὶ τῆς βορείας παραλίας τῆς Ἀφρικῆς ἀπέναντι τῆς Σικελίας.

Οἱ Φοίνικες μὲν τὰ ἐμπορικὰ πρακτορεῖα καὶ τὰς ἀποικίας των ἔκαμψαν γὰρ προσδεύσῃ δ πολιτισμὸς τῶν χωρῶν, εἰς τὰς δποίας ἐγκατεστάθησαν. Οἱ βάρβαροι τῆς Δύσεως ἐδέχοντο τὰ ὑφάσματα, τὰ κοσμήματα, τὰ ἔργα λειτα τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐμάνθαγον γὰρ μιοῦνται αὐτά.

Ἡ φοινικικὴ γραφή. Οἱ φοινικιδες ἀλφάβητος παρήχθη ἐκ τοῦ αἰγυπτιακοῦ ἢ ἐκ τοῦ κρητικοῦ.

Εἰκ. 46. Ἀγαλμα Ἀσσυρίου
βασιλέως.

Τοῦτον δὲ παρέλαθον κατόπιν οἱ Ἑλληνες καὶ ἐτελειοποίησαν αὐτόν. Παρὰ τῶν Ἑλλήνων δὲ τῆς κάτω Ἰταλίας παρέλαθον τὸν

ἀλφάδητον οἱ κάτοικοι τῆς Ἰταλίας καὶ ἐδημιούργησαν ἐξ αὐτοῦ τὸν λατινικὸν ἀλφάδητον. Οὕτως ὁ φοινικικὸς ἀλφάδητος ἔγινε τὸ δρυμητήριον τῆς γραφῆς ὅλων τῶν πολιτισμένων λαῶν.

4. Οἱ μικρασιατικοὶ λαοί.

Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν πρὸ τοῦ τρισχιλιοστοῦ ἔτους π. Χ. κατώχουν λαοὶ τῆς καυκασίας φυλῆς (ἀνατολικῶς Πισίδαι, Λυκαδίοι, Κιλικες, Ἰσαυροί, Καππαδόκαι, Χετῖται, δυτικῶς Λυδοί, Κᾶρες, Λύκιοι), οἱ δποῖοι δὲν ἀνήκον σύτε εἰς τὴν ἀρίαν σύτε εἰς τὴν σημιτικὴν οἰκογένειαν. Οἱ λαοὶ δὲ σύτοι καὶ ἴδιως οἱ δυτικοὶ φαίνεται ὅτι πολὺ ἐνωρίς ἐτράπησαν πρὸς δυσμὰς καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αιγαίου, εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα.

Ἐκ τῶν μικρασιατικῶν λαῶν κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα π. Χ. ἐπρόκοψαν πολὺ οἱ Χετῖται.

Οἱ Χετῖται ἰδρυσαν κράτος ἰσχυρὸν μὲν πρωτεύουσαν τὴν Χίταν ἐπὶ τοῦ Ἀλυος ποταμοῦ (πλησίον εἰς τὸ χωρίον Μπογάζκιον). Κατόπιν δὲ ἔξετειναν τὸ κράτος των ὅχι μόνον εἰς Μ. Ἀσίαν, ἀλλὰ καὶ πέραν τοῦ Ταύρου εἰς τὴν Συρίαν καὶ ἔγιναν ἐπικίνδυνοι εἰς τοὺς Αιγυπτίους καὶ τοὺς Ἀσσυρίους. Εἰς τοὺς Χετῖτας δὲ διφείλεται ή ἔξασθενησις καὶ τῶν δύο μεγάλων τούτων κρατῶν. Ἡλθού δὲ οἱ Χετῖται εἰς σχέσεις καὶ μὲ τοὺς Ἀχαιούς, οἱ ἐποῖοι τότε, ενδίσκοντο εἰς τὴν ἀκμήν των. Τὸ χετιτικὸν δημως τοῦτο κράτος δὲν διετηρήθη πολὺ.

Ἄριοι (Φρύγες καὶ Βιθυνοί) ἐκ Θράκης πιεσθέντες ἀπὸ τοὺς Θράκας, οἱ ὄποιοι ἥλθον ἐξ Ἰλλυρίας, διεπέρασαν εἰς Μ. Ἀσίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Φρυγίαν καὶ τὴν Βιθυνίαν (τότε φαίνεται ὅτι κατεστράφη καὶ η δμητρικὴ Τροία). Τὸ χετιτικὸν κράτος τότε κατελύθη, οἱ δὲ μικρασιατικοὶ λαοὶ ἐτράπησαν πρὸς Ν., ἐσταμάτησαν δημως εἰς τὴν Συρίαν, διέτι ἐνικήθησαν δηδὸν τῶν Αιγυπτίων.

Ἀργότερα, τὸν 8ον αἰῶνα, Κιμμέριοι ἐκ Κριμαίας εἰσέβαλον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Κατεπολέμησαν τοὺς Ἀρμενίους, διέπεταξαν τοὺς Φρύγας, κατόπιν δὲ ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ βασιλείου τῶν Λυδῶν, τὸ ὄποιον εἶχε σχηματισθῆ παρὰ τὸν Ἀλυν. Καὶ ἐνίκησαν μὲν τὸν βασιλέα αὐτοῦ Γύγην, διὸ τῶν διαδόχων δημως αὐτοῦ

ἐνικήθησαν. Ἐκτοτε τὸ βασίλειον τῶν Λυδῶν μὲ πρωτεύουσαν τὰς Σάρδεις (Τος αἰών) ἔγινε πολὺ ἵσχυρόν. Ἐξετάθη ἀπὸ τοῦ Ἀλυος μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου. Κατόπιν δὲ ὁ βασιλεὺς αὐτοῦ **Κροῖσος**, περίφημος εἰς τοὺς Ἑλληγας διὰ τὸν μέγαν πλοῦτόν του, συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἄσιας ἐλληνικῶν ἀποικιῶν, ἢ ὅποια εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τῶν προκατόχων του. Τὸ λυδικὸν κράτος κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπέκτησε καὶ ἔξοδον πρὸς τὸ Αἴγαίον.

5. Οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι.

Ἡ χώρα. Μεταξὺ τοῦ Τίγρητος καὶ τοῦ Ἰνδοῦ, τῆς Κασπίας θαλάσσης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου ἔκτείνεται: ἡ χώρα τοῦ Ἰράν. Υψηλὰ ὅρη περιβάλλονται αὐτήν, τὸ δὲ κλῖμα τῆς εἰναι τραχύ, καυστικὸν τὸ θέρος καὶ παγερὸν τὸν χειμῶνα. Τὴν χώραν αὐτὴν ἀπὸ τῶν παλαιστάτων χρόνων κατώκουν φυλαὶ ἀριαναί. Ἐκ τῶν φυλῶν τούτων δύο ἔγιναν διγομασταί, οἱ Μῆδοι πρὸς δυσμάς καὶ οἱ Πέρσαι πρὸς ἀνατολάς.

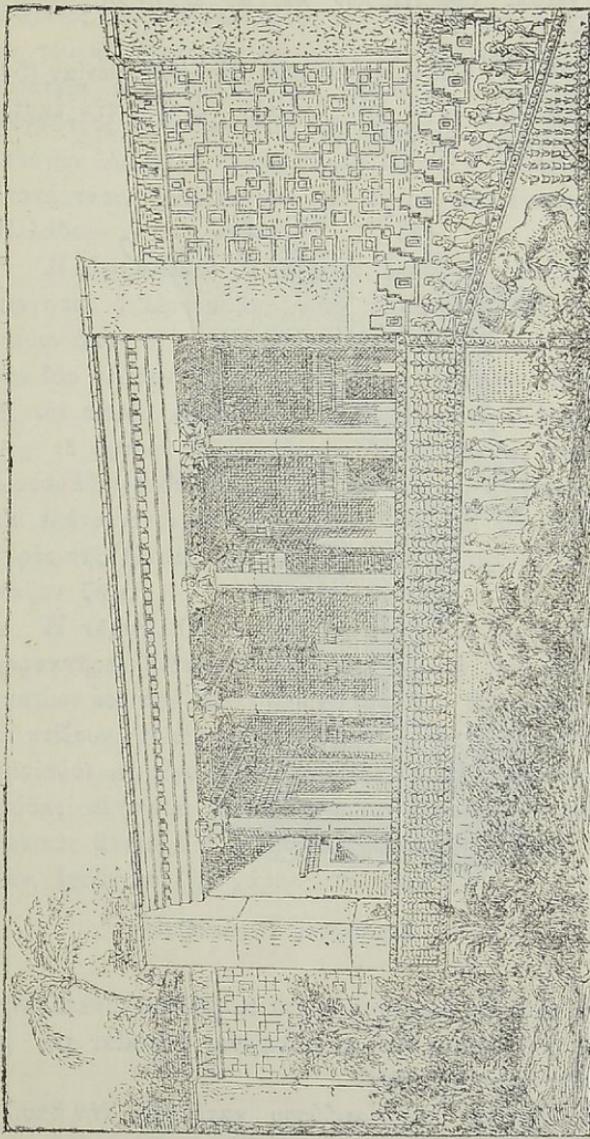
Οἱ Μῆδοι. Ἡ Μηδία ἦτο διγρημένη εἰς κώμας, αἱ ὅποιαι εἰχον κάθε μία τὸν ἡγεμόνα της. Ἐκ τούτων εἰς, ὁ Δηιόκης, τὸν τον αἰῶνα κατώρθωσε νὰ συνενώσῃ ὅλας τὰς κώμας καὶ νὰ ἀποτιγάξῃ τὸν ζυγὸν τῶν Ἀσσυρίων, εἰς τοὺς ἐποίους ἡ Μηδία εἰχεν ὑποταχθῆ. Ὁ Δηιόκης ἔκτισε τὴν πόλιν Ἐκδάτανα καὶ ἔκαμεν αὐτὴν πρωτεύουσαν τοῦ νέου κράτους τῆς Μηδίας.

Ο διάδοχος αὐτοῦ Φραδρτῆς ὑπέταξε τοὺς Πέρσας, ἀλλ᾽ ἐγκήθη ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων. Ουδὲς αὐτοῦ δῆμος Κυαξάρτης (625-584) συγεμάχησε μὲ τοὺς Βασιλῶντας καὶ οὕτω Μῆδοι καὶ Βασιλῶντος κατώρθωσαν κατόπιν μακρῶν ἀγώνων νὰ νικήσουν τοὺς Ἀσσυρίους καὶ νὰ διαμελίσουν τὸ κράτος των.

Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας των δῆμων αὐτᾶς οἱ Μῆδοι παρεδόθησαν εἰς μαλθακότητα καὶ τρυφὴν καὶ διὰ τοῦτο ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Πέρσας (550).

Οἱ Πέρσαι. Ἡ Περσίς ἦτο χώρα ὅρεινή καὶ τραχεῖα, ΒΔ. τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν ἀφελεῖς κατὰ τὸν βίον καὶ ἴσχυροι κατὰ τὰ σώματα καὶ διγροῦντο εἰς φυλάς. Ἐκ τῶν φυλῶν τούτων ἐπισγημοτάτη ἦτο ἡ τῶν Πασαργαδῶν. Εἰς ταύ-

την δὲ ἀνήκειν δὲ Κύρος, ὁ ἐποῖος ἀνέδειξε τὸ μικρὸν τοῦτο κράτος κυρίαρχον δλῆς τῆς Ἀσίας.

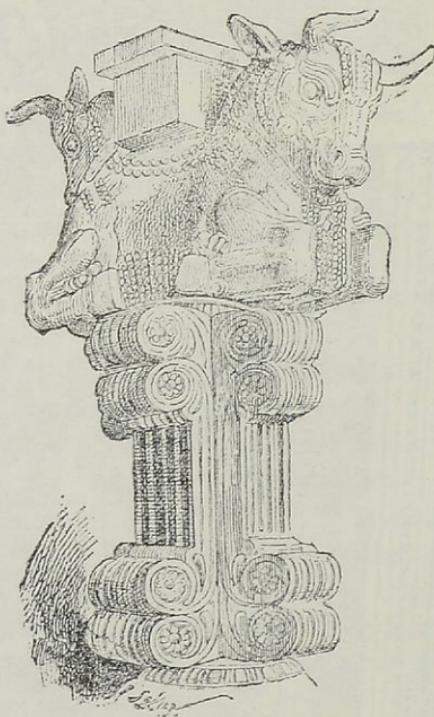

Εἰκ. 47. Αγάνθορα τοῦ Δαρέιου.

Ο Κύρος, ἀφ' οὗ ἔγινε βασιλεὺς τῷ 558, ἀπετίναξε τὴν ζυγὸν τῶν Μῆδων εἰσέδαλεν εἰς τὴν Μῆδιαν καὶ ἐκυρίευσεν αὐτὴν (550). Ἀμέσως ἐπῆλθε κατὰ τῶν Λυδῶν. Ο Κύρος γινή-

σας τοὺς Λυδούς, τὴν μὲν Λυδίαν ἐκυρίευσε, τὸν δὲ βασιλέα αὐτῆς Κροῖσον συγέλαθεν αἰχμάλωτον. Μὲ τὸ κράτος τῶν Λυδῶν περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Περσῶν καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς μικρᾶς Ἀσίας.

Μετὰ ταῦτα ὁ Κύρος κατέκτησε τὴν Βαβυλωνίαν (540) καὶ ἔπειτα ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Σκυθῶν. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν δύμας αὐτὴν ἀπέθανε τῷ 529.

Εἰκ. 48. Κιονόχρανα Περσεπόλεως.

Ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ Καμβύσου ὑπετάχθησαν⁷ εἰς τοὺς Ηέρσας ἢ Αἴγυπτος καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς βορείας παραλίας τῆς Ἀφρικῆς (525).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καμβύσου κατέλαθε τὴν βασιλείαν ὁ Μῆδος Σμέρδις. Ἄλλος ἐπιφανεῖς Ηέρσας ἔχαμαν συνωμοσίαν, ἐδοιλοφόνησαν τὸν Σμέρδιν καὶ ἀνηγγόρευσαν βασιλέα τὸν Δαρεῖον τὸν υἱὸν τοῦ Υστάτηπούς (521).

Ο Δαρεῖος, ἀφ' οὗ ἔγινε βασιλεύς, πρῶτον διωργάνωσε τὸ ἀχανὲς κράτος του. Διῆρεσεν αὐτὸς εἰς σατραπείας καὶ ὥρισε τοὺς φόρους, τοὺς ἐποίους ὅφειλεν ἑκάστη νὰ πληρώνῃ. Ἐπειτα μιμούμενος τοὺς προκατόχους του ἐπεχείρησε νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του καὶ ἔξεστράτευσε κατὰ τῶν Σκυθῶν (513). Καὶ ή μὲν ἐκστρατεία κατὰ τῶν Σκυθῶν ἀπέτυχεν, δ στρατηγὸς δημως αὐτοῦ Μεγάθαζος ὑπέταξεν ὅλην Θράκην, τὸν δὲ βασιλέα τῶν Μακεδόνων Ἀμύνταν ἔκαμε φόρου ὑποτελῆ. Ἐπειτα κατέστειλε τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἰώνων καὶ ἔκαμε τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ θρησκεία. Οἱ Ἱράνιοι ἐπίστευον, ὅτι τὸν κόσμον ἐδημιούργησεν δ Ὠροσμάδης, υἱὸς τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐπίστευον ἐμιως, ὅτι ὑπάρχει καὶ θεὸς τοῦ κακοῦ δ Ἀριψάν. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων θεῶν γίνεται διαρκῆς ἀγών. Ὁ ἄνθρωπος διφείλει εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν νὰ βοηθῇ τὸν θεὸν τοῦ ἀγαθοῦ μὲν τὸ νὰ κάμην τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ λέγῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἐπίστευον δέ, ὅτι δ Ὠροσμάδης ἐκδηλοῦται ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ἡλίου καὶ ἐλάτρευον αὐτὸν εἰς τὸ ὕπαιθρον ἐπὶ τῶν ὁρέων καὶ πρὸ τοῦ πυρὸς τῆς Ἑστίας, πρὸς τιμήν του δὲ ἀπήγγελλον ὕμνους καὶ ἐθυσίαζον ζῷα.

Ἡ τέχνη. Οἱ Ἱράνιοι δὲν ἐδημιούργησαν τέχνην μὲ έθνικὸν χαρακτῆρα. Ἐδανείσθησαν αὐτὴν παρὰ τῶν Χαλδαίων, τῶν Αιγυπτίων καὶ τῶν Ἑλλήνων. Ναοὺς δὲν ἐπέτρεπεν η θρησκεία των νὰ κτίζουν. Ἡ τέχνη των λοιπὸν φαίνεται εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ταῦτα ὠμοίαζον μὲ αἰγυπτιακοὺς ναοὺς καὶ ἀπετελοῦντο ἀπὸ πολλὰς αἰθούσας, αἱ διποῖαι ἐστηρίζοντο ἐπὶ κιόνων. Οἱ κίονες των μὲ τὰς κωνικὰς βάσεις καὶ τὰ κιονόκρανα, τὰ στολισμένα μὲ κεφαλὰς ταύρων, ἔχουν πολλὴν χάριν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Η ΕΛΛΑΣ

Ἐλλὰς εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος μὲ τὰς ἔκατέρωθεν αὖτῆς νήσους.

Ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος εἶναι χώρα δρεινή. Ἀπὸ τοῦ Σκάρδου καὶ τῆς σειρᾶς τῶν συνεχῶν διακλαδώσεων αὐτοῦ ἀποσχίζεται ἡ Πίνδος, ἡ ὁποία μὲ διάφορα ὄγκματα κατέρχεται μέχρι τοῦ Κορινθίακοῦ κόλπου.

Ἀνατολικῶς τῆς Πίνδου πρὸς Β. ἐκτείνεται ἡ **Μακεδονία**. Ἡ Μακεδονία, ἐκτὸς μικροῦ μέρους ἀνοικτοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν, περιβάλλεται ἀπὸ ὅρη, τῶν ὅποιων αἱ διακλαδώσεις διασχίζουν αὐτήν. Σχηματίζονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀρκεταὶ καὶ μεγάλαι πεδιάδεις, τὰς ὅποιας ποτίζουν τρεῖς μεγάλοι ποταμοί, ὁ Ἀλιάκμων, ὁ Ἄξιός καὶ ὁ Στρυμών.

Πρὸς Ν. τῆς Μακεδονίας ἀπλώνεται ἡ **Θεσσαλία**. Αὗτη ἀποτελεῖ πεδιάδα, ἡ ὁποία περιβάλλεται Β. ὑπὸ τοῦ Ὀλύμπου, Α. ὑπὸ τῆς Ὀσσογένεως καὶ τοῦ Ηγελίου, Ν. ὑπὸ τῆς Ὀθρυοῦ καὶ τῆς Οἴτης καὶ Δ. ὑπὸ τῆς Πίνδου. Διαρρέεται δὲ ὑπὸ τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ καὶ εἶναι καταλληλοτάτη διὰ γεωργίαν καὶ ἵπποτροφίαν.

Τὸ πρὸς Ν. τῆς Θεσσαλίας μέρος τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος χωρίζεται εἰς τμῆματα ὑπὸ τοῦ Παρνασσοῦ, Ἐλικῶνος, Κιθαιρῶνος καὶ Πάρνηθος καὶ ἀποτελεῖ τὴν **Δοκοίδα**, **Δωρείδα**, **Φωκίδα** καὶ **Βοιωτίαν**. Ἡ Βοιωτία ποτίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἀσωποῦ καὶ τῆς λίμνης Κωπαΐδος καὶ διαχρίνεται διὰ τὰς εὐφόρους τῆς πεδιάδας.

Δυτικῶς τῆς Πίνδου εἶναι ἡ **Αιτωλία** καὶ **Ακαρνανία**. Αἱ ἔρειναι αὐταὶ χῶραι εἶναι ἀποκλεισμέναι διὸ ψηλῶν καὶ δυσβάτων δρέων ἀπὸ τὴν λοιπὴν ἡπειρον.

Τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα πρὸς τὸ νοτιανατολικὸν μέρος τερματίζει ἡ **Αττικὴ**, ἡ ὁποία χωρίζεται ἀπὸ τῆς Βοιωτίας διὰ τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ τῆς δασώδους Πάρνηθος, κατανέμεται δὲ ὑπὸ τῶν διακλαδώσεων αὐτῶν, τοῦ πλουσίου εἰς μέρμαρον Πεντελικοῦ, τοῦ μελισσοτρόφου Υμηττοῦ καὶ τοῦ πλουσίου εἰς ἄργυρον καὶ ἄλλα μέταλλα Λαυρείου. Ἡ ἄνυδρος καὶ λεπτόγειος Αττικὴ δὲν ἦτο μὲν κατάλληλος διὰ νὰ γεωργηθῇ, ἀπεξημιώνετο διὰ τὴν ξυ-

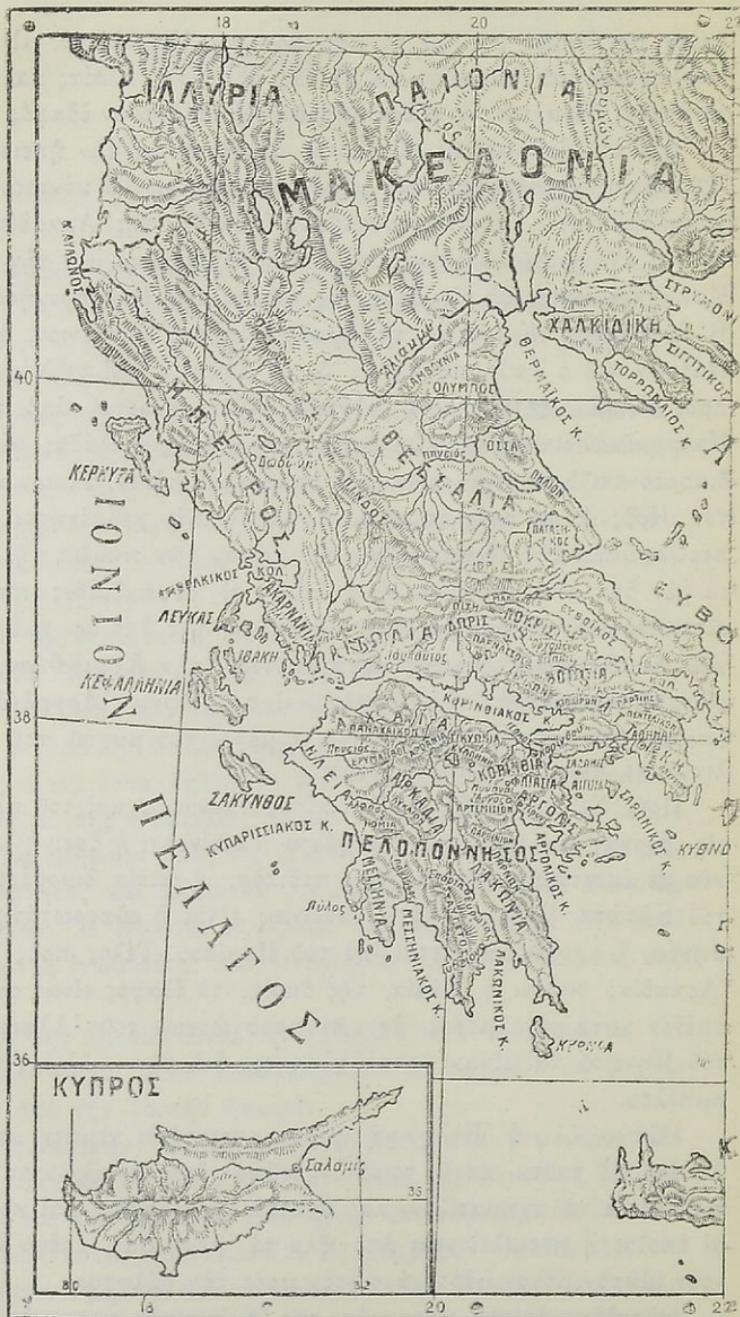
λεικαν τῶν δασῶν της, μὲ τὰ μάρμαρα τοῦ Πεντελικοῦ, μὲ τὰ μεταλλεύματα τοῦ Δαυρείου καὶ μὲ τὰς ἀφθόνους ἐλαῖας καὶ συκᾶς, αἱ ὁποῖαι δύνανται γὰ εὐδοκιμήσουν εἰς τὸ ἄγονον ἔδαφός της.

Διὰ τοῦ ισθμοῦ τῆς Καρίνθου συνδέεται μὲ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδαν ἡ χερσόνησος τῆς Πελοποννήσου. Τὸ κέντρον αὐτῆς καταλαμβάνεται ἀπὸ τὸ κτηνοτρόφον ὅψιπεδον τῆς Ἀρκαδίας.³ Απὸ τούτου ἀναχωροῦν ὁροσειρά, αἱ ὁποῖαι περικλείουν μὲν τὴν Ἀρκαδίαν, ἔκτείνονται δὲ εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Πελοποννήσου. ⁴ Εκ B. ἔκφυεται ἡ Κυλλήνη, τὰ Ἀροάνια καὶ τὸ Παρθένιον, ἐκ N. ὁ Πάργων καὶ ὁ Ταῦγετος καὶ ἐκ Δ. τὸ Λύκαιον καὶ τὰ Νέμια. Καὶ πρὸς B. μὲν ἔκτείνεται ἡ Ἀχαΐα. Αὕτη τέμνεται ἀπὸ τὸ ὄρος Παναχαϊκὸν καὶ σχηματίζει διαδοχικὰς μικρὰς κοιλάδας, αἱ ὁποῖαι διαρρέονται ὅποι χειμάρρων καὶ παράγουν οἶνον, ἔλαιον καὶ σιτον. Πρὸς A. δὲ σχηματίζεται ἡ Ἀργολικὴ χερσόνησος. Αὕτη περιλαμβάνει τὴν Σικελίαν, τὴν χώραν τῶν σικυῶν, τῆς ὁποίας τὰ μὲν ὅρη εἰναι πλούσια εἰς ἔξειν, αἱ δὲ πεδιάδες παράγουν οῖνον, ἔλαιον καὶ σπρια, τὴν Φλιασίαν, τῆς ὁποίας ἡ ὅποι βουνῶν περιθαλλομένη κοιλάς παράγει οἶνον, τὴν Κορινθίαν, πλούσιαν εἰς ἀμπέλους, τὴν ὄρειν ἧν καὶ πολυδίψιον Ἀρεόπολίδα, τῆς ὁποίας μόνον ἔυφορον μέρος εἰναι ἃ μέχρι τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου ἔκτεινομένη πεδιάς.

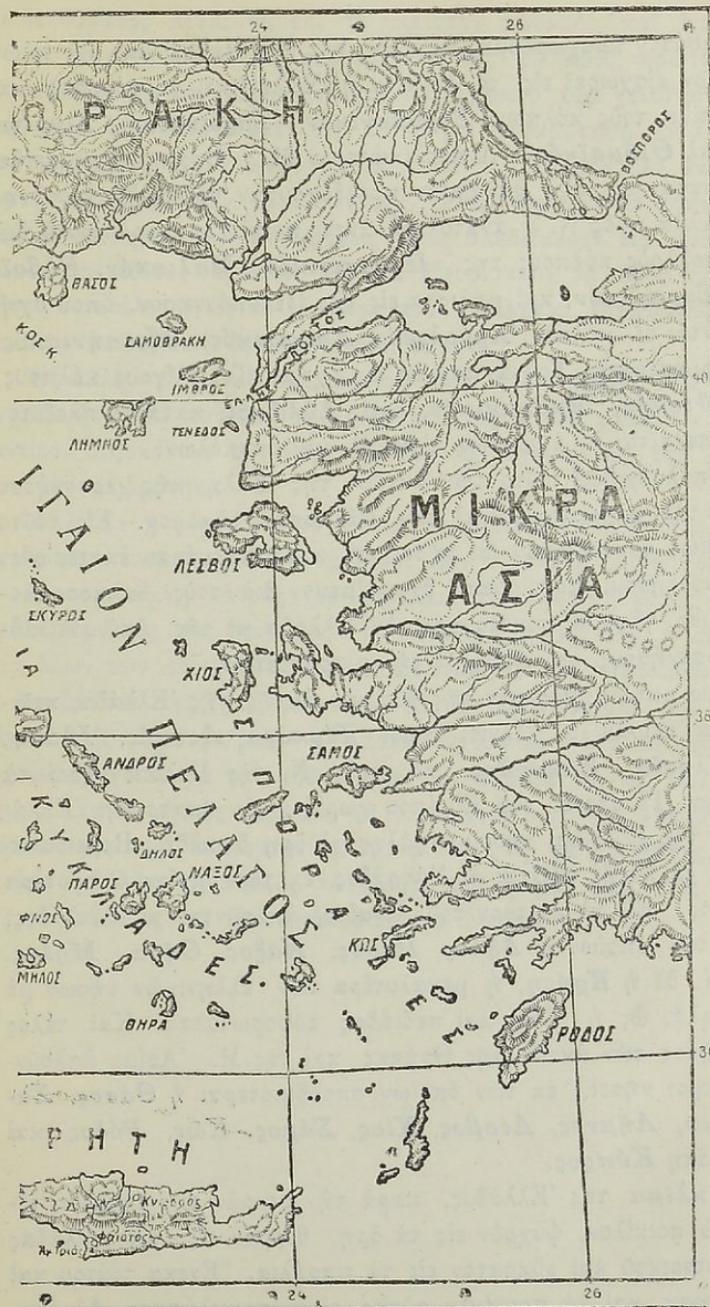
Πρὸς N. δὲ μεταξὺ τοῦ δασώδους Πάργωνος καὶ τοῦ πλουσίου εἰς βοσκάς καὶ θηράματα Ταῦγέτου ἔκτείνεται ἡ ὄρεινή Δακωνία μὲ ἔκτεταμένην ἐν τούτοις πεδιάδα, ἡ ὁποία διαρρέεται ὅποι τοῦ Εὔρωτα. Πρὸς Δ. τῆς Δακωνίας εἰναι ἡ εὐφορωτάτη Μεσσηνία, ἡ ὁποία διαρρέεται ὅποι τοῦ Παμίσου. Τέλος πρὸς Δ. τῆς Ἀρκαδίας κεῖται ἡ Ἡλεία, τῆς ὁποίας τὸ ἔδαφος εἰναι σχηματισμένον κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῶν προσχώσεων τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ τοῦ Πηγειοῦ καὶ εἰναι καταλληλότατον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου.

Οὕτως, ὅλη ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος εἰναι γεμάτη ἀπὸ ὅρη. Τὰ ὅρη δὲ ταῦτα κατὰ τοιοῦτον τρόπον διασταυρώνονται μεταξὺ των, ὥστε νὰ σχηματίζουν καὶ ἀρχετὰ λεκανοπέδια καὶ κοιλάδας, αἱ ὁποῖαι ἡ περικλείονται ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ὅποι ὄρέων ἡ ἀφήνουν μικρὸν μόνον μέρος ἀνοικτὸν πρὸς τὴν θάλασσαν.

Οὐσιώδης ἐπίσης χαρακτήρ τῆς Ἑλληνικῆς χερσογήσου εἰναι ἡ πολυυσχιδὴς τῶν ἀκτῶν αὐτῆς, ἵδιως δὲ πρὸς A. καὶ μάλι-

Εικ. 49. Η Ελλάς.

στα καθόσου προχωροῦμεν πρὸς Ν. Εἰς τὴν Μακεδονίαν διὰ τριῶν γλωσσῶν εἰσχωρεῖ εἰς τὸ Αἴγαίον ἡ Χαλκιδικὴ χερσόνησος καὶ σχηματίζει τοὺς κόλπους **Στρυμονικόν**, **Τορωναῖον**, **Σιγγιτικὸν** καὶ **Θερμαϊκόν**. Ἀνατολικώτερον δὲ ἡ Θράκη σχηματίζει τὴν μακρὰν εἰς τὴν θάλασσαν προεξέχουσαν θρακικὴν χερσόνησον. Ἀλλὰ πρὸς Ν. ἡ ἀνατολικὴ ἀκτὴ ποικίλλει παρὰ πολὺ διὰ τοὺς πολλοὺς κόλπους τῆς, **Παγασιτικόν**, **Μαλιακόν**, **Εύβοϊκόν**, **Σαρωνικόν**, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Πελοπόννησον, διουσπερτικοῦς σχηματίζονται οἱ κόλποι **Αργολικός**, **Λακωνικός**, **Μεσσηνιακός**, **Κυπαρισσιακός**. Τούναντίον ἐκ Δ. σχηματίζει ὀλίγους κόλπους, **Κορινθιακόν**, **Αμβρακικόν**, τοῦ **Αντιλαίνος**, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ ἀποτελεῖται ἐξ ἀμμωδῶν αλγιαλῶν καὶ σκοπέλων.

Τὸ πολυσχιδὲς τοῦτο τῶν ἀκτῶν τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου ἔκαμψε τὴν συγκοινωνίαν μὲτα τὴν θάλασσαν εὔκολον. Εἰς τοῦτο δῆμας ἰδίως συνετέλεσαν αἱ νῆσοι, αἱ κατασπαρμέναι ἐκατέρωθεν τῆς χερσονήσου, διότι αὗται ἔχρησιμευον διὰ τοὺς θαλασσοπλοοῦντας ὡς γέφυραι συνδέουσαι τὴν Ἑλλάδα μὲτα τὰς ἀπέναντι αὖτῆς χερσονήσους καὶ ἰδίως μὲτα τὴν μικρασιατικήν.

Οὕτω κατὰ μῆκος μὲν τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἑλλάδος κείνεται κατὰ σειρὰν αἱ **Ιόνιοι νῆσοι** **Κέρκυρα**, **Λευκάς**, **Ιθάνη**, **Κεφαλληνία**, **Ζάκυνθος**, καὶ πρὸς Ν. τῆς Πελοποννήσου τὰ **Κήθυρα**. Τὸ στενὸν τοῦ Εὐρίπου χωρίζει τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς Εύβοιας, νήσου μεγάλης μὲτα ὅρη διασώδη. Βορειοανατολικῶς δὲ αὐτῆς κείνεται αἱ **Σποράδες**, ἐκ τῶν ὁποίων κυριωτέρα ἡ **Σκύρος**. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ Αἴγαίου ἀπλοῦνται αἱ **Κυκλαδεῖς**, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ **Δῆλος**, **Πάρος**, **Νάξος**, **Θήρα**, **Μῆλος**. Πρὸς Ν. δὲ ἡ **Κρήτη**, ἡ μεγαλυτέρα τῶν ἐλληνικῶν νήσων μὲτα ὅρη ὄφηλά, ὡς ἡ **Ιδη**, καὶ πεδιάδας εὐφοριωτάτας. Καὶ τέλος κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν τῆς Θράκης καὶ τῆς Μ. **Ἄσιας** ἀπλοῦνται ἀπειροὶ νῆσοι, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι ἡ **Θάσος**, **Σαμοθράκη**, **Λήμνος**, **Λέσβος**, **Χίος**, **Σάμος**, **Κῶς**, **Ρόδος** καὶ ἡ ἀπωτάτη **Κύπρος**.

Τὸ κλῖμα τῆς Ἑλλάδος, παρὰ τὴν μικράν της ἔκτασιν, εἶναι πολὺ ποικίλον, ψυχρὸν εἰς τὰ ὅρη, θερμὸν εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ εὔχρατον εἰς τὰ παράλια. Ἐνεκα τούτου καὶ ἡ βλάστησις καὶ τὰ προϊόντα αὐτῆς εἶγαι ποικιλώτατα. Αἱ βροχαὶ εἶναι σπάνιαι καὶ πίπτουν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τὸν χειμῶνα.

Ο δὲ οὐρανὸς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καθαρὸς καὶ διαυγῆς.

Ἡ τοιαύτη διάπλασις τοῦ ἔδαφους τῆς Ἑλλάδος, πρῶτον μὲν ἐδυσκόλευε τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὰς σχέσεις τῶν γειτόνων μεταξύ των καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ μὴ συγκροτηθῇ ἐν ἑνιαῖον κράτος, ἀλλὰ πολλὰ κατὰ τόπους τοιαῦτα. Ἐπειτα δὲν ἔκαμψεν ἀνετον τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων τῆς. Οὗτοι ὥφειλον νὰ κοπιάζουν διὰ νὰ συντηροῦνται. Συγχρόνως ὅμως ὑπεδείχνυεν εἰς τοὺς κατοίκους ποικίλους τρόπους διὰ νὰ ἔξευρίσκουν τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ὁθεν συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ κάμη τοὺς Ἑλληνας ἐργατικούς, ἐγκρατεῖς, ἐπιδεξίους, ἔφευρευτικούς, εὔφυεις.

Ἐξ ἀλλού τὸ κλῖμα τῆς, ἐπειδὴ σύτε πολὺ θερμὸν σύτε πολὺ ψυχρὸν ἦτο, δὲν παρέλευε τὴν ἐνεργητικότητα τῶν κατοίκων. Τούναντίον διηγούλυνε τὴν ἐργασίαν των καὶ ἐγέννα εἰς τὰς ψυχᾶς των τὴν φαιδρότητα.

Ἄλλο ἂν ή φύσις καὶ τὸ κλῖμα τῆς χώρας ἔκαμψε τοὺς Ἑλληνας πρακτικῶς δεξιούς ἀνθρώπους, δὲν συνετέλει δλιγάτερον εἰς τὸ νὰ τοὺς κάμηνη λάτρας τοῦ ὠραίου. Ἡ ἐλληνικὴ φύσις εἶναι ώραια εἰς ὅλας τὰς ποικιλίας. Τὸ μέτριον μέγεθος καὶ ή συμμετρία δλων τῶν στοιχείων της ἐπιτρέπουν εἰς τοὺς κατοίκους της νὰ λαμβάνουν σαφεῖς εἰκόνας των. Εἰς τὸ αὐτὸ συντελεῖ καὶ ή διαύγεια τῆς ἀτμοσφαίρας, ή δποία παρουσιάζει δλα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως καθαρὰ καὶ εὐδιάκριτα. Ἡ εὔφυΐα ἀλλως τῶν Ἑλλήνων κάμνει αὐτοὺς ἵκανούς νὰ διακρίνουν καὶ τὰς λεπτοτέρχες παραλλαγὰς καὶ λεπτομερείας τῆς φύσεως, ή δὲ φαιδρότης, τὴν δποίαν ἐμβάλλει εἰς αὐτοὺς τὸ κλῖμα τῆς χώρας των, τοὺς καθιστᾷ εὐδιαθέτους διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ ὠραίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΠΡΟΤΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Αἱ ἀνασκαφαὶ. Πρὸ δο ἀκόμη ἐτῶν αἱ πρώται ἀρχαὶ τοῦ θέμηγους ἐκρύπτοντο εἰς τὸ σκότος. Ἀπὸ τὰς μυθικὰς παραδόσεις, ποὺ διετήρησαν σὶ "Ἐλληνες κατὰ τοὺς ἴστορικους χρόνους περὶ τῶν ἡρώων των, τίποτε θετικὸν δὲν ἥδυνατο γὰρ ἔξαχθη. Αἱ ἀρχαὶ οἰλογικαὶ ὅμως ἀνασκαφαὶ, αἱ ὅποιαι ἔγιγναν τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὰς Μυκήνας καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν Τροίαν, εἰς τὰς Κυκλαδὰς καὶ μάλιστα εἰς τὴν Κρήτην, ἔριψαν ἀφθονογ φῶς εἰς τοὺς σκοτεινοὺς τούτους χρόνους τῆς ἐλληνικῆς ἴστορίας.

1. Οἱ Αἰγαῖοι.

Οἱ "Ἐλληνες δὲν ἔζουσαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἦσαν αὐτόχθονες, διποὺς ἐπίστευον κατὰ τοὺς ἴστορικους χρόνους οἱ ίδιοι. Οἱ "Ἐλληνες ἀνήκουν εἰς τὴν ἀρίαν οἰκογένειαν τῆς καυκασίας φυλῆς, ἀπεσπάσθησαν δὲ ἀπὸ τῶν ἄλλων Ἀρίων καὶ ἐκ τῆς ἀρχικῆς κοιτίδος τῶν Ἀρίων, τῆς μεσημβρινῆς Ῥωσίας ισως, ἐπροχώρησαν πρὸς Ν. τὴν τρίτην χιλιετηρίδα π. Χ. Εἰς τὴν Ἑλλάδα σὶ "Ἐλληνες ἥρχισαν φαίνεται νὰ κατέρχωνται μόλις τὸ 2000 περίπου π. Χ. καὶ σχὶς ὅλοι ὅμοι, ἀλλὰ διαδοχικῶς καὶ κατὰ μεγάλας περιόδους ἐτῶν.

Πρὸ τῶν Ἐλλήνων ὅμως καὶ εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς νήσους πολὺ πρὸ τοῦ τρισχιλιούτου ἔτους π. Χ. κακόφουν ἄλλοι λαοὶ ἀλλόφυλοι καὶ ἀλλόγλωσοι, σὶ ὅποιοι κατὰ διαφόρους χρόνους ἥλθον εἰς τὰς χώρας αὐτὰς ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν συγγενεῖς μὲ τοὺς λαούς, ποὺ κατοικοῦσαν ἐκεῖ. Τοὺς λαοὺς αὐτοὺς ὁνομάζομεν *Αἰγαίους*.

Οἱ λαοὶ αὐτοὶ μετὰ τὸ 3000 ἔτος π. Χ. μᾶς παρουσιάζονται ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς ὡς λαοὶ πολιτισμένοι. Γνωρίζουν ἀπὸ τὰ μέταλλα τὸν χρυσὸν καὶ τὸν χαλκὸν καὶ κατασκευάζουν μὲ αὐτὰ ἐργαλεῖα, διπλα καὶ κοσμήματα. Εὑρίσκονται λοιπὸν εἰς τὴν χαλκὴν ἐποχὴν τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

"Ἐπίστευον σὶ λαοὶ αὐτοί, δτὶ αἱ ψυχαὶ ἔξακολουθοῦν γὰρ ζοῦν μετὰ θάνατον καὶ γὰρ ἀναμειγύωνται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν ζών-

των συγγενῶν των. Διὰ τοῦτο ἐνταφίαζον αὐτοὺς καὶ ἔθετον εἰς τὸν "τάφον" πρόγματα χρήσιμα διὰ τὸν ἐντὸς αὐτοῦ ἄνετον βίον των. Προσέτι δὲ ἑκάστη οἰκογένεια ἐλάτρευε τοὺς προγόνους τῆς ὥς, θεοὺς μὲν θυσίας καὶ μὲ προσφορὰς γάλακτος, οἶνου, καρπῶν κλπ.

Ως θεοὺς ἐπίσης ἐλάτρευον καὶ τὰ δύο μεγαλύτερα στοιχεῖα τῆς φύσεως, τὸν οὐρανὸν καὶ πρὸ πάντων τὴν γῆν, διότι ἔθλε-

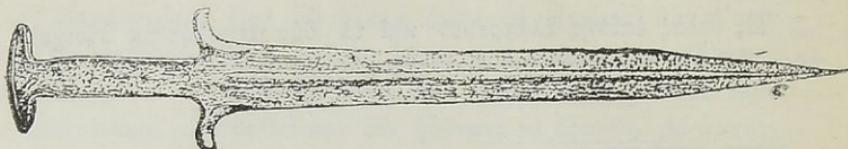

Εἰκ. 50. Τοιχογραφίαι ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ.

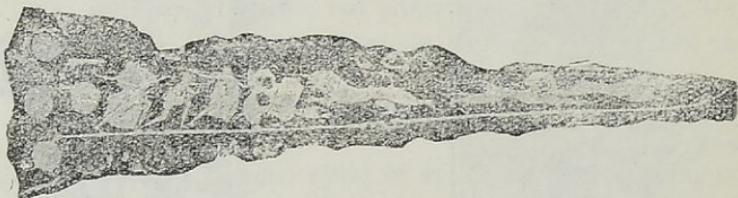
πον, ὅτι αὐτὰ ἦσαν ἀλλοτε πολὺ εὐεργετικὰ εἰς τοὺς ἀγθρώπους καὶ ἀλλοτε πολὺ καταστρεπτικά. Ναοὺς δὲν είχον. Τοὺς θεοὺς ἐλάτρευον εἰς σπήλαια, εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὅρέων εἰς ὑπαιθρίους βωμοὺς ἢ εἰς οιρούς περιβόλους. Εἰς τὰ μέρη αὐτὰ τῆς λατρείας είχον διάφορα σύμβολα τῆς θείας δυνάμεως, στύλους, διπλούς πελέκεις, ζεύγη κεράτων, σταυρούς κλπ. Ἐγένετο δὲ ἡ λατρεία ἢ μὲ θυσίας ξύφων ἢ μὲ προσφορὰς γάλακτος, μέλιτος, οἴνου, καρπῶν ἢ ἀγαλματίων.

Κατεικεύαζον οἰκίας λιθίνας καὶ ἀνάκτορα πολυτελῆ, εἰς μὲν τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδαν ἀπλᾶ μὲ σνα πάτωμα, εἰς δὲ τὴν Κρήτην πολυσύνθετα μὲ πολλὰ διαμερίσματα πολυτελῆ καὶ μὲ δύο ἢ τρία πατώματα καὶ ἐστόλιζον αὐτὰ μὲ θαυμασίας τοιχογραφίας.

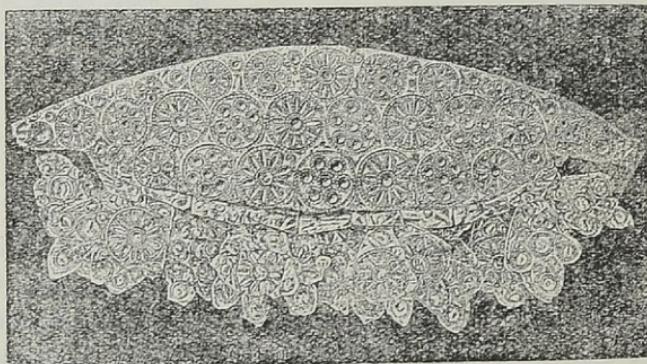
"Ἐκτιζον τὰς πόλεις των συνήθως ἐπὶ λόφων. Πρὸς προφύλαξιν δὲ αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν, εἰς μὲν τὴν Κρήτην τὰς ἔκτιζον εἰς ἀρχετῆν ἀπόστασιν πρὸ τῆς θαλάσσης, εἰς δὲ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδαν τὰς ἡγράλιζον μὲ τείχη πελώρια.

Εἰκ. 51. Ξίφος ὁρειχάλκινον.

Εἰκ. 52. Χρυσοκόλλητον ἐγχειρίδιον.

Εἰκ. 53. Χρυσοῦν διάδημα.

Κατεσκεύαζον ἀπὸ πηλὸν ἀγγεῖα μὲ πολυχρώμους ζωγραφίας, ἀπὸ λίθου ἀγάλματα καὶ ἀπὸ χρυσὸν καὶ χαλκὸν κοσμήματα, ποτήρια σκαλιστά, ξίφη, ἐγχειρίδια καὶ ἄλλα ὅπλα.

Τέλος κατεσκεύαζον πλοῖα καὶ ἦσαν πολὺ προωδευμένοι: εἰς τὴν γαυτιλίαν.

Από όλους θμως τοὺς Αλγαίους περισσότερον προώδευσαν σὲ Κρήτες. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς νήσου τῶν, ἡ δόποια κεῖται εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου. Ἡράχισε δὲ νὰ ἀκμάζῃ ἡ Κρήτη κυρίως ἀπὸ τὸ 2000 π. Χ. καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν μεγίστην τῆς ἀκμῆν περίπου τῷ 1600. Ἐσχηματίσθη ἐκεῖ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν μέγα μοναρχικὸν κράτος, τοῦ δόποιον οἱ βασιλεῖς εἶχον ζεως τὸ ζνομα Μίνως, ζπως οἱ βασιλεῖς τῆς Αλγύπτου εἶχον τὸ ζνομα Φαραώ. Τοῦ κράτους αὐτοῦ κέντρα ήσαν κατ' ἀρχὰς ἡ Κνωσός (πλησίον τοῦ σημερινοῦ Ἡρακλείου), κατόπιν δὲ ἡ Φαιστός (εἰς τὸ ἀντίθετον ἀκρον τῆς νήσου). Τὸ κράτος αὐτὸν ἐθαλασσοκράτησεν εἰς ὅλον τὸ Αλγαῖον καὶ συνεκέντρωσεν εἰς χειράς του δλον τὸ ἐμπόριον τῆς Μεσογείου. Εὑρίσκετο εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν Αἴγυπτον καὶ μὲ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, μὲ τὰς Κυκλαδας καὶ μὲ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Κρήτες ἔμποροι διέσχιζον μὲ τὰ πλοῖα τῶν τῆς Μεσογείου καὶ ἔφερον πανταχοῦ τὰ προϊόντα τῆς κρητικῆς τέχνης. Κρήτες δὲ τεχνίται μεταβαίνοντες εἰς τὰς νήσους, εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ τὴν ἄλλην ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ησκουν καὶ διέδιον τὴν τέχνην τῶν καὶ ἔγιναν διδάσκαλοι εἰς τοὺς ἐντοπίους.

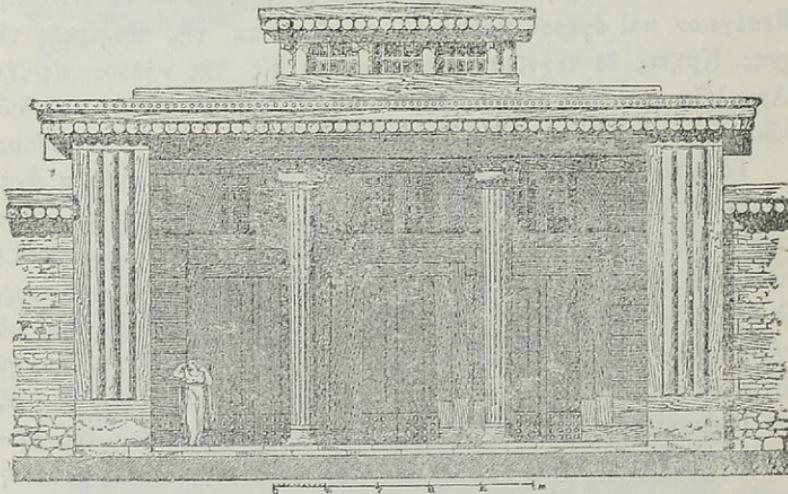
Τότε κατεσκευάσθησαν τὰ μεγαλοπρεπῆ καὶ κολοσσαῖα ἀγάκτορα τῆς Κνωσοῦ, τῆς Φαιστοῦ καὶ τῆς ἀγίας Τραλίδος, τὰ ὅποια ἀπεκάλυψαν αἱ ἀγασκαφαὶ τοῦ Ἀγγλου ἀρχαιολόγου Ἐδβαν. Τὰ ἀνάκτορα αὐτὰ εἶναι στολισμένα μὲ ζωγραφίας πολυχρώμους, μὲ ἀγάλματα ἐκ πώρου χρωματισμένου ἢ ἐκ μαρμάρου καὶ μὲ ἀγαλμάτια ἐξ ἐλεφαντοστοῦ τέχνης ἐκπληκτικῆς. Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐπίσης ἀνήκουν οἱ τάφοι, οἱ ὅποιοι ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ἀρχαιοφίλου Σχλήμαν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν. Ἐγτὸς τῶν τάφων τούτων εὑρέθησαν ἀγγεῖα ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου, χαλκοῦ καὶ πηλοῦ, ὥσαύτως ποτήρια μὲ διπλᾶς λαβᾶς, μεγάλη ποσάτης κομψοτεχνημάτων ἐκ χρυσοῦ (βραχιόλια, περιδέραια, ταινίαι, δακτυλίδια, καρφίδες, διαδήματα) καὶ περισσότερα ἀπὸ 300 ξίφη καὶ ἔγχειρίδια κομψότατα. Προσέτι δὲ εὑρέθησαν προσωπίδες ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀπειρα φύλλα χρυσοῦ, μὲ τὰ ὅποια ησαν κεκαλυμμένοι οἱ νεκροί. Τὰ εὑρήματα αὐτὰ εὑρίσκονται εἰς τὸ ἔθνικὸν ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν.

Τὰ εὑρήματα τῆς Κρήτης καὶ τῶν Μυκηνῶν, ζπως καὶ ἄλλα παρόμοια εὑρεθέντα εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, δεικνύουν ὅτι Ἀντ. Χωραφᾶ, Ἰστορία α' γυμνασίου, ἐκδοσίς α'.

οἱ Αἰγαῖοι ἡσαν πολὺ πρωτευμένοι καὶ διὰ τὴν πρόσοδον αὐτὴν ἔχρεώστουν μὲν εἰς στοιχεῖα, τὰ δποῖα παρέλαθον ἀπὸ τοὺς Χαλ-
δαῖους, καὶ ἵδιως τοὺς Αἴγυπτίους, ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἶχον
συγδυάσει εἰς ἕνα ἴδιαιτερον πρωτότυπον τύπον. Ἐπειδὴ δὲ τὸ
κέντρον τῆς προόδου αὐτῆς τῶν Αἰγαίων ὑπῆρξεν ἡ Κρήτη, ὅν-
μάζομεν αὐτὴν κρητικὸν πολιτισμόν. Οἱ Κρητικὸς αὐτὸς πολι-
τισμὸς ἤκμασεν ἀπὸ τοῦ 20ου μέχρι τοῦ 14ου αἰώνος.

2. Οἱ Ἀχαιοί.

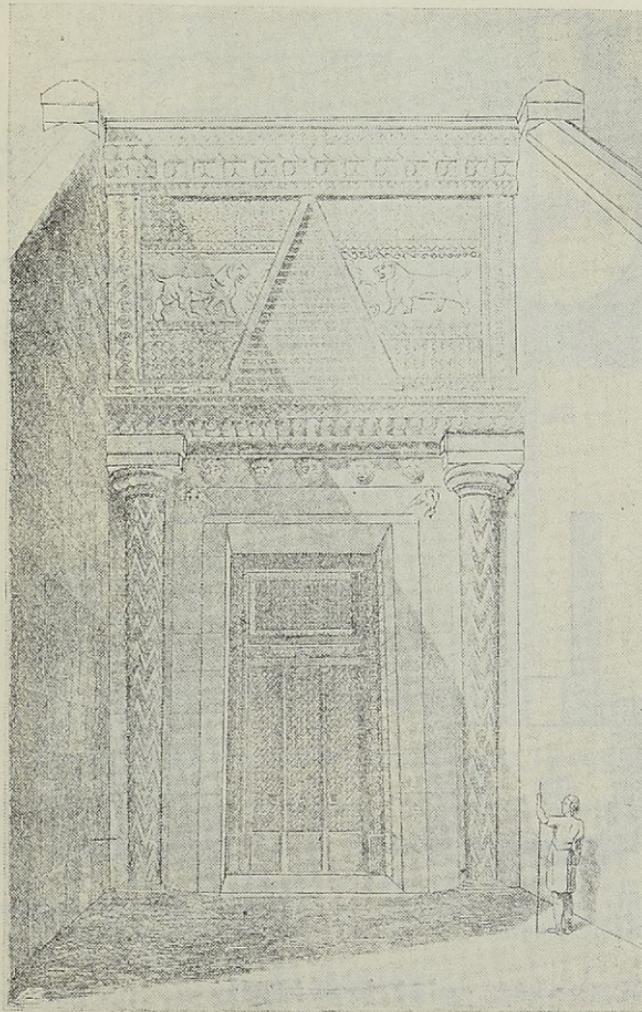
2000 περίπου χρόνια π. Χ. ἥρχισαν νὰ κατέρχωγται εἰς τὴν
Ἐλλάδα καὶ πρῶται Ἑλληνικαὶ φυλαὶ κατὰ διάφορα χρονικὰ δια-
στήματα καὶ μέχρι τοῦ 1600 κατέκλυσαν ὅλην τὴν ἡπειρωτικὴν

Εἰκ. 54. Μυκηναϊκὸν ἀνάκτορον.

Ἐλλάδα. Ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν αὐτῶν φυλῶν σπουδαιότεραι ἦσαν
οἱ Ἰωνεῖς, καὶ μάλιστα οἱ Ἀχαιοί, καὶ δι' αὐτὸν ὅλαι ὠγομάσθησαν
ἀπὸ τῆς ἐπικρατεστέρας φυλῆς Ἀχαιοί. Ἐκ τῶν παλαιῶν κα-
τοίκων τῆς χώρας ἄλλους μὲν ἐξετόπισαν οἱ Ἀχαιοὶ ἄλλους ἔκα-
μαν διούλους καὶ μὲ ἄλλους συνεχωνεύθησαν. Ἰδρυσαν δὲ εἰς
πολλὰ μέρη τῆς Ἐλλάδος ἰσχυρὰ μοναρχικὰ βασίλεια καὶ πρὸ^τ
πάντων εἰς τὴν Ἀργολίδα τὰ βασίλεια τῶν Μυκηνῶν. Συγχρέ-

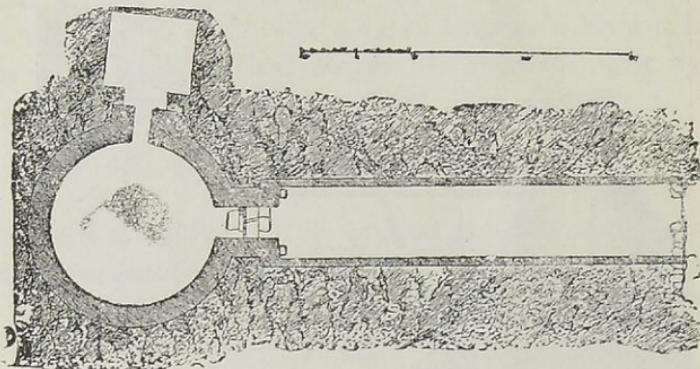
νως έμως οἱ Ἀχαιοὶ παρέλαθον ἀπὸ τοὺς κατακτηθέντας Αἰγαίους τὸν πολιτισμὸν τῶν καὶ ἐτροποποίησαν αὐτὸν σύμφωνα μὲ τὸν χαρακτῆρά των καὶ ἐτελειοποίησαν αὐτόν.

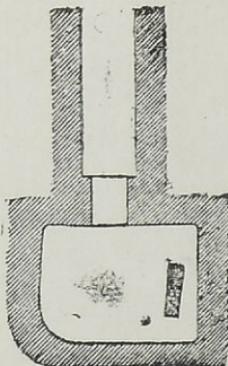
Εἰκ. 55. Πρόσοψις θολοιοῦ τάφου Μυκηνῶν.

Τούτον τὸν νεώτερον πολιτισμὸν τῶν Ἀχαιῶν δινομάζομεν μυκηναϊκὸν. Ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς ἥκμασεν ἀπὸ τοῦ 16ου

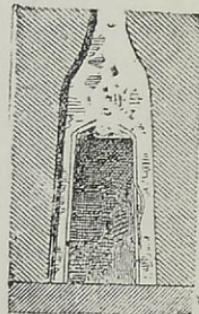
αιῶνος μέχρι τοῦ 12ου. Εἰς αὐτὸν ἀνήκουν τὰ πολυτελῆ ἀνάκτορα τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίρυνθος καὶ οἱ μεγαλοπρεπεῖς θολωτοὶ τάφοι, οἱ λεγόμενοι θησαυροὶ τῶν Μυκηνῶν καὶ τοῦ Ὀρχομενοῦ, ὡς καὶ οἱ εἰς τὸν βράχον λαξευμένοι τάφοι.

Εἰκ. 56. Κάτοψις θολωτοῦ τάφου Μυκηνῶν.

Εἰκ. 57. Κάτοψις λαξευτοῦ τάφου Μυκηνῶν

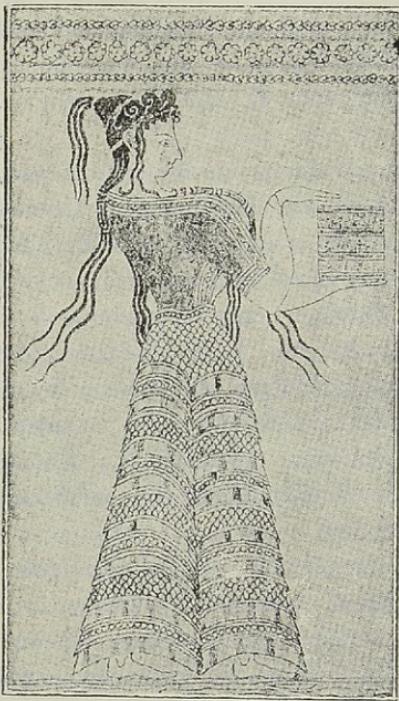

Εἰκ. 58. Πρόσοψις λαξευτοῦ τάφου Μυκηνῶν.

Οἱ Ἀχαιοὶ ζμως, ἀφ' οὗ ἡ σφαλίσθησαν εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, δὲν ἦργησαν νὰ ἐπιδοθοῦν καὶ εἰς τὴν θαλασσοπλοῖαν καὶ ἔγιναν καὶ νκυτικὸς λαός.

Τότε (1400) ἐπετέθησαν ἐναγτίον τῆς Κρήτης, ἐκυρίευσαν αὐτὴν καὶ κατέκαυσαν τὰ κρητικὰ ἀνάκτορα. Ἐκτὸτε γὰρ Κρήτη ἐπαύσεις γὰρ ἀποτελῇ πλέον ἔγιαῖσιν κράτος καὶ διεσπάσθη εἰς πολλὰ

μικρὰ κατὰ πόλεις κράτη. Ἐκ δὲ τῶν παλαιῶν κατοίκων αὕτης πολλοί, ὅπως οἱ Λύκιοι καὶ οἱ Φιλισταῖοι, ἐτράπησαν πρὸς τὴν Μ. Ἀσίαν. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ κρητικοῦ κράτους οἱ Ἀχαιοὶ

Εἰκ. 59. Τοιχογραφία ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρουνθος.

ἐκυριάρχησαν πλέον εἰς τὸ Αἴγατον. Ἡλθον εἰς στεγάς σχέσεις καὶ μὲν τοὺς Αἴγυπτίους καὶ μὲ τοὺς Χετίτας καὶ ἐξηπλώθησαν ἀφ' ἐνδεικόντων μὲν εἰς τὴν Παμφυλίαν καὶ τὴν Κύπρον, τὴν δποίαν ἐξελλήνισαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος.

3. Οἱ Δωριεῖς.

Κατὰ τὴν κάθιδον τῶν Ἑλληνικῶν φυλῶν οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Δωριεῖς εἶχον σταματήσει εἰς τὴν Ἡπειρον. Περὶ τὸ 1200 δμως ἡσχυρὸν ῥεῦμα ἄλλων λαῶν ἀριστῶν ἐξ Οὐγγαρίας, οἱ Ἰλυριοί, κατέκλυσαν τὰ δυτικὰ τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου. Τότε ἀπὸ τοὺς ἔκει κατοικοῦντας, οἱ μὲν Θρᾷκες καὶ Ἕρυγες ἐτράπησαν

πρὸς Α. κατέλαβον τὴν Θράκην καὶ διαπεραιωθέντες εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν κατέλαβον τὴν δυτικὴν ἀκτὴν αὐτῆς (τότε φαίνεται ὅτι κατεστράφη καὶ ἡ ὁμηρικὴ Τροία), οἱ δὲ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Δωριεῖς ἐτράπησαν ΝΑ. Ἐκ τούτων οἱ μὲν Θεσσαλοὶ ἔγκατεστάθησαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, οἱ δὲ Δωριεῖς ἐπροχώρησαν πρὸς Ν. κατέκλυσαν τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ ἄλλοι μὲν διὰ τοῦ ισθμοῦ, ἄλλοι δὲ διὰ τῆς Ναυπάκτου ἐπέρασαν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ κατέκλυσαν καὶ αὐτήν.

Ἐκ τῶν μεταναστάσεων αὐτῶν ἐπῆλθε γενικὴ ἀναστάτωσις εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ Ἰδίως εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων αὐτῆς μόνοι οἱ Ἀρκάδες, ἐνεκα τοῦ ὀρεινοῦ τῆς χώρας των ἡδυνήθησαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των. Ἐκ τῶν λοιπῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου ἄλλοι μὲν ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς, ἄλλοι δὲ ἐξεπατρίσθησαν. Πόλεις ἔως τώρα ἀκμαῖαι κατεστράφησαν, ἀκρωπόλεις ἴσχυραι μετεβλήθησαν εἰς ἕρειπια καὶ ἀνάκτορα μεγαλοπρεπῆ κατεστράφησαν ἀπὸ τοὺς τραχεῖς καὶ ἀποιτίστους κατακτητάς. Ἐπίσης δὲ τέχνη καὶ ἐν γένει δ πολιτισμὸς δ μυκηναϊκὸς ἐξηφανίσθησαν, τὸ δὲ ἐμπόριον καὶ ἡ ναυτιλία ἐξέπεσαν.

Ἄργότερα οἱ κατακτηταὶ τῆς Πελοποννήσου πρὸς νομιμοποίησιν τῆς κατακτήσεως ἐπλασαν τὸν μῦθον, ὃτι εἰσέδαλον εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς ἔξ αὐτῆς ἐκδιωχθέντας ἀπογρόνους τοῦ Ἡρακλέους νὰ ἀνακτήσουν τοὺς πατρικούς των θρόνους. Ἐκ τοῦ μύθου δὲ αὐτοῦ δὲ αὐτοῦ ἡ μετανάστασις αὐτὴ τῷ Δωριέων ὠνομάσθη καὶ κάθισδος τῶν Ἡρακλειδῶν.

4. Ἐξάπλωσις τῶν ἑλληνικῶν φυλῶν πρὸς ἀνατολὰς (1000—900 π.Χ.).

Ἡ μεγάλη ἀνατροπή, ἡ δποία ἔγινεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν κάθισδον τῶν Δωριέων, ἡνάκνασε πολλοὺς ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων αὐτῆς νὰ ζητήσουν νέας πατρίδας πρὸς ἀνατολάς.

Ἀπὸ τὸν Εὔριπον λοιπὸν καὶ ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Βοιωτίας ἀνεχώρησαν διάφοροι λαοί, Ἰδίως βόρειοι Ἀχαιοὶ ἐκ Θεσσαλίας. Κατ' ἀρχὰς οὗτοι κατέλαβον τὴν Δέσδον καὶ τὴν Τέγεδον, ἐπειτα δὲ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν ἀπέναντι παραλίαν τῆς Τρφάδος καὶ Μυσίας. Ἐκεῖ κατόπιν μακρῶν ἀγώνων μὲ τοὺς ἐντοπίους ἔγκα-

τεστάθησαν καὶ ἔδρυσαν πολλὰς ἀποικίας γεωργικάς, ἐκ τῶν δποίων σπουδαιότεραι ήσαν ἡ Κύμη καὶ ἡ Σμύρνη. Οἱ ἀποικοι αὐτοὶ ἀργότερα ωγομάσθησαν *Αἰολεῖς* καὶ αἱ ἀποικίαι των αἰολικαῖς, ἐπειδὴ προήρχοντο ἐκ διαφόρων φυλῶν (αἰόλος=ποικίλος).

Μετ' ὀλίγον ἄλλοι Ἕλληνικοὶ λαοὶ ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Εὔβοιάς, τῆς Ἀττικῆς καὶ τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀφ' οὐ κατέλαβον τὰς βορείους Κυκλαδας καὶ τὰς μεγάλας νήσους Χίου καὶ Σάμου, ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὰς ἀπέναντι αὐτῶν ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας νοτίως τῶν αἰολικῶν ἀποικιῶν. Ἐδῶ τὰ διάφορα ἔθνικὰ στοιχεῖα, ἐκ τῶν δποίων ἀπετελοῦντο οἱ ἀποικοι αὐτοῖς, συνεχωνεύθησαν ἐλίγον κατ' ὀλίγον εἰς Ἑννα, τὸ Ιωνικόν, καὶ ὅλοι ὀνομάσθησαν *"Ιωνεῖς* καὶ αἱ ἀποικίαι των Ιωνικαῖς.

Ἐξ αὐτῶν ἥκμασαν πρὸ πάντων δώδεκα, ἐκ τῶν δποίων ἐπισημότεραι ήσαν ἡ Μίλητος, ἡ Ἐφεσος, ἡ Κολοφών, ἡ Φώκαια. Αἱ Ιωνικαὶ ἀποικίαι κατ' ἀγτίθεσιν πρὸς τὰς αἰολικὰς ήσαν κυρίως ἐμπορικαὶ, ἀπετέλεσαν δὲ σὺν τῷ χρόνῳ ὁμοσπονδίαν μὲ κέντρον θρησκευτικὸν τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, δ δποίος ἦτο εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Μυκάλης.

Ἀργότερα τέλος καὶ Δωριεῖς ἀνάμεικτοι μὲ παλαιοὺς κατοίκους τῆς Πελοποννήσου ἀπέπλευσαν ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Ἀργολίδος, κατέλαβον τὰς νήσους Αἴγιναν, Κύθηρα, Μῆλον, Θήραν καὶ Κρήτην, ἐπειτα τὴν Ῥόδον καὶ τὴν Κῶν καὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν τῆς Καρίας, δου έκτισαν τὴν Κύδον καὶ τὴν Ἀλικαρνασσόν. Αἱ δύο αὗται πόλεις μὲ τὴν Κῶν καὶ μὲ τὰς τρεῖς πόλεις τῆς Ῥόδου ἀπετέλεσαν τὴν δωρικὴν ἐξάπολιν μὲ κέντρον τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, δ δποίος ἦτο εἰς τὸ Τριόπιον ἀκρωτήριον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. Δ'

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Τὰ δμητρικὰ ποιήματα. Οἱ λαοὶ, οἱ ὅποιοι μετηγάστευσαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ἀφ' οὐ μετὰ μακροὺς ἀγώνας μὲ τοὺς ἐντοπίους ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς νέας πατρίδας τῶν, ἥρχισαν γὰρ ζοῦν τὸν πολιτισμένον βίον, τὸν ὅποιον καὶ πρὶν ἔζουσαν εἰς τὴν ἥπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Τότε ἥρχισαν γὰρ καταγίνωνται καὶ εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἔκαμνον ποιήματα, τὰ ἐποίηα ἔξυμνουν τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς ἥρωας τῆς πατρίδος τῶν. Ἡ ποίησις αὐτὴ ὀνομάζεται ἐπική.

Τότε λοιπὸν περὶ τὴν 8ην ἑκατονταετηρίδα παρήχθησαν τὰ δύο περιφήμα ποιήματα τοῦ Ὁμήρου, ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὁδύσσεια, τὰ ὅποια διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν.

Ἐκ τούτων ἡ Ἰλιάς ἔχει ώς ὑπόθεσιν τὴν φιλονικίαν δύο ἡρώων τοῦ τρωικοῦ πολέμου, τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τοῦ Ἀχιλλέως, καὶ περιγράφει ἐν μέρος τοῦ πολέμου αὐτοῦ. Ἡ Ὁδύσσεια ἔξιστορεῖ τὰς περιπλανήσεις ἐνὸς ἐκ τῶν ἡρώων τοῦ ἰδίου πολέμου, τοῦ βασιλέως τῆς Ἰθάκης Ὁδυσσέως, διὰ γὰρ ἐπιστρέψῃ μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου εἰς τὴν πατρίδα του.

Εἰς τὰ δμητρικὰ ποιήματα ἥρωες εἶναι τὰ παλαιὰ γένη τῶν Ἀχαιῶν τῆς ἥπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Τὰ δὲ ἀνδραγαθήματα ποὺ περιγράφονται εἰς αὐτὰ ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας, τοὺς ἐποίους οἱ μεταναστεύσαντες εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν Ἐλληνες ἔκαμναν ἐκεῖ διὰ γὰρ κατακτήσουν τὰς νέας χώρας τῶν. Ἄλλο δὲ βίος τοῦ ἔθνους, ὅπως ἔξιστορεῖται εἰς τὰ ποιήματα αὐτά, εἶναι δὲ σύγχρονος τοῦ ποιητοῦ. Ἐπομένως ἀπὸ τὰ δμητρικὰ ποιήματα μανθάνομεν, διότις ἡτο δὲ βίος τοῦ ἔθνους μὲν ἀπὸ τὰ πορίσματα τῶν ἀνασκαφῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τὰ δμητρικὰ ποιήματα μανθάνομεν, διότις ἡτο δὲ βίος τοῦ ἔλλ. ἔθνους κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς ἐν γένει χρόνους.

1. Θρησκεία καὶ λατρεία.

Οπως οἱ Αἴγαιοι, τοιουταρέσπως καὶ οἱ Ἐλληνες κατόπιν ἐκτὰς τῶν προγόγων τῶν ἐλάτρευον ἐπίσης ὡς θεοὺς τὰ δύο σπου-

· θαιότερα στοιχεῖα τῆς φύσεως, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ἀργότερα δμως τὸ πρᾶγμα ἐπεκτείνεται. Ὁλα τὰ στοιχεῖα καὶ αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως ἀποτελοῦν ἴδιαιτέρους θεούς. Ἐπειδὴ δὲ τοὺς προγόνους τῶν παρίσταντον μὲ τὴν μορφήν, τὴν δποίαν εἶχον ζῶντες, ἔδωκαν δλίγον κατ' δλίγον καὶ εἰς τοὺς θεούς τῶν μορφὴν ἀνθρωπίνην καὶ ἐπειτα καὶ αἰσθήματα καὶ πάθη ἀνθρώπινα.

Κάθε πόλις ἑλληνικὴ εἶχε τοὺς ἴδιαιτέρους θεούς τῆς. Κάθε χείμαρρος, κάθε πηγῆ, κάθε βουνὸν καὶ ἐν γένει κάθε στοιχεῖον

Εἰκ. 60. Ὁ Ζεύς.

Εἰκ. 61. Ὁ Ἡφαιστος.

· τῆς φύσεως ἐλατρεύετο ὡς θεός. Ἄλλοι δὲ θεοὶ αὗτοί ήσαν γυωστοὶ μόγον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως αὐτῆς. Τὰ μεγάλα στοιχεῖα καὶ δυνάμεις τῆς φύσεως ἐλατρεύοντο μὲ τὸ ἴδιον ὄνομα ἀπὸ δλους τοὺς Ἑλληνας. Αὐτὰ ἐθεωροῦντο ὡς θεοὶ ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Οἱ ἀνώτεροι αὗτοὶ θεοὶ ήσαν οἱ ἔξης·

· Ὁ Ζεὺς θεὸς τοῦ οὐρανοῦ, ὁ Ποσειδῶν τῆς θαλάσσης, ὁ Ἀπόλλων τοῦ ἥλιου, ὁ Ἡφαιστος τοῦ πυρὸς καὶ τῶν τεχνῶν, ὁ Ἔρμης τοῦ ἀγέμου καὶ ἐπειτα τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ λόγου, ἡ Ἡρα καὶ αὐτή, ἐπως καὶ ὁ σύζυγός της Ζεύς, θεὰ τοῦ οὐρανοῦ

καὶ προσέτι τοῦ συζυγικοῦ βίου, ἡ Ἀθηνᾶ τῆς ἀστραπῆς καὶ ἐπειτα τῆς σοφίας, ἡ Ἀρτεμίς τῆς σελήνης καὶ τοῦ κυνηγίου, ὁ Ἀρης τῆς τριχυμίας καὶ ἐπειτα τοῦ πολέμου, ἡ Ἀφροδίτη τῆς ὥραιότητος, ἡ Ἔστια τοῦ οἰκιακοῦ βίου, ἡ Δήμητρα τῆς γῆς, ὁ Πλούτων, τοῦ ἀδου, ὁ Διόνυσος τοῦ σίνου καὶ ἄλλοι.

Ἄπο δὲ θεοὺς τοὺς θεοὺς αὐτοὺς ἀνώτατος ἐθεωρεῖτο ὁ Ζεύς. Οἱ Ἑλληνες ἐπίστευον, ὅτι εἰς τὰ ἀνάκτορα αὐτοῦ, τὰ ὅποῖα ἦσαν

Εἰκ. 62. Ὁ Ἀπόλλων.

Εἰκ. 63. Ἡ Ἡρα.

εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τοῦ Ὀλύμπου, συνηθεοὶ ζοντες δῆλοι θεοὶ καὶ ἔκει ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Διὸς συνεζήτουν τὰς ὑποθέσεις τοῦ κόσμου καὶ ἐλάμβανον ἀποφάσεις περὶ αὐτῶν.

Ἡρα. Ὅπως κάθιε οἰκογένεια ἐλάτρευε τοὺς προγόνους τῆς ώς θεούς, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ κάθιε πόλις ἐτίμα καὶ ἐλάτρευε τοὺς ἐνδόξους γενερούς της, δηλαδὴ ἔκεινους, οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν ζωήν των προσέφερον μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὰς πόλεις των. Τούτους ἐθεώρουν, ὅτι κατήγοντο ἀπὸ θεούς καὶ ὠνόμαζον ἡρωας. Ὡς ἡρωας ὅμως ἐθεώρουν προσέτι καὶ μερικὰ φυσικὰ φαινόμενα.

Κάθιε πόλις εἶχε τοὺς ἡρωάς της καὶ ἐπομέγως οἱ ἡρωας ἦσαν πολλοί. Οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ ἔξης·

Ο Ήρακλῆς, ὁ δποῖος ἐλέγετο οὐδὲς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀλκμήνης, βασιλίσσης τῆς Τίρυνθος. Εἰς δλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις διηγοῦντο τὰ κατορθώματά του καὶ ἔτιμων αὐτὸν μὲν ἑρτάς. Οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Ἀργεῖοι τὸν ἐθεώρουν συμπολίτην των, οἱ δὲ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης ἐκαυχῶντο ὅνι κατήγοντα ἀπὸ αὐτῶν.

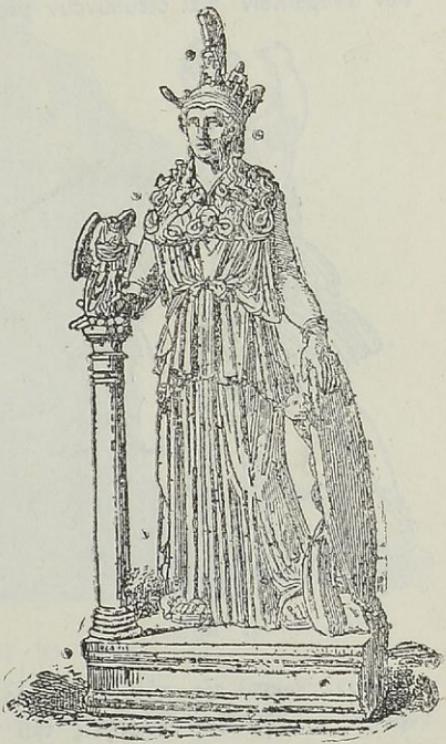
Ομοίος μὲν τὸν Ἡρακλέα ήρωας εἰς τὴν Ἀττικὴν ἦτο ὁ Θησεύς, ὁ οὐδὲς τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηνῶν Αἰγέως.

Εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐλατρεύοντο οἱ δύο ἀδελφοί¹
Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης
μὲν τὸ σηματικόν Διόσκουροι.

Εἰς τὴν Κρήτην ἐλατρεύετο ως ήρωας ὁ Μίνως. Εἰς τὰς Θήβας δὲ Οἰδίπους καὶ εἰς ἄλλα μέρη ἄλλοι.

Περὶ τῶν ήρώων αὐτῶν ὑπάρχουν πολλαὶ παραδόσεις. Ἐξ αὐτῶν ἄλλαι μὲν ἀναφέρονται εἰς κατορθώματα καθενὸς χωριστά, ἄλλαι δὲ εἰς ἐπιχειρήσεις, τὰς δποίας ἔκαμπαν ἀπὸ κοινοῦ. Αἱ ἐπιχειρήσεις αὐταὶ εἰναὶ ἡ ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία, δὲ πόλεμος τῶν ἐπιτάξιν της Θήβας καὶ τῶν ἐπιγόνων καὶ δὲ τρωικὸς πόλεμος.

Δατρεία. Διὰ νὰ ἀξιωθοῦν οἱ ἀνθρώποι νὰ ἔχουν τὴν εὔνοιαν τῶν θεῶν, ἐπρεπε νὰ φέρωνται πρὸς αὐτούς, ὅπως ἐφέροντο οἱ ταπεινοὶ ἀνθρώποι εἰς τοὺς ισχυρούς. Ἐκαμψαν λοιπὸν εἰς αὐτοὺς προσφοράς. Προσέφερον δηλ. εἰς αὐτοὺς καρπούς ἢ μικρὰ ἀγάλματα, ἔχυνον κατὰ γῆς οἶνον, γάλα καὶ ἄλλα δηρά καὶ ἐθυσίαζον πρὸς τιμὴν των ζῷα. Αἱ θυσίαι ἐγίνοντο ἐπὶ ἑνὸς ὄψιμος ἢ τεχνητοῦ ἢ σχηματισμένου ἀπὸ τὴν στάκτην τῶν ζώων, τὰ δποία ἐθυσίαζον. Τὸ ὄψιμα τοῦτο ωνομάζετο βωμός. Ἐπειτα-

Eiz. 64. Ἡ Ἀθηνᾶ.

τέλος ἀπὸ τὰς προσφοράς ἔψαλλον καὶ ἔχόρευον γύρω ἀπὸ τὸν βωμόν. Κάποτε ἔκαμνον καὶ ἀγῶνας γυμναστικούς, πρὸ πάντων κατὰ τὴν λατρείαν τῶν γενέρων. Καὶ κατ’ ἄρχας μὲν ἐλάτρευον τοὺς θεούς των εἰς τὸ ὅπαιθρον, μετὰ τὰς μεταναστάσεις ὅμως ἥρχισαν νὰ κατασκευάζουν πρὸς τιμὴν αὐτῶν καὶ γκούς.

Σπουδαιότατον μέρος τῆς λατρείας ἦτο καὶ ἡ μαντική. Οἱ Ἑλληνες ἐπίστευον, ὅτι οἱ θεοὶ εὑρίσκονται ἀδιαχόπως πλησίον τῶν ἀνθρώπων καὶ διευθύνουν τὰς ὑποθέσεις των καὶ ὅτι κάποτε

Εἰκ. 65. Ἡ Ἀρτεμίς.

Εἰκ. 66. Ἡ Δήμητρα.

κάμγουν γνωστὰ εἰς αὐτοὺς τὰ μέλλοντα νὰ γίνουν. Φυσικὰ φαινόμενα ἀσυνήθιστα, ἐκλείψεις τοῦ ἥλιου καὶ τῆς σελήνης, σεισμούς καὶ ἄλλα δρμοῖς ἔθεωρουν ὡς σημεῖα προερχόμενα ἀπὸ τοὺς θεούς. Διὰ νὰ ἔξηγηθοῦν δρμοῖς τὰ σημεῖα αὐτά, ἐχρειάζετο ἰδιαιτέρα ἱκανότης. Διὰ τοῦτο ἐπίστευον, ὅτι μερικοὶ ἀνθρώποι εἶχον ἀπὸ τοὺς θεούς τὴν χάριν νὰ κατανοοῦν αὐτά. Οἱ ἀνθρώποι αὗτοι ἐλέγοντο μάντεις. Ἄλλα καὶ κατὰ τὰς θυσίας παρείχετο εἰς τοὺς Ἑλληνας κατάλληλος εὐκαιρία νὰ ἔξετάζουν τὰς θελήσεις τῶν θεῶν. Ἐξήταξον λοιπὸν τὰ σπλάγχνα τῶν θυσιαζομένων ζώων καὶ ἔξ αὐτῶν ἐμάγντευον τὰ μέλλοντα. Ἐπίσης ἐπίστευον, ὅτι εἰς μερικοὺς γκούς ὁ θεὸς αὐτῶν ἐφαιγέρωγε τὰ μέλλοντα εἰς ἔκειγους,

οἱ ὅποιοι τὸν γῆράτων. Τοὺς ναοὺς αὐτοὺς ὡγόμαζον μαντεῖα. Περίφημον δὲ μαντεῖον κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο τὸ μαντεῖον τοῦ Διός εἰς τὴν Δωδώνην τῆς Ἡπείρου.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον οἱ Ἑλλήνες ἐλάττευον καὶ τοὺς προγόνους τῶν. Ἐπίστευον, δτὶ οἱ νεκροὶ ἔξηκολούθουν νὰ ζοῦν μέσα-

Εἰκ. 67. Ὁ Ἄρης.

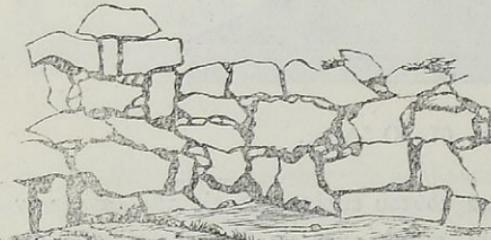
εἰς τὸν τάφον τῶν. Ἐνεκα τούτου εὑρίσκοντο εἰς τὴν ἀνάγκην πρῶτον μὲν νὰ ἐνταφιάζουν αὐτοὺς καὶ νὰ θέτουν μαζὶ των εἰς τὸν τάφον πράγματα, τὰ ὅποια μετεχειρίζοντο κατὰ τὴν ζωὴν τῶν, ἐπειτα νὰ τοὺς περιποιοῦνται καὶ εἰς τὸ μέλλον μὲ προσφορὰς διὰ νὰ ἔχουν τὴν προστασίαν τῶν. Εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν μετὰ τὰς μεταναστάσεις ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια ἀντὶ νὰ θάπτουν τοὺς νεκρούς, νὰ τοὺς καίουν καὶ ἐπειτα νὰ ἐνταφιάζουν τὴν σκενην. Ἡ συνήθεια αὐτὴ μετεδόθη καὶ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἀλλὰ δὲν ἐπεκράτησεν. Ἐδῶ οἱ περισσότεροι ἔξηκολούθουν νὰ ἐνταφιάζουν τοὺς νεκρούς τῶν.

Τάφοι. Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους οἱ ἄνθρωποι ἔθα-
πτον τοὺς νεκρούς τῶν ἐντὸς ἀπλῶν λάκκων, τῶν ὅποιων τὰς
πλευρὰς ἐνέδυον γύρω μὲ τοίχους ἢ μὲ πλάκας. Οἱ τάφοι αὐτοὶ
ἐχρησίμευον συνήθως διὰ νὰ θάπτουν ἕνα μόνον νεκρόν, ἐγίστε
ζμως καὶ περισσοτέρους. Ἀργότερα κατεσκεύαζον τάφους κτιστοὺς
μὲ λίθους, θολωτοὺς ἢ λαξευτοὺς εἰς τὸν βράχον. Οἱ τάφοι αὐτοὶ
ῆσαν κυκλικοὶ ἢ τετράγωνοι καὶ εἰς αὐτοὺς εἰσήρχοντο ἀπὸ δρι-
ζόντιον δρόμου, ὁ ὅποιος κατέληγεν εἰς θύραν ἢ ἀπλοῦν ἀγοιγμα.
Εἰς τοὺς τάφους αὐτούς, οἱ ὅποιοι ἦσαν οἰκογενεῖακοί, ἔθαπτον
πολλοὺς γενερούς. Τοιοῦτοι τάφοι εὑρέθησαν εἰς τὰς Μυκήνας, λακ-
κοειδεῖς μὲν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, θολωτοὶ δὲ καὶ λαξευτοὶ εἰς
τὴν κάτω πόλιν (εἰκ. 56—58).

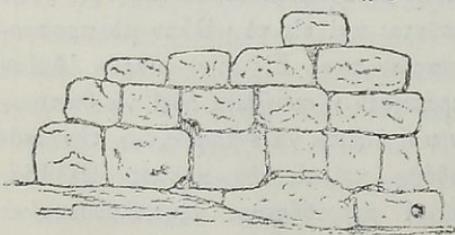
Συνήθως ἐπὶ τῶν λακκοειδῶν τάφων, καγονικῶς δὲ πάντοτε
ἐπὶ τῶν θολωτῶν, μετὰ τὴν ταφὴν ἐπεσώρευον χῶμα, εἰς μερικὰ
δὲ μέρη καὶ λίθους καὶ σύτῳ κατεσκεύαζον τεχνητὸν ὑψωμα, τὸ
ὅποιον πολλάκις περιεβάλλετο γύρω μὲ χαμηλὸν τείχος διὰ νὰ μὴ
καταπίπτῃ τὸ χῶμα. Τὰ δύφωματα αὐτὰ ὠνομάζοντο τύμβοι.

2. Ἀκροπόλεις καὶ ἀνάκτορα.

Ἄφ' ὅτου οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἔμαθον νὰ ζοῦν εἰς συνοι-
κισμούς ἔκτιζον συνήθως αὐτοὺς χάριν προφυλάξεως ἐπὶ δύψιμά-

Εἰκ. 68. Κυκλώπειον τείχος.

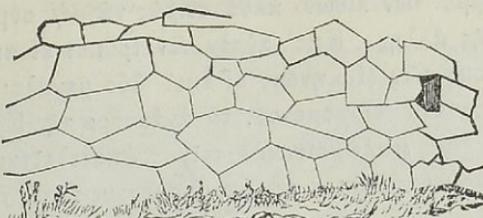

Εἰκ. 69. Ισοδομικὸν τείχος.

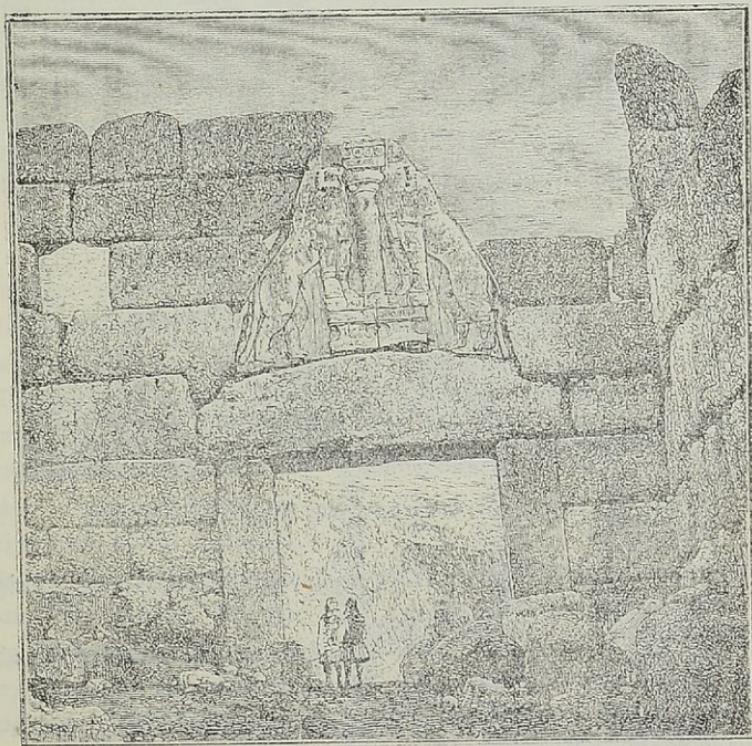
τῶν, τὰ ὅποια περιέβαλ-
λον μὲ τείχη. Κατ' αὐ-
τὸν τὸν τρόπον ἐσχημα-
τίσθησαν αἱ πρῶται ἀ-
κροπόλεις, αἱ ὅποιαι ἤ-
σαν καὶ πόλεις. Ἀργό-
τερα ζμως εἰς τὰς ἀκρο-
πόλεις κατέφουν μόγον
οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγε-
νεῖς. Οἱ λαὸς κατέφει
ἔκτος τῶν ἀκροπόλεων
εἰς τὴν πέριξ χώραν κα-
τὰ γένη ἢ οἰκογενείας,
μόνον δὲ ἐν καιρῷ πολέ-
μου καὶ κινδύνου κατέ-

φευγεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Ὅσαν δὲ τὰ τείχη τῶν ἀκροπόλεων κτισμένα μὲν μεγάλους δύγκολιθους κατὰ τρεῖς διαφέρους τρόπους, τὸν κυκλώπειον, τὸν ἴσοδομικὸν καὶ τὸν πολυγωνικόν.

Τὸ κυκλώπειον τεῖχος ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλων ἀκατεργάστων καὶ ἀκανονίστως τοποθετημένων λίθων. Τὰ μεταξὺ δὲ τῶν λίθων κενὰ γεμίζονται μὲν μικροὺς λίθους καὶ μὲ πηλόν. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον εἶναι κτισμένα τὰ τείχη τῆς Αἴ-

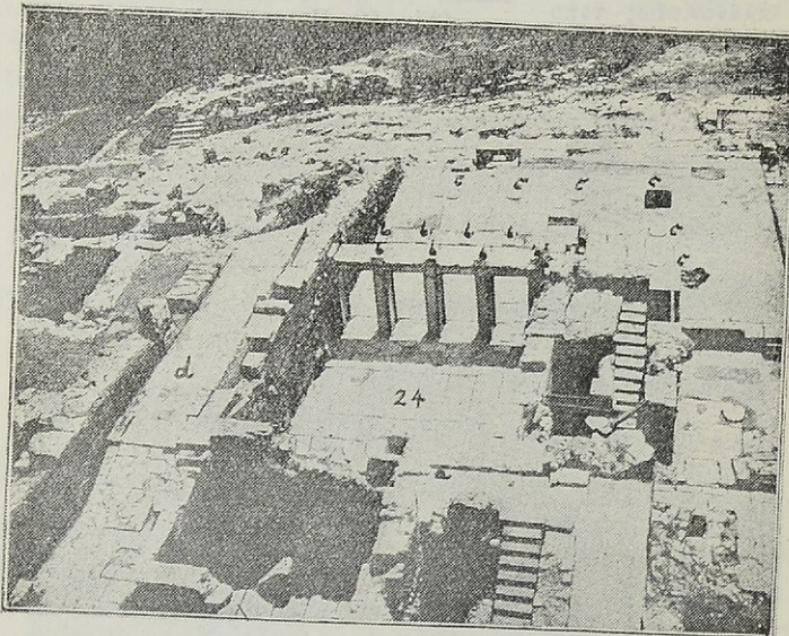
Eἰκ. 70. Πολυγωνικὸν τεῖχος.

Eἰκ. 71. Τείχη Μυκηνῶν μὲ τὴν πύλην τῶν λεόντων. ῥυνθος, κατὰ τὸ περισσότερον μέρος τὰ τείχη τῶν Μυκηνῶν καὶ τὰ πανάρχαια τείχη τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν.

Τὸ ἴσοδομικὸν ἀποτελεῖται ἀπὸ τετραπλέύρους πελεκημένυσ· λίθους τοποθετημένους εἰς σειρὰς κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε οἱ ἀρμοὶ τῶν λίθων κάθε σειρᾶς νὰ μὴ συμπίπτουν μὲ τοὺς ἀρμοὺς τῆς ἄλλης. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον εἶναι κτισμένα μέρη τοῦ τείχους τῶν Μυκηνῶν, οἱ ἐκεῖ δύο μεγάλοι θολωτοὶ τάφοι καὶ ὁ τάφος τοῦ Ὀρχομενοῦ, τὰ ἀνάκτορα τῆς Κρήτης καὶ ἄλλα.

Τὸ πολυγωνικὸν τείχος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνισοπλεύρους πολυγώνους λίθους προσαρμοσμένους κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ

Εἰκ. 72. Μέρος τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσσοῦ ἐν Κρήτῃ.

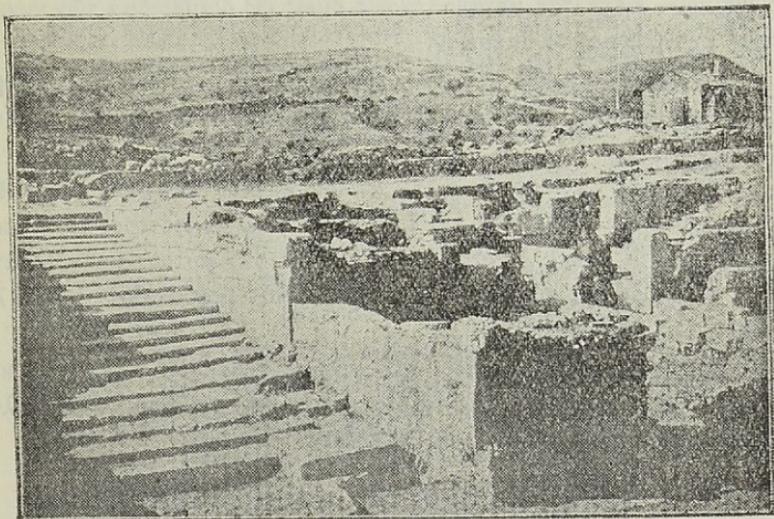
μὴ ἀφήνεται κενόν. Τοιαῦτα τείχη σφύζονται εἰς τὰς Μυκήνας εἰς τὴν Λάρισαν καὶ εἰς ἄλλα μέρη.

Κατὰ τὸν ἕδιον τρόπον ἦσαν κτισμένα καὶ τὰ ἀνάκτορα, αἱ κατοικίαι δηλ. τῶν βασιλέων καὶ τῶν εὐγενῶν.

Τὰ κρητικὰ ἀνάκτορα ἔχουν σχέδιον πολυσύνθετον. Παρατίθενται αὐλαί, αἴθουσαι ὑποδοχῆς, δωμάτια ὑπογείων, δωμάτια ὑπηρεσίας, λουτρά, ἐργαστήρια, κακτοικίαι τῶν δούλων καὶ τῶν στρατιωτῶν, εἶναι δὲ ἐν μέρει διώροφα ἢ καὶ τριώροφα.

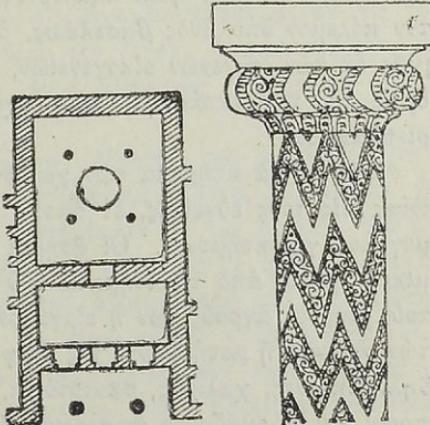
Τὰ μυκηναϊκὰ ἀνάκτορα (Μυκηνῶν, Τίρυνθος) εἶναι ἀπλού-

στερα. Ἀποτελοῦνται ἀπὸ μίαν αὐλὴν. Γύρω ἀπὸ τὴν αὐλὴν ἐσωτερικῶς ὑπάρχουν στοάι, εἰς τὸ μέσον δὲ κυκλοτερῆς βωμός. Εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς εἰσόδου πλευρὰν ὑπάρχει τὸ κυριώτερον μέρος

Εἰκ. 73. Μέρος τοῦ ἀνακιόδου τῆς ἁγίας Τριάδος ἐν Κρήτῃ.

τῶν ἀνακτόρων, τὸ μέγαρον τῶν ἀνδρῶν. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν στοάν ἀνοικτὴν πρὸς τὴν αὐλὴν (αἱθουσα), κάποτε ἀπὸ ἔνα δωμάτιον ἔπειτα ἀπὸ τὴν αἱθουσαν (πρόδομος) καὶ ἀπὸ τὸ κυρίως μέγαρον. Τὸ κυρίως μέγαρον ἔχει εἰς τὸ μέσον κυκλοτερῆς τίαν καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὴν τέσσαρας κίονας διὰ γὰρ ὑποδαστάζουν τὴν στέγην. Εἰς αὐτὴν δὲ ὑπεράνω τῆς ἐστίας ἐσχηματίζετο ἀνοιγμα τετράγωνον, τὸ δόποιον εἶχε καὶ αὐτὸ διαιτέραν στέγην καὶ ἔχρησίμευε διὰ γὰρ εἰσέρχεται τὸ φῶς καὶ ἔξέρχεται δὲ ἐκ τῆς ἐστίας κα-

Εἰκ. 74.

Εἰκ. 75.

Μέγαρον. Κίων μυκηναϊκός.
Αντ. Χωραφᾶ, Ἰστορία Α' γνηματασίου, ἔκδοσις α'.

πυός. Γύρω ἀπὸ τὸ κυρίως μέγαρον ὑπάρχουν ἄλλα διαμερίσματα μικρὰ καὶ σκοτεινά, τὰ δποτα ἔχρησίμευον ὡς κοιτῶνες καὶ ἀποθῆκαι. Ἰδιαίτερον δὲ διαμέρισμα ἔχρησίμευε πρὸς διαμονὴν τῶν γυναικῶν. Μετὰ τὰς μεταγαστάσεις δημως ὡς διαμέρισμα τῶν γυναικῶν ἔχρησίμευε τὸ ὑπερῷον.

Τὰ πατώματα καὶ οἱ τοῖχοι τοῦ μεγάρου ἦσαν ἐπιχρισμένα μὲν ἀσθεστοκονίαμα, ἐπὶ τοῦ δποτοῦ ἔξωγράφιζον πολυχρώμους ζωγραφίας.

Οἱ κίονες κατὸς ἀρχὰς ἦσαν ἀπλοὶ κορμοὶ δένδρων, οἱ δποτοὶ ἐμπηγγύοντο εἰς τὴν γῆν καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν λεπτότεροι μὲν κάτω, παχύτεροι δὲ ἄνω. Ἀργότερα δημως ἐστόλισαν αὐτοὺς μὲν χρώματα καὶ μὲν ῥαβδῶσεις εὐθείας· ἢ ἐλικοειδεῖς καὶ ἐπρόσθεσαν βάσιν λιθίνην καὶ κιονόκραγον.

Εἰς ξυλίγην παραστάδα ἀπὸ μεγάλους δοκοὺς ἀπέληγον καὶ οἱ τοῖχοι εἰς τὰ ἄκρα αὐτῶν, τὰ δποτα δὲν συγηγούντο μὲν ἄλλον τοῖχον, διότι χωρὶς αὐτῆς θὰ κατέρρεεν ὁ τοῖχος.

3. Ἡ κοινωνία καὶ τὸ πολίτευμα.

"Οπως δηλοὶ οἱ "Αριοι, οἱ "Ελλήνες κοινωνικῶς διηγροῦντο εἰς δύο τάξεις, τοὺς εὐγενεῖς, οἱ δποτοὶ ἦσαν οἱ σπουδαῖοι πολεμισταί, καὶ τοὺς ἀσήμους, τὸ πολὺ πλῆθος. Τὰ δρια μεταξὺ τῶν δύο τούτων τάξεων ἦσαν ἀκαθόριστα καὶ αἱ δύο δὲ ὠδηγοῦντο εἰς τὸν πόλεμον ὑπὸ ἑνὸς βασιλέως, δὲ δποτος ἦτο ἀπλῶς ὁ ἀρχηγὸς μιᾶς ἐκ τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν, πρῶτος μεταξὺ τῶν. Ἐπειτα δημως ἀπὸ τὴν κατάκτησιν τῶν ἐγχωρίων λαῶν τὰ πράγματα περιεπλάκησαν.

Πρῶτον τὰ κτήματα τῶν χωρῶν, ποὺ κατέκτησαν, περιῆλθον ἰδίως εἰς τοὺς εὐγενεῖς, οἱ δποτοὶ κατὸς αὐτῶν τὸν τρόπον ἔγιναν μεγάλοι γαιοκτήμονες. Οἱ ἀσημοὶ λοιπόν, οἱ δποτοὶ εἰχον λάβει μικρὸν μέρος ἀπὸ τὰ κτήματα τῶν κατακτηθέντων ἢ ἀπέξων ἀπὸ τοὺς μικροὺς ἀγρούς των ἢ εἰργάζοντο μὲν μισθὸν εἰς τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν ἢ μετήρχοντο τὰς διαφόρους μηχανικὰς τέχνας, ἦσαν δηλ. τέκτονες, χαλκεῖς, σκυτοτόμοι, μάγτεις, λατροί, κήρυκες, ἐμπόροι καὶ ὠνομάζοντο δημιουροῖς.

"Ἐπειτα εἰς τὰς δύο κοινωνικὰς τάξεις προσετέθη καὶ τρίτη, ἢ δποτοίς ἀπετελέσθη ἀπὸ τοὺς κατακτηθέντας λαούς. Οὗτοι κατὰ

τὸ πλεῖστον ἔγιναν δοῦλοι καὶ ἡ ἡσχολοῦντο εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων τῶν εὐγενῶν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ποιμνῶν των ἡ ὑπηρέτουν αὐτούς εἰς τὰς οἰκίας των.

Οἱ βασιλεὺς, ὁ δόποιος ἦτο καὶ ὁ μεγαλύτερος γαιοκτήμων τῆς χώρας, ἐθεωρεῖτο πρόσωπον ἱερόν, διότι ἐπιστεύετο, ὅτι κατήγετο ἔχ τυνος ἥρωος ἡ θεοῦ καὶ διὰ ἐλάμδανε τὴν δύναμίν του ἀπὸ αὐτὸν τὸν Δία. Ἀλλὰ οἱ ἄλλοι μεγάλοι γαιοκτήμονες τῆς χώρας καὶ σπουδαῖοι πολεμισταί, δηλ., οἱ εὐγενεῖς, ἐθεωροῦντο ἱεροί, δπως ὁ βασιλεὺς, ὡνομάζοντο δὲ ἄριστοι, γέροντες, βουληφόροι. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως διεδέχετο αὐτὸν συνήθως ὁ μεγαλύτερος του υἱός. Ἐπρεπεν δημως ὁ βασιλεὺς νὰ ἔχῃ καὶ προσωπικὴν ἀξίαν καὶ δύναμιν. Διὰ τοῦτο μερικοὶ γέροντες παρηγοῦντο καὶ ἀφηγοῦντο τὴν βασιλείαν εἰς τοὺς υἱούς των.

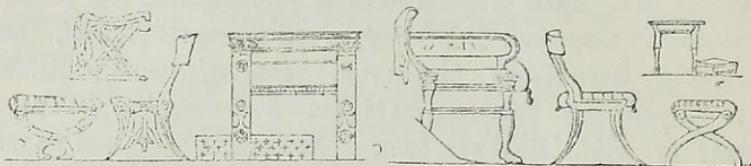
Οἱ βασιλεὺς κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἦτο, δπως καὶ οἱ βασιλεῖς τοῦ κρητικοῦ πολιτισμοῦ, ἀπόλυτος μονάρχης. Ἐπειτα δημως ἡ ἔξουσία του περιωρίσθη. Ἡτο μὲν καὶ τώρα ὁ ἀνώτατος ἱερεὺς καὶ κατὰ τὸν πόλεμον εἶχεν ἀπεριόριστον ἔξουσίαν, ἐν καιρῷ εἰρήνης δημως ἡ δύναμίς του περιωρίζετο πολὺ ὑπὸ τῶν εὐγενῶν ὃς πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως. Οσάκις ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ ἀπόφασιν, διὰ τὴν δόπιαν ἐνδιεφέρετο ὅλη ἡ πόλις, ἐκάλει τοὺς εὐγενεῖς εἰς συμπόσιον καὶ μετὰ τὸ φαγητὸν συνεζήτουν καὶ ἀπεφάσιζον (βουλὴ γερόντων). Κάποτε ἐκάλει καὶ τὸν λαὸν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως (ἀγορὰ δῆμου) καὶ ἐξέθετεν εἰς αὐτὸν τὰ ἀποφασισθέντα. Ἀλλὰ εἰς τὴν ἀγορὰν αὐτὴν μόνον εἰς τοὺς εὐγενεῖς ἐπετρέπετο νὰ λάδουν τὸν λόγον. Οἱ παριστάμενος λαὸς ἡ παρεδέχετο διὰ βοῆς ἡ, ἀν ἡ ἀπόφασις δὲν ἤρεσεν εἰς αὐτὸν, ἐσιώπα.

Καὶ ἡ δικαστικὴ ὕστατως ἔξουσία τοῦ βασιλέως ἦτο περιωρισμένη. Κυρίως κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπεκράτει ἡ αὐτοδικία. Πολὺ σπανίως δὲ κατέφευγον εἰς τὸν βασιλέα διὰ νὰ λύσηταις διαφοράς των. Τὸ ἀδικηματικὸν καὶ ἰδίως ὁ φόνος ἐγδιαφέρει μόνον τὰς δύο οἰκογενείας, τοῦ ἀδικήσαντος καὶ τοῦ ἀδικηθέντος. Ὑπεύθυνος δὲ διὸ αὐτὸ δὲν εἶναι μόνον ὁ ἀδικήσας, ἀλλ' ὅλη ἡ οἰκογένειά του, δπως καὶ ἀπὸ αὐτὸ δὲν προσδάλλεται μόνον ὁ ἀδικηθεὶς, ἀλλ' ὅλη ἡ οἰκογένειά του. Ἐξιλέωσις τοῦ ἀδικήματος δύναται νὰ γίνη μόνον, διαν ἡ ἀδικηθεῖσα οἰκογένεια δεχθῇ παρατῆσαις ἄλλης χρηματικὴν ἴκανοποίησιν (ποιηγ.).

4. Ὁ οἰκιακὸς βίος.

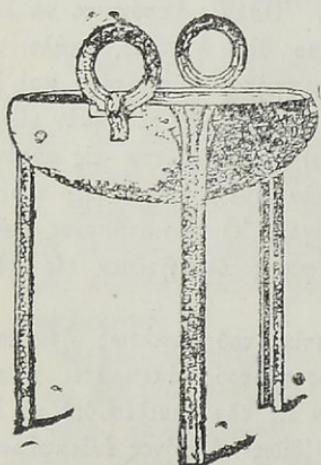
Ἡ ζωὴ ὅλων τῶν Ἑλλήνων καὶ αὐτῶν τῶν βασιλέων ἡτο πολὺ ἀπλῆ.

Αἱ οἰκίαι, ἀφ' ὅτου οἱ ἄνθρωποι ἔπαινος νὰ κατοικοῦν εἰς καλύβας, ἐκτίζοντο μὲ μικροὺς λίθους συγδεομένους διὰ πηλοῦ καὶ

Εἰκ. 76. Ἐδραι διάφοροι.

ἐνίστε μὲ ώμας πλίνθους. Πρὸς μεγαλυτέραν δὲ στερέωσιν παρενέβαλλον εἰς τοὺς τοίχους κατ' ἀποστάσεις ἔνταξις ὁρίζοντιώς. Ἄει καλύτερον κτισμέναι οἰκίαι είχον καὶ ἐπίχρισμα ἐκ πηλοῦ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἀλλο λεπτὸν ἐπίχρισμα ἐξ ἀσθέστου. Ἀπετελοῦντο δὲ αἱ οἰκίαι συνήθως ἀπὸ τρία κατὰ μῆκος δωμάτια. Ἐκ τούτων, ὅπως καὶ εἰς τὸ μέγαρον, τὸ ἐμπρόσθιον ἦτο στοὰ ἀνοικτὴ πρὸς τὰ ἔξω, εἰς δὲ τὸ μεσαῖον ὑπῆρχεν ἑστία καὶ γύρῳ ἀπὸ αὐτῆς τέσσαρες κίονες ἀπὸ κορμοῦς δένδρων διὰ νὰ ὑποθαστάζονται τὴν στέγην. Ἡ στέγη δὲ ἦτο ἡ ὁρίζοντιά ἡ ἐπικιλινῆς πρὸς τὴν μίαν ἥ καὶ πρὸς τὰς δύο πλευράς.

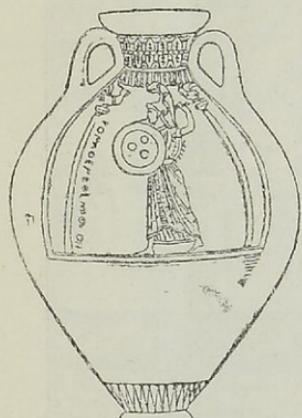
Εἰκ. 77. Τρίπους λέβητος.

Τὰ ἐπιπλα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι δὲ θρόνος, κάθισμα μεγάλον μὲ στηρίγματα διὰ τὰ νῶτα, τὰς χειρας καὶ τοὺς πόδας, ἀλλα καθίσματα μὲ στήριγμα διὰ τὰ νῶτα μόνον, σκαμνιά, τράπεζαι μικραί,

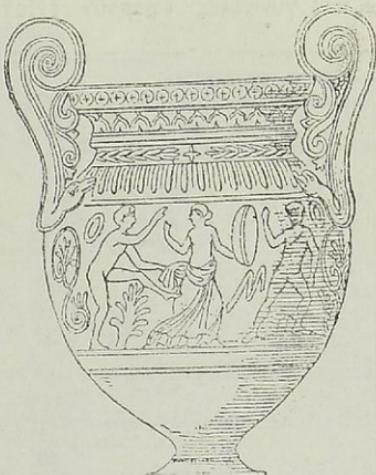
διὰ νὰ τρώγουν, καὶ κιβώτια διὰ νὰ φυλάσσουν τὰ ἐνδύματα καὶ ἀλλα πολύτιμα ἀγαπεῖμενα. Τὰ μαγειρικὰ σκεύη ἦσαν σχεδὸν ἕμοια μὲ τὰ ἴδια μας. Τὰ συνήθη δὲ ἀγγεῖα εἶγαι δ τρίπους λέβητος, δ πίθος διὰ νὰ ἀποθηκεύουν οἶνον, ἔλαιον καὶ μέλι, ἐπίσης ἐ ἀμφορεύς, ἥ ὑδρία διὰ τὰ νεράν, δ κρατήρ διὰ νὰ ἀναμειγνύ-

ουν τὸν οἶγον μὲν γερόγ., ἡ λήκυθος διὰ τὸ ἔλαιον, ποτήρια καὶ ἄλλα.

Ἡ ἐνδυμασία πρὸ τῶν μεταναστάσεων ἦτο διάφορος παρὰ κατόπιν. Τὸ σύνηθες ἐνδύμα τῶν Κρητῶν καὶ νησιωτῶν πρὸ τῶν μεταναστάσεων ἦτο μικρὸν τεμάχιον ὑφάσματος, τὸ δποῖον, δεμέ-

Eik. 78. Ἀμφορεύς.

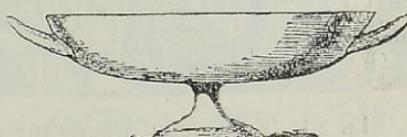

Eik. 79. Κοτύλε.

νον εἰς τὴν μέσην μὲν ζώνην, ἐκάλυπτε τὴν κοιλίαν καὶ μέρος τῶν μηρῶν. Κατὰ τὰς ἑορτὰς δόμως οὗτοι ἐφόρουν μακρὺ ἐνδύμα, τὸ δποῖον ἐφθανε μέχρι τῶν ἀστραγάλων, ὅπου ἐστρογγυλοῦτο καὶ ἔλαμβανε τὸ σχῆμα σημερινῆς βράκας (εἰκ. 82). Εἰς δὲ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα οἱ ἄνδρες ἐφόρουν χιτώνα (δυοκάμισον) μὲν μικρὰς χειρίδας, δ δποῖος ἐφθανε μέχρι τῶν μηρῶν καὶ ἐκρατεῖτο εἰς τὴν μέσην μὲν ζώνην. Αἱ γυναικες κατὰ τὴν ιδίαν ἐποχὴν καὶ εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἐφόρουν περικόρμιον,

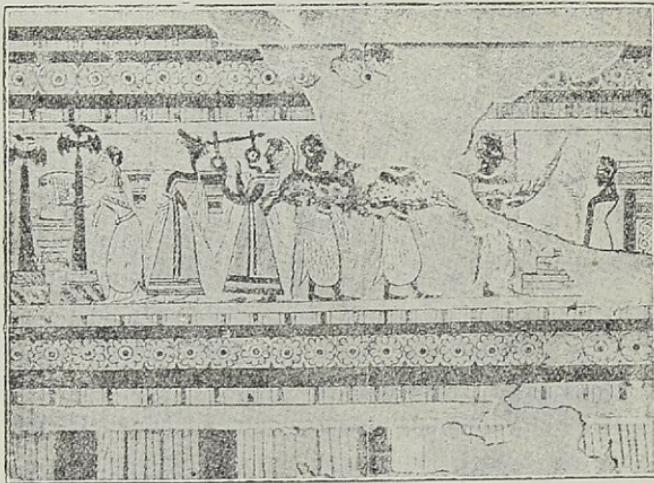
Eik. 80. Λήκυθος.

Eik. 81. Φιάλη.

τὸ δέποιον ἐφηρμόζετο ἀκριβῶς εἰς τὸ στῆθος, καὶ πλευσίαν ἐσθῆτα, ἢ δποία κατέβαινεν ἀπὸ τὴν μέσην μέχρι τῶν ποδῶν ὀλο-

νέν πλατυτέρα. Ἐπὶ δὲ τοῦ περικορμίου ἐφόρουν ἐνίστε μικρὸν ἐπεγδύτην. Ἡ κάμη κατέπιπτε συνήθως εἰς μικροὺς πλοκάμους καὶ ἐστολίζετο μὲ καρφίδας, ταινίας καὶ διαδήματα (εἰκ. 59). Ἀνδρες δὲ καὶ γυναικες ἐφόρουν ἐνίστε πέδιλα, τὰ ὅποια συγεκρα-

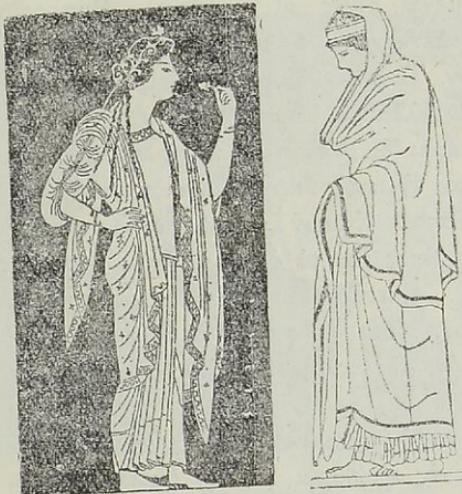
Εἰκ. 82. Ἔνδυμασίαι Κρητῶν (λιθίνη λάρναξ ἐξ Φαιστοῦ Κρήτης).

Εἰκ. 83. Ἔνδυμασίαι ἀνδρῶν τῆς ἡπειρωτικῆς Ελλάδος.

τοῦντο μὲ λωρία, καὶ ἐστολίζοντο μὲ διάφορα κοσμήματα, βραχιόλια, δακτυλίδια, περιδέραια καὶ ἴσως καὶ ἐνώτια. Μετὰ τὰς μεταναστάσεις ἡ ἐνδυμασία ἔγινεν ἀπλουστέρα. Καὶ ἀνδρες καὶ γυναικες ἐφόρουν μακρὸν χιτῶνα λιγὸν καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸν με-

γάλον τεμάχιον ὅφασμα μάλλινον (ἱμάτιον). Είχον εἰς τοὺς πόδας ὑποδήματα καὶ τὴν κεφαλὴν συνήθως γυμνήν. Ὁ χιτών τῶν γυναικῶν ἦτο μακρότερος, ἀνεσηκώνετο δὲ εἰς τὴν μέσην μὲ τὴν ζώνην καὶ ἐσχημάτιζε τὸν λεγόμενον κόλπον. Αἱ γυναικες προσ-

Εἰκ. 84. Ἐνδυμασίαι γυναικῶν μετὰ τὰς μεταναστάσεις.

έτι ἐφόρουν ἐνίστε κάλυμμα ἀπὸ ὅφασμα λεπτὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἀλλοτε δὲ ἐκάλυπτον αὐτὴν μὲ τὸ ἄκρον τοῦ ἱματίου.

Εἰς ἑκάστην οἰκογένειαν δὲ πατήρ εἶναι δὲ κύριος καὶ εἰς αὐτὸν διλοι διφέλουν ὑπακοήν. Αὐτὸς δὲ εἶναι συγχρόνως καὶ δὲ ερευνεῖ τῆς οἰκογενείας. Η γυνὴ διαιμένει πάντοτε εἰς τὸ διαιμέρευτον τῆς οἰκογενείας.

ομα τῶν γυναικῶν καὶ διευθύνει τὰς ἐργασίας τῆς οἰκίας. Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ γυναικες τῶν βιωμάτων καὶ τῶν εὐγενῶν κατεγίγοντο εἰς τὸ νὰ ὑφαίνουν καὶ κεντοῦν καὶ εἰς τὰς ἀλλας οἰκιακὰς ἐργασίας. Αἱ κόραι μένουν κλεισμέναι πλησίον τῆς μητρός των, ἀλλὰ δὲν εἶναι κλεισμέναι, δπως αἱ ὑπανδροί. Ἡμπαροῦν νὰ ἔξερχωνται ἐλεύθερα. Δὲν ἔχουν δμως τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξουν αὐταὶ τὴν σύζυγόν των. Ὁ πατὴρ δίδει αὐτὰς εἰς δποιον δήποτε θέλει καὶ λαμβάνει εἰς ἀντάλλαγμα δῶρα.

Αἱ μεγαλύτεραι ὅμιλοι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἰναι τὰ συμπόσια. Ἐμπρὸς ἀπὸ τὸν βωμὸν ἕνδες θεοῦ σφάζουν τοὺς βοῦς ἢ τὰ πρόβατα. Καίουν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ τὰ ἔντοσθια, τὸ λίπος καὶ τὰ δστᾶ, τὸ δὲ κρέας κόπτουν εἰς τεμάχια καὶ φήγουν. Ἔπειτα κάθηνται θλοι καὶ τρώγουν τὸ κρέας μὲ ἄρτου ἀπὸ σιτον. Μετὰ τὸ φαγητὸν δὲ πίνουν οἶνον ἀνάμεικτον μὲ ἀφθονον νερόν. Τέλος διεσκέδαζον μὲ μουσικήν, ἄσματα καὶ χορούς.

Ἴδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῆς κοινωνίας τῶν χρόνων αὐτῶν εἶναι ἡ εὐγενῆς προθυμία, μὲ τὴν δποιαν ἐγίνετο δεκτὸς κάθε ξένος, δι ποιος ἔζητε φιλοξενίαν. Ὁ ξένος ἐθεωρεῖτο δι τὸ περιποίησιν. Συνήθως δ φιλοξενούμενος καὶ δ φιλοξενῶν ἔκαμψον ἀνταλλαγὴν δῶρων, τὰ δποια ἔχρησίμευον ὡς δεσμὸς ὃχι μόνον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπογόνων των.

Ἄκομη σεβαστότερος καὶ ἀπὸ τὸν ξένον ἦτο δικέτης. Ὅταν δηλ. δι καταδιωκόμενος δι δποιον δήποτε λόγον ἥθελε καταφύγει εἰς τὸν βωμὸν ἢ τὴν ἑστίαν τῆς οἰκίας καὶ ἥθελε ζητήσει τὴν προστασίαν τοῦ κυρίου αὐτῆς, αὐτὸς δὲν ἥδηγατο νὰ διπορείψῃ τὴν αἴτησιν. Ἀλλως ἐτιμωρεῖτο ἀπὸ τὸν Δία.

5. Τὰ ὅπλα καὶ ὁ πόλεμος.

Ἡ κυριωτέρα ἀπασχόλησις τῶν λαῶν καὶ ἰδίως τῶν εὐγενῶν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἦτο δ πόλεμος.

Κάθε ἀνὴρ ὠπλίζετο μὲ ἴδια του ὅπλα. Εἶχε δὲ δύο εἰδῶν ὅπλα, ἐπιθετικά, μὲ τὰ δποια ἑκτύπα τὸν ἀντίπαλόν του, καὶ ἀμυντικά, μὲ τὰ δποια ἐπροφυλάσσετο ἀπὸ τὰ κτυπήματά του.

Διὰ νὰ προφυλάττῃ τὴν κεφαλήν του δ πολεμιστὴς ἐφόρει

παλαιότερα μὲν σκοῦφοι ἀπὸ δέρμα, ἀργότερα δὲ περικεφαλαίαν ἀπὸ χαλκόν. Ἡ περικεφαλαία ἐσκέπαξε τὸ μέτωπον, τοὺς χριτάφους καὶ τὰς παρειάς εἰς τρόπον, ὥστε νὰ φαίνωνται μόνον οἱ βροθαλμοὶ καὶ τὸ κάτω μέρος τοῦ πώγωνος, ἐδένετο δὲ ἀποκάτω

Εἰκ. 85. Πολεμισταὶ ὁμηρικῶν χρόνων.

Εἰκ. 86. Πολεμικὸν ὄρμα.

μὲ λωρίον. Εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς περικεφαλαίας ἦτο ἐμπηγμένον λοφίον, συνήθως ἀπὸ οὐράν ἴππου.

Διὰ νὰ προφυλάττῃ τὰς κνήμας του δὲ πολεμιστὴς ἐφόρει τὰς κνημῖδας. Αὗται κατ’ ἀρχὰς μὲν ἤσαν ἀπὸ δέρμα, κατόπιν διμως

κατεσκευάζοντο ἀπὸ πλάκας ἐκ μετάλλου, ἔφθαγον δὲ ἀπὸ τὰ γόνυατα μέχρι τῶν ἀστραγάλων.

Διὰ νὰ ἀποκρούῃ τὰ κτυπήματα τοῦ ἀντιπάλου ἐπολεμιστὴς ἔκρατει μὲ τὴν ἀριστεράν του χεῖρα ἀσπίδα κατασκευασμένην ἀπὸ πολλὰ δέρματα βοῶν καὶ ἀπὸ πλάκας ἐκ μετάλλου. Ἡ ἀσπὶς κατ’ ἀρχὰς ἦτο πολὺ μεγάλη. Ἐκάλυπτε τὸ σῶμα ἀπὸ τὸν πώγωνα μέχρι τῶν ἀστραγάλων. Ἀργότερα ἔγινε μικροτέρα. Τότε ἡγαγκάσθησαν γὰρ φοροῦν καὶ ἄλλο ὅμιντικὸν ὅπλον, τὸν **θώρακα**. Ὁ θώραξ κατασκευασμένος ἐκ χαλκοῦ ἐπροφύλαττε καὶ τὴν ῥάχιν καὶ τὸ στῆθος.

Ως ἐπιθετικὰ δὲ ὅπλα οἱ περισσότεροι πολεμισταὶ εἶχον τὸ **ξίφος** καὶ τὸ **δόρυ**. Τὸ ξίφος ἦτο χάλκινον, πολὺ μακρὸν καὶ δίστομον, ἐκρέματο δὲ ἀπὸ τὸν δεξιὸν ὥμον εἰς τὸ ἀριστερὸν πλευρόν. Τὸ δέρμα ἦτο ξύλινον καὶ εἶχεν εἰς τὰ δύο ἄκρα αἰχμὰς ἀπὸ χαλκόν, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευον, ή μὲν μία διὰ νὰ τρυπᾷ τὸν ἀντίπαλον, ή δὲ ἄλλη διὰ νὰ ἐμπηγγύεται εἰς τὴν γῆν κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀναπαύσεως. Ἡτο δὲ τὸ δέρμα πολὺ μακρόν, ἐνίστε μέχρι πέντε μέτρων.

Μερικοὶ τέλος πολεμισταὶ ἦσαν ὠπλισμένοι μὲ τόξον κατασκευασμένον ἀπὸ ξύλου ἢ ἀπὸ δύο κέρατα ἑλάφου συνενωμένα. Μὲ τὸ τόξον ἔρριπτον βέλη, τὰ ὅποια εἶχον αἰχμὴν ἀπὸ χαλκὸν τριγωνικήν.

Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς εἶχον δπλα στερεώτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐπορεύοντο δὲ συγήθως εἰς τὴν μάχην ἐπάνω εἰς **άρμα** δίτροχον, τὸ δποῖον ἐσύρετο ἀπὸ δύο ἵππους καὶ διηγθύνετο ὑπὸ ἡνιόχου. Ἐμάχοντο δὲ οὗτοι ἄλλοτε μὲν ἀπὸ τὸ ἄρμα των, ἄλλοτε δὲ ἀφ’ οὐ κατέβαινον ἀπὸ αὐτό, καὶ αὐτοὶ ἔφερον τὴν κρίσιν τοῦ ἀγῶνος. Οἱ λοιποὶ ἤκολούθουν τοὺς ἡγεμόνας των εἰς πυκνὰς ἀτάκτους γραμμάς.

Αἱ πολεμικαὶ συνήθειαι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦσαν ἀγριαί. Ὁ νικητὴς ἥσθάνετο ἀγρίαν χαρὰν διὰ τὴν νίκην καὶ τὸ λάφυρα. Ἀπέθλεπεν ὅχι μόνον εἰς τὸ νὰ πάρῃ τὰ δπλα τοῦ νεκροῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ σύρῃ τὸ πτῶμά του ὅπισθεν τοῦ ἄρματός του καὶ τὸ ἀτιμάσγη. Διὰ τοῦτο φοβερὸς ἀγῶν ἐγίνετο διὰ τὸ πτῶμα τοῦ φογευθέντος ἥρωας. Ἐπίσης ὅταν μία πόλις ἐκυριεύετο, κατεστρέφετο διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου καθ’ ὀλοκληρίαν, δλοι: δὲ οἱ κάτοικοι τῆς ἐπωλοῦντο ὡς δοῦλοι.

6. Η ναυτιλία και τὸ ἐμπόριον

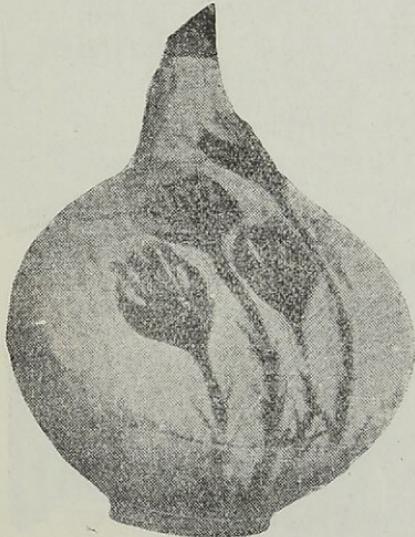
Πρὸ τῆς καθέδου τῶν Δωριέων ἡ ναυτιλία και τὸ ἐμπόριον εὑρίσκετο εἰς ἀκμήν. Ἀπὸ τότε δμως παρακμάζουν.

Ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία περιορίζεται πλέον εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Ἀλλὰ και ἐδῶ τὰ πλοῖα δὲν ἀπεμακρύνοντο πολὺ ἀπὸ τὴν παραλίαν, διώτι ἥσαν μικρὰ και χωρὶς κατάστρωμα.

Τὸ ἐμπόριον ἦτο ἀνταλλακτικόν· οἱ ἔμποροι δηλ. ἔκαμνον ἀνταλλαγὴν των προϊόντων, τὰ δποῖα ἐπερίσσευον εἰς τὸν τόπον των, μὲ ἄλλα, τὰ δποῖα αὐτὸς δὲν παρῆγε. Τὸ νόμισμα δὲν εἶχεν ἐφευρεθῆ ἀκόμη. Καὶ τὸ ἐμπόριον δμως τοῦτο ἦτο περιωρισμένον. Εἰς χρόνους, κατὰ τοὺς δποίους ἐπιμάττο πρὸ πάντων ἡ πολεμικὴ τέχνη, τὸ ἐμπόριον φυσικὰ ἐπεριφρονεῖτο.

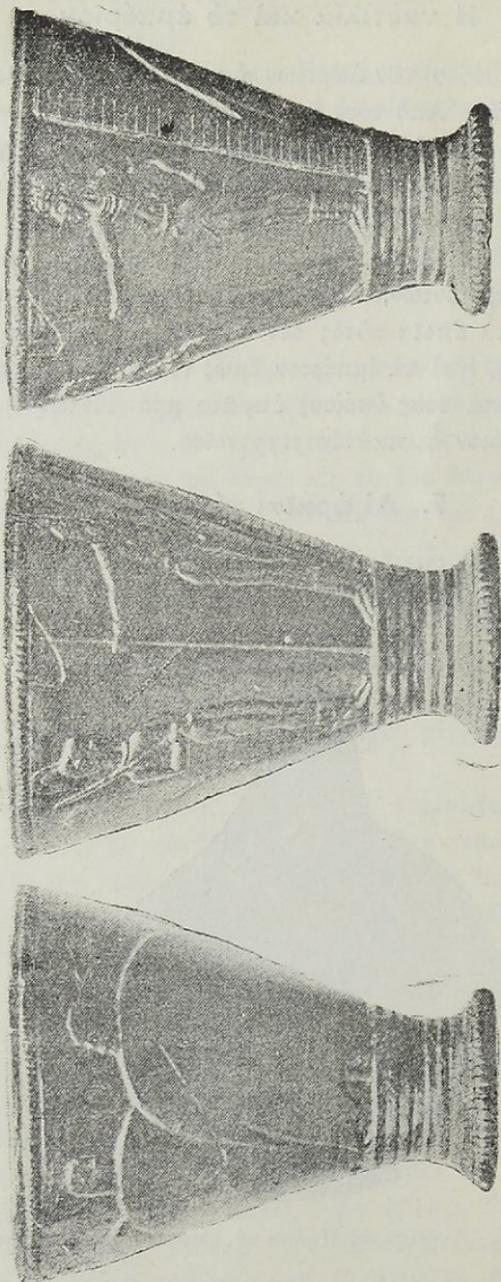
7. Αἱ ὠραῖαι τέχναι

Πρὸ τοῦ νὰ κατέλθουν οἱ Δωριεῖς εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα, αἱ ὠραῖαι τέχναι εὑρίσκοντο εἰς μεγάλην ἀκμήν.

Εἰκ. 87. Ἄγγειον ἐκ Μήλου μὲ φυτικὴν διακόσμησιν.

Ἀπὸ τὰς ἀκροπόλεις, τὰ ἀνάκτορα και τοὺς τάφους, βλέπομεν ἔτι ἦτο πολὺ προωδευμένη ἡ ἀρχιτεκτονικὴ. Ἡ δὲ μετακίνησις

Εικ. 88. Αγγεία ἐκ Κορής ἀπό μανῆον λίθον μὲ ἀνυψόφυους παραστάσεις.

καὶ ἡ τοποθέτησις τῶν μεγάλων ἔκείνων λίθων, μὲν τοὺς ὄποιους εἶγαι κτισμένα τὰ τείχη τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίρυνθος, δεικνύουν δτι εἶχον ἀρκετὴν πεῖραν τῆς μηχανικῆς.

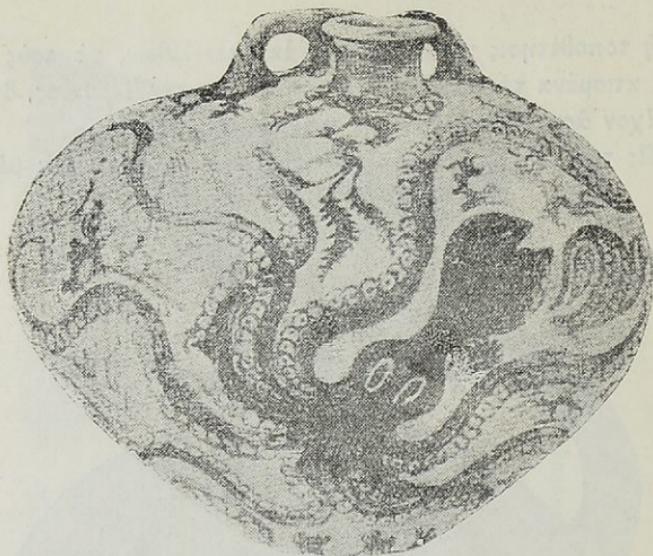
Εἰς τοὺς τοίχους τῶν οἰκιῶν εὑρέθησαν ζωγραφίαι μὲ ζωηρὰ-

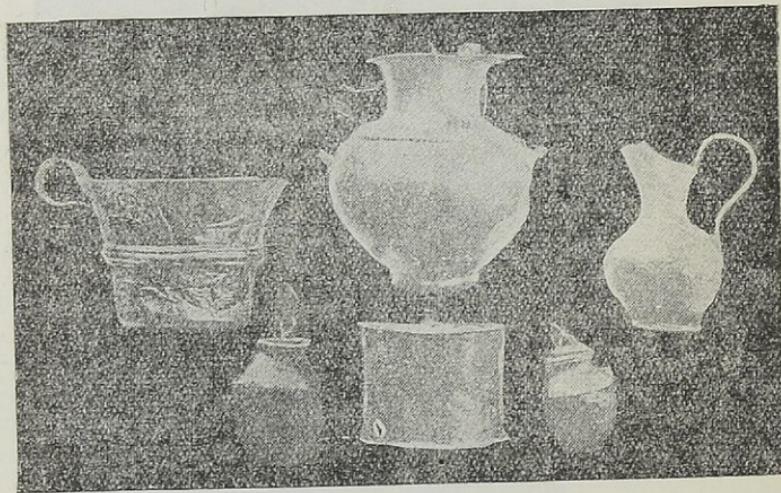
Εἰκ. 89. Ἀγγεῖον ἐκ Κρήτης μὲ γραπτὴν διακόσμησιν.

χρώματα, αἱ ὄποιαι παριστάνουν ζῷα, ἀνθρώπους καὶ ἄλλα καὶ σμήματα (εἰκ. 50, 59). Ἐπίσης εὑρέθησαν ἀγγεῖα ἐκ πηλοῦ πιολύχρωμα μὲ κοσμήματα ζώων καὶ φυτῶν καὶ ἄλλα. Αὐτὰ δεικνύουν, δτι καὶ ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ κεραμευτικὴ ἥσαν πολὺ πρωθευμέγαι.

Καὶ ἡ γλυπτικὴ ἐπίσης εἶχε προσδεύσει' πολὺ. Ἐσκάλιζον

Εἰκ. 90. Ἀγγεῖον ἐκ Κορήτης μὲν ξωικὴν διακόσμησιν.

Εἰκ. 91. Χρυσά ποτήρια ἐκ Μυκηνῶν.

εἰς λίθους, εἰς δεστὰ ζῷων καὶ εἰς μέταλλα ἀναγλύφους παραστάσεις ἡ καὶ ἀλόγλυφα ἔργα, τὰ ὅποια παρίσταντον ἀνθρώπους ἢ ζῷα. Ἐξειργάζοντο προσέτι τοὺς πολυτίμους λίθους καὶ ἐσκάλιζον ἐπὶ λίθων ἡ ἐπὶ χρυσοῦ διαφόρους παραστάσεις (ζῷα, ἀνθρώπους

κ. ἄ.) μὲν καταπληκτικὴν φυσικότητα διὰ γὰρ χρησιμεύουν ὡς σφραγῖδες. Κατεσκεύαζον ὁσαύτως ἀπὸ χαλκὸν ἢ χρυσὸν χυτὰ καὶ σφυρηλατημένα ἀντικείμενα καὶ ἐστόλιζον αὐτὰ κατὰ διαφέρουσ· τρόπους. Ἐπίσης ησαν δεξιοὶ εἰς τὴν ἐμπαιστικήν. Ἐγγώριζον δηλ. γὰρ θέτουν κοσμήματα ἔξι ἐλεφαντοστοῦ, χρυσοῦ κλπ.

Εἰκ. 92. Χρυσοὶ δακτύλιοι ἐκ Μιληνῶν.

ἐντὸς ἀντικειμένων ἔξι ἄλλης ὅλης καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον γὰρ παράγουν ζῳγραφίας (εἰκ. 52). Τέλος ἐγγώριζον νὰ κατασκευάζουν τὴν *ὑαλον*.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν κάθιδον τῶν Δωριέων ὅμως αἱ τέχναι ἐν γένει εἰς τὴν Ἑλλάδα μαραίνονται. Μὲ τὰς ἐπιδρομὰς οἱ ἄνθρωποι εἰχον παύσει νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν μὲν ἐπιμέλειαν καὶ διὰ τοῦτο εἶχον πτωχεύσει. Ἐξ ἄλλου οἱ Δωριεῖς ησαν ἀνθρωποι δρειγοί, τραχεῖς καὶ λιτοί, ἐπομένως δὲν ήτο δυνατὸν γὰρ ἀγαποῦν τὰς ὥραιας ἐτέχνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Η ΔΙΑΠΛΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

1. Ἡ Ἑλλὰς μετὰ τὴν κάθισδον τῶν Δωριέων.

Ἡ Ἑλλὰς μετὰ τὴν κάθισδον τῶν Δωριέων παρουσιάζεται παρὰ πολὺ ἀλλοιωμένη. Εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα αἱ πόλεις καὶ αἱ ἀκροπόλεις τῶν Ἀχαιῶν ὅλαι κατεστράφησαν. Οἱ πολιτισμὸς ὁ μυκηναϊκὸς ἐξηφανίσθη. Ἡ μεγάλῃ ἐμπορικῇ κίνησις τῶν λαῶν τοῦ Αιγαίου κατεστράφη καὶ η γαυσιπλοῖα καὶ τὸ ἐμπόριον περιῆλθον εἰς χεῖρας τῶν Φοινίκων. Ἄλλα καὶ οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὄποιοι μετηγάστευσαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, δὲν ἥδυνήθησαν νὰ συνεχίσουν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν βίον ποὺ ἔζων εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα. Ἡναγκάσθησαν γὰρ κάμπουν μακροὺς ἀγῶνας μὲ τοὺς ἐντοπίους, ἔως οὐ ἐγκατασταθοῦν δριστικῶς καὶ ἐπιδούμενον εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης.

Ἐγεκα τῶν λόγων τούτων ἐπὶ τρεῖς αἰώνας ἡ Ἑλλὰς ὅλη εύρισκεται ἀπὸ πάσης ἐπόψεως εἰς πρωτόγονον κατάστασιν. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁνομάζουν μεσαιώνα τῆς Ἑλλάδος.

Πρῶτοι ἔξερχονται ἐκ τοῦ μεσαιωνικοῦ αὐτοῦ σκότους οἱ λαοί, οἱ ὄποιοι εἶχον μεταναστεύσει εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Οὗτοι εἶναι οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ. Μάλις λοιπὸν ἀνέπνευσαν ἐκ τῶν ἀγώνων, τοὺς ὄποιους εἶχον κάμψει τοὺς ἐντοπίους διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰς νέας πατρίδας τῶν, ἐπεδόθησαν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν γαυτιλίαν. Ἀκριβάζουν δὲ τότε πρὸ πάντων ἡ **Μίλητος**, ἡ **Φώκαια** καὶ ἡ **Σάμος**, αἱ ὄποιαι ἀποδάινουν μεγάλαι ἐμπορεύονται πόλεις. Υπὸ τὴν ἐπίδρασιν δὲ τῶν παραδόσεων τοῦ παλαιοῦ αὐτῶν βίου καὶ τοῦ γλυκέος κλίματος τῆς Ἰωνίας καὶ τοῦ φαιδροῦ αὐτῆς οὐρανοῦ ἥρχισαν γὰρ καλλιεργοῦν τὰς ὥραιας τέχνας· καὶ τὴν ἐπικήνη ποίησιν.

Τὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας ἡκολούθησαν κατόπιν αἱ πόλεις τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος, καὶ πρῶται αἱ εὐρισκόμεναι εἰς τὰ παράλια τῆς ἀγατολικῆς Ἑλλάδος **Χαλκίς**, **Ἐρέτρια**, **Κόρινθος**, **Αἴγινα** καὶ κατόπιν αἱ **Αθῆναι**. Ἡ γαυτιλία πλέον καὶ τὸ ἐμπόριον περιέρχεται πάλιν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, οἱ δὲ Φοινίκες ἀναγκάζονται γὰρ ἀποσυρθοῦν δυτικῶτερον.

2. Ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ καὶ πολιτειακαὶ μεταβολαὶ εἰς τὰς ἐλληνικὰς πόλεις.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς γαυτιλίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ἐπέφερεν ἄλλας ἀνατροπὰς εἰς τὸν ἐσωτερικὸν βίον ὅλων τῶν ἐλληνικῶν πόλεων.

Κατὰ τοὺς μυκηναϊκούς χρόνους εἰς ὅλας τὰς ἐλληνικὰς πόλεις τὸ πολίτευμα ἦτο ἡ βασιλεία. Μετὰ τὴν κάθιδον τῶν Δωρίων ὅμως εἰς κάθε πόλιν ὅλα τὰ κτήματα περιῆλθον εἰς τοὺς κατακτητὰς καὶ ἴδιας ἐξ αὐτῶν εἰς τοὺς σπουδαιοτέρους πολεμιστάς, οἱ δποῖοι ἀπετέλουν τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν ἢ τῶν ἀριστῶν. Οἱ ἄλλοι ἔλευθεροι ἀπετέλουν τὸν δῆμον καὶ ἀπέζων ἢ ἐκ τῶν μικρῶν ἀγρῶν των ἢ μετερχόμενοι διαφόρους μηχανικὰς τέχνας ἢ τὸ ἐμπόριον. Τότε οἱ εὐγενεῖς κατέρθωσαν σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ὅλας τὰς ἐλληνικὰς πόλεις νὰ περιορίσουν ἢ γὰ καταργήσουν τὴν βασιλείαν καὶ γὰ συγκεντρώσουν εἰς χειράς των ὅλην τὴν ἔξουσίαν. Τὸ πολίτευμα τοῦτο ὠνομάσθη ἀριστοκρατικόν. Τώρα τὴν ἔξουσίαν, ἀντὶ νὰ τὴν ἔχῃ συγκεντρωμένην ἔνας ἀνθρωπός, ὁ βασιλεὺς, τὴν ἔχουν ὅλοι οἱ εὐγενεῖς, οἱ δποῖοι ἐλέγοντο καὶ ἀριστοί.

Κατόπιν ὅμως ὁ δῆμος μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γαυτιλίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ἐπλούτησε. Δὲν ἔδειπε λοιπὸν τὸν λόγον, διὰ τὸν δποῖον ἔπρεπε πλέον μόνοι οἱ εὐγενεῖς γὰ ἔχουν εἰς χειράς των ὅλην τὴν ἔξουσίαν καὶ ἥγειρεν ἀξιώσεις γὰ μετέχῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν διοίκησιν. Τὰς ἀξιώσεις δὲ αὐτὰς ὑπέθαλψε καὶ ἡ βιαία καὶ τυραννικὴ συμπεριφορά τῶν εὐγενῶν. Ἀναβρασμὸς λοιπὸν μέγας καὶ ταραχαὶ πολλαὶ ἐπεκράτησαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἰς ὅλας τὰς ἐλληνικὰς πόλεις. Εἰς πολλὰς οἱ πλουσιώτεροι ἐκ τῶν ἀνδρῶν τοῦ δήμου κατέρθωσαν γὰ διασπάσουν τὸν στεγὸν κύκλον τῆς ἀριστοκρατίας καὶ γὰ λάθουν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν. Οὕτω τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα μετετράπη εἰς τιμοκρατικόν. Τὴν ἔξουσίαν δηλ. ἔχουν ὅλοι οἱ πλούσιοι, δχ: μένον οἱ γαιοκτήμονες.

Ἄλλος ἐκ τούτου ὁ πολὺς δῆμος δὲν ὠφελήθη. Ἐξηκολούθει νὰ πιέζεται καὶ ὑπὸ τῆς πλουσιοκρατίας, ὥπως καὶ πρὶν ὑπὸ τῆς ἀριστοκρατίας καὶ διὰ τοῦτο ἔζητει γὰ λάθη μέρος δλος εἰς τὴν διοίκησιν. Ἐγεκά τούτου ἐπῆλθον συγκρούσεις, μεταξὺ τῆς ἀρχούσης "Αντ. Χωραφᾶ, 'Ιστορία Α' γυμνασίου, ἔκδοσις α'.

τάξεως καὶ τοῦ δήμου. Ἐκ τῶν συγκρούσεων αὐτῶν εἰς ἄλλας μὲν πόλεις ἐπεκράτησεν ἡ μία ἐκ τῶν δύο μερίδων, ὥστε τὸ πολίτευμα ἣ ἔμεινεν διιγαρχικὸν (δηλ. ἀριστοκρατικὸν ἢ τιμοκρατικὸν, διέτι καὶ εἰς τὰ δύο τὴν ἔξουσίαν ἔχουν διίγοι) ἢ μετετράπη εἰς δημοκρατικόν, τὴν ἔξουσίαν δηλ. ἔλαθεν εἰς χειράς του δ λαός, δ δποῖος ὠνομάζετο δῆμος. Εἰς ἄλλας πόλεις πάλιν ἀνετέθη καὶ δπὸ τῶν δύο μερίδων ἡ διακανόνισις τῶν διαφορῶν εἰς νομοθέτας (Δράκων, Σόλων). Εἰς ἄλλας δὲ πόλεις κατὰ τοὺς μεταξὺ διιγαρχίας καὶ δήμου συχνὰ αἱματηρεὺς ἀγῶνας φιλόδοξοι καὶ ἵκανοι ἀγδρες ἐκ τοῦ δήμου ἢ ἐξ αὐτῶν τῶν εὐγενῶν ἀνέλαθον τὴν προστασίαν τοῦ δήμου καὶ κατώρθωσαν νὰ ἀρπάσουν αὐτοὶ τὴν ἀνωτάτην ἀρχήν. Αὗτοὶ εἶναι οἱ λεγόμενοι τύραννοι, οἱ δποῖοι ἡκμασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 7ου αἰώνος μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 6ου.

Ἡ κυβέρνησις τῶν τυράννων ἀφῆκε λαμπρὰν ἐποχὴν εἰς τὴν ιστορίαν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Οὗτοι ἐπροστάτευσαν τὴν γεωργίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ ἐν γένει τὴν ἐργασίαν, κατεσκεύασαν πολλὰ κοινωφελῆ ἔργα καὶ ἐθεράπευσαν τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα. Ἐπίσης δχι διίγον συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐπικρατήσουν εἰς τὰς πόλεις φιλελεύθεροι θεσμοί. Ἐπίεζον δμοίως καὶ τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸν δῆμον καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐνέπνευσαν εἰς αὐτοὺς τὴν ἴδεαν τῆς πολιτικῆς ἰσότητος. Παρὸ δλα δμως αὐτὰ ἡ τυραννίς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ πολὺν χρόνον. Τὰ ἀριστοκρατικὰ γένη, τὰ δποῖα ἔξεδιώχθησαν ἀπὸ τὰς διαφόρους πέλεις, διετήρουν ἀσπονδὸν μῆσος κατὰ τῶν τυράννων. Ἀλλὰ καὶ ἡ δῆμος, δ δποῖος δλονὲν προήγετο, δὲν ἡδύγατονγὰ τοὺς ἀνέχεται. Διὰ τοῦτο εἰς δλας σχεδὸν τὰς πόλεις ἡ τυραννίς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 6ου αἰώνος κατελύθη, καὶ εἰς ἄλλας μὲν ἐπεκράτησεν δ δῆμος καὶ ἐγκαθιδρύθη δημοκρατία, εἰς ἄλλας δὲ ἐπεκράτησαν οἱ διιγαρχικοί.

3. Ὁ δεύτερος ἑλληνικὸς ἀποικισμός.

Αἱ πολιτειακαὶ μεταβολαὶ, αἱ δποῖαι συνέβησαν εἰς δλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, ἐπέφεραν εἰς αὐτὰς μεγάλας ἀνατροπάς. Αἱ μερίδες, αἱ δποῖαι κάθε φορὰν ἐνικῶντο, ἡναγκάζοντο νὰ ἐκπατρίζωνται. Ἐπομένως παρὰ πολλοὶ Ἑλληνες ἐτράπησαν καὶ πάλιν κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς τὴν δδὸν τοῦ ἀποικισμοῦ πρὸς δλας

σχεδὸν τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου θαλάστης καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου. Εἰς τὴν νέαν διμως αὐτὴν ἔξαπλωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ συνετέλεσαν ὅχι ὀλίγον καὶ ἄλλα αἴτια· α') ἡ οἰκονομικὴ στενοχωρία ἔνεκα τῆς ἀφορίας τοῦ ἐδάφους, β') ἡ μεγάλη καὶ δυσανάλογος πρὸς τὴν παραγωγὴν αὐξησις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ γ') καὶ σπουδαιότερον, τὸ φύσει ἐμπορικὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων, τὸ ὅποιον ὥθει αὐτοὺς ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν πρώτων ὅλῶν διὰ τὴν βιομηχανίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἔξεύρεσιν τόπων καταγαλώσεως τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων.

Οἱ δεύτεροι αὐτὸς Ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς ἔγινεν ἀπὸ τοῦ 8ου μέχρι τοῦ 8ου αἰῶνος π. Χ. Αἱ σπουδαιότεραι δὲ ἐκ τῶν ἀποικιῶν, αἱ ὅποιαι ἰδρύθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους, ήσαν αἱ ἔξης·

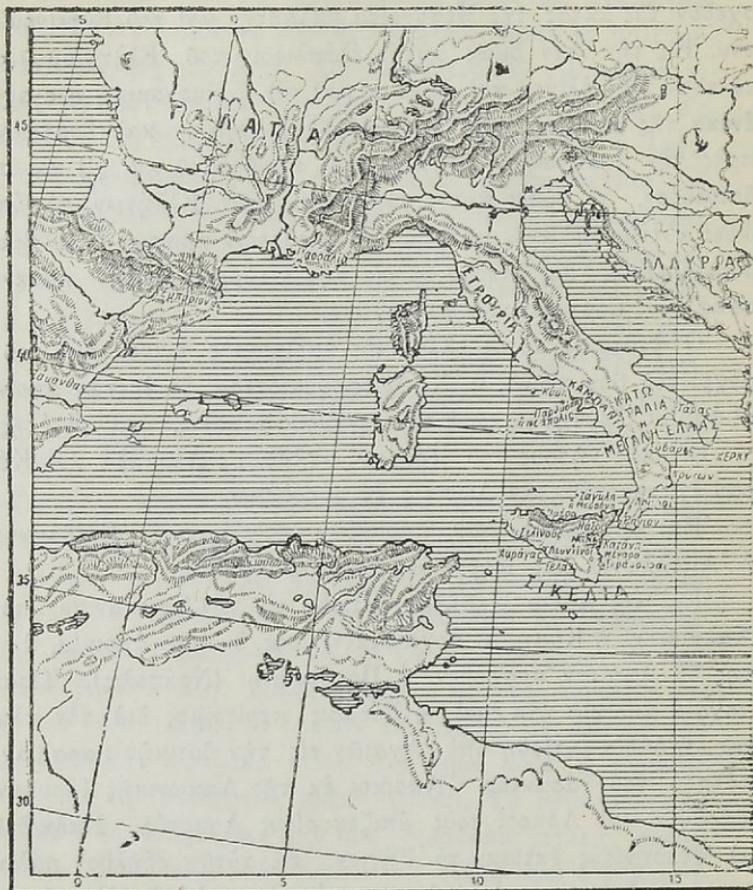
Εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου πελάγους Λευκάδα καὶ Κέρκυραν ἐγκατεστάθησαν Δωριεῖς ἐκ Καρίνθου.

Ἐπὶ τῶν ἰλλυριῶν παραλίων ἐκτίσθησαν ἡ Ἐπίδαμνος καὶ ἡ Ἀπολλωνία ὑπὸ Κορινθίων καὶ Κερκυραίων.

Ἐπὶ τῆς νάτω Ἰταλίας ἐκτίσθη εἰς τὴν Καμπανίαν ὑπὸ τῶν Χαλκιδέων ἡ Κύμη, ἡ ἀρχαιοτάτη πρὸς δισμὰς ἀποικία, ἐκ ταύτης δὲ κατόπιν προηλθεν ἡ Παρθενόπη (Νεάπολις). Ωσαύτως ἀρχαία ἀποικία ἦτο ἐκεῖ ἡ Σύνθαρις, περίφημος διὰ τὸν πλοῦτόν της, ἡ ὅποια ἐκτίσθη ὑπὸ Ἀχαιῶν εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τοῦ κόλπου τοῦ Τάραντος. Ἀποικοὶ ἐκ τῆς Λακωνικῆς ἴδρυσαν τὸν Τάραντα καὶ Λοκροὶ τοὺς ἐπιζεψυρίους Λοκρούς. Χαλκιδεῖς δὲ μὲν Μεσσηνίους ἐκτισαν τὸ Ρήγιον. Ἐξ αὐτῶν ἔξηλθον πάλιν ἀλλαὶ ἀποικίαι καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατελήφθη ὅλη ἡ μεσημβρινὴ Ἰταλία, ἡ ὅποια διὰ τοῦτο ὠνομάσθη μεγάλη Ἑλλάς.

Εἰς τὴν Σικελίαν Χαλκιδεῖς καὶ Νάξιοι ἐκτισαν τὴν Νάξου βορείως τῆς Αἴτυνης, μεσημβρινῶς δὲ τὴν Κατάνην καὶ τοὺς Λεοντίνους. Κυμαῖοι καὶ Χαλκιδεῖς ἐκτισαν ὁμοίως τὴν Ζάγκλην, ἡ ὅποια βοτερὸν ὠνομάσθη ἀπὸ τοὺς Μεσσηνίους Μεσσήνη. Οἱ Κορίνθιοι ἐκτισαν τὰς Συρακούσας, οἱ Μεγαρεῖς τὰ Μέγαρα καὶ οἱ Ρόδιοι τὴν Γέλαν, ἐκ τῆς ὅποιας προηλθεν δὲ Ἀκράγας. Εἰς τὴν βορείων τέλος παραλίαν Ἰωνεῖς ἀπὸ τὴν Ζάγκλην ἐκτισαν τὴν Ἰμέραν καὶ Σικελιῶται Μεγαρεῖς τὴν Σελιγοῦντα.

Δυτικώτερογενεὶς οἱ Φωκαεῖς ἐκτισαν εἰς τὴν Γαλλίαν πλησίον τῶν ἔκβολῶν τοῦ Ροδανοῦ τὴν Μασσαλίαν καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν τὴν Ζάκαγθον καὶ τὸ Ἐμπόριον.

Εἰκ. 93. Αἱ ἡλληνικαὶ

Εἰς τὴν Διεύην Δωρεῖς ἐκ Πελοποννήσου καὶ Θήρας ἔκτισαν τὴν Κυρήνην καὶ τὴν Βάρκαν. Μιλήσιοι δὲ ἔγκαθιδρύθησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἔκτισαν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νείλου τὸν Ναύχρατιν.

Εἰς τὴν Μακεδονίαν οἱ Χαλκιδεῖς ἔκτισαν πολυχρίθμους ἀποικίας εἰς τὴν χερσόνησον, ἣ δοπία ἀπὸ τὸ ὄνομά των ὠνομάσθη Χαλκιδικῆ. Ἐκ τῶν ἀποικιῶν αὐτῶν ἐπισημοτέρα γέτο ἡ Ὀλυνθος. Ἐπὶ τοῦ ισθμοῦ τῆς Παλλήνης Κορινθίαι ἔκτισαν τὴν Ποτείδαιαν. Πρὸς ἀγατολάς εἰς δληγὴ τὴν θρακικὴν παραλίαν ἔκτισθησαν ἀλλαὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἴωνικαὶ ἀποικίαι καὶ κατελήφθησαν αἱ

ἀποικίαι.

νῆσοι Θάσος, Σαμοθράκη, "Ιμβρος καὶ Δῆμνος.

Εἰς τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου πόντου τὰς περισσοτέρας ἀποικίας ἔστειλεν ἡ Μίλητος. Οὕτως, ἐκτίσθησαν ἐκεῖ ἡ Σινώπη, ἡ Τραπεζοῦς, ἡ Ὀδησσός, ἡ Θεοδοσία, τὸ Παντικάπαιον (Κέρτες) ἡ Τάγας καὶ ἄλλαι.

Καὶ δὲ Ἑλλήσποντος δὲ καὶ ἡ Προποντίς ἐγέμισαν ἀπὸ ἀποικίας ἐλληνικάς. Οἱ Μιλήσιοι ἐκτίσαν τὴν Ἀβυδον καὶ τὴν Κύζικον, οἱ Φωκαῖτες τὴν Λάρμαφακον, οἱ Μεγαρεῖς δὲ τὴν Χαλκηδόνα καὶ τὸ ἀπέναντι αὐτῆς Βυζάντιον.

4. Χαρακτήρ καὶ σημασία τῶν ἑλλην. ἀποικιῶν.

Κατὰ τὸ δεύτερον τοῦτον ἀποικισμὸν αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι εἰχον ἐν κοινὸν χαρακτηριστικόν. Ἰδρύοντο διὰ μιᾶς καὶ κατὰ ὡρισμένον τρόπον. Οἱ Ἐλληνες ἀποικοι δὲν ἥρχοντο εἰς τὰς ἀποικίας ὅλιγον κατ' ὅλιγον καὶ κατὰ μικρὰς ὄμάδας, δπως γίνεται εἰς τὰς σημερινὰς ἀποικίας. Οἱ Ἐλληνες ἀποικοι ἀνεχώρουν ἐκ τῆς πόλεως των δλοι ὅμοι μὲν ἔνα ἀρχηγόν, δ δποῖος ἦτο ἐκ τῶν εὐγενεστέρων οἰκογενειῶν. Παρελάμβανον ἐκ τῆς πόλεως των ἱερὸν πῦρ καὶ ὅμοιώματα τῶν προστατῶν θεῶν αὐτῆς καὶ ἀπήρχοντο εἰς χώραν, τὴν δποίαν ἦ εἰχον ἐκλέξει ὡς κατάλληλον ἦ εἰχεν ὑποδείξει εἰς αὐτοὺς κάποιον μαντεῖον. Τὸ πρῶτον ἔργον τῶν ἀποικιῶν, ἀφ' οὗ ἔφθανον εἰς τὴν χώραν αὐτήν, ἦτο νὰ ἐγκαταστήσουν τοὺς θεούς των καὶ νὰ ἀνεγείρουν βωμόν, εἰς τὸν δποῖον ἀπέθετον τὸ ἱερὸν πῦρ, τὸ δποῖον ἔφερον ἐκ τῆς πατρίδος των.

Ἡ ἀποικία ἦτο πόλις ἀνεξάρτητος. Μὲ τὴν πόλιν, ἐκ τῆς δποίας ἥλθον καὶ τὴν δποίαν ὠνόμαζον μητρόπολιν, συγέδεον αὐτὴν μόνον τὰ κοινὰ ἥλθη καὶ ἡ κοινὴ λατρεία. Ἀναμφισβλως οἱ πολῖται τῆς μητροπόλεως ἐγένοντο δεκτοὶ εἰς αὐτὴν μὲ ίδιαιτέρας περιποιήσεις. Ἐκ τῆς μητροπόλεως οἱ ἀποικοι ἐδανείζοντο ἱερεῖς καὶ ίδιας πολιτικοὺς ἀρχηγούς. Εἰς τὰς ἑορτὰς τῆς ἔξηκολούθουν νὰ λαμβάνουν μέρος δι² ἀπεσταλμένων. Ἀλλὰ τὰ σημεῖα αὐτὰ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὴν μητρόπολιν δὲν ἔθετον τὴν ἀποικίαν ὑπὸ κηδεμονίαν. Δὲν ἦτο αὐτὴ ὑπήκοος τῆς μητροπόλεως, ἀλλ² ἵση πρὸς αὐτήν.

Ἡ δὲ σημασία τῆς ἀποικιακῆς ἐν γένει κινήσεως τῶν Ἐλλήνων ὑπῆρξε σπουδαιοτάτη διὰ τὸν πολιτισμόν. Οἱ ἀποικοι, ἀνθρώποι δραστήριοι καὶ ἐπιχειρηματίαι, δὲν ἥμποδείζοντο πλέον ἀπὸ τὰς προλήψεις τῶν παλαιῶν πόλεων. Ἡσαν προσδευτικοί. Ἐδείξαν μεγάλην τόλμην καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἐσχημάτισαν εἰς τὰς νέας χώρας των μικρὰς δημοκρατίας, αἱ δποῖαι ἡσχολοῦντο δχι εἰς κατακτήσεις, ἀλλὰ εἰς τὸ νὰ πλουτοῦν, καὶ συγεκέντρωσαν τὸ ἐμπόριον δλου σχεδὸν τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον συνετέλεσαν εἰς τὴν πρόσδογν τοῦ πολιτισμοῦ. Αἱ Ἐλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς Μ. Ἀσίας ἐγνώρισαν τοὺς ἀχμαίους πολιτισμοὺς τῶν Χαλδαίων, τῶν Αἴγυπτων καὶ τῶν Φοινίκων. Αἱ ἐπιστῆμαι λοιπὸν τῶν Χαλδαίων, αἱ τέχναι τῶν Αἴγυ-

πτίων, ὁ ἀλφάδητος τῶν Φαινίκων καὶ ἡ τέχνη τῆς θαλασσο-
πλοΐας των καὶ τέλος αἱ θρησκευτικαὶ ιδέαι τῆς Ἀνατολῆς παρε-
λήφθησαν ὑπὸ αὐτῶν καὶ συνεχωγεύθησαν εἰς ἕνα ἐνιαίον πολιτι-
σμόν, τὸν Ἑλληνικόν, μὲ μορφὴν ὅλως διόλου ιδιαιτέρων καὶ πρω-
τότυπον. Τὸν Ἑλληνικὸν δὲ τοῦτον πολιτισμὸν αἱ κατόπιν εἰς ὅλην
τὴν Μεσόγειον Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι μετέσωκαν καὶ εἰς τοὺς ἐντο-
πίους τῶν χωρῶν, εἰς τὰς ὄποιας ἐγκατεστάθησαν.

Αἱ ἀποικίαι λοιπὸν ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ τὴν γεωγραφικὴν τῶν θέ-
σιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν τῶν ἀγά-
πτυξιν ὑπερτέρησαν πολὺ τὰς μητροπόλεις τῶν καὶ ἔγιγναν κατὰ
τὴν περίοδον αὐτὴν τὸ κέντρον τῆς ἐξελίξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ
πολιτισμοῦ.

5. Η ἐνότης τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 7ου αἰῶνος οἱ κάτοικοι τῆς Ἐλλάδος
δὲν εἶχον κοινὸν ὄνομα. Εἰς τὰ δμητρικὰ ποιήματα ὀνομάζονται
“Ἐλληνες μάνον οἱ Μυρμηδόνες, οἱ ὄποιοι ἔξεστράτευσαν μὲ τὸν
Ἀχιλλέα ἐκ τῆς Φθιώτιδος.” Απὸ τοῦ 7ου δμως αἰῶνος ὅλοι
ὄνομάζονται “Ἐλληνες”.

Τὸ ὄνομα τοῦτο φαίνεται, ὅτι προῆλθεν ἀπὸ τοὺς Σελλοὺς ἢ
Ἐλλοὺς τῆς Ἡπείρου καὶ ἀπεδίδετο κατ' ἀρχὰς μόνον εἰς τοὺς
κατόπιν ὀνομασθέντας Δωριεῖς. Ἀπὸ τὴν Ἡπείρου τὸ ὄνομα τοῦτο
ἔξηπλώθη ἥδη ἀπὸ τῶν προστορικῶν χρόνων εἰς τὴν Θεσσα-
λίαν μέχρι τῆς Φθιώτιδος. Ἀφ' οὗ δὲ μετὰ τὰς μεταναστάσεις οἱ
Δωριεῖς εξηπλώθησαν πρὸς νότον τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων διεδόθη
εἰς ὅλην τὴν κυρίως Ἐλλάδα. Ἐκ τούτου εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 7ου
αἰῶνος ὅλοι οἱ κάτοικοι καὶ τῆς κυρίως Ἐλλάδος καὶ τῶν ἀπο-
κιῶν ὀνομάσθησαν “Ἐλληνες καὶ μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸς ἔκτοτε δια-
κρίνουν ἑαυτοὺς ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους λαούς, τοὺς ὄποιούς ὄνο-
μάζουν βαρβάρους.

Τοῦτο δεικνύει, ὅτι οἱ “Ἐλληνες”, ἂν καὶ ἦσαν ἔξαπλωμένοι εἰς
τόσους ἀπομεμακρυσμένας χώρας, εἶχον συνείδησιν ὅτι ἀνήκουν
εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸν ἔθνος. Καὶ δικαίως, ἀφ' οὗ ὅλοι ὅμιλοι τὴν
ἰδίαν γλῶσσαν καὶ ὅλοι εἶχον τὰς ιδίας συγηθεῖας τοῦ βίου καὶ
πρὸ πάντων τὴν ιδίαν θρησκείαν, ἡ ὄποια ἀδιακόπως συγήγνωνεν
αὐτοὺς πνευματικῶς μὲ τὰ μακντεῖά της, μὲ τοὺς ἀγῶνας τῆς καὶ

ἔν γένει: μὲ τὰ κοινὰ ἵερά, εἰς τὰ δποῖα ἥρχοντο ὅλοι ὡς προσκυνηταί. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς συνειδήσεως αὐτῆς εἶναι, ὅτι, διὰ νὰ ἔξηγήσουν τὴν διαίρεσίν των εἰς φυλάς, ἐπλασαν τὸν μῦθον τοῦ "Ελληνος".

Κατὰ τὸν μῦθον τοῦτον δὲ "Ελλην", δὲ κοινὸς πρόγονος οὐλῶν τῶν Ἐλλήνων, εἶχε τρεῖς υἱούς, τὸν Δῶρον, τὸν Αἴολον καὶ τὸν Εοσθον. Ὁ Δῶρος καὶ δὲ Αἴολος ἔγιναν οἱ πρόγονοι τῶν Δωριέων καὶ Αἰολέων, οἱ δὲ δύο υἱοί τοῦ Εοσθοῦ, Ἄχαιός καὶ Ἰων, ἔγιναν οἱ πρόγονοι τῶν Ἄχαιῶν καὶ τῶν Ἰώνων.

Εἶναι ἀληθές, διτὶ δὲ συνειδήσις αὐτὴ τῆς ἔθνικῆς ἐνότητος δὲν κατώρθωσε νὰ συνενώσῃ πολιτικῶς ὅλους τοὺς "Ελληνας". Κάθε πόλις ἀπετέλει μικρὸν κράτος ἀνεξάρτητον μὲτα ἰδικήν του κυβέρνησιν, ἰδιούς του νόμους καὶ ἰδικόν του στρατόν. Ἄλλος δὲ γάρ κατ' ὄλιγον αἱ πόλεις, αἱ δποῖαι ἀνήκουν εἰς τὴν ἴδιαν φυλὴν ἢ κατοικοῦν πλησίον, ἥρχισαν νὰ συνενοῦνται μεταξύ των καὶ γὰρ ἀποτελοῦν δμοσπονδίας, δὲ ἔπικράτησις μιᾶς ἐκ τῶν πόλεων τούτων, τῆς ἰσχυροτέρας, συγένεες μεταξύ των περισσότερον τὰ μέλη τῆς δμοσπονδίας.

Τοῦτο πρὸ πάντων συγένει δὲ τὴν Σπάρτην καὶ τὰς Ἀθῆνας. Αἱ πόλεις αὗται ἔγιναν ἰσχυρότεραι πολὺ ἀπὸ τὰς ἄλλας καὶ κατώρθωσαν νὰ συνενώσουν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν των τὰς περισσότερας μὲτα δμοσπονδίας. Ἡ μὲν Σπάρτη συνήνωσεν ὅλας σχεδὸν τὰς δωρικὰς πόλεις, αἱ δποῖαι ἀπέμειναν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χῶραι γεωργικαὶ καὶ διετήρησαν τὴν ἀριστοχρατικὴν μορφὴν τοῦ πολιτεύματός των. Αἱ δὲ Ἀθῆναι συνήνωσαν ὅλας σχεδὸν τὰς ἱωνικὰς πόλεις, αἱ δποῖαι ἀπέθησαν ἐμπορικαὶ καὶ βιομηχανικαὶ καὶ ἔκαμαν τὴν μορφὴν τοῦ πολιτεύματός των δημοκρατικὴν. Ὁλη δὲ σχεδὸν ἡ Ἰστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος δὲν εἶναι παρὰ ἡ Ἰστορία τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν δύο τούτων πόλεων.

6. Αἱ δευτερεύουσαι ἐλληνικαὶ πολιτεῖαι.

"*H Μακεδονία*. Οἱ Μακεδόνες ἀνῆκον εἰς τὸ ἴδιον ἔθνος μὲ τοὺς ἄλλους "Ελληνας καὶ εἶχον γλώσσαν καὶ ἡθη δμοιχ μὲ αὐτούς. Κατ' ἀρχὰς οἱ Μακεδόνες ἦσαν χωρισμένοι εἰς πολλὰς φυλὰς ἀνεξαρτήτους (Βοτιαῖοι, Ἐσφαδαῖοι, Δυγκησταῖ, Πελαγόνες, Ὁρέσται), αἱ δποῖαι ἀπετέλουν ἴδιαιτέρας ἡγεμονίας. Ἡ δὲ Χαλ-

κιδική χερσόνησος καὶ ἐν γένει ὅλη ἡ παραλία τῆς Μακεδονίας κατείχετο ὑπὸ ἀποίκων ἐκ τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος. Κατόπιν ὅμως ὁ ἡγεμονικὸς οἶκος τῆς Ὀρεστίδος, ὁ δποῖος ἐκαυχᾶτο, ὅτι κατήγετο ἀπὸ τοὺς Ἡρακλείδας τοῦ Ἀργους, ἐπεδλήθη εἰς ὅλας τὰς ἄλλας φυλὰς τῆς Μακεδονίας καὶ τὰς συνήγωσεν εἰς ἐν βασιλείον μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἐδεσσαν ἥ Ἀγίας (Βοδενά).

Ἡ Μακεδονία, ἐπειδὴ κεῖται εἰς τὸ βορειότερον ἄκρον τῆς Ἑλλ. χερσονήσου καὶ χωρίζεται ἀπὸ τὰς νοτιωτέρας Ἑλλην. χώρας μὲ ὑψηλὰ ὅρη, εὐρίσκετο μὲν πάντοτε εἰς σχέσεις μὲ αὐτάς, ἀλλ᾽ ἐδράδυνε νὰ συνδέσῃ τὴν ἱστορίαν τῆς μὲ τὴν ἱστορίαν αὐτῶν.

Οἱ Μακεδόνες, ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν μόρφωσιν, ἔμειναν εἰς τὴν δμητρικὴν ἐποχήν. Ἡ βασιλεία καὶ ἡ ἀριστοκρατία ἄρχουν ἔθνους γεωργῶν. Οἱ ἀγώτατοι εὐγενεῖς περιστοιχίζουν τὸν βασιλέα πρῶτοι εἰς τοὺς κινδύνους καὶ εἰς τὴν διανομὴν τῆς λείας. Γραπτοὶ δὲ νόμοι δὲν ὑπάρχουν.

Ἡ Θεσσαλία. Κατὰ τὰς μεταναστάσεις οἱ ἐκ τῆς Ἡπείρου Θεσσαλοὶ κατέλαβον κυρίως τὴν μέσην καὶ εύρυχωροτέραν θεσσαλικὴν πεδιάδα, ὑπέταξαν δὲ καὶ ὑπεχρέωσαν νὰ πληρώγουν εἰς αὐτοὺς φόρον 1) τοὺς Περραιβούς, οἱ δποῖοι κατώκουν τὸ βόρειον μέρος τῆς χώρας μεταξὺ τοῦ κάτω Πηγειοῦ καὶ τοῦ Ὁλύμπου, 2) τοὺς Μάγνητας, οἱ δποῖοι κατώκουν τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν μεταξὺ Ὀσσης καὶ Ηηλίου ἀφ' ἐνδεσ καὶ τοῦ Αίγακού πελάγους ἀφ' ἑτέρου, καὶ 3) τοὺς Ἀχαιούς, οἱ δποῖοι κατώκουν τὴν Φθιώτιδα. Κατόπιν δμως ἡ κυριαρχία τῶν Θεσσαλῶν ἐπεξετάθη καὶ εἰς τοὺς Μαλιεῖς, οἱ δποῖοι κατώκουν εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχειοῦ, καὶ εἰς τοὺς Δόλοπας, οἱ δποῖοι κατεῖχον τὰς περὶ τὸν Τυφρηστὸν ἀποκρήμνους χώρας. Ἀλλὰ ὅλα τὰ ἔθνη αὐτὰ εἶχον ἴδιας τῶν κυβερνήσεις καὶ ἴδιας τῶν βουλὰς καὶ παρεκάθηντο ὡς ἵσοι μὲ τοὺς κυριάρχους τῶν Θεσσαλῶν εἰς τὸ ἀμφικτιονικὸν συγέδριον.

Αἱ κυριώτεραι πόλεις τῆς ἴδιως Θεσσαλίας ἦσαν Φεραί, Φάρσαλος, Δάρισα, Κραννών, Γόννοι, Τσίκη καὶ ἄλλαι. Αἱ δμητρικαὶ βασιλεῖαι δὲν ὑπάρχουν πλέον εἰς αὐτάς, ἀλλὰ καὶ δὲν εἰναι ἔγωμέναι πολιτικῶς. Οἱ κάτοικοι διηγροῦντο εἰς δύο τάξεις, εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν κατακτητῶν, οἱ δποῖοι κατώκουν εἰς τὰς πόλεις καὶ ἦσαν κύριοι τῶν περισσοτέρων κτημάτων, καὶ εἰς τοὺς παλαιοὺς κατοίκους, οἱ δποῖοι ἔγιναν δοῦλοι, (πενέστα!) καὶ ὑπη-

ρέτουν αὐτούς ἡ ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματα καὶ ἔδοσκον τὰ πολυμνία αὐτῶν. Οἱ ἀπόγονοι τῶν κατακτητῶν δὲν ἥσαν δλοις ἐξ ίσου πλούσιοι καὶ ἴσχυροι. Οἱ κύριοι τῶν μεγαλυτέρων κτημάτων ἐκυρέρων αὐθαιρέτως τὰς πόλεις καὶ ἔζων βίσιν ἡγεμονικόν. Ἐτρεφον εἰς τὰ μεγάλα τῶν κτήματα τοὺς καλυτέρους ἵππους τῆς Ἑλλάδος καὶ συνεκρότουν ἀπὸ τοὺς ἀπορωτέρους ἐλευθέρους καὶ ἀπὸ τοὺς πενέστας λαμπρόδην ἵππικόν. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Ἀλευάδαι τῆς Λαρίσης, οἱ Σκοπάδαι τῆς Κρανηνῶνος, ἢ Κιννέας τῶν Γρύνων, ὁ Μένων τῆς Φαρσάλου, ὁ Πάτσων τῶν Φερῶν καὶ ἄλλοι. Ἐνίστε δῆμως εἰς ἐκ τῶν ἴσχυροτέρων τούτων οἰκιών ἀνεγνωρίζετο ὡς ἡγεμὼν δληγις τῆς χώρας καὶ ὀνομάζετο ταργός. Τοιοῦτος ἔγινεν ὁ οἶκος τῶν Ἀλευάδων. Ὁσακίς ἐγίνετο ἢ τοιαύτη ἔνωσις, οἱ Θεσσαλοὶ ἡδύναντο νὰ συγκροτήσουν στρατὸν 6000 ἵππων καὶ 10000 ὅπλιτῶν. Ἀλλὰ τοῦτο ἐγίνετο σπανίως. Συγήθως δὲ αἱ πόλεις ἐφιλονίκουν μεταξύ των. Διὰ τοῦτο δὲ οὕτε ἐπὶ τῶν ὑποτελῶν τῶν Περιφρίῶν, Μαγνήτων, Ἀχαιῶν, Μαλιέων, Δολόπων, ἡδυνήθησαν νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν των, οὕτε κατὰ τὴν περσικὴν ἐπιδρομὴν ἀντέταξαν εἰς τοὺς Πέρσας καρμίαν ἀντίστασιν, ἀλλ᾽ ὑπετάχθησαν εἰς αὐτούς.

Ἡ Ἡπειρος. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἡπείρου είχον τὴν Ἰδίαν καταγωγήν, τὴν Ἰδίαν θρησκείαν καὶ τὴν Ἰδίαν γλώσσαν μὲ τοὺς κατοίκους τῆς ἄλλης Ἑλλάδος. Ἀλλ᾽ δῆμως δὲν προώδευσαν σπως αὐτοί. Ὁπως καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν, οὗτω καὶ ἐδῶ ἢ βασιλεῖα τῆς ὁμηρικῆς ἐποχῆς διετηρήθη καὶ ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων, καὶ ἦσαν καὶ οἱ Ἡπειρῶται διηγημένοι εἰς φυλάς. Οἱ βασιλεῖς δὲ μιᾶς ἐξ αὐτῶν, τῶν Μολοσσῶν, κατώρθωσαν δλίγον κατ' ὀλίγον νὰ συγενώσουν ὑπὸ τὴν ἔξουσίαν τῶν δλας τὰς ἄλλας.

Ἡ Αιτωλία καὶ Ἀκαρνανία. Αἱ δρειναι αὗται χῶραι, ὡς ἀποκλειομέναι διὸ ὑψηλῶν καὶ δυστελτῶν ὄρέων ἀπὸ τὴν λοιπὴν ἥπειρον, οὐδέποτε σχεδὸν ἥλθον εἰς στενὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, οἱ δὲ κάτοικοι τῶν διὰ τοῦτο παρέμειναν ἡμιθάρητοι. Βασιλεῖαι δῆμως δὲν ὑπάρχουν πλέον εἰς αὐτάς. Κυβερνῶται δὲ κατὰ πόλεις ὑπὸ τῶν ἀριστοκρατικῶν.

Δοκρίς, Δωρὶς καὶ Φωκίς. Αἱ νοτίως τῆς Οἰτης Δοκρίς καὶ Δωρὶς οὐδὲν σχεδὸν διεδραμάτισαν πρόσωπον εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους. Διοικοῦντο δὲ κατὰ πόλεις ὑπὸ τῶν εὐγενῶν. Ἡ μεταξύ τῶν Δοκρῶν δῆμως Φωκὶς ἔγινε περίφημος, διότι περιεῖχε

τὸ μαντείον τῶν Δελφῶν. Αἱ πόλεις των ἐκυρεγνῶντο ὑπὲ τῶν γαιοκτημόνων καὶ συνεδέοντο μὲ κάποιαν χαλαρὰν ὁμοσπονδίαν.

Ἡ Βοιωτία. Ἡ Βοιωτία, μεταξὺ Φωκίδος καὶ τῆς ἀγατολικῆς Λοκρίδος ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Ἀττικῆς ἀφ' ἑτέρου, ἀποτελεῖ πεδιάδα ἐκτεταμένην μὲ ἔξδους καὶ ἐπὶ του Κορινθιακοῦ καὶ ἐπὶ του Εὔβοϊκοῦ κόλπου. Πρὸ τῆς καθόδου τῶν Ἀχαιῶν τὴν χώραν κατήκει λαὸς περίφημας κατὰ τὴν ἡρωικὴν ἐποχὴν, οἱ Μινύαι, οἱ δόποιοι ἀνέπτυξαν εἰς αὐτὴν τὸν κρητικὸν πολιτισμόν. Μετὰ ταύτην οἱ Ἀχαιοὶ ἀνέπτυξαν τὸν μυκηναϊκὸν μὲ κέντρα τὴν Καδμείαν καὶ τὸν Ὁρχομενόν. Μετὰ δὲ τὴν καθόδον τῶν Δωριέων κατέλαθον τὴν χώραν οἱ ἐκ Θεσσαλίας διωχθέντες Βοιωτοί. Αἱ πόλεις τῆς Βοιωτίας, τῶν δόποιων ἀξιολογώτεραι ἦσαν αἱ Θῆβαι, ή Χαρώνεια, ή Ὁρχομενός, ή Ἄλιαρτος, ή Τανάγρα, ή Δεβάδεια, ή Κορώνεια, αἱ Θεσπιαὶ καὶ αἱ Πλαταιαὶ, ἐπὶ τῶν ιστορικῶν χρέων ἦσαν αὐτόνομοι καὶ ἐκυρεγνῶντο ὑπὸ τῶν εὐγενῶν. Ὅλαι δῆμος ἀπετέλουν δημοσπονδίαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν. Τὴν βοιωτικὴν ἀμφορείαν διοικοῦσαν δύο ἄρχοντες, οἱ δόποιοι ὥγομαζοντο βοιωτάρχαι καὶ ἔξελέγοντο κατ' ἔτος. Ἐπειδὴ δῆμος αἱ Θῆβαι ἐφέροντο δεσποτικῶς, περὶ τὸ 510 αἱ Πλαταιαὶ ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὴν ὅμοσπονδίαν καὶ συνεμάχησαν μὲ τοὺς Αθηναίους.

Ἡ Εὐβοια. Αὕτη κατὰ τὸ πλεῖστον κατφυεῖτο ὑπὸ Ἰώνων. Ἡ κημασαν δὲ εἰς αὐτὴν πρὸ πάντων διὰ τὸ ἐμπόριόν των δύο πόλεις, ή Χαλκίς καὶ ή Ἐρέτρια.

Ἡ Μεγαρίς, ἀφ' οὗ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Δωριέων, ἀπετέλεσε μέρος τῆς Κορίνθου, ἐπειτα δῆμος κατώρθωσε γὰρ γίνη αὐτόνομος καὶ ἐκυρεγνάτο ὑπὸ τῶν εὐγενῶν. Τότε δὲ καὶ ἀπέστειλε πολλὰς ἀποικίας. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος ἔγινε τύραννος αὐτῆς ὁ Θεαγένης, ὁ δόποιος νικήσας τοὺς Αθηναίους κατέλαθε τὴν Σαλαμῖνα καὶ τὴν διετήρησε μέχρι τοῦ Σβλωνος. Μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Θεαγένους ἐπεκράτησαν ταραχαί, αἱ δόποιαι κατέληξαν εἰς τὸ γὰρ ἀναλάθουν τὴν κυβέρνησιν καὶ πάλιν οἱ ἀριστοκρατικοὶ Δωριεῖς.

Ἡ Κόρινθος. Ἡ Κόρινθος πλησίον τοῦ ισθμοῦ, ὁ δόποιος συνδέει τὴν Πελοπόννησον μὲ τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, εὑρίσκετο μεταξὺ δύο θαλασσῶν, τοῦ Αιγαίου πελάγους, τὸ δόποιον ὠδήγει εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ὁ δόποιος ὠδήγει εἰς τὴν Ιταλίαν καὶ Σικελίαν. Ἡ πόλις δὲν ἐπεξετείνετο μέχρι τῆς θα-

λάχσσης, ἀλλ' εἶχε ῥινός λιμένας, ἔνα εἰς ἑκάστην ἐκ τῶν δύο θαλασσῶν. Μεταξὺ δὲ τῶν λιμένων τούτων εἰς τὸ στενώτερον μέρος τοῦ ισθμοῦ εἶχε στρωθῆδός, διὸνομαστὸς δίολης, διὰ τῆς ὁποίας ἔσυρον τὰ πλοῖα ἐκ τῆς μιᾶς θαλάσσης εἰς τὴν ἄλλην. Ἀπέφευγον οὕτω γὰρ κάμψουν τὸν περίπλουν τῆς Πελοποννήσου, κατὰ τὸν δποτὸν τὰ πλοῖα ἐκινδύνευον γὰρ θραυσθοῦν ἐπὶ τῆς βραχώδους καὶ πολυταράχου Μαλέας ἀκρας.

Ἐνεκα τῆς θέσεως αὐτῆς ἡ Κόρινθος ἔγινεν ἐνωρίς πόλις πλουσία καὶ μεγάλη. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐκυδεργάτο ἀπὸ τὴν παλαιμελῆ καὶ πλουσίαν οἰκογένειαν τῶν Βακχιαδῶν. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ἐφερε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως, συμβούλιον δὲ ἐκ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ἀπεφάσιζε περὶ ἔλων τῶν ὑποθέσεων. Κατὰ τὸν Τοῦ αἰῶνα ὅμως οἱ Βακχιαδαὶ ἐφονεύθησαν ἢ ἐξωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ οἱ Κορίνθιοι ἐπὶ 50 ἔτη καὶ πλέον ὑπέκυψαν εἰς τυράννους. Ὁ πρῶτος τύραννος τῆς Κορίνθου ὑπῆρξεν δι Κύψελος ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Βακχιαδῶν. Οὗτος ἐπὶ 30 ἔτη ἐτυράννησε τῆς Κορίνθου καὶ συνήθροισεν ἀπειρα πλούτη, τρεῖς δὲ ώρεὶ του ἰδρυσαν ἀποικίας ἐπὶ τῶν ἀδριατικῶν παραλίων.

Οἱ υἱοὶ τοῦ Κυψέλου Περίανδρος, διὸποιος διεδέχθη αὐτόν, ὑπῆρξεν δι ισχυρότερος μονάρχης τῶν χρόνων του. Ἰδρυσεν ἀποικίαν τὴν Ηπειρίδαιαν ἐπὶ τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου. Συνῆψεν ἐμπορικὰς σχέσεις μὲν τὸν βασιλέα τῆς Αιγύπτου καὶ ἡγάγκασε τοὺς Κερκυραίους, οἱ δποιοι τότε εἶχον ισχυρὸν στάλον, γὰρ ὑποταχθοῦν εἰς αὐτόν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περιάνδρου διεδέχθη αὐτὸν ὁ υἱός του Φαμμίτιχος. Ἀλλ' ὁ λαὸς τῆς Κορίνθου ἐξηγέρθη, ἐφόνευσε τὸν Φαμμίτιχον καὶ κατέστρεψε τὰ ἀνάκτορα τῶν τυράννων. Ἐκτοτε τὴν ἀρχὴν ἀνέλαβον οἱ εὐπορώτεροι τῶν πολιτῶν, οἱ δποιοι ἔθεσαν τὴν πόλιν ὑπὸ τὴν ὑγεμονίαν τῶν Σπαρτιατῶν.

Ἡ Σικυών. Τῆς Σικυώνος τὴν κυβέρνησιν εἶχον αἱ δωρικαὶ οἰκογένειαι. Οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων κατοίκων ἀπετέλουν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λαοῦ, εὑρίσκοντο δὲ εἰς κατωτέραν θέσιν. Ἀλλὰ περὶ τὰ μέσα τοῦ Τοῦ αἰῶνος ὁ λαὸς ἐστασίασεν ἐναντίον τῶν Δωριέων. Τότε δὲ Ὁρθαγόρας, ἐκμεταλλευθεὶς τὴν ἐξέγερσιν τοῦ λαοῦ, ἔγινε τύραννος τῆς πόλεως.

Οἱ Ὁρθαγόρας καὶ οἱ ἀπόγονοί του διετήρησαν τὴν ἀρχὴν 100 ἔτη. Τελευταῖος τύραννος ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ὁρθαγόρα ὑπῆρ-

ξεν ὁ Κλεισθένης, ὁ δποῖος τὴν θυγατέρα του Ἀγαρίστην, περὶ-
φημον διὰ τὸ κάλλος της, ἐνύμφευσε μὲ τον Ἀθηναῖον Μεγακλέα-
τὸν Ἀλκμεωνίδην. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλεισθένους ἡ τυραννίς
εἰς τὴν Σικουῶνα κατελύθη καὶ ἔγκατεστάθη ἡ δημοκρατία. Ἀλλὰ
καὶ αὐτὴ μετ' ὀλίγον διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τῆς Σπάρτης κατελύθη
καὶ ἔδαντικατεστάθη διὰ τῆς διγαρχίας.

Φλιασία. Μετὰ τὴν δωρικὴν κατάκτησιν καὶ αὐτὴ ἐδασιλεύετο
καὶ διετήρει τὴν αὐτονομίαν της. [Κατόπιν ὅμως κατὰ τὸ παρά-
δειγμα τῶν γειτονικῶν της πολιτειῶν μετέβαλε τὸ πολίτευμά της
εἰς ἀριστοκρατικὸν καὶ ὑπήχθη εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης.

Ἡ Αἴγινα. Ἡ Αἴγινα καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Δωριέων ὑπή-
χθη ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἀργους. Ἀργότερα κατώρθωσε νὰ
γίνῃ αὐτόνομος καὶ διέπρεψεν εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν
καὶ τὰς τέχνας. Μετεῖχε δὲ τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας, εἰς
τὴν δροίαν εἶχε καλὴν θέσιν, διότι ἦτο ἡ μεγαλυτέρα ναυτικὴ
δύναμις τῶν Δωριέων.

Τὸ Ἀργος. Τὸ Ἀργος, κείμενον εἰς τὸ μέσον τῆς ἀργολικῆς-
πεδιάδος, ὑπῆρξε κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους πρώτη πό-
λις τῆς Ἑλλάδος ολης. Κατὰ τὴν δωρικὴν κατάκτησιν φαίνεται,
ὅτι οἱ Δωριεῖς συνεδιβάσθησαν καὶ κατόπιν συνεχωνεύθησαν μὲ-
τοὺς ἐντοπίους. Οἱ Δωριεῖς βασιλεῖς τοῦ Ἀργους ὅχι μόνον ἔγι-
ναν ὀλίγον καὶ ὀλίγον κύριοι ολης τῆς ἀργολίδος, ἀλλὰ καὶ κα-
τώρθωσαν, ὥστε καὶ αἱ ἄλλαι πρὸς τὰ βόρεια τῆς Πελοποννήσου
δωρικαὶ πόλεις νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν συμμαχίαν τοῦ Ἀργους. Οὐ-
τῷ κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα, πρὶν ἡ Σπάρτη φθάσῃ εἰς τὴν μεγίστην
της δύναμιν, τὸ Ἀργος εἶχε γίνη ἡ λιχυροτέρα πόλις τῆς Ἑλλά-
δος. Ἡ Κόρινθος, ἡ Σικουών, ἡ Φλιασία καὶ ἡ Αἴγινα ἦσαν σύμ-
μαχοι αὐτοῦ.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους βασιλεὺς τοῦ Ἀργους ἦτο ὁ Φεί-
δων (770 π. Χ.). Οἱ ἀρχαῖοι βασιλεῖς τοῦ Ἀργους εἶχον δύναμιν
περιωρισμένην, ὥφειλον νὰ συμβουλεύωνται τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν
πλουσίων οἰκογενειῶν. Ὁ Φείδων δικιας συγεκέντρωσεν δληγη τὴν
ἔξουσίαν, ἔγινε δηλ., διπως ἔλεγον τότε τύραννος.

Ὁ Φείδων προσέτι ἔκανόνισε τὰ μέτρα καὶ τὰ σταθμὰ καὶ
πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν χρῆσιν ἀργυρῶν νομισμά-
των, ἰδρύσας νομισματοκοπείον εἰς τὴν Αἴγιναν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φείδωνος ἡ βασιλεία διετηρήθη μὲν μέ-

χρι καὶ αὐτῶν τῶν περσικῶν πολέμων, ἀλλὰ μόνον κατ' ὅγομα, δι-
ὅτι ή πραγματικὴ ἔξουσία περιήλθεν εἰς τὸν δῆμον.

Μετὰ τὸν περιορισμὸν τῆς βασιλείας ή ἔξωτερης δύναμις τοῦ
"Αργους κατέπεσεν. Ἡ Σικυών, ή Κόρινθος καὶ ή Αἴγινα ἔγιναν
αὐτόνομοι. Εἰς δὲ τοὺς πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας ἀγῶνας ἔχασαν οἱ
"Αργετοί καὶ τὴν Θυρέαν.

Ἀχαΐα. Ἡ Ἀχαΐα δὲν κατελήφθη ὑπὸ τῶν Δωριέων. Καὶ
ἔδω ὅμως κατηργήθη ἡ βασιλεία, ἐκάστη δὲ ἐκ τῶν δώδεκα πό-
λεων αὐτῆς ἔγινεν αὐτόνομος. "Ολαὶ ὅμως συγεδέοντο μεταξύ των
διὰ χαλαρᾶς συμμαχίας, τῆς δποίας κέντρου ήτο τὸ παρὰ τὸ Αἴγιον
Ιερὸν τοῦ Διός.

Ήλις. Ἡ Ἁλις ἀπὸ τῆς δωρικῆς κατακτήσεως, διετέλει ὑπὸ¹
βασιλεῖς. Κατόπιν ὅμως τὴν βασιλείαν ἀγτικατέστησεν ἡ ὀλιγαρ-
χία. "Οπως ή Φωκὶς ὁφείλει τὴν δόξαν τῆς εἰς τοὺς Δελφούς,
οὕτως ή Ἁλις εἰς τὴν Ὄλυμπίαν. Περὶ τῆς προεδρίας τῶν ἐκεῖ
τελουμέγων ἀγῶνων ἐφιλονίκουν μὲ τοὺς Ηισάτας. Ὁ βασιλεὺς
τοῦ "Αργους Φείδων, ἐλθὼν μετὰ στρατοῦ εἰς τὴν Ὄλυμπίαν, ἀφή-
ρεσεν αὐτὴν ἀπὸ τῶν Ἁλείων καὶ τὴν παρεχώρησεν εἰς τοὺς Ηι-
σάτας. Τότε οἱ Ἁλεῖοι ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρ-
τιατῶν, οἵτινες ἐλθόντες εἰς βοήθειάν των κατετρέπωσαν τὸν Φεί-
δωνα καὶ ὑπήγαγον ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Ἁλείων ὥχι μόνον τὴν
Ηισάτιν, ἀλλὰ καὶ τὴν Τριψυλίαν. "Εκτοτε οἱ Ἁλεῖοι ἐτάχθησαν
ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Σπαρτιατῶν

Ἡ Μεσσηνία. Πρὸς Δ. τῆς ὁροσειρᾶς τοῦ Ταῦγέτου ἐκτείνε-
ται ή εὐφορος Μεσσηνία. Οἱ κατακτηταὶ Δωριεῖς εἶχον καταλάβει
τὴν πλουσίαν ταύτην χώραν κατόπιν συμβίβασμοῦ μὲ τοὺς παλαι-
οὺς κατοίκους. Διὰ τοῦτο οἱ παλαιοὶ κάτοικοι διεφύλαξαν τὰ κτή-
ματά των καὶ εἶχον τὰ αὐτὰ πολιτικὰ δικαιώματα μὲ τοὺς κατα-
κτητάς. "Αλλ' ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔνεκα τούτου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔνεκα τοῦ
γλυκέος κλίματος καὶ τοῦ ἀκόπου βίου οἱ κατακτηταὶ ἔχασαν τὴν
πολεμικήν των δρμῆν καὶ συνεχωνεύθησαν μὲ τοὺς Ἕγχωρίους. Διὰ
τοῦτο δὲ κατόπιν ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας.

Ἡ Ἀρκαδία. Αὕτη ὑπῆρξεν ή μόνη χώρα τῆς Πελοποννή-
σου, ή δποία δὲν ἐταράχθη ἀπὸ τὰς μεταναστάσεις. Οἱ Ἀρκάδες
εἶχον ἥθη ἀπλᾶ, διέμενον εἰς κώμας χωρὶς τείχη καὶ ἔζων προ-
πάντων ἐκ τοῦ προϊόντος τῶν ποιμνῶν των. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν
ἐθασιλεύοντο, κατόπιν ὅμως ή βασιλεία κατηργήθη καὶ διεσπάσθη-

σαν εἰς πολλὰς μικρὰς πολιτείας, αἱ δποιαὶ ἐκυδεργῶντο δημοκρατικῶς. Ἐξ αὐτῶν σπουδαιότεραι ήσαν ἡ Τεγέα, ἡ Μαντίνεια καὶ ὁ Ὀρχομενός.

Η Κρήτη. Ἄφ' ὅτου οἱ Ἀχαιοὶ διεπεραιώθησαν εἰς τὴν Κρήτην, κατελύθη τὸ ἐκεῖ ἔνατον κράτος καὶ ἐσχηματίσθησαν πολλὰ κράτη κατὰ πόλεις. Κατόπιν ἡ Κρήτη κατελήφθη ὑπὸ τῶν Δωριέων, οἵτινες ἐσχημάτισαν καὶ ἐκεῖ πολλὰς ἀνεξαρτήτους πολιτείας. Κυναός, Γόρτυς, Κυδωνία, Λύκτος. Καὶ ἐδῶ τὸ ἀρχικὸν πολιτευμα ὑπῆρξεν ἡ βασιλεία, κατόπιν δμως ἡ βασιλεία κατελύθη καὶ αἱ πόλεις ἐκυδεργῶντο ὑπὸ τῶν εὐγενῶν.

7. Η Σπάρτη.

Η κατάκτησις τῆς Λακωνικῆς.

Μεταξὺ δύο βουγῶν, τοῦ Πάρνωνος πρὸς Α. καὶ τοῦ Ταύγέτου πρὸς Δ. σχηματίζεται μία βαθεῖα κοιλάς, διὰ μέσου τῆς ὁποίας ᾔει ὁ Εὔρωτας ποταμός. Ἡ κοιλάς αὐτὴ εἶγαι ἡ Λακωνική.

Εἰς τὸ μέσον τῆς κοιλάδος αὐτῆς πλησίον τοῦ Εὔρωτα ἐγκατεστάθη κατὰ πρῶτον ἐν στῖφος Δωριέων καὶ ἐκυρίευσε τὴν ἐκεῖ ἀρχαίαν πόλιν, ἡ ὁποίᾳ ἀπὸ τότε ἔλαβε τὸ ὄνομα Σπάρτη. Ἀπ' ἐδῶ οἱ κατακτηταὶ δλίγον κατ' δλίγον εἰς διάστημα ἐνὸς αἰώνος ἐκυρίευσαν δληγη τὴν Λακωνικὴν μέχρι τῆς θαλάσσης.

Ἡ γῆ, τὴν ὁποίαν κάθε φορὰν οἱ κατακτηταὶ ἐκυρίευσον, διεμιοράζετο εἰς ἵσα μερίδια (κλήρους) μεταξύ των. Ἐκ δὲ τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Λακωνικῆς, οἱ μὲν κάτοικοι τῆς πεδιάδος τῆς Σπάρτης καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ὅσοι ἀντέταξαν μεγάλην ἀντιστασιν, ἔγιναν δοῦλοι καὶ ώνομάσθησαν εῖλωτες, ὅσοι δὲ ὑπετάχθησαν εὔχολα, διετήρησαν κάποιαν ἐλευθερίαν καὶ ώνομάσθησαν περίοικοι.

Οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς.

Ως ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κατακτήσεως τῆς χώρας οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς διηγροῦντο εἰς τρεῖς τάξεις, τοὺς Σπαρτιάτας, τοὺς περιοίκους καὶ τοὺς εῖλωτας.

Σπαρτιάται ώνομάζοντο οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τοὺς κατακτητὰς Δωριεῖς. Μόνοι αὐτοὶ εἶχον πολιτικὰ δικαιώματα καὶ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν κυβέργησιν τῆς χώρας. Ἀλλὰ καὶ ὥφειλον

νὰ ἀφιερώσουν ὅλον τῶν τὸν χρόνον καὶ ὅλην τῶν τὴν δρᾶσιν εἰς τὸ κράτος. Εἰς τὸν Σπαρτιάτην δὲν ἐπετρέπετο ἄλλη ἀσχολία, ἔκτὸς τοῦ νὰ παρασκευάζεται διὰ τὸν πόλεμον καὶ νὰ ἀσχολήται εἰς τὰς δημοσίας ὑποθέσεις. "Εἶναι δὲ ἀπὸ τὸν αλῆρον του, τὸν ὅποιον ἔκαλλιέργουν οἱ εὐλωτες, καὶ ὁ ὅποιος, ἐπειδὴ ἀνηκεῖν εἰς

Εἰκ. 94. Ἡ Πελοπόννησος.

τὴν οἰκογένειαν, δὲν ἦδύνατο μήτε νὰ πωληθῇ μήτε νὰ ὑποθηκευθῇ.

Οἱ περίοικοι ἀπετέλουν τάξιν ἀνθρώπων ἐλευθέρων, ἀλλὰ χωρὶς πολιτικὰ δικαιώματα, ἔκαλλιέργουν τὰς γαίας, τὰς ὅποιας οἱ κατακτηταὶ ἀφήκαν εἰς αὐτούς, εἰς τὰ δρεινὰ ἴδιως μέρη, καὶ ἥσχολοσύντο ἐλευθέρως εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς τέχνας. Ἀλλὰ καὶ κατετάσσοντο εἰς τὸν σπαρτιατικὸν στρατὸν καὶ ἐπλήρων γφόρον εἰς τοὺς Σπαρτιάτας.

Οἱ εὐλωτες ἦσαν δοῦλοι προσκολλημένοι εἰς τὴν γῆν. Κατώ-

κουν αὐτοὶ καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν εἰς τὰ κτήματα τῶν Σπαρτια-
τῶν, τὰ ὅποια ὥφειλον νὰ καλλιεργοῦν ἀπὸ πατρὸς εἰς οὐδὲν χω-
ρὶς νὰ δύνανται νὰ ἔγκαταλείψουν αὐτά, ἀλλὰ καὶ μῆτε νὰ ἐκδι-
ωχθοῦν ἀπὸ αὐτά. Ἡσαν δὲ ὑποχρεωμένοι νὰ δίδουν εἰς τὸν Ἰδιο-
κτήτην ὠρισμένον ποσὸν εἰσοδήματος, τὸ ὅποιον δὲν ἦδύνατο νὰ
αὐξηθῇ. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον δὲ εἴλως εὑρίσκετο εἰς κατάστα-
σιν καλυτέραν ἀπὸ τὸν δοῦλον. Ἡδύνατο μὲ τὴν ἐργασίαν του νὰ
ἀποκτήῃ περιουσίαν, εἶχεν οἰκογένειαν καὶ κατοικίαν ἰδιαιτέραν
καὶ ὑπηρέτει εἰς τὸν στρατόν. Κάποτε δὲ ἀνδραγαθίαν ἦδύνατο
νὰ ἐλευθερωθῇ καὶ τότε εἰσήρχετο εἰς τὴν τάξιν τῶν νεοδαμώδων
(νέων δημοτῶν).

“Αλλ’ ἐ εἴλως δὲν ἐπροστατεύετο ἀπὸ τοὺς γέμους. Ἡδύνατο
νὰ κακοποιηθῇ καὶ νὰ φονευθῇ ἀτιμωρητῇ. Ἐνίστε οἱ εἴλωτες, οἱ
ἔποιοι εἰχον διακριθῇ εἰς τοὺς πολέμους καὶ διὰ τοῦτο ἐθεωροῦντο
ἐπικίνδυνοι διὰ τὴν δύναμιν των, ἔξηφανίζοντο μυστηριωδῶς. Λέ-
γεται προσέτι, διτὶ οἱ νέοι Σπαρτιάται διέτρεχον κρυφίως ὠρισμένον
χρόνον τοῦ ἔτους τὴν χώραν καὶ ἐφόνευον τὴν νύκτα δλους τοὺς
εἴλωτας ὅσους συνήντων ἔξω μετὰ τὴν δύσιν τοῦ γίλιου. Τοῦτο
ἐλέγετο κρυπτεία.

“Ολα αὐτὰ δειχνύουν πόσον μικρὰν σημασίαν ἔδιδον οἱ Σπαρ-
τιάται εἰς τὴν ζωὴν τῶν εἰλώτων, ἀλλὰ καὶ πόσον ἐφοδοῦντο
αὐτούς.

Τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης.

“Η παράδοσις ἀναφέρει, διτὶ εἰς τὴν Σπάρτην τοὺς νόμους ἔθε-
σεν ἔνας μεγάλος νομοθέτης, ὁ *Λυκοῦρος*. “Ολα ἔμως ὅσα λέ-
γονται περὶ αὐτοῦ είναι μυθώδη. Τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης δὲν
είναι ἔργον ἑνὸς νομοθέτου, ἀλλ’ ἐσχηματίσθη διίγον κατ’ ὅλι-
γον καὶ προσῆλθεν ἀπὸ τὴν κατάστασιν, ἡ δποία ἐδημιουργήθη
κατόπιν τῆς κατακτήσεως τῆς Λακωνικῆς. Οἱ Σπαρτιάται, ἔγκατε-
στημένοι ως εἰς στρατόπεδον ἐν μέσῳ ὑποτεταγμένων λαῶν πολὺ¹
ἀνωτέρων ἀριθμητικῶς, ὥφειλον νὰ είναι ισχυρότεροι διὰ νὰ δια-
τηροῦν τὴν ὑπεροχήν των. “Ἐπρεπε λοιπὸν ἡ Σπάρτη νὰ είναι
πόλις στρατιωτικὴ καὶ ἀριστοκρατική. Ἐπομένως τοιοῦτο διεμορ-
φώθη τὸ πολίτευμά της.

“Η ἔξουσία εἰς τὸ σπαρτιατικὸν κράτος γῆτο μοιρασμένη με-
· Αντ. Χωραφᾶ, ‘Ιστορία α’ γυμνασίου, ἔκδοσις α’.

ταξίν τῶν βασιλέων, τῶν ἐφόρων, τῆς γερουσίας καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου.

Οἱ βασιλεῖς. Εἰς τὴν Σπάρτην ἀνέκαθεν ὑπῆρχον δύο βασιλεῖς. Οὗτοι κατ' ἀρχὰς εἶχον εἰς χειράς των ὅλων τὰς ἔξουσίας, τὴν θρησκευτικήν, τὴν στρατιωτικήν καὶ τὴν δικαστικήν. Κατὰ τοὺς κατόπιν χρόνους ἐξηκολούθησαν μὲν νὰ ἔχουν μεγάλας τιμᾶς—ὅλοι ἐσηκώνονται κατὰ τὴν διάδασίν των· εἶχον τιμητικήν θέσιν εἰς ὅλων τὰς ἑορτάς· εἰς τὰ συμπόσια τοὺς ὑπηρέτους πρώτους καὶ ἐδίδον εἰς αὐτοὺς διπλῆν μερίδαν· τὰ δέρματα τῶν θυσιαζομένων ζώων κατὰ τὰς θυσίας ἀνηκονεῖν εἰς αὐτοὺς καὶ κατὰ τὸν πόλεμον τὸ $\frac{1}{3}$ ἀπὸ τὰ λάφυρα· καὶ τέλος ἐθάπτοντο μὲ πολλὴν μεγαλοπρέπειαν.—[°]Αλλ᾽ οἱ μὲν ὅλως αὐτὰς τὰς τιμᾶς δὲν εἶχον καμμίαν πραγματικήν δύναμιν.[°]Ἐν καιρῷ εἰρήνης ἦσαν περιωρισμένοι μόνον εἰς τὰ θρησκευτικὰ καὶ εἰς δικίαν δικαστικὰ ἔργα.[°]Ἐκαμναν δηλ. τὰς δημοσίας θυσίας καὶ ἐδίκαζον τὰς οἰκογενειακὰς διποθέσεις.[°]Ἐν καιρῷ δὲ πολέμου ἦσαν μὲν ἀκόμη ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ τοὺς παρηκολούθουν δύο ἔφοροι· διὰ νὰ τοὺς ἐπιβιλέπουν.

Οἱ ἔφοροι. Οἱ πραγματικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς διοικήσεως ἦσαν οἱ πέντε ἔφοροι. Οἱ ἔφοροι κατ' ἀρχὰς μὲν εἶχον μόνον διτυνομικὰ καθήκοντα, κατόπιν οἱ μὲν ἔγιναν παντοδύναμοι.[°]Ἐπέθλεπον τοὺς ἔρχοντας, τοὺς δποίους ἡδύναντο νὰ πάνουν, καὶ τοὺς βασιλεῖς, τοὺς δποίους ἡδύγαντο νὰ εἰσάγουν εἰς δίκην. Συνεκάλουν τὴν γερουσίαν καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ ἐφρόντιζον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν καὶ τέλος ἐκανόνιζον τὰς σχέσεις τῆς πόλεως μὲ τὰς ἀλλασπόλεις.[°]Ἡ ἀρχὴ τῶν ἐφόρων διήρκει ἐν ἑτοι.

Ἡ γερουσία. Ἡ γερουσία ἦτο συμβούλιον ἀπὸ 28 γέροντας ἥλικίας ἄνω τῶν 60 ἔτῶν.[°]Ἐργα αὐτῆς ἦσαν νὰ δίδῃ γνώμην ἐπὶ τῶν διαφόρων ὑποθέσεων, αἱ δποίαι ἐπρόκειτο νὰ συζητηθοῦν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, νὰ προτείνῃ τοὺς νόμους καὶ νὰ δικάζῃ τὰς ποινικὰς δίκας. [°]Απὸ αὐτὴν δὲ ἐδικάζοντο καὶ οἱ βασιλεῖς, ἔταν κατηγορούντο ἀπὸ τοὺς ἐφόρους. Οἱ γέροντες ἦσαν ἴσοις, συνεδρίαζον δὲ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῶν βασιλέων.

Ἡ ἐκκλησία. Τὴν ἐκκλησίαν τοῦ λαοῦ, ἡ δποία εἰς τὴν Σπάρτην ἐλέγετο [°]Απέλλα, ἀπετέλουν ὅλοι οἱ πολῖται, οἱσοι εἶχον ἥλικίαν ἄνω τῶν 30 ἔτῶν.[°]Ἐργα δὲ αὐτῆς ἦσαν νὰ ἐγκρίνῃ ἡ ἀπορρίπτη τὰς προτάσεις τῆς γερουσίας, καὶ ἵδιως δσας εἶχον σχέ-

οιν μὲ τὸν πόλεμον ἢ τὴν εἰρήνην, καὶ νὰ ἐκλέγῃ τοὺς ἐφόρους καὶ τὰ μέλη τῆς γερουσίας.

Ἡ ἀνατροφὴ τῶν παιδῶν. Σύμφωνος μὲ τὸν πολεμικὸν χρακτῆρα τῆς Σπάρτης ἦτο καὶ ἡ ἀνατροφὴ τῶν παιδῶν. Ὁ Σπαρτιάτης ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του ἐθεωρεῖτο στρατιώτης καὶ ἀνῆκεν εἰς τὴν πολιτείαν. Ἐπομένως αὐτὴν ἦτο κυρία νὰ ἀποφασίσῃ, ἂν ἔπειτε νὰ ἀνατραφῇ τὸ νεογόνον ἢ νὰ ἐγκαταλειφθῇ. Διὰ τοῦτο, ὅμα ἐγεννᾶτο ὁ παῖς ἐφέρετο ἐνώπιον τῶν γερόντων διὰ νὰ ἔξετάσουν αὐτόν. Ἐάν εὑρίσκετο ἀσθενικὸς ἢ μὲ κανέν των σωματικὸν ἐλάττωμα ἐγκατελείπετο (ἔξετίθετο) καὶ οὕτω δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ λάβῃ τὴν σπαρτιατικὴν ἀγωγὴν καὶ ἐπομένως καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Σπαρτιάτου πολίτου. Ἐάν ἔκρινετο ἀξιος νὰ γίνη Σπαρτιάτης, ἐδίδετο ὅπισσα εἰς τὴν μητέρα του διὰ νὰ τὸν ἀγαθρέψῃ μέχρι τῆς ήλικίας ἑπτὰ ἔτῶν. Ὅταν ἔφθαγεν εἰς τὴν ήλικίαν αὐτῆν ὁ παῖς, παρεδίδετο εἰς τὴν πολιτείαν διὰ νὰ ἐκπαιδευθῇ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους συνομιλίκους του. Εἶχε δὲ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδῶν ἔνας ἀπὸ τοὺς ἀρίστους πολίτας, διποτος ὀνομάζετο σπαιδονόμος.

Ολὴ ἡ ἀνατροφὴ τῶν παιδῶν ἔνα σκοπὸν εἶχε, νὰ κάμῃ τὰ σώματά των ἰσχυρά. Διὰ τοῦτο ἐγυμνάζοντο αἱ παιδεῖς εἰς τὸ τρέξιμον, εἰς τὸ πήδημα καὶ εἰς τὴν πάλην. Εἶχον πάντοτε τὴν κεφαλὴν σύρριξα κουρευμένην, τοὺς πόδας γυμνούς καὶ ἐφόρουν τὸ γύδιον ἔνδυμα χειριῶνα καὶ θέρος. Ἔκοιμωντα τέλος ἐπάνω εἰς καλάμια, τὰ δποια ἔκοπτον αἱ ἴδιαι ἀπὸ τὰς ὅχθας τοῦ Εὔρωτα.

Ἡ πνευματικὴ ὅμως μάρφωσις τῶν Σπαρτιατῶν ἦτο περιωρισμένη. Ἐδιδάσκοντο μόνον γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν, ἀπεστήθιζον ποιῆματα τοῦ Ὁμήρου καὶ ἄλλων ποιητῶν καὶ ἔψαλλον πατριωτικὰ ἄσματα καὶ ἔχόρευον χορούς στρατιωτικούς.

Καὶ αἱ κόραι τῶν Σπαρτιατῶν ἀγετρέφοντο δημοσίως, ὅπως αἱ παιδεῖς, καὶ ἐγυμνάζοντο εἰς τὸν δρόμον, τὸ πήδημα, τὸ ἀκέντιον καὶ τὸν δίσκον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐγίνοντο ῥωματέαι καὶ ἰσχυραί, πραγματικῶς γυναῖκες πολεμιστῶν, αἱ δποια ἐθεώρουν καθῆκόν των νὰ παρορμοῦν τοὺς ἀνδρας των εἰς τὸν πόλεμον.

Τὰ ἥθη τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ Σπαρτιάτης ἀπὸ 20 ἔτῶν ἔως 60 ἦτο δυγατὸν νὰ πρασκληθῇ νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Ἐπομένως εἰς ἔλον αὐτὸν τὸ διάστημα ἔπειτε νὰ ἀσκῆται εἰς τὰ στρατιωτικά.

Εἰς τὸν Σπαρτιάτην ἦτο ἀπηγορευμένον νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Δακωνικὴν χωρὶς ἀδείαν τῆς κυβερνήσεως. Ἐπίσης ἦτο ἀπηγορευμένον εἰς αὐτὸν ἵνα ἀσχοληται εἰς οἰονδήποτε ἐπάγγελμα καὶ νὰ ἔχῃ χρυσὸν ἢ ἀργυρόν. Τὸ μόνον ἐπιτρεπόμενον νόμισμα ἦτο τὸ σιδηροῦν, ἀλλὰ τοῦτο ἦτο τόσον βαρύ, ὅτε ἔχρειάζετο ὀμαξᾶ διὰ νὰ μεταφερθῇ καὶ πολὺ μικρὸν ποσόν.

Οἱ Σπαρτιάται ἔδείκνυον μεγάλον σεβασμὸν εἰς τοὺς γέροντας. Ἐσηκώνοντο κατὰ τὴν διάδασίν των καὶ τοὺς ἥκουον μὲ σεβασμόν. Διὰ τὴν συνήθειάν των δὲ αὐτὴν ὑπερηφανεύοντο.

Οἱ Σπαρτιάται εἶχον τὴν συνήθειάν νὰ δμιλοῦν δλίγον καὶ νὰ λέγουν πολλὰ πράγματα μὲ δλίγας λέξεις. Τοῦτο ὠνομάζετο λακωνισμός.

Οἱ Σπαρτιάται τέλος δὲν ἔτρωγον εἰς τὰς οἰκίας των μὲ τὰς γυναικάς των. Ἐτρωγον δλοι μαζὶ, ὡς νὰ ἥσαν εἰς στρατόπεδον, ἀνὰ 15 εἰς μίαν τράπεζαν. Τὰ κοινὰ αὐτὰ δεῖπνα ὠνομάζοντο συσσίτια. Εἰς τὰ συσσίτια καθεὶς ἔδιδεν ἴσην μερίδα ἀλεύρου, τυροῦ, σύκων καὶ οἴνου. Τὸ φαγητὸν ἦτο πολὺ ἀπλοῦν. Ἡ κυριωτέρα τροφὴ ἦτο δ μέλας ζωμὸς ἀπὸ χοίρινον κρέας μὲ ὄξος καὶ μὲ ἀλας. Ὁλοι δέ, καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς, ἥσαν ὑποχρεωμένοι νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὰ συσσίτια. Ἀλλὰ καὶ μάνοι οἱ Σπαρτιάται εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ μετέχουν εἰς αὐτά. Οἱ συσσιτοῦντες εἰς τὴν ιδίαν τράπεζαν συγεδέοντο διὰ φιλίας. Ἐάν τις ἔξ αὐτῶν ἔξηρχετο εἰς κυνήγιον, ἀπέστελλεν εἰς τὸ συσσίτιον μέρος αὐτοῦ. Ἐάν προσέφερε θυσίαν, ἀπέστελλε τεμάχια ἐκ τοῦ θύματος.

Μὲ τὴν ἀνατροφὴν αὐτὴν καὶ μὲ τὰ ἥθη αὐτὰ οἱ Σπαρτιάται ἔγιναν οἱ ρωμαλεώτεροι καὶ γενναιότεροι πολεμισταὶ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Σπαρτιάτης ὥφειλε νὰ μάχεται εἰς τὴν θέσιν του καὶ νὰ προτιμήσῃ νὰ φονευθῇ παρὰ νὰ ὀπισθοχωρήσῃ. Ὁστις ἔφευγεν εἰς τὴν μάχην ἢ ἔρριπτε τὴν ἀσπίδα, ἔχανε τὰ πολιτικά του δικαιώματα καὶ δὲν ἦτο πλέον δεκτὸς εἰς τὰ συσσίτια. Εἰς τὰς ἑορτὰς καὶ εἰς τὰ γυμνάσια ἦτο εἰς τὴν τελευταίαν γραμμήν. Εἰς τὸν δρόμον ὥφειλε νὰ παραμερίζῃ ἐμπρόδες καὶ ἀπὸ τοὺς νεωτέρους. Οἱ ἄλλοι ἀπέφευγον νὰ δμιλοῦν μὲ αὐτὸν καὶ νὰ κάθηνται πλησίον του. Ἐάν οὐδριζον ἢ ἐκτύπων αὐτόν, δὲν ἥδυνατο νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ δικαστήριον. Αὐτοὶ ἥσαν οἱ λεγόμενοι τρέσαντες.

Αἱ κατακτήσεις τῆς Σπάρτης.

Οἱ μεσσηνιακοὶ πόλεμοι. Οἱ Σπαρτιάται κατ' ἀρχὰς διῃγοῦν ἐν εἰρήνῃ μὲ τοὺς Μεσσηνίους. Ἀφ' οὗ ὅμως περὶ τὰ μέσα τοῦ 8ου αἰῶνος συνεπλήρωσαν τὴν κατάκτησιν τῆς Δακωνικῆς, ἔστρεψαν τὰ βλέμματά των εἰς τὴν γειτονικήν των εὔφορον χώραν καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Μεσσηνίων. Οἱ Μεσσήνιοι ἀντέστησαν περισσότερον ἀπὸ ἕνα αἰῶνα. Ἀλλ' εἰς τὸ τέλος κατόπιν δύο μαχροχρονίων πολέμων, οἱ δποῖοι ὠνομάζοντο μεσσηνιακοί, οἱ Σπαρτιάται ἔγιγναν κύριοι ὅλης τῆς Μεσσηνίας. Ἐκ τῶν Μεσσηνίων, ἀλλοι μὲν ἔμειναν εἰς τὴν χώραν των καὶ ἔγιγναν εἶλωτες, ἄλλοι δὲ ἐγκατέλειψαν αὐτήν.

Οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Ἀρκάδων. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Μεσσηνίας ἐπετέθησαν πολλάκις καὶ ἐναντίον τῶν Ἀρκάδων. Κατ' ἀρχὰς κατέκτησαν τὴν χώραν, ἢ δποία ἐγειτόνευε μὲ τὴν Δακωνικήν, τὴν Σκιρίτιδα. Ἐπειτα ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς Τεγέας, ἀλλὰ δὲν ἦδυνθήσαν γὰ διποτάξουν αὐτήν. Υπεχρέωσαν μόνον κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα τοὺς Τεγεάτας γὰ εἰγαι διαρκῶς σύμμαχοί των, ἀλλ' ἔδωσαν συγχρόνως εἰς αὐτοὺς τὸ προνόμιον γὰ τάσσωνται κατὰ τὰς μάχας χάριν τιμῆς πάντοτε εἰς τὸ ἀριστερὸν κέρας τοῦ στρατοῦ των.

Οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Ἀργείων. Καὶ ἐναντίον τῶν Ἀργείων, οἱ δποῖοι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἦσαν ὁ ἴσχυρότερος λαὸς τῆς Πελοποννήσου, ἐπετέθησαν οἱ Σπαρτιάται. Ἐπειτα δὲ ἀπὸ μαχρούς ἀγώνας κατώρθωσαν γὰ ἀφαιρέσουν περὶ τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰῶνος ἀπὸ αὐτῶν τὴν Θυρέαν.

Ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης.

Οἱ Σπαρτιάται μετὰ τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Μεσσηνίων, τῶν Ἀρκάδων καὶ τῶν Ἀργείων ἔγιγναν τὸ ἴσχυρότερον κράτος τῆς Πελοποννήσου. Εἶχον κατακτήσει τὴν Μεσσηνίαν. Τοὺς Ἀρκάδας ἤγαγκασαν γὰ γίνουν σύμμαχοί των. Κατόπιν, βοηθήσαντες τοὺς Ἡλείους κατὰ τοῦ Φειδωνος, ἔκαμπαν αὐτοὺς συμμάχους. Τέλος τὰ δωρικὰ κράτη τῆς Κορίνθου, τῆς Σικουῶνος, τῆς Αιγύνης, έταν μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν τυράννων ἡ κυβέρνησις αὐτῶν περιῆλθεν εἰς τοὺς ἀριστοκρατικούς, ὑπήχθησαν ὑπὸ τὴν ἡγεμο-

νίαν των. Οὕτως οἱ Σπαρτιάται κατὰ τὸν δον αἰῶνα ἔγιναν ὁ Ισχυρότερος λαός ἐλης τῆς Ἐλλάδος. Εἶχον ιδικάς των τὴν Δακωνικὴν καὶ τὴν Μεσσηνίαν, θλοι δὲ οἱ λαοὶ τῆς Πελοποννήσου, ἔξαιρέσει τῶν Ἀργείων καὶ τῶν Ἀχαιῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον μείνει ἀνεξάρτητοι, ησαν σύμμαχοί των ὑποχρεωμένοι γὰρ τοὺς ἀκολουθοῦντας ἐν καιρῷ πολέμου.

8. Αἱ Ἀθηναῖ.

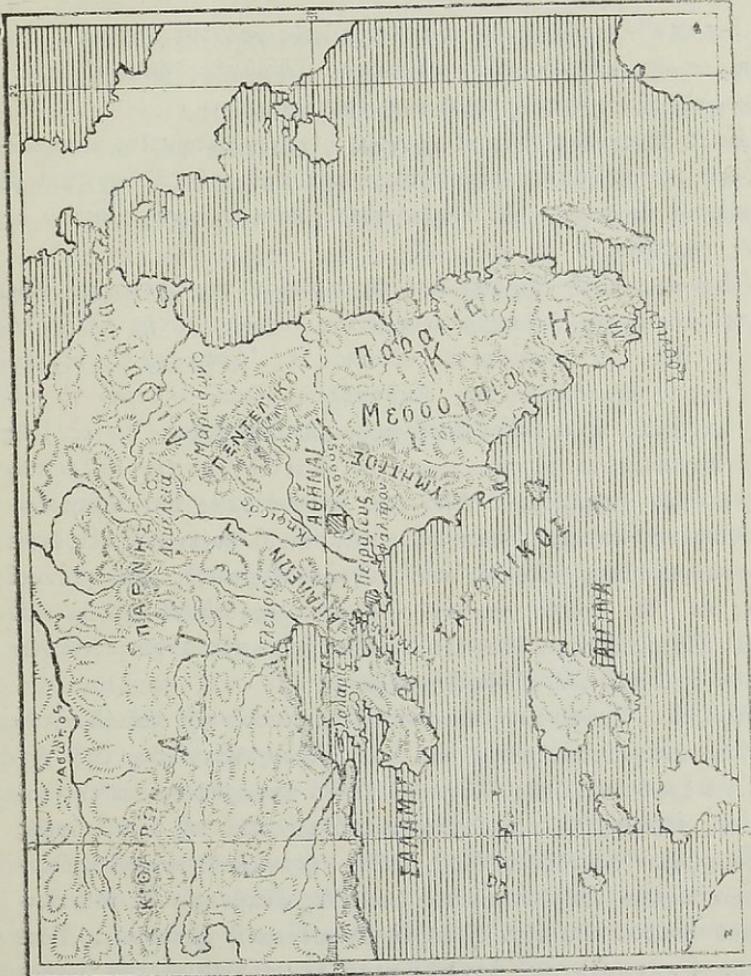
Ἡ Ἀττική.

Ἡ Ἀττικὴ ἀποτελεῖ βραχώδη τριγωνικὴν χερσόνησον εἰς τὰ νοτιοσδυτικὰ τῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος.⁹ Τοῦ τριγώνου τούτου βάσις μὲν εἶναι τὰ ὅρη Πάρνης καὶ Κιθαιρών, τὰ ἐποία χωρίζουν τὴν Ἀττικὴν ἀπὸ τῆς Βοιωτίας, κορυφὴ δὲ τὸ ἀκρωτήριον Σούνιον. Τὴν δυτικομεσημβρινὴν πλευρὰν αὐτῆς βρέχουν τὰ ὄρατα τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, τὴν δὲ ἀνατολικὴν τὰ τοῦ Εὔβοϊκοῦ. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου διαιρεῖται διὰ τῶν δρέων, τὰ ἐποία τὴν διασχίζουν εἰς τέσσαρα τμῆματα. Οἱ Βριλησσὸς (Πεντελικὸν) ἐκ τοῦ μέσου τῆς Πάρνηθος φέρεται πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ τριγώνου καὶ σχηματίζει τὸ βορειότερον μέρος αὐτῆς, τὸ ὅποιον οἱ ἀρχαῖοι ὡγόμαζον Διαμολίαν. Επειτα ἐκ μὲν τοῦ Βριλησσοῦ ἐκφύεται δὲ Ὑμηττός, ἐκ δὲ τῆς Πάρνηθος δὲ Αἰγάλεως καὶ τὰ δύο δὲ ὅρη αὐτὰ κατέρχονται παραλίγλως πρὸς τὴν δυτικομεσημβρινὴν πλευρὰν τῆς χερσονήσου. Μεταξὺ τοῦ Αἰγάλεω καὶ τοῦ Ὑμηττοῦ ἀπλοῦται ἐν σχήματι τραπεζίου ἡ πεδιάς τῶν Ἀθηνῶν. Πρὸς Α. τοῦ Ὑμηττοῦ σχηματίζεται ἄλλο τμῆμα τῆς χώρας, τοῦ ὅποιου τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν μέρος ἐλέγετο παραλία, τὸ δὲ μεσογειότερον, ὅπως καὶ σήμερον, μεσόγαια. Τέλος πρὸς Δ. τοῦ Αἰγάλεω κεῖται ἡ πεδιάς τῆς Ἐλευσῖνος.

Ἡ Ἀττικὴ εἶναι χώρα μικρά, ἀγανος καὶ ἔηρα. Οἱ περίφημοι ποταμοὶ αὐτῆς Κηφισὸς καὶ Πηλιός εἰναι χείμαρροι, οἱ ὅποιοι τὸ θέρος ἔηραίγονται. Ἀλλὰ τὸ κλῖμα τῆς εἶναι μαλακὸν καὶ οἱ κάτοικοι τῆς ἔκαλλιέργουν τὴν γῆν μὲν ἐπιμέλειαν. Ἐγενα τούτου παρῆγε δημητριακούς οικοπούς, οἱ δόποι οἱ δὲν ηρχουν μὲν διὰ τοὺς κατοίκους τῆς, ἀλλ᾽ ησαν ἔκλεκτοι, εὐδοκίμει δὲ εἰς αὐτὴν ἥ καλλιέργεια τῆς ἔλαιας, τῆς συκῆς καὶ τῆς ἀμπέλου.

Ἐπειτα ἡ θέσις αὐτῆς ήτο πολὺ κατάλληλος διὰ νὰ κάμνῃ

τοὺς κατοίκους τῆς ναυτικούς. Αἱ ἀκταὶ τῆς εἶγι θλαι γεμάται
ἀπὸ ὄρμους καὶ αἱ πεδιάδες τῆς θλαι ἀνοίγονται πρὸς τὴν θά-
λασσαν. Τὰ μεταλλεῖα δὲ ἀργύρου τοῦ Δαυρείου παρεῖχον εἰς
τοὺς κατοίκους αὐτῆς τὰ πρῶτα μέσα διὰ νὰ ἀναπτύξουν τὴν γαύ-

Εἰκ. 95. Η Ἀττική.

τικήν των δύναμιν, τὰ δὲ δάση τοῦ Κιθαιρώνος καὶ τῆς Πάργηθος
τὴν κατάλληλον ξυλείαν διὰ νὰ κατασκευάζουν πλοῖα.

Οἱ Βριλησσὸς τέλος παρεῖχεν ἀνεξάντλητον πλοῦτον μαρμά-
ρων, ἥνει τοῦ ὅποιου δέγι ήτο δυνατόν γὰρ ἀκμάσουν εἰς τὰς Ἀθή-

νας αἱ ὡραῖαι τέχναι, αἱ δὲ πεδιάδεις τῆς Ἀττικῆς παρείχον ὅρι-
στον πηγὴν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κεραμευτικῆς.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς.

Εἰς τὴν Ἀττικὴν κατὰ τοὺς ἴστορικους χρόνους κατέφκει λαός,
ὅ διοιος ἐκαυχᾶτο ὅτι ἡτο αὐτόχθων. Τὸ ἀληθὲς ὅμως εἶναι, ὅτι
ἔγιναν εἰς τὴν χώραν πολλαὶ μεταναστάσεις.

Κατὰ τοὺς παλαιοτάτους χρόνους ἡ χώρα κατέφκειτο κατὰ κώ-
μας, αἱ διοιαι ἥσαν ἀνεξάρτητοι ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην καὶ μὲ
ἴδιαιτέρους ἀρχοντας. Αἱ κῶμαι αὐταὶ κατέπιν συγηγώθησαν εἰς
μίαν πολιτείαν.

Ἡ ἔνωσις αὐτὴ ἥρχισεν ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῆς Ἀττικῆς. Ἐδῶ
ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς ἀκροπόλεως καὶ τῷν δυτικῶν αὐτῆς ἀλλων λό-
φων κατέφκουν οἱ ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς. Εἰς τὸν λό-
φον Ἀγραν ἀνατολικῶς τῆς Ἀκροπόλεως (ὅπου σήμερον τὸ στά-
διον) κατέφκουν ἀνάμεικτοι ἔποικοι, κατὰ τὸ πλεῖστον Ἰωνες. Πῶς
συγηγώθησαν αὐτοὶ οἱ συνοικισμοὶ καὶ ἀπετέλεσαν τὴν πόλιν τῶν
Ἀθηνῶν δὲν γνωρίζομεν. Ἀπὸ τοὺς μύθους ὅμως τῶν Ἀθηναίων
περὶ Θησέως καὶ ἀμαζόνων φαίνεται, ὅτι ἡ συγένωσις δὲν ἔγινε
χωρὶς συγκρούσεις, ὅτι εἰς τὰς συγκρούσεις αὐτὰς ἐνίκησαν οἱ
Ἰωνες καὶ ὅτι ὠρίσθη κέντρον ἡ ἀκρόπολις διὰ τὸ διχυρὸν τοῦ
τόπου. Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τοῦ συνοικισμοῦ αὐτοῦ τῶν Ἀθηνῶν
ἔτελειτο ἡ ἑορτὴ τῶν Παναθηναίων.

Ἄφ' οὐ οἱ Ἰωνες συγήγωσαν τοὺς κατοίκους τῆς πεδιάδος τῶν
Ἀθηνῶν, ἡγάγκασαν ἔπειτα καὶ τοὺς ἄλλους κατοίκους τῆς Ἀτ-
τικῆς νὰ ἔνωθοσν μὲ τὰς Ἀθήνας. Τοῦτο καταρρέθη διὰ τῆς κα-
ταλύσεως τῶν ἀρχῶν τῶν διαφόρων πόλεων καὶ τῆς καθιδρύσεως
κοινῶν ἀρχῶν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπότε ἡγαγκάσθησαν οἱ πρόκρι-
τοι, τῶν κωμῶν γάλ μετοικήσουν ἔχει. Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τοῦ συ-
νοικισμοῦ τούτου ἔτελειτο ἡ ἑορτὴ συνοίκια ἡ μετοίκια. Τότε
δὲ ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς κατὰ τὴν συγήθειαν τῶν Ἰώνων
ἐμοιράσθησαν εἰς 4 τμῆματα, φυλάκες, ἀναλόγως τοῦ τμῆματος τῆς
Ἀττικῆς, εἰς τὸ διοιον κατέφκουν.

Εἶχον συγεγωθῆ πλέον ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς εἰς ἕν
κράτος, ὅτε, δπως λέγει ἡ παράδοσις, διέτρεξαν πολὺ μεγάλον
κίλοδυνον. Οἱ Δωριεῖς, ἀφοῦ κατέκτησαν τὴν Πελοπόννησον, εἰσέ-

δικλογίου καὶ εἰς τὴν Ἀττικήν. Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν τοὺς Ἀθηναίους ἔσωσεν ἡ φιλοπατρία τοῦ βασιλέως τῶν *Κόδρου*. Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν εἶχε δώσει χρησμὸν εἰς τοὺς Δωριεῖς νὰ προσέχουν γὰ μὴ φογεύσουν τὸν βασιλέα τῶν Ἀθηναίων, διότι θὰ νικηθοῦν. “Ἐνεκα τούτου δὲ οἱ Δωριεῖς εἶχον δώσει διαταγὴν εἰς δὲλον τὸν στρατὸν νὰ ἀποφύγουν γὰ κτυπήσουν τὸν βασιλέα. Οἱ Κόδροις, ἀφ' οὗ ἔμαθε τὸν χρησμόν, ἀπεφάσισε γὰ θυσιάσῃ τὴν ζωήν του, διὰ γὰ σώσῃ τὴν πατρίδα του. Ἐνδύεται ὡς χωρικός, λαμβάνει εἰς τὸν ωμόν του ἔνα πέλεκυν καὶ ἔρχεται εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ἔχθρων. Ἔκει φιλονικεῖ μὲ μερικοὺς στρατιώτας, οἱ ὄποιοι, χωρὶς γὰ γνωρίζουν ποῖος εἰναι, τὸν φονεύσουν. “Οταν κατόπιν οἱ Ἀθηναῖοι ἐζήτησαν τὸν νεκρὸν τοῦ βασιλέως διὰ γὰ τὸν θάψουν, συνέησαν οἱ Δωριεῖς, διὰ εἰχον φονεύσει τὸν Κόδρον, ἐπομένως ἀπηλπίσθησαν διὰ θὰ ἥδυναντο γὰ νικήσουν τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἔφυγον ἀπὸ τὴν Ἀττικήν.

Κατάλυσις τῆς βασιλείας.

Τὸ ἀρχαιότατον πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν, ὡς καὶ δλων τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, ήτο ἡ βασιλεία. Ἀνώτατος καὶ ἀπεριόριστος ἀρχων τῆς χώρας ήτο ὁ βασιλεὺς. Ἄλλος δὲν οὐκιμένως τῶν βασιλέων δὲν διετήρηθη πολὺν χρόνον.

Κατὰ πρῶτον περιωρίσθη μὲ τὴν ὕδρυσιν νέας ἀρχῆς, τῆς τοῦ πολεμαρχοῦ. Διὰ τῆς πολεμαρχίας ἀφηρέθη ἀπὸ τὸν βασιλέα ἡ πολεμικὴ ἔξουσία καὶ ἐδόθη εἰς τὸν πολέμαρχον. Ἡ πολεμαρχία ἐδρύθη ἵσως, διὰν οἱ Ἱωνες συγνηώθησαν μὲ τοὺς κατοίκους τῆς ἀκροπόλεως, καὶ ἐδόθη εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῶν Ἱώνων.

Ἀργότερα ἡ βασιλεία περιωρίσθη ἀκόμη περισσότερον, διότι ἦδεκτη ἡ δύναμις τῶν εὐγενῶν. Οὕτοι δηλ. κατώρθωσαν νὰ ἐδρυθῇ καὶ τρίτη ἀρχή, ἡ τοῦ ἀρχοντος, ὁ ὄποιος ἔξελέγετο ἐκ τῶν εὐγενῶν. Εἰς τὸν ἀρχοντα δὲ αὐτὸν ἀνετέθη ἡ διοικητικὴ ἔξουσία. Ἐπομένως εἰς τὸν βασιλέα ἀπέμεινε μόνον ἡ θρησκευτικὴ ἔξουσία. Ὅστερον δέ, ὅπως ὁ ἀρχων, οὕτω καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πολέμαρχος ἔξελέγοντο ἐξ δλων τῶν εὐγενῶν.

Κατ' ἀρχὰς καὶ οἱ τρεῖς ἀρχοντες ἤσαν ἴσοις. Μετὰ ταῦτα ἡ ἀρχή τῶν περιωρίσθη εἰς δέκα καὶ ἐπὶ τέλους εἰς ἑν μόνον ἔτος. Τότε ἔγινε καὶ νέα ἀρχή, οἱ ἔξι θεσμοθέται διὰ γὰ καταγρά-

φουν καὶ φυλάκιτουν τὰ ἔθιμα (Θεσμούς), τὰ ὅποια ἔχρησίμευον διὰ τὰς δίκας. Οὗτως οἱ ἀρχοντες ἔγιναν ἐννέα. Οὗτοι δὲ ἐδίκαζον καὶ δλας τὰς δίκας, καθεὶς τὰς ὑπαγομένας εἰς τὴν ἀρμοδιότητά του πλὴν τῶν φονικῶν.

Τοὺς ἀρχοντας ὅλους ἔξελεγεν ἡ βουλὴ τοῦ Ἀρείου πάγου, ἡ ὅποια ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν 9 ἀρχόντων, τῶν ὅποιων ἔληξεν ἡ ἀρχή. Αὕτη δὲ συνεκέντρωσε καὶ τὴν μεγαλυτέραν δύναμιν. Ἐφρόντιζε περὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ πολιτεύματος, ἀπεφάσιζε περὶ ὅλων τῶν σπουδαίων ὑποθέσεων τῆς πολιτείας, εἶχε τὴν ἀνω, τάτην ἐποπτείαν τῆς διοικήσεως, ἐδίκαζε τὰς φονικὰς δίκας ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ βασιλέως καὶ ἐν γένει ἐδίκαζε κάθε πολίτην δ ὅποιος παρεξετρέπετο.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν ἔγινεν ἀριστοκρατικόν, διότι ἔλη ἡ ἔξουσία περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν εὐγενῶν.

·Ο λαὸς καὶ ἡ ἀριστοκρατία.

Ἐκ τῆς μεταβολῆς τοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηνῶν ὁ λαὸς δὲν ὠφελήθη. Ὁ λαὸς ὅχι μόνον πολιτικὰ δικαιώματα δὲν εἶχεν, ἀλλὸς οὐδὲ δικαιοσύνην εὔρισκε, διότι οἱ εὐγενεῖς ἐδίκαζον δπως ἥθελον. Τὴν στέρησιν αὐτὴν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ τὴν ἔλλειψιν τῆς δικαιοσύνης ἥσθάγοντο πρὸ πάντων οἱ ναυτικοί, οἱ ἐμπόροι, οἱ βιομήχανοι καὶ οἱ τεχνίται. Αὐτοὶ ἔνεκα τῆς προσδου τῆς ναυτιλίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας ἥρχισαν νὰ πλουτοῦν. Δὲν ἔθλεπον λοιπὸν τὸν λόγον, διὰ τὸν ὅποιον ἐπρεπε νὰ ὑστεροῦν ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν δυσαρεστημένοι μαζί των. Ἀλλὰ καὶ οἱ γεωργοὶ δὲν ἦσαν δλιγάτεροι δυσαρεστημένοι. Αὐτοὶ διγροῦντο εἰς δύο τάξεις, ἐκείνους, οἱ ὅποιοι εἶχον διεκήν των γῆην, οἱ δποῖοι ὀνομάζοντο ζευγῖται, καὶ ἐκεί νους, οἱ ὅποιοι ἐκαλλιέργουν τοὺς ἀγροὺς τῶν πλουσίων, οἱ δποῖοι ὀνομάζοντο πελάται καὶ ἐκτήμοροι. Ἡ θέσις τῶν ἐκτγμόρων ἦτο ἐλεεινή. Ἀπὸ τὰ προϊόντα τοῦ ἀγροῦ, τὸν ὅποιον ἐκαλλιέργουν ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ δίδουν εἰς τὸν κύριον τοῦ ἀγροῦ τὰ $\frac{1}{6}$. Ἀλλὰ μὲ τὸ $\frac{1}{6}$, τὸ ὅποιον ἐπρεπε νὰ κρατοῦν, δὲν ἦδύνατα συγήθως νὰ τρέφουν τὴν αἰκονένειάν των. Ἐπομένως δὲν ἔδιδον $\frac{1}{6}$ εἰς τὸν κύριον τοῦ ἀγροῦ, ἀλλὸς δλιγάτεροι. Τότε δμως δ κύριος εἶχε τὸ δικαιώματα νὰ πωλήσῃ ὡς δούλους καὶ αὐτοὺς

τοὺς ἐργάτας καὶ τοὺς παιδας αὐτῶν. Ὅλλα καὶ τῶν ζευγίτων ἡ θέσις δὲν ἦτο καλυτέρα. Σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους περὶ δανείων, οἱ ὅποιοι ἵσχουν τότε, ἔδανεῖζοντο μὲ ὑποθήκην τὰ σώματά των. "Οταν δὲ ὁ ὀφειλέτης δὲν ἐπλήρωνε τὸ χρέος, ἐγίνετο δοῦλος τοῦ δανειστοῦ.

"Ενεκα δλων τούτων δ λαδς ἦτο δυσαρεστημένος μὲ τοὺς εὐγενεῖς. Ἀπὸ τὴν δυσαρέσκειαν αὐτὴν ἐνδιμισεν, οἵ τις ἥδυνατο γὰρ ἐπωφεληθῆ δ πλούσιος εὐγενῆς **Κύλων**, διὰ νὰ γίνῃ μόνος ἀρχῶν τῶν Ἀθηνῶν, **τύραννος**, δπως ἐλέγετο τότε. Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν καταλαμβάνει τῷ 636 μὲ τοὺς ὀπαδούς του τὴν ἀκρόπολιν. Ὅλλα δ λαδς δὲν ἐπανεστάτησεν, δπως ἐπερίμενεν ὁ Κύλων, δὲν ἀρχῶν Μεγακλῆς ἐποιιόρκησε τὸν Κύλωνα εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Ἡ ὀπόπειρα λοιπὸν ἀπέτυχε. Καὶ δ μὲν Κύλων ἐδραπέτευσεν, οἱ δὲ ὀπαδοί του ἔκαμαν συνθήκας ἐνόρκους μὲ τὸν Μεγακλέα, οἵ τις θὰ ἀφεθοῦν ἐλεύθεροι γὰρ φύγουν. Οἱ πολιορκηταὶ ὅμως παρὰ τοὺς ὄρκους των ἔσφαξαν ἐξ αὐτῶν τοὺς περισσοτέρους, τινὲς ἐκ τῶν δποίων μάλιστα εἶχον καταφύγει εἰς τὸν ναὸν τῶν Εὔμενίδων. Τοῦτο ἦτο ἀσέβεια πρὸς τοὺς θεούς, καὶ ἡ πόλις ἐθεωρήθη μολυσμένη. Διὰ νὰ ἀπαλλαχθῆ ἡ πόλις ἀπὸ τὸ μόλυσμα αὐτό, τὸ ὅποιον ὠγομάσθη **κυλάντειον ἄγος**, οἱ Ἀθηναῖοι ἔξωρισαν τοὺς Ἀλκμεωνίδας, εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν δποίων ἀνῆκεγ ό Μεγακλῆς.

Κατάλυσις τῆς ἀριστοκρατίας. Δημοκρατία.

Νομοθεσία τοῦ Δράκωντος.

"Η κατάστασις τοῦ λαοῦ καὶ μετὰ τὴν ἀπόπειραν τοῦ Κύλωνος ἐξηκολούθει ἡ ἴδια καὶ ἔνεκα τούτου εἰς τὴν πόλιν ἐγίνοντο στάσεις. Διὰ γὰρ καταπαύσουν αὐτὰς οἱ εὐγενεῖς ἡγαγκάσθησαν τῷ 621 νὰ ἀγαθέσσουν εἰς ἔγα εὐγενῆ, τὸν **Δράκοντα**, νὰ συντάξῃ γόμους.

"Ο **Δράκων** διὰ γὰ περιορίση τὰς δυσαρεσκείας ἔδωσε πολιτικὰ δικαιώματα εἰς δλους ὅσοι ἥδυναντο γὰρ ἐκστρατεύουν ὡς ὀπλίται μὲ ἴδια τῶν ἔξοδα, δηλ. εἰς δλους τοὺς εὐπόρους, οἱ ὅποιοι ὠγομάζοντο ζευγίται, καὶ περιώρισε τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ Ἀρείου πάγου. Ὁ Δράκων δηλ. ἔδρυσε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δῆμου, εἰς τὴν δποίαν ἐλάμβανον μέρος ὅλοι οἱ ζευγίται, καὶ μίαν

βουλήν ἐκ 400 βουλευτῶν, ἐπίσης ζευγιτῶν. Ἡ μὲν βουλὴ ἔργον εἶχε γὰρ σκέπτεται προηγουμένως, ή δὲ ἐκκλησία νὰ ἀποφασίζῃ περὶ δλων τῶν σπουδαίων ὑποθέσεων τῆς πολιτείας. Ἐπίσης ἀφήρεσεν ἀπὸ τὸν Ἀρειον πάγον τὸ δικαίωμα γὰρ δικάζη τὰς φονικὰς δίκαιας καὶ ἀνέθεσεν αὐτὰς εἰς ἴδιαίτερον δικαστήριον, τοὺς ἔφετας, εἰς ὅποιοι ἦσαν 51 καὶ ἔξελέγοντο ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς.

Οἱ Δράκων προσέτι κατέγραψεν εἰς νόμους ὅλα τὰ ἔθιμα τῆς χώρας. Ἄλλὰ τότε πρὸ πάντων ἐφάνη, πόσον αὐτὰ ἦσαν αὐστηρά. Διὰ τοῦτο δὲ οἱ μεταγενέστεροι ἐλεγον, ὅτι οἱ γόμοι τοῦ Δράκοντος δὲν ἦσαν γραμμένοι μὲν μελάνην, ἀλλὰ μὲν αἴμα.

Νομοθεσία τοῦ Σόλωνος.

Οἱ γόμοι τοῦ Δράκοντος δὲν ἐκαλυτέρευεν τὴν θέσιν τοῦ λαοῦ. Τὰ χρέη τῶν ἀγροτῶν ἐπλήθαινον ἀδιακόπως, ὅσοι δὲ δὲν ἤδυναντο νὰ πληρώσουν, ἐγίνοντο δοῦλοι. Αἱ στάσεις λοιπὸν τοῦ λαοῦ ἐξηκολούθουν καὶ διὰ τοῦτο τῷ 594 ἀνέθεσαν εἰς τὸν Σόλωνα γὰρ κάμη νέους γόμους καὶ νὰ συμφιλιώσῃ τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸν λαόν.

Οἱ Σόλων πραγματικῶς ἦτο καταληλότατος διὸ γὰρ κάμη τὴν συμφιλίωσιν. Ἡτο μὲν εὐγενής, ἀλλά, ἐπειδὴ εἶχε μικρὰν περιουσίαν, ἀνήκει μᾶλλον εἰς τὴν μεσαίαν τάξιν. Ἐπομένως ἦτο ἀρεστὸς καὶ εἰς τὰς δύο μερίδας. Ἐξ ἀλλου οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον μεγάλην πεποίθησιν εἰς αὐτόν, διότι εἶχε ταξιδεύσει εἰς πολλὰ μέρη καὶ εἶχε γνωρίσει τὰ ἥπη καὶ τοὺς γόμους πολλῶν λαῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐθεωρεῖτο ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐπτὰ σοφοὺς τῆς Ἑλλάδος. Ἐκτὸς τούτου εἶχε προσφέρει μέχρι τοῦδε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα του, διότι αὐτὸς ἔγινεν αἰτία γὰρ πάρουν διπέσω οἱ Ἀθηναῖοι τὴν Σαλαμίνα, τὴν ὁποίαν εἶχον ἀφαιρέσει ἀπὸ αὐτούς οἱ Μεγαρεῖς.

Σεισάχθεια. Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ Σόλωνος ἦτο γὰρ καταργῆση τὰ χρέη, γὰρ ἀπελευθερώσῃ δλους, ὅσοι εἶχον γίνει δοῦλοι δι᾽ αὐτὰ καὶ γὰρ ἀπαγορεύσῃ εἰς τὸ ἔξης γὰρ δανείζωνται μὲν ὑποθήκην τὰ σώματά των. Τὰ μέτρα αὐτὰ ὡγομάσθησαν σεισάχθεια, διέτι ἔσεισαν, δηλ. ἐσήκωσαν, ἀπὸ τὸν λαὸν τὸ βέρος, τὸ ὅποιον τὸν ἐπίεζε.

Διαιρεσία τῶν πολιτῶν. Ἐως τώρα ή διαιρέσις τῶν πολι-

τῶν εἰς 4 τάξεις ἔστηρεντο εἰς τὴν καταγωγήν. Ὁ Σόλων τοὺς διηγέρεντες ἀναλόγως τῆς περιουσίας των. *Πεντακοσιομέδιμνοι* ὠνομάζθησαν, οὓσοι εἶχον εἰσόδημα ἀπὸ ξηρὰ καὶ υγρὰ προϊόντα τῶν κτημάτων των (κριθῆν, ἔλαιόν, σίγον) τούλαχιστον 500 μέτρα (δηλ. 700-800 δικάδας), ἵσπεις ὠνομάζθησαν, οὓσοι εἶχον ἔως 300 καὶ ζευγῖται, οὓσοι εἶχον ἔως 200 μέτρα. Ὅσοι εἶχον ὀλιγώτερον ὠνομάζθησαν *θῆτες*.

Πολιτικὰ δικαιώματα. Ἀναλόγως μὲ τὴν τάξιν καθενὸς φύρισεν δὲ Σόλων καὶ τὰ βάρη καὶ τὰ δικαιώματά του. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρας τάξεις ἐπλήρωνον δὲλους τοὺς φόρους καὶ εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκστρατεύουν μὲ ίδια των ἔξοδα ὡς ἀπλίται, οἱ δὲ τῶν δύο πρώτων τάξεων καὶ ὧς ἵππεις. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐγίνοντο οἱ ἀρχοντες, οἱ μὲν ἐννέα ἀρχοντες ἀπὸ τοὺς πεντακοσιομεδίμνους, οἱ δὲ λοιποὶ καὶ ἀπὸ τὰς τρεῖς τάξεις. Οἱ θῆτες πάλιν ήσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐκστρατεύουν ὡς φύλοι καὶ ἐλάμβανον μέρος μόνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὰ δικαστήρια. Ὅλων δὲ τῶν ἀρχόντων η ἐκλογὴ ὠρίσθη νὰ γίνεται διὰ κλήρου ἀπὸ ὀρισμένον ἀριθμὸν ὑποψηφίων, τοὺς ὄποιους ἔξελεγον αἱ φυλαί.

Εκκλησία, βουλὴ, Ἀρειος πάγος. Κυρίαρχον τῆς πόλεως δὲ Σόλων ἔκαμε τὴν *εκκλησίαν*, η δποία τώρα ἀποτελεῖται ἀπὸ δὲλους τοὺς πολίτας καὶ τῶν τεσσάρων τάξεων οὓσοι εἶχον ἡλικίαν ἀνω τῶν 20 ἑτῶν. Αὐτὴ ἐκλέγει τοὺς ἀρχοντας καὶ εἰς αὐτὴν δίδουν εὐθύνας μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀρχῆς των οὗτοι. Αὐτὴ ψηφίζει τοὺς γέμους καὶ τοὺς φόρους. Αὐτὴ τέλος ἀποφασίζει περὶ πολέμου καὶ ειρήνης. Ἡ *βουλὴ* ἀποτελεῖται ἀπὸ 400 βουλευτάς, ἐκ τῶν δποίων κάθε φυλὴ ἐκλέγει διὰ κλήρου τοὺς 100, ἕργον δὲ ἔχει νὰ ἐκφράζῃ τὴν γνώμην τῆς περὶ δὲλων τῶν ζητημάτων, περὶ τῶν δποίων πρόκειται νὰ ἀποφασίσῃ η ἐκκλησία τοῦ δήμου. Ο δὲ *Ἀρειος πάγος* ἔργον ἔχει εἰς τὸ ἔπης νὰ ἐπιδέπη νὰ ἐκτελούνται οἱ νόμοι καὶ νὰ δικάζῃ τοὺς ἐκ προμελέτης φόγους καὶ ἐμπρησμοὺς καὶ τὰς ἀποπείρας πρὸς κατάλυσιν τοῦ πολιτεύματος. Τὰς ἀλλας φονικὰς δίκας δίκιαζον οἱ ἔφεται.

Ἄλιαία. Τὰς δίκας, ιδιωτικὰς καὶ δημοσίας, μέχρι τοῦ Σόλωνος δίκιαζον οἱ ἀρχοντες. Ὁ Σόλων δι' αὐτὰς ἔδρυσεν ἐν νέον δικαστήριον, τὴν *ἡλιαίαν*. Ἡ *ἡλιαία* ἀπετελεῖτο ἀπὸ 6000 πολίτας, οἱ δποίοι ὠρίζοντο κατ'

τας ήλικίαν ἄγω τῶν 30 ἔτῶν. Οἱ ήλιασται ὅμως δὲν συγεδρίαζον ἔλοι μαζί, ἀλλὰ διηγοῦντο εἰς 10 τμήματα ἀπὸ 500 δικαστὰς τὸ καθέν. Οἱ ἀπομένοντες 1000 ήσαν ἀναπληρωματικοί.

Ἄλλοι θεσμοὶ τοῦ Σόλωνος. Ὁ Σόλων εἰς τὴν νομοθεσίαν του ἐφρόντισεν ἀκόμη διὰ τοὺς ἐμπόρους, βιομηχάνους καὶ τεχνίτας. Χάριν αὐτῶν καὶ ἄλλους προστατευτικοὺς γόμους ἔχαμε καὶ προσέτι μετερρύθμισε τὸ σύστημα τῶν μέτρων, τῶν σταθμῶν καὶ τοῦ νομίσματος. Ὁ Σόλων ἐπίσης ἐφρόντισε διὰ τὴν μέρφωσιν τῶν πολιτῶν καὶ ὑπεχρέωσε τοὺς γονεῖς γὰρ ἐκπαιδεύουν τὰ τέκνα τῶν. Ἐπίσης ἀπηγόρευσε τὴν πολυτέλειαν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηγῶν ἀπὸ ἀριστοχρατικὸν ἔγινε δημοκρατικόν. "Ολη ἡ ἔξουσία δηλ. περιῆλθεν εἰς τὸν λαόν, ὁ ὄποιος ἐλέγετο δῆμος.

Ἡ τυραννίς.

Τὰ κόμματα. Ἀπὸ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος δὲν ἔμεινεν εὐχαριστημένη καμπία μερίς. Οἱ πιωχοὶ δυσηρεστήθησαν, διότι δὲν ἔμοιράσθη, ὅπως ἥθελον, ἡ γῆ μεταξὺ ὅλων τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς. Οἱ εὐγενεῖς πάλιν δυσηρεστήθησαν, διότι περιωρίσθη ἡ δύναμις των καὶ ἔχασαν ὅλα τὰ χρήματα, τὰ ὄποια είχον δανεισμένα. "Ενεκα ταύτου μετ' ὀλίγα ἔτη ἥρχισαν πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας αἱ φιλονικίαι μεταξὺ τῶν πολιτῶν. Τρία κόμματα ἐσχημάτισθησαν τότε, τῶν πεδιακῶν, τῶν παραλίων καὶ τῶν διακρίων. Τὸ κόμμα τῶν πεδιακῶν ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἰδιοκτήτας. Ἀυτοὶ μὲν ἀρχηγὸν τὸν Λυκοῦργον, ἔζήτουν γὰρ μεταβάλουν τὸ πολίτευμα εἰς διλιγαρχικόν. Τὸ κόμμα τῶν παραλίων ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους καὶ ναυτικούς. Αὐτοὶ μὲν ἀρχηγὸν Μεγακλέα τὸν Ἀλκμεωνίδην ἥθελον τὴν διατήρησιν τοῦ πολιτεύματος τοῦ Σόλωνος. Τὸ κόμμα τῶν διακρίων ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς ποιμένας καὶ πιωχοὺς ἀγρότας. Αὐτοὶ ἔζήτουν γὰρ μοιρασθῆ ἡ γῆ καὶ ἀρχηγὸν εἶχον τὸν Πεισίστρατον, ὁ ὄποιος ἦτο μὲν εὐγενής, ἀλλὰ ἀπὸ φιλοδοξίαν ἐκολάκευε τὸν λαόν.

Πεισίστρατος. Ἀπὸ τὰς φιλονικίας μεταξὺ τῶν κομμάτων ἐπωφελήθη ὁ Πεισίστρατος. Προσείλκυσε μὲν τοὺς καλούς του τρόπους τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ καὶ κατώρθωσε διὰ δόλου γὰρ πεισθῆ τὸν λαὸν γὰρ τοῦ ἐπιτρέψη γὰρ ἔχῃ 50 ἕρσπαλοφόρους ὡς σωματοφύλα-

κάς του, διότι δῆθεν ἔχειδύνευε νὰ φονευθῇ ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς. Τοὺς 50 ὁπαλοφόρους κατόπιν ὁ Πεισίστρατος ηὔξησεν εἰς 400 καὶ μὲ αὐτοὺς κατέλαβε τῷ 560 τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἔγινε τύραννος τῆς πόλεως. Διὸ φορὰς ἐξεδιψήθη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὅπὸ τῶν ἀντιπάλων του, ἀλλὰ καὶ τὰς δύο κατώρθωσε νὰ ἐπανέλθῃ καὶ νὰ διαιτηρήσῃ τὴν ἀρχὴν μέχρι τοῦ θανάτου του.

Ο Πεισίστρατος δὲν κατήργησε τὸ πολίτευμα τοῦ Σόλωνος, ἀλλὰ ἐφρόντιζε μόνον νὰ κατέχῃ πάντοτε μίαν μεγάλην ἀρχὴν καὶ ἡγάγκαζεν ὅλας τὰς ἀρχὰς νὰ κάμνουν ἔτι αὐτὸς ἥθελεν. Ἡτοῦ οὗτος φιλάνθρωπος καὶ μαλακός. Ἐπροστάτευσε τοὺς γεωργούς, καὶ ἐδάγειζεν εἰς αὐτοὺς χρήματα. διὰ νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν. Καὶ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ τὸν φόρον τῆς δεκάτης ηὔξανε καὶ οἱ γεωργοὶ δὲν ἔμενον εἰς τὴν πόλιν καὶ δὲν ἀνεμειγνύοντα εἰς τὰ πολιτικά. Διὰ τὸν ἴδιον δὲ σκοπὸν ἔκαμε τοὺς κατὰ δήμους δικαστάς, οἱ δποῖοι περιήρχοντο τὰ χωρία καὶ ἐδίκαζον ἐπὶ τόπου τὰς διαφορὰς τῶν πολιτῶν.

Ο Πεισίστρατος προσέτι ἐφρόντισε διὰ τὸν καλλωπισμὸν τῆς πόλεως. Ἐκάμε μεγχλοπρεπέστερον τὸν γαδὺ τῆς Πολιάδος Ἀθηνᾶς εἰς τὴν ἀκρόπολιν, τοῦ δποίου σφύζονται τὰ θεμέλια μεταξὺ Παρθενώνος καὶ Ἐρεχθίου, καὶ ἔθεσε τὰ θεμέλια τοῦ γαοῦ τοῦ Ὁλυμπίου Διός. Προσέτι δὲ ἀνέθεσεν εἰς ποιητὰς νὰ συλλέξουν καὶ καταγράψουν τὰ διμηρικὰ ποιήματα.

Πεισίστρατίδαι. Τὸν Πεισίστρατον ἀποθανόντα τῷ 527 διεδέχθη ὁ πρεσβύτερος υἱός του Ἰππίας (527—510). Ο Ἰππίας, δπως ὁ Πεισίστρατος, καὶ ἀρχὰς διψήσει συνετῶς καὶ πράως τὴν πόλιν. Ἀλλὰ τῷ 514 κατὰ τὴν ἑορτὴν τὸν Παναθηναίων ἐδολοφονήθη ὁ ἀδελφός του Ἰππαρχος ἀπὸ δύο εὐγενεῖς νέους, τὸν Ἀρμόδιον καὶ τὸν Ἀριστογείτονα, διότι ἐφέρθη πρὸς αὐτοὺς ὄνδριστικῶς. Ἐκτοτε δὲ Ἰππίας ἔγινε σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος.

Ἐπὶ τέλους τῷ 510 οἱ Ἀλκμεωνίδαι, οἱ δποῖοι μὲ ἄλλους ἐπιφγεῖς Ἀθηναίους εἶχον φύγει ἐκ τῆς πόλεως, κατώρθωσαν νὰ ἐκδιώξουν τὸν τύραννον. Διὰ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν ἐπεισαν τοὺς Σπαρτιάτας νὰ ἐπέμβουν. Ο βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεομένης ἦλθε μὲ στρατὸν καὶ μὲ τοὺς ἔξορίστους Ἀθηναίους, ἐπολιόρκησε τὸν Ἰππίαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὸν ἡγάγκασε νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ἀσίαν.

Συμπλήρωσις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος
ὑπὸ Κλεισθένους.

Μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν τυράννων ἐφιλογίκουν πάλιν μεταξὺ τῶν τὰ κόμματα τῶν ἀριστοκρατικῶν μὲν ἀρχηγὸν τὸν Ἰσαγόραν καὶ τῶν δημοκρατικῶν μὲν ἀρχηγὸν τὸν Ἀλκμεωνίδην Κλεισθένην. Επὶ τέλους ὅμως τῷ 508 ὑπερίσχυσεν δὲ Κλεισθένης καὶ συνεπλήρωσε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα τοῦ Σόλωνος.

Οὐ Κλεισθένης ἔδωσε πολιτικὰ δικαιώματα εἰς ὅλους τοὺς ἔλευθέρους κατοίκους τῆς Ἀττικῆς, ἐντοπίους καὶ ξένους. Ὡρίσεν δόμως, διὰ εἰς τὸ ἑξῆς διὰ νὰ ἐγγραφῇ τις εἰς τοὺς πολίτας ἐπρεπε νὰ ἔχῃ τούλαχιστον τὸν ἔνα ἐκ τῶν γονέων του πολίτην Ἀθηναῖον. Διὰ νὰ ἀναμείξῃ δὲ τοὺς νέους πολίτας μὲ τοὺς παλαιοὺς καὶ χωρίσῃ τὰ τοπικὰ κόμματα, κατήργησε τὴν παλαιὰν διαιρέσιν τῶν πολιτῶν καὶ διήρεσεν αὐτοὺς εἰς 10 φυλάς, ἐκ τῶν δύοιων ἐκάστη εἰχε πολίτας ἀπὸ 80 λα τὰ τμῆματα τῆς Ἀττικῆς. Ἐνεκα δὲ τῆς νέας διαιρέσεως αὐτῆς ηὔξησε καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν βουλευτῶν εἰς 500 διὰ νὰ ἐκλέγωνται 50 ἀπὸ κάθε φυλῆς. Οὐ Κλεισθένης ὥρισε προσέτι, διὰ ἐπρεπε νὰ ἐκλέγωνται κατ' ἔτος 10 στρατηγοὶ διὰ νὰ διοικοῦν τὰ πολεμικὰ μαζὶ μὲ τὸν πολέμαρχον. Καὶ τέλος διὰ νὰ ἔξασφαλίσῃ τὴν πόλιν ἀπὸ νέαν τυραννίαν, ἔκαμε τὸν νέμον τοῦ διστρακισμοῦ. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον, ὅστις, ἔγενα τοῦ πλούτου του ἢ τῆς ἐπιρροῆς, ποὺ εἶχεν εἰς τὸ πλῆθος, ἢ τὸ ἐπικίνδυνος νὰ γίνῃ τύραννος, ἐπρεπε νὰ ἔξορίζεται ἀπὸ τὴν πόλιν διὰ δέκα ἔτη. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ νέμος ἐφηρμόσθη ἐπὶ τῶν φίλων καὶ συγγενῶν τῶν Πεισιστρατιδῶν. Κατόπιν δόμως ἔγινε κατάχρησις ἀπὸ τὰ κόμματα καὶ ἔξωρίζετο ἀπὸ τὸ ισχυρότερον κόμμα ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀντιπάλων του.

Ἀπὸ τότε δοιοι οἱ Ἀθηναῖοι ἀφωσιώθησαν εἰς τὸ πολίτευμα τοῦ Κλεισθένους, εἰς τὸ δυοῖον δοιοι ἡσαν ἴσοι, δὲ καθεὶς δὲ ἡδύνατο ἀγαλδγως τῆς δξίας του νὰ διακριθῇ. Μὲ αὐτὸ δὲ αἱ Ἀθηναῖοι σὺν τῷ χρόνῳ κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'
Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΜΕΧΡΙ
ΤΟΥ Ε' ΑΙΩΝΟΣ Π. Χ.

1. Θρησκεία και λατρεία.

Κατά τοὺς διμηρικοὺς χρέους ή θρησκεία τῶν Ἑλλήνων διεμορφώθη εἰς πολυθεϊσμὸν φυσιολατρικὸν καὶ ἀνθρωπομορφικόν. Τοιαύτη δὲ παρέμεινεν αὕτη καθ' ὅλους τοὺς ἀρχαίους χρέους. Οἱ ἐλληνικοὶ θεοὶ ἀντιπροσωπεύουν τὰς κυριωτέρας δυγάμεις τῆς φύσεως καὶ εἰναι ἀνθρωπόμορφοι, ἰδεώδους κάλλους καὶ φύσεως, μεγαλοπρεπείας καὶ μακαριότητος. Τώρα δημος ἔχει καθορισθῆ πλέον ωρισμένος δριθμὸς θεῶν καὶ κάθε ἀπόπειρα εἰσαγωγῆς νέων θεῶν θεωρεῖται ἀσέβεια. Τώρα ἐπίσης οἱ αἰσθανόμενοι τὴν ἀνάγκην δψηλοτέρας θρησκευτικῆς ἀντιλήψεως καλλιεργοῦν μὲν πίστιν καὶ εὐλάβειαν εἰς στενωτέρους κύκλους τὴν ἴδεαν τῆς ἀθανασίας τῆς φυχῆς. Συνεδέθησαν δὲ μάλιστα αἱ τοιαῦται μυστικαὶ διδασκαλίαι (μυστήρια) μὲν τὴν λατρείαν τῆς Δήμητρος, τῆς θεᾶς τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου.

Ἡ λατρεία ἔξακολουθεῖ σχεδὸν ή ἴδια. Κέντρον δημος τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶναι δ ναός, δ δποῖος θεωρεῖται ὡς κατοικία τοῦ θεοῦ, καὶ ἐπομένως περιλαμβάνει τὸ ἄγαλμα καὶ τοὺς θησαυρούς του. Διετηρήθη δημος ἐπίσης μέχρι τῶν μεταγενεστέρων χρόνων καὶ ή παλαιὰ λατρεία εἰς τὴν ἐλεύθεραν φύσιν τοῦ ἀλσους. Διὰ τοῦτο συνήθως δ ναὸς ἀπετέλει μέρος τοῦ ἀλσους τούτου (τέμενος). Ἐμπροσθεν δὲ τοῦ οἰκοδομήματος ἡγείρετο δ βωμός, κατ' ἀρχὰς μὲν ἀτεχνος ἐκ λίθων ή ἐκ τῆς τέφρας τῶν θυσιαζομένων ζώων, ἀργότερα δὲ ἐκ μαρμάρου.

Οἱ ιερεῖς ἔθεωροῦντο φύλακες τῶν ιερῶν, προϊστάμενοι τοῦ προσωπικοῦ, τὸ δποῖον ἔχρησίμευε διὰ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ. Αὐτοὶ προσέφερον τὰς θυσίας καὶ διώφουν τὸν ναόν.

Οἱ ἀγῶνες τέλος δὲν περιορίζονται πλέον μόνον εἰς τὴν λατρείαν τῶν νεκρῶν, ἀλλ' ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τὴν τῶν θεῶν. Εἰς αὐτοὺς τὰ βραβεῖα δὲν εἶναι πλέον δπλα, σκεύη κλπ., ἀλλὰ στέφανος ἀπλούς. Ἡδη δηλ. δ ἀγῶν γίνεται μόνον διὰ τὴν δέξαν.

Αντ. Χωραφᾶ, 'Ιστορία α' γυμνασίου, ἔκδοσις α'.

Οἱ δὲ μάντεις ἔξακολουθοῦν μὲν νὰ ἔχουν σημασίαν, οὐδαιτέραν δῆμως σημασίαν ἀποκτοῦν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τὰ μάντεῖα.

Ἐκάστη πόλις ἑλληνικὴ εἶχε τοὺς ναούς της. Ἐπομένως ήσαν ἀπειρα τὰ Ἱερά, εἰς τὰ δόποια προσήρχοντο γὰρ ζητήσουν χρησμούς ηδὶα νὰ προσφέρουν θυσίας καὶ νὰ τελέσουν ἔορτάς. Ἀλλὰ μερικὰ ἔξ αὐτῶν προσείλκυσον καὶ τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ πόλεων καὶ ἐδημιουργοῦντο οὕτω σύγδεσμοι μεταξύ των λεγόμενοι ἀμφικτιονίαι, ἀλλὰ δὲ ἔγιναν τόσον περίφημα ὡς μαντεῖα, ὥστε ἥρχοντο ἀπὸ δλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις διὰ νὰ ζητήσουν χρησμούς. ἀλλὰ δὲ ἔγιναν τέσσον διομήστα διὰ τοὺς ἀγῶνας, οἱ δόποιοι ἐτελοῦντο εἰς αὐτά, ὥστε προσείλκυσον προσκυνητὰς καὶ ἀγωνιστὰς ἀπὸ δλας τὰς ἑλληνικὰς χώρας οὕτως, ὥστε οἱ ἀγῶνες αὐτοὶ νὰ θεωροῦνται πανελλήγοι. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ ἀμφικτιονίαι, τὰ μαντεῖα καὶ οἱ πανελλήγοι ἀγῶνες ἐχρησίμευσαν ὡς τὰ τελεσφορώτερα μέτα διὰ τὸν ἀδιάκοπον πνευματικὸν σύγδεσμον δλων τῶν Ἑλλήνων, οἵτις ἀνεπλήρωνεν δπως δήποτε τὴν ἑλλειψιν πολιτικῆς συγενάσεως αὐτῶν.

2. Ἀμφικτιονίαι.

Εἰς πολλὰ ἐκ τῶν Ἱερῶν, εἰς τὰ δόποια προσήρχοντο διὰ νὰ προσφέρουν θυσίας ὅχι μόνον οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως, ὅπου ὑπῆρχε τὸ Ἱερόν, ἀλλὰ καὶ οἱ τῶν πέριξ πόλεων, τὴν διεύθυνσιν τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν καὶ τὴν προστασίν τῶν συμφερόντων τοῦ Ἱεροῦ ἀνελάμβανον ἀντιπρόσωποι δλων τῶν πέριξ πόλεων. Ἐκ τούτου δλίγον κατ' δλίγον ἐπήρχετο καὶ ἡ πολιτικὴ συνένωσις τῶν πόλεων αὐτῶν. Οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῶν δηλ., συνεσκέπτοντο καὶ περὶ τῶν συμφερόντων τῶν πόλεων των καὶ διέλυσον τὰς τυχὸν γεννωμένας διαφορὰς μεταξύ των. Οἱ τοιοῦτοι σύγδεσμοι ὠγομάσθησαν ἀμφικτιονίαι.

Τοιαῦται ἀμφικτιονίαι ήσαν πολλαὶ· ἡ περὶ τὸ Ἱερὸν τοῦ Ποσειδῶνος τῆς Καλαυρίας (Πόρου), ἡ τῆς Μυκάλης, ἡ τῆς Κυίδου καὶ αἱ ἐπισημέτεραι δλων, τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Δήλου περὶ τὰ Ἱερὰ τοῦ Ἀπόλλωνος.

Τὸ Ἱερὸν τῶν Δελφῶν ἔκειτο ἐπὶ τῶν μεσημβριῶν κλιτύων τοῦ Παργασσοῦ εἰς βύθος 700 μέτρων ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ἐν μέσῳ ἀποτόμων βράχων, ἐκ τῶν ἐποίων ἀγέθλου-

Ζεν πηγαὶ δροσεροῦ ὄδατος. Ἐκ τῶν πηγῶν τούτων κυριωτέρα
ἡτοὶ ή **Κασταλία**, σκιαζόμενη ὑπὸ δάσους ἀπὸ δάφνας, τὰ οὐρά
φυτὰ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ ὥρθοῦτο εἰς οὐράς
λίθος σχήματος φύσης μεταξὺ δύο χρυσῶν ἀντῶν. Ὁ λίθος οὗτος
ώνομάζετο δύμφαλδς τῆς γῆς. Ὄλος δὲ ὁ ναὸς ἡτοὶ γεμάτος ἀπὸ
ἀφιερώματα τῶν πιστῶν, ποτήρια, ἀγγεῖα, τρίποδας, ἀγάλματα.

Πρὸς προστασίαν τοῦ ναοῦ αὐτοῦ τῶν Δελφῶν καὶ διὰ τὴν δι-
οργάνωσιν τῶν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος ἑορτῶν, εἶχε σχημα-
τισθῆ συμβούλιον ἐκ τῶν πέριξ δρεινῶν μικρῶν λαῶν καὶ προσέτι
τῶν Φωκέων, Βοιωτῶν, Ἰώνων, καὶ ἴδιως Δωριέων, ἐν διλφῷ δώ-
δεκα λαῶν. Ἐκαστος ἐκ τούτων ἔστελλε δύο ἀντιπροσώπους, ἔνα
λερούμνημονα διὰ τὰς θρησκευτικὰς ὑποθέσεις καὶ ἔνα πυλαγό-
ραν διὰ τὰς πολιτικάς. Οἱ ἀντιπρόσωποι δὲ αὐτοὶ συνήρχοντο δις
τοῦ ἔτους, τὸ φθινόπωρον εἰς τὴν Ἀγθήλην (πλησίον τῶν Θερμο-
πυλῶν) καὶ τὸ ἔταρ εἰς τοὺς Δελφούς.

Οἱ ἀμφικτίονες ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ προστατεύουν τὸ οὐράνιον
τῶν Δελφῶν καὶ τοὺς εἰς αὐτὸν μεταβαίνοντας προσκυνητὰς καὶ νὰ
πολεμοῦν πάντα, δοτις ἔθιγε τὴν ἴδιοκτησίαν τοῦ θεοῦ. Προσέτι
δὲ ἐφρόντιζον διὰ τὴν δργάνωσιν τῶν πυθίων ἀγώνων, οἱ δποῖοι
ἔστελοῦντο κατὰ τετραετίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος.

Τὸ οὐράνιον τῆς Δήλου. Ἐν ἄλλῳ οὐράνῳ τοῦ Ἀπόλλωνος συνή-
γνωνε τοὺς Ἰωνας τῶν νήσων καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐκείτο
εἰς τὸ μέσον τοῦ Αιγαίου πελάγους ἐπὶ μιᾶς βραχώδους νήσου,
τῆς Δήλου.

Οἱ Ἰωνες συνήθιζον νὰ ἔρχωνται ἐδῶ καὶ νὰ τελοῦν ἑορτὰς
πρὸς ἑνὸς παναρχαίου βωμοῦ, τὸν ὅποιον ἔλεγον, δτι κατεσκεύασεν
δὲ Ἀπόλλων ἀπὸ κέρατα ἐλάφων, ποὺ εἶχε τοξεύσει δὲ ἴδιος. Ἀρ-
γότερα ἔκτισαν γαδὸν μαρμάριγον τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ δύο μικροὺς
τῆς Ἀρτέμιδος.

Κατ’ ἔτος κατὰ τὴν μεγάλην ἑορτὴν τοῦ θεοῦ ἔφθανεν πλοῖα
ἢξ διλφῶν τῶν ἀκτῶν μὲν οὐράς πομπὰς (θεωρίας), τὰς ὅποιας ἔστελ-
λον οἱ Ιωνικοὶ λαοὶ. Ἡ ἐπισημοτέρα τούτων ἡτοὶ ἡ θεωρία τῶν
Ἀθηνῶν. Αἱ θεωρίαι ἀπεδιδάζοντο μὲν ἐπισημότητο, ἐπειτα ἐπο-
ρεύοντο εἰς τὸν γαδὸν, δπου ἀπέβιεντο τὰς προσφοράς των καὶ
προσέφερον θυσίας, κατέπιν δὲ ἐπεδίδοντο εἰς διασκεδάσεις, μία
ἐκ τῶν δποίων ἡτοὶ δὲ χορὸς τῶν νέων γύρω ἀπὸ τὸν βωμὸν τῶν
κεράτων.

3. Μαντεία.

Τάχιστεια κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦσαν πολλά, σχεδὸν δὲ
ὅλα ἀφιερωμένα εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Τὸ ἐπιφανέστατον ἔξ οἱων
ἡτο τὸ τῶν Δελφῶν, τὸ ὅποῖον ἐνωρίς ἔγινε πανελλήγιον. Εἰς
τὸ βάθος τοῦ ναοῦ τῶν Δελφῶν εὑρίσκετο ὁ περιφημος τρίπους
τοποθετημένος ὑπεράνω χάσματος, ἐκ τοῦ ὅποίου ἀνήρχοντο ἀνα-
θυμιάσεις. Οσάκις ἔζητείτο χρησμὸς ἀνήρχετο ἐπὶ τοῦ τρίπο-
δος ἢ πρὸς τοῦτο ἵερεις, ἢ ὅποια ὠνομάζετο Πυθία, καὶ ἐμάσκα
φύλλα δάφνης. Οἱ ἐκ τοῦ χάσματος ἀτμοὶ καὶ τὰ φύλλα τῆς δά-
φνης ἔφερον αὐτὴν εἰς ἔκστασιν καὶ τότε ἐκ τοῦ στόματός της
ἔζηρχοντο λόγοι ἀσαφεῖς. Τοὺς λόγους αὐτοὺς παρελάμβανον οἱ
παριστάμενοι ἱερεῖς καὶ κατήρτιζον τὸν χρησμὸν συγήθως εἰς
στίχους.

Οἱ χρησμοὶ ἦσαν συγήθως διφορούμενοι. Πολλάκις ὅμως δὲν
ἦσαν ἀπλῶς τυχαῖαι προφητεῖαι περὶ τοῦ μέλλοντος. Οἱ ἱερεῖς
ἦσαν ἀνδρες συνετοὶ καὶ πεπειραμένοι, διὰ τῶν σχέσεων δὲ αὐτῶν
μὲν ὅλον τὸν ἐλληνικὸν κόσμον ἦσαν εἰς θέσιν νὰ γγωρίζουν τὰς
ἐλληνικὰς πόλεις καλῶς. Οθεν πολλάκις παρεῖχον εἰς αὐτὰς κα-
ταλλήλους συμβουλάς. Ἐγεκα τούτου δὲ τὸ μαντεῖον ἔγινε πανελ-
λήγιον καὶ σπουδαῖον κέντρον ἔθνικῆς ἐνότητος τῶν Ἑλλήνων.

4. Πανελλήνιοι ἀγῶνες.

Ἐορταὶ τῶν πόλεων, μὲ τὰς ὅποιας συγεδέοντο καὶ ἀγῶνες,
ἦσαν πολλαὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τέσσαρες ὅμως ἔξ αὐτῶν ἔγιναν
σὺν τῷ χρόνῳ πανελλήγιοι, διότι συνήρχοντο εἰς αὐτὰς προσκυ-
νηταὶ καὶ ἀγωνισταὶ ἔξ οἱων τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν. Κατὰ τὴν
διάρκειαν τῶν ἑορτῶν αὐτῶν ἐκηρύσσετο ἐκεχειρία, δηλ. διακοπὴ
τῶν πολέμων. Ἐνεκ δὲ τῆς ἐκεχειρίας ταύτης καὶ τοῦ πλήθους
τῶν συρρεόντων ἀνθρώπων κατὰ τὰς ἑορτὰς αὐτὰς ἐγίνοντο καὶ
σπουδαῖαι ἐμπορικαὶ συγαλλαγαί, αἱ ὅποιαι συνετέλουν εἰς τὴν
γνωριμίαν καὶ τὴν σύνδεσιν κοινῶν συμφερόντων μεταξὺ καὶ αὐ-
τῶν τῶν Ἑλλήνων, οἱ δόποιοι κατώχουν πολὺ μακράν.

Οἱ πανελλήγιοι αὐτοὶ ἀγῶνες ἦσαν τέσσαρες.

α') τὰ πύθια, τὰ ὅποια ἑορτάζοντο εἰς τοὺς Δελφοὺς πρὸς
τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος κατὰ τετραετίαν εἰς αὐτοὺς οἱ νικηταὶ
ἐλάτειαν ὡς βραβεῖον στέψαντο ἐκ δάφνης,

β') τὰ νέμεια, τὰ δποῖα ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τοῦ Διός εἰς τὸ ἄλσος τῆς Νεμέας τῆς Ἀργολίδος κατὰ διετίαν εἰς αὐτοὺς οἱ στέφαγοι ἦσαν ἐκ θαλλῶν σελίνου,

γ') τὰ ισθμια, τὰ δποῖα ἐτελοῦντο ὁμοίως κατὰ διετίαν εἰς τὸν Ισθμὸν τῆς Κορίνθου πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος εἰς αὐτοὺς τὸ βραδεῖον ἦτο κλάδος πίτυος,

δ') τὰ δλύμπια, τὰ δποῖα ἐτελοῦντο κατὰ τετραετίαν εἰς τὴν Ὁλυμπίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Διός.

Οἱ δλύμπιαιοὶ ἀγῶνες. Τὰ δλύμπια ἦσαν οἱ ἀρχαιοτέρα καὶ ἐπιφανεστέρα ἀπὸ τὰς πανελληνίους ἑορτάς, ἐτελοῦντο δὲ εἰς τὴν Ὁλυμπίαν ἐντὸς ἄλσους ("Ἀλτις") εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Κρονίου ὅρους. Κατ' ἀρχὰς ἔκει ἐπὶ τῶν ἔρειπίων προϊστορικοῦ συοικισμοῦ ὑπῆρχε βωμὸς καὶ γύρῳ ἀπὸ αὐτὸν πλατεῖα διὰ τὸν ἀγώνα τοῦ δρόμου, συνήρχοντο δὲ μόνον οἱ πέριξ κατοικοῦντες. Σύν τῷ χρόνῳ δμως εἰς τοὺς ἔκει ἀγῶνας ἥρχισαν νὰ συρρέουν "Ἐλληνες ἐξ ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν, καὶ ιδίως ἐκ τῶν πλουσίων ἀποικιῶν τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἰταλίας." Εκτοτε ὑδρύθησαν ἔκει σύν τῷ χρόνῳ ναοί, ἀγάλματα, βωμοί, στοά, ἡρῷα, ἀνδριάντες, ὡς τε τὸ μέρος νὰ δύναται νὰ δνομασθῇ πόλις καλλιτεχνημάτων. Μεταξὺ αὐτῶν διεκρίνοντο δ μεγαλοπρεπῆς ναὸς τοῦ Διός, ἐντὸς τοῦ δποίου ὑπῆρχε τὸ κολοσσαῖον χρυσελεφάντινον ἀγαλμα τοῦ θεοῦ καθήμενον ἐπὶ θρόνου, ἔργον τοῦ Φειδίου, καὶ πρὸ τοῦ ναοῦ τὸ ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ὁλυμπίας ἀγαλμα τῆς Νίκης τοῦ Παιωνίου. Ωσαύτως τὸ Ἡραῖον, εἰς ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ναῶν τῆς Ἐλλάδος, δ ἐποῖος περιέκλειε τὸ περίφημον ἀγαλμα τοῦ Ἐρμοῦ, ἔργον τοῦ Πραξιτέλους, τὸ δποῖον ὧσαύτως εὑρίσκεται ἐν τῷ μουσείῳ τῆς Ὁλυμπίας.

Μεταξὺ δὲ τῶν ναῶν τοῦ Διός καὶ τῆς Ἡρας δ παλαιὸς βωμὸς τοῦ Διός, δ ἐποῖος ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς τέφρας τῶν θυσιαζομένων ζώων. Εἰς τοὺς πρόποδας δὲ τοῦ Κρονίου ὅρους βορείως τῆς Ἀλτιος ὑπῆρχον 13 μικροὶ ναοί, οἱ δποῖοι ὡγομάζοντο θησαυροὶ καὶ ἔχρησίμευον διὰ νὰ ἐκθέτη κάθε πόλις εἰς τὸν ὑπὸ αὐτῆς κτισμένον θησαυρὸν τὰ εἰς τὸν Δία ἀφιερώματά της. Β.Α. δὲ τῆς Ἀλτιος, πέραν τοῦ Κρονίου ὅρους, ἦτο τὸ στάδιον, δποῦ ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες καὶ Α. δ ἵπποδρομος, δ ἐποῖος περιεβάλλετο ὑπὸ στοῶν.

Εἰς τὸν ὠραῖον αὐτὸν χῶρον συγέρρεον κατὰ τὸ θέρος ἐκά-

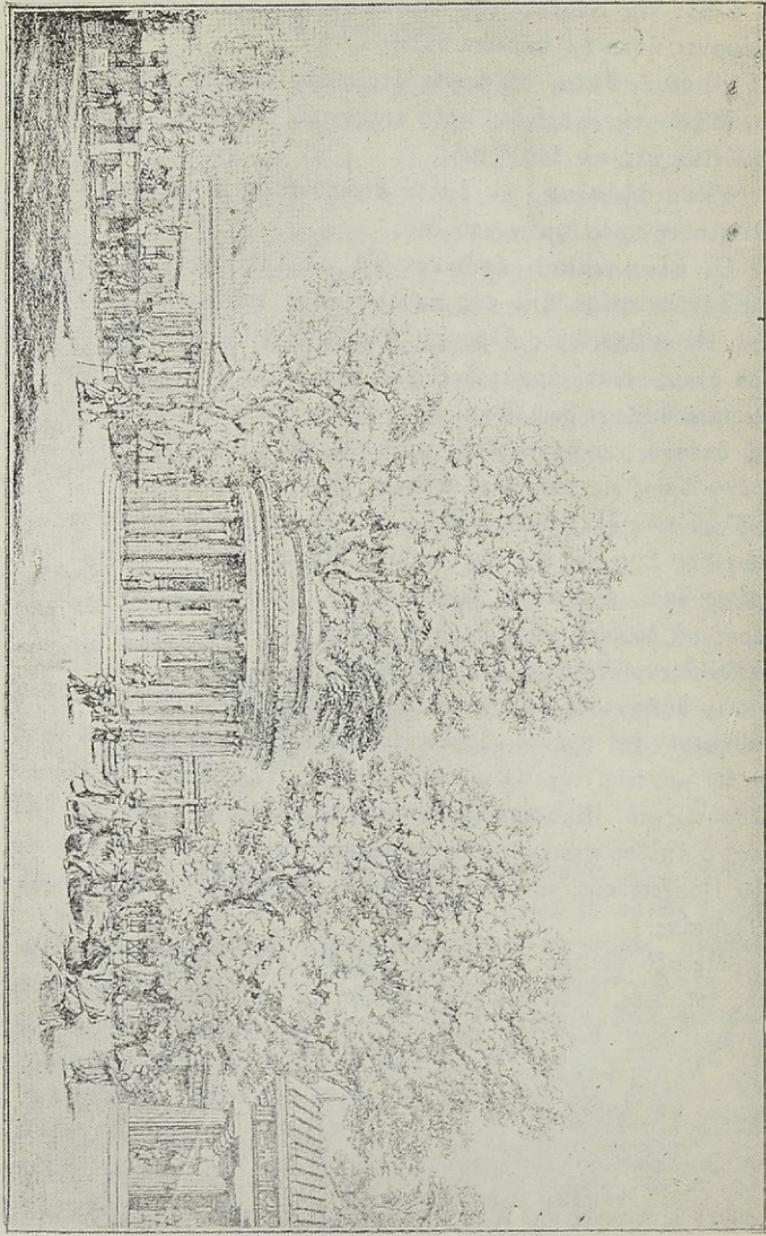
Ηρακλείου

Ιλιοντάσιον

Εἰκ. 36. Ολυμπία,
Φιλοπάτερον
Εργαστήριον

Ιλιοντάσιον
Πανεπιστήμιο

Ιλιοντάσιον

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

στου πέμπτου έτους, δτε ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες, ἐξ 8λων τῶν ἑληνικῶν χωρῶν, πλὴν τῶν ἀγωνιστῶν, πλῆθος ἐπισκεπτῶν, προσκυνητῶν, ἐμπόρων, οἱ δόποιοι ἐστεγάζοντο ὑπὸ σκηνᾶς καὶ παραπήγματα. Μόγον εἰς τὰς γυναικας ἀπηγορεύετο ἡ εἰσοδος.

Ἡ ἔορτὴ διήρκει πέντε ημέρας. Κατὰ τὴν πρώτην ημέραν ἐγίνετο θυσία πρὸς τὸν Δία καὶ ἔπειτα αἱ πομπαὶ τῶν διαφόρων πόλεων παρήλαυνον καὶ κατέθετον εἰς τὰ Ἱερὰ τὰς προσφοράς των. Συγχρόνως οἱ διευθύνοντες τὴν ἔορτὴν Ἡλεῖσι, οἱ δόποιοι ὠνομάζοντο ἔλλανοδίκαιοι ήτοι μάζον τὰ τῶν ἀγῶνων καὶ οἱ μέλλοντες νὰ ἀγωνισθοῦν, οἱ δόποιοι ἔπρεπε νὰ εἶναι Ἐλληνες καὶ ἔλευθεροι, ὥρκιζοντο ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Διός, δτι θὰ διαγωνισθοῦν τιμίως.

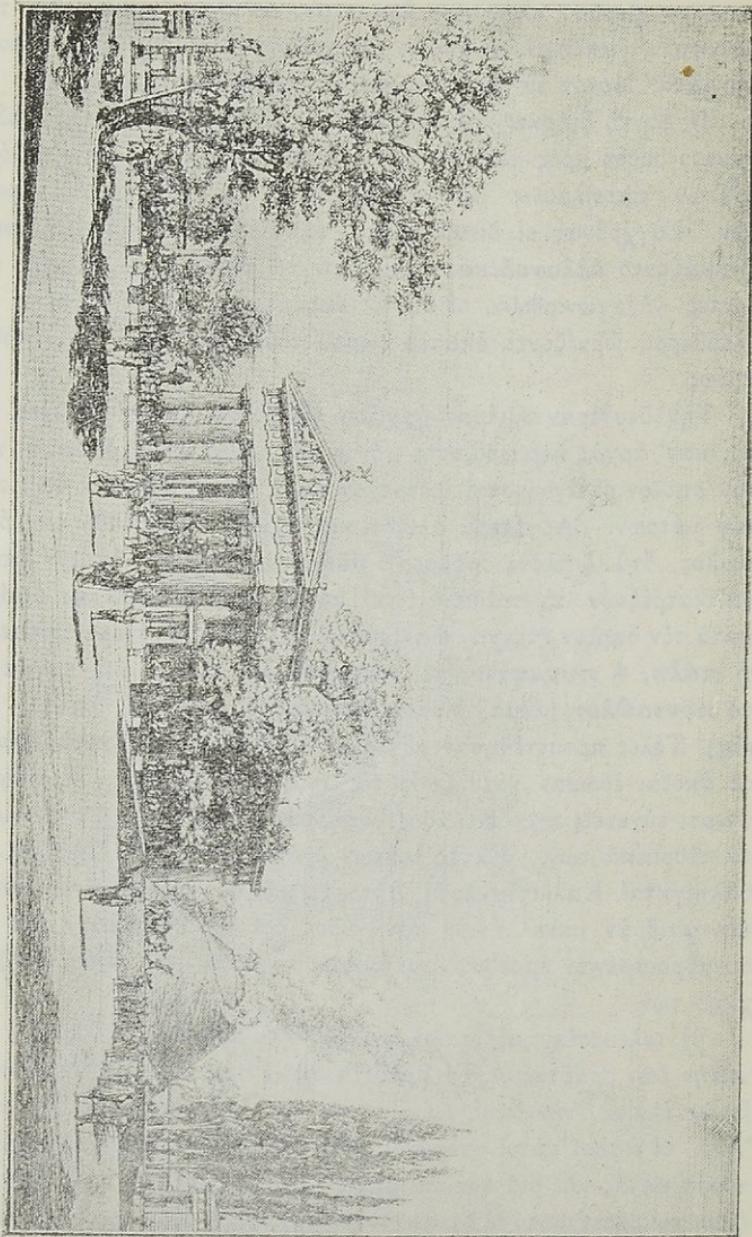
Τὴν δευτέραν ημέραν ἥρχιζαν εἰς τὸ στάδιον οἱ ἀγῶνες. Οὗτοι κατ' ἀρχὰς περιωρίζοντο μόνον εἰς τὸν ἀπλοῦν δρόμον, κατὰ τὸν ἀποίον οἱ ἀγωνισταὶ διέτρεχον κατὰ μῆκος ἔκτασιν 180 περίπου μέτρων. Ἀργότερα δλίγον κατ' ὅλην προσετέθησαν ἐ δίαυλος, δηλ. διπλοῦς δρόμος, δ δόλιχος, κατὰ τὸν ἀποίον ἔπρεπε νὰ διατρέξουν τὸ στάδιον ἐπτὰ φοράς, καὶ ὁ δπλίτης δρόμος, κατὰ τὸν ἀποίον ἔτρεχον ὡπλισμένοι. Ἀκόμη ἀργότερα προσετέθη ἡ πάλη, ἡ πυγμαχία, τὸ παγκράτιον (πάλη καὶ πυγμαχία), τὸ πένταθλον (ἄλμα, δίσκος, ἀκόντισις, πάλη καὶ ἀπλοῦς δρόμος). Τέλος προσετέθησαν αἱ ἀρματοδρομίαι καὶ ἵπποδρομίαι, αἱ ἀποῖαι ἔδωσαν νέαν ζωὴν εἰς τοὺς ἀγῶνας, διότι οἱ ἐπιφανέστεροι εὐγενεῖς τῆς Ἐλλάδος ἔθεωρουν τιμὴν των νὰ νικήσουν μὲ τὰ τέθριπά των. Ἐκτὸς τούτων διηγωνίζοντο ἔδω κήρυκες καὶ σαλπιγκταί. Καλλιτέχναι δέ, ὥρτορες καὶ συγγραφεῖς ἔσπευδον εἰς τὴν φαιδρὰν πανελλήνιον πανήγυριν διὰ νὰ ἐπιδείξουν πρὸ τῶν συναθροισμένων ὅμοεθνῶν τὰ ἀριστουργήματα τοῦ λόγου ἡ τῆς τέχνης των.

Ἡ τελευταία ημέρα τῶν ἀγῶνων ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἀπονομὴν τῶν βραβείων. Τὰ βραβεῖα ἦσαν στέφανοι ἐκ κλάδων τῆς Ἱερᾶς ἑλαίας, τὴν δποίαν ἐπίστευον δτι είχε φυτεύσει ὁ Ἡρακλῆς. Ἄλλοι οἱ ἀπλοὶ αὐτοὶ στέφαγοι ἀπετέλουν τιμὴν μοναδικὴν καὶ διὰ τοὺς νικητὰς καὶ διὰ τὰς πατρίδας των. Ήρὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Διός ἦσαν τοποθετημένοι οἱ στέφαγοι ἐπὶ τραπέζῃς. Ήρὸς τοῦ ἔκει συναγμένου πλήθους κήρυξ ἔξεφώνει τὸ σημα καὶ τὴν πατρίδα ἐκάστου

Βουλευτικού

Ναός τοῦ Διός
Εἰκ. 97. Ολυμπία.

Μέγας Βωκός

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

νικητοῦ. "Οταν δὲ κάθε νικητὴς προσήρχετο, οἱ ἑλλανοδίκαιοι ἔθε-
τον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του τὸν στέφανον.

"Οταν ὁ νικητὴς ἐπανήρχετο εἰς τὴν πατρίδα του, ὑπεδέχοντο
αὐτὸν θριαμβευτικῶς, εἰς 8λον του δὲ τὸν βίον ἔθεωρεῖτο ιερός,
δὲν ἐπλήρωνε κανένα φόρον καὶ εἶχε τιμητικὴν θέσιν εἰς τὸ θέα-
τρον καὶ εἰς τὰς ἑορτάς. Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τῆς νίκης του ὁ νικη-
τὴς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀνεγείρῃ εἰς τὴν Ὁλυμπίαν μνημεῖον,
μετὰ τρεῖς δὲ νίκας καὶ ἀνδριάντα του.

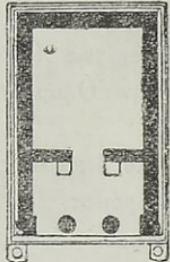
"Ἡ εἰς οἷς δήποτε ἀγώνισμα νίκη ἦτο ἐπιφρνής. Ἄλλος διμως
τὸ παλαιότατον ἐκ τῶν ἀγωνισμάτων, δρόμος, ἐξηκολούθησε νὰ
θεωρῆται δικυριώτατος τῶν ἀγώνων. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τὸ ὄνομα του
νικητοῦ εἰς τὸν δρόμον ωμαζόντο αἱ δλυμπιάδες. Αἱ δλυμπιά-
δες ἔγιναν ἀπὸ του 300 π. Χ. κοινὴ χρονολογικὴ περίοδος δι⁹
8λους τους Ἑλληνας, ὡρίσθη δὲ ως πρώτη δλυμπιάς ἡ του 776,
διότι ἀπὸ τότε εἶχον ἀρχίσει νὰ καταγράφωνται τὰ δνόματα τῶν
δλυμπιωνικῶν.

5. Ἡ τέχνη.

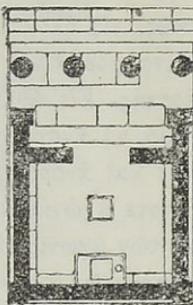
Κατὰ τους χρόνους τῶν ἀρχαίων βασιλέων τῆς Κρήτης καὶ
τῆς Πελοποννήσου ἦτο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀρκετὰ προωδευμένη ἡ τέ-
χνη. Ἄλλος ἀφ' οὐδιὰ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Δωριέων δι μυκηναϊκὸς
πολιτισμὸς ἐξηφανίσθη, ωπισθοδρόμησε καὶ αὕτη. Ἡ τέχνη δὲν
ἀνέλαβε παρά, ἀφ' οὐδιάλαβον οἰκονομικῶς οἱ λαοὶ τῆς κυρίως
Ἑλλάδος, οἱ δποῖοι, φεύγοντας τους κατακτητάς, κατέφυγον εἰς
τὰς ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας. Τότε ἐκεὶ ἥρχισαν νὰ καλλιεργοῦν καὶ
τὰς τέχνας, τῶν ὅποιων τὰ ἔργα ἐπέβαλλον ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ λα-
τρείας του θείου, ἀφ' ἑτέρου δὲ δ νέος δημόσιος βίος των. Εἰς τὰς
πόλεις λοιπὸν τῆς Μ. Ἀσίας ἀπὸ του 7ου αἰώνος ἀγεπτύχθησαν
δλίγον κατ' δλίγον ἡ ἀρχιτεκτονική, ἡ γλυπτική καὶ ἡ ζωγρα-
φική, ἀπὸ αὐτοὺς δὲ μετεδόθησαν καὶ εἰς τὴν ἀλλην Ἑλλάδα.

"Αρχιτεκτονική. Μετὰ τὴν κατάργησιν τῶν βασιλέων μέγαρα
ἀνάκτων δὲν ὑπάρχουν πλέον. Ἐπειδὴ δὲ δ ἐλληνικὸς οἶκος ἦτο
πάντοτε πολὺ ἀπλοῦς, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ δὲν εἶχε νὰ ἀσχοληθῇ μὲ
τὰ ἰδιωτικὰ οἰκοδομήματα. Ἐστράφη εἰς τὰ δημόσια, ἰδίως δὲ εἰς
τους γαούς. Τότε εἶχε γενικευθῆ ἡ ἴδεα, ὅτι οἱ θεοὶ καὶ τὰ ἀγάλ-
ματα των εἶχον ἀνάγκην ἰδιαιτέρας κατοικίας, ἐπομένως ἥρχισαν
παντοῦ νὰ κατασκευάζουν γασύρ.

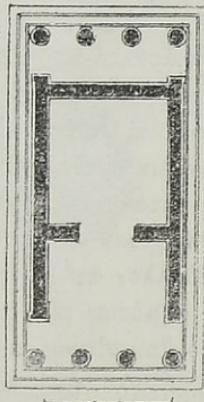
‘Ο έλληνικός ναὸς δὲν’ ἦτο, ὅπως ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία, πρωτισμένος γὰρ περιλαμβάνῃ τοὺς πιστούς, οἱ ἐποῖοι προσήρχοντο διὰ γὰρ προσευχῆθοι. Ἡτο ἡ κατοικία τοῦ θεοῦ. Τὸ πλῆθος

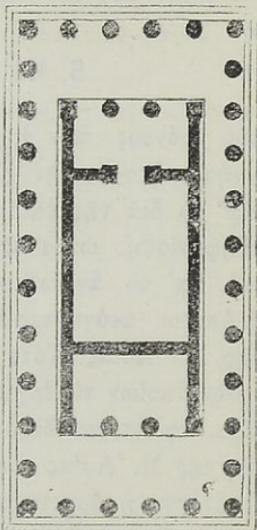
Εἰκ. 98.
Ναὸς ἐν παραστάσιν.

Εἰκ. 99.
Ναὸς πορόστυλος.

Εἰκ. 100.
Ναὸς ἀμφιπρόστυλος.

Εἰκ. 101.
Ναὸς περίπτερος.

δὲν εἰσήρχετο εἰς τὸ ἔσωτερικὸν αὐτοῦ, ἀλλ᾽ ἔμεγεν ἔξω τοῦ ναοῦ γύρω ἀπὸ τὸν βωμὸν τοῦ θεοῦ. Διὰ τοῦτο δὲ γὰρ τὴν ἀρχὴν του ἔλαθεν ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων.

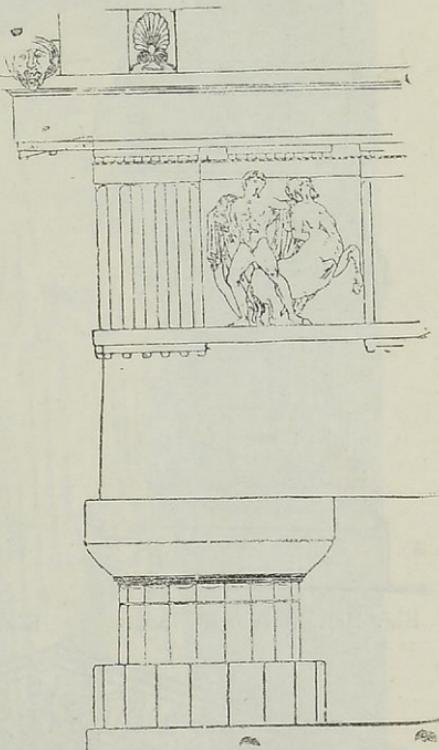
‘Ο ἀπλούστερος τύπος τοῦ ἔλληνικοῦ ναοῦ ἀναπαριστᾷ τε-

λείως τὸ μυκηγαῖκὸν μέγαρον.³ Αποτελεῖται, ὅπως καὶ ἐκεῖνο, ἐξ
μιᾶς αιθούσης (σηκὸς) καὶ ἑνὸς προθύρου (πρόναος) πρὸς ἀνατο-
λάς, τὸ δποῖον ὑποδαστάζεται ἀπὸ δύο κίονας, καὶ τὰς παραστά-
δας, δηλ. τὰς προεκτάσεις τῶν τοίχων τῆς αιθούσης.⁴ Ο ναὸς αὐ-
τὸς ὄνομάζεται ναὸς ἐν παραστάσιν. Εἰς τὸ βάθος τοῦ σηκοῦ
δρθοῦται τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ ἐκ ξύλου ἢ μαρμάρου ἢ ἐλεφαντο-
στοῦ, στολισμένον μὲ ἐνδύματα καὶ κοσμήματα.

⁵ Αργότερα τὸ πρόθυρον
ἐσχηματίζετο μόνον διὰ σει-
ρᾶς κιόνων, δτε δ ναὸς ὡ
νομάζετο πρόστυλος.⁶ Ε-
νίοτε δὲ χάριν συμμετρίας
κατεσκευάζετο διὰ σειρᾶς
κιόνων καὶ εἰς τὴν δυτικὴν
πλευρὰν προπύλαιον (δπι-
σθόδομος) δμοιον πρὸς τὸ ἀ-
νατολικὸν καὶ τότε δ ναὸς
ὄνομάζετο ἀμφιπρόστυ-
λος. Εἰς τοὺς μεγαλυτέρους
δὲ ναοὺς ἀργότερα προσέ-
θετον καὶ ἀπὸ τὰς τέσσαρας
πλευρᾶς αὐτῶν σειρᾶς κιό-
νων, δτε δ ναὸς ὡνομάζετο
πτεροπίτερος. Τέλος εἰς πολ-
λοὺς ναοὺς προσετίθετο ὅ-
πισθεν τοῦ σηκοῦ ἄλλο δω-
μάτιον, τὸ δποῖον ἔχρησ-
μενε πρὸς φύλαξιν τῶν πο
λυτίμων ἀντικειμένων τοῦ
ναοῦ.

Οἱ Ἑλληνικοὶ ναοὶ γίσαν χρωματισμένοι διὰ διαφόρων χρωμά-
των, κιτρίνου, κυανοῦ, ἐρυθροῦ, διέφερον δὲ μεταξύ των ὧς πρὸς
τοὺς κίονας καὶ τὰ ὑπεράνω αὐτῶν μέρη. Αἱ διαφοραὶ αὗται δνο-
μάζονται ὄνθυμοι. Διαχρίνονται τρεῖς ῥυθμοί, δ δωρικὸς (σοθαρὸς
καὶ βαρύς), δ ἰωνικὸς (κομψὸς καὶ ἐλαφρὸς) καὶ δ νασινθιανὸς
(πολυτελῆς). Ζπως φαίνονται εἰς τὰς εἰκόνας.

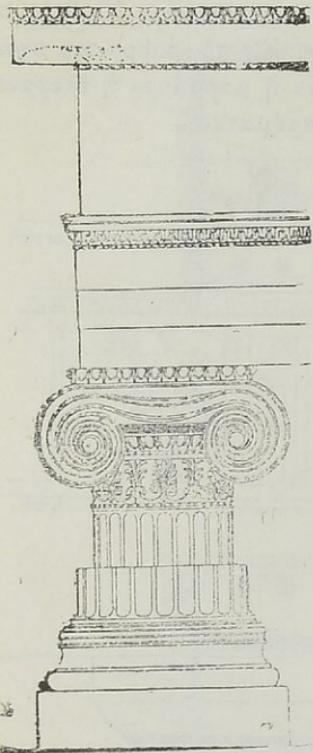
⁷ Αλλ ἔλοι σε ναοὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἔξηφανίσθησαν. Βρείπια

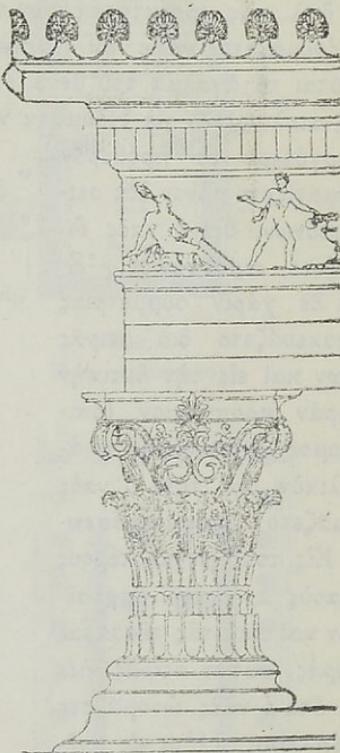
Εἰκ. 102. Δωρικὸς ὄνθυμος.

αὐτῶν ὑπολείτονται εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ κίονες
πτυνες εἰς τὴν Κέρινθον καὶ τὴν Αἴγιναν.

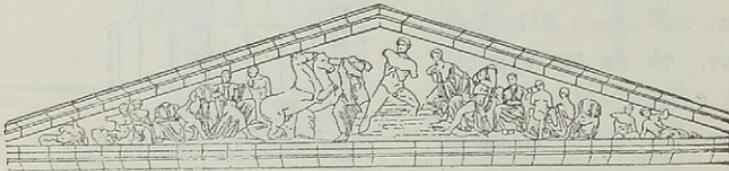
Ζωγραφική. Η ζωγραφική τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων δὲν εἶ-

Εἰκ. 103. Ἰωνικὸς όυθμός.

Εἰκ. 104. Κορινθιακὸς όυθμός.

Εἰκ. 105. Λέιψισμα.

ναι εἰς ἡμᾶς γνωστή, διότι δὲν ἔτι θηταν ἔργα αὐτῆς. Μόνα λεί-
ψανα τῆς ζωγραφικῆς ἔχομεν τὰ ἀγγεῖα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, τά
ὅποια ἀνευρέθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, Ἀσίαν καὶ Ἰταλίαν. Ἐπὶ¹
τῶν ἀγγείων αὐτῶν εἶνα: οχεδιασμέναι διάφοροι σκηναὶ ἀπὸ τὴν
μυθολογίαν, κύκλοι, ἥρια, ζῷα καὶ ἄλλα κοσμήματα.

Γλυπτική. "Οπως εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὴν πρόοδον τῆς γλυπτικῆς πρὸ πάντων συνέτελεσεν ἡ ἀνάπτυξις τῆς θρησκείας καὶ τῆς λατρείας. Ο θεός

Εἰκ. 106. Κόρη ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν.

ἐπρεπε νὰ παρίσταται αὐτοπροσώπως μεταξὺ τῶν πιστῶν καὶ νὰ διεμένῃ εἰς τὴν ἐπίγειον κατοικίαν του, τὸν γαόν. Ἐπειτα ὁ γαδες ἐπρεπε νὰ στολισθῇ. Ο γλύπτης λοιπὸν ἦτο ἀπαραίτητος βοηθός του ἀρχιτέκτονος.

Ἐκτὸς τῶν λόγων τούτων, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γλυπτικῆς συγετέλεσαν προσέτι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἀνάγκη, τὴν δποίαν ἥσθι- νοντο οἱ πιστοὶ νὰ προσφέρουν εἰς τοὺς ναοὺς τῶν θεῶν ἀγάλματα γένεν ἡ νεανίδων διὰ νὰ εἰναι διαρκή ἐνθύμια τῆς εὔσεβειας των, ἀφ' ἔτέρου δὲ ἡ συνήθεια νὰ ἔγειρουν ἐπὶ τῶν τάφων ἀγάλ- ματα, τὰ δποία ἀναπαρίσταντο τὸν νεκρὸν εἰς τινα στάσιν οἰκο- γενειακήν.

Ἄλλα καὶ ἡ ἀρθονία τοῦ μαρμάρου ὑπῆρξεν ἐπίσης σπουδαῖος λόγος πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς γλυπτικῆς.

Τὰ ἀρχαιότατα ἑλληνικὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν ἦσαν ἀπὸ ξύ- λου, εἶχον δὲ τοὺς δρυθαλμοὺς κλειστούς, τὰς κνήμας συγγηγωμέ- νας καὶ τοὺς βραχίονας προσκολλημένους εἰς τὸ σῶμα. Ὄλιγον κατ' ὀλίγον οἱ γλύπται ἥρχισαν νὰ κατασκευάζουν ἀγάλματα μὲ τοὺς ὄφθαλμοὺς ἀνοικτοὺς τοὺς βραχίονας χωρισμένους ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τὰς κνήμας εἰς τὴν στάσιν τοῦ βασιλέων. Μετ' ὀλίγον ἥρχισαν νὰ μεταχειρίζωνται τὸν μαλακὸν λίθον. Τέλος ἥρχισαν νὰ κατασκευάζουν ἀγάλματα ἀπὸ χαλκὸν καὶ ἀπὸ μάρμαρον.

Τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἰναι τὰ ἀγάλματα τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Αἰγίνης, τὰ δποία σήμερον εὑρίσκονται εἰς τὸ Μόνυχον. Ὅλαι αἱ μορφαὶ αὐτῶν ἔχουν ἐν χαρακτηριστικὸν μειδίαμα, μὲ τὸ δποῖον οἱ τεχνῖται προσεπάθουν νὰ δώσουν ζωὴν εἰς τὰ ἀγάλματά των. Οἱ πόδες καὶ αἱ χεῖρες καταπίπτουν βαρέως, ἀλλὰ τὰ σώματα εἰ- γαι στερεὰ καὶ ῥωμαλέα. Ωσαύτως τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἰναι τὰ ἀγάλματα, τὰ δποία εὑρέθησαν χωρισμένα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ εὑρίσκονται τώρα εἰς τὸ μουσεῖον αὐτῆς. Ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους εἶχον κρύψει εἰς τὴν γῆν, διότι ἡ κρα- τηριάσθησαν ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ εἰναι κόραι (ἀφιερώματα εἰς τὴν Ἀθηνᾶν), αἱ δποίαι φρούρῳ μακρὸν χιτῶνα καὶ ἱμάτιον μὲ μεγάλας πτυχάς, ἔχουν τὰς κόμας κτενι- σμένας μὲ ἐπιμέλειαν, εἰναι χρωματισμέναι μὲ ζωηρὰ χρώματα καὶ ἔχουν δλαι τὸ ἴδιον χαρακτηριστικὸν μειδίαμα.

6. Ἡ ποίησις.

Ἡ προηγουμένη περίοδος ἦτο ἐποχὴ ἥρωική. Ἡτο λοιπὸν φυσικὸν κατ' αὐτὴν οἱ ποιηταὶ νὰ κάμνουν ποιήματα, μὲ τὰ δποία νὰ ψάλλουν κατορθώματα τῶν ἥρωων (ἐπος). Τοιοῦτος ποιητὴς

ἥτο δὲ Ὁμηρος. Κατὰ τοὺς μετέπειτα ὅμως χρόνους εἰς ὅλας τὰς ἐλληνικὰς πόλεις ἐπιχρατοῦν ἐσωτερικὴν ἀνωμαλίαν, τὸ ἔθνος ἐπιδίδεται εἰς τὸν ἀποικισμὸν καὶ τὸ ἐμπόριον, καὶ δὲ βίος του μεταβολλεται. Δὲν ἥτο δυνατὸν λοιπὸν γὰρ ἀρκῆται πλέον εἰς τὰ ποιήματα αὐτά. Εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ ποιήματα, τὰ πάθη καὶ τὰς σκέψεις του (λυρικὴ ποίησις). Διὰ τοῦτο τοιαῦτα ποιήματα κάμινουν τώρα οἱ ποιηταί. Περιφημότεροι δὲ ποιηταὶ τῆς περιόδου αὐτῆς εἰναι δὲ Τυραῖος ἀπὸ τὴν Σπάρτην, δὲ Ἀρχιλοχος ἀπὸ τὴν Λέσβου, δὲ Σόλων ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, δὲ Σιμωνίδης ἀπὸ τὴν Κέαν καὶ δὲ Πίνδαρος ἀπὸ τὰς Θήρας.

7. Ἡ φιλοσοφία.

Κατὰ τὸν θεον αἰῶνα εἰς τὰς ἐλληνικὰς πόλεις παρουσιάσθησαν ἄνθρωποι σοφοί καὶ πρακτικοί, οἱ ἐποτοί μὲν διάφορα σύντομα ῥητὰ (γνῶθι σαύτον, πᾶν μέτρον ἀριστον κ.λ.) ἐδίδασκον τοὺς ἀνθρώπους πᾶς πρέπει νὰ ζοῦν διὰ νὰ είναι εύτυχεῖς. Τούτους ὡνδυμαζον σοφούς. Ἀργότερα ἔλεγον δὲ οἱ σοφοὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἥσαν ἑπτά. Οἱ περιφημότεροι ἔξι αὐτῶν ἥσαν δὲ Θαλῆς ἀπὸ τὴν Μιλήτου, δὲ Βίας ἀπὸ τὴν Πριήνην, δὲ Πιττακὸς ἀπὸ τὴν Μυτιλήνην καὶ δὲ Σόλων ἀπὸ τὰς Ἀθήνας,

Κατὰ τοὺς ἵδιους ὅμως χρόνους μερικοὶ ἀπὸ τὰς ἀποικίας προσπαθοῦν νὰ ἔργησουν τὰ φυσικὰ φαινόμενα καὶ νὰ εὕρουν τὴν πρώτην ἀρχὴν τοῦ κόσμου. Αὗτοι ὡγομάσθησαν φυσικοὶ φιλόσοφοι. Περιφημότεροι δὲ ἀπὸ αὐτοὺς ἥσαν δὲ Θαλῆς, δὲ Πυθαγόρας, δὲ Ζενοφάνης καὶ ἄλλοι.

8. Ἡ γραφή.

Τὴν γραφὴν οἱ Ἑλληνες ἐδιδάχθησαν ἀπὸ τοὺς Φοίνικας καὶ ἐτελειοποίησαν αὐτὴν ἀπὸ τὸν θεον αἰῶνα. Ἄλλα κατ' ἀρχὰς ή χρῆσις αὐτῆς ἥτο περιωρισμένη. Ὁλίγον κατ' δλίγον ὅμως ἐγενικεύθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ὥστε εἰς τὸ τέλος τοῦ θεον αἰῶνος π. Χ. εἶχε γίνει κοινή.

9. Ὁ ἴδιωτικὸς βίος.

Οἱ ἴδιωτικὸς βίος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν εἶναι ἀκόμη ἀπλούστερος παρὰ κατὰ τοὺς ὁμήρικους χρόνους.

Αἱ οἰκίαι ἡσαν μικραὶ καὶ χαμηλαὶ, τὰ δὲ δωμάτια χωρίς παράθυρα καὶ μὲ τοὺς τοίχους ἀπλῶς ἀσβεστωμένους.

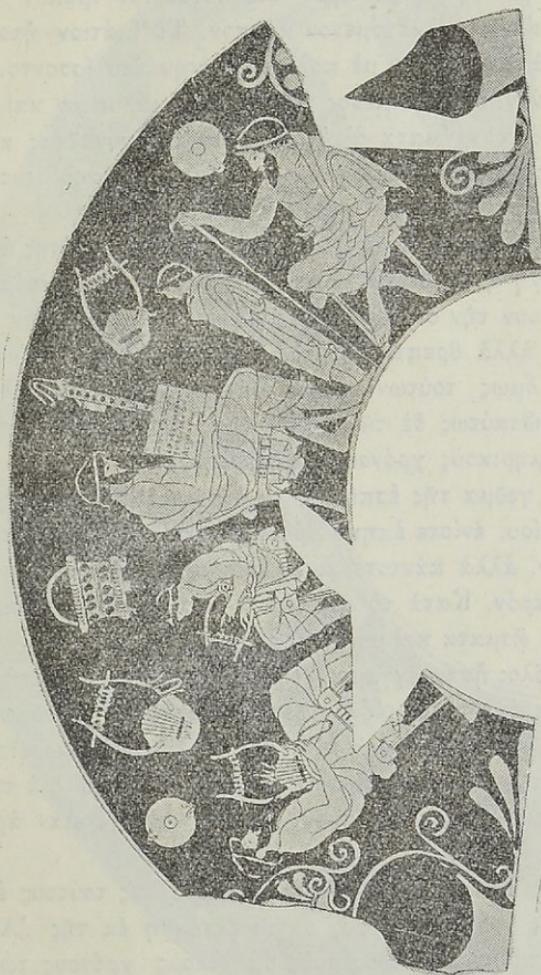
"Ἐπιπλα ἔχουν τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα. Πέριξ τοῦ τοίχου

Εἰκ. 107. Δεξιλεως (ἐπιτυμβία πλάξ ἐκ τοῦ Κεραμεικοῦ).

ὑπάρχει χαμηλὸν διβάνιον. Ἐκτὸς δὲ αὐτοῦ ὑπάρχουν ἕδραι· μὲν ἐρεισίνωτον ἢ καὶ χωρὶς αὐτὸς διαφέρων σχημάτων, δπως φαίνονται εἰς τὴν εἰκόνα 76. Ο βαρὺς δμητρικὸς θρόνος ἀπομένει μόνος.

νοι ώς ἔδρα τῶν θεῶν. Ἡ ἐξ Ἀνατολῆς δὲ εἰσαχθεῖσα συνήθεια γὰρ τρώγουν ἔξαπλωμένοι ἔκαμεν ἀπαραιτήτους τὰς χαμηλὰς κλίνας καὶ τραπές· Ἄγγεῖα τῷρα ἔχουν, ἐκτὸς τῶν πηγλίνων, καὶ

Eig. 108. Διδυσκοῦντον.

μετάλλινα, πρὸς φύλαξιν τέλος τῶν ἐνδυμάτων καὶ ἄλλων πολυτέμων ἀντικειμένων εἶχον κιθώτια,

Διὰ τὸν φωτισμὸν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἀρχίζει ὅγα γίνεται χρῆσις τοῦ ἑλαίου καὶ ἐπομένως τῶν λύχνων, οἱ δποῖοι ἀντικαθίστασιν τὰς ὁμηρικὰς δᾶθις.

Αντ. Χωραφᾶ, Ιστορία α' γυμνασίου, ἔκδοσις α'.

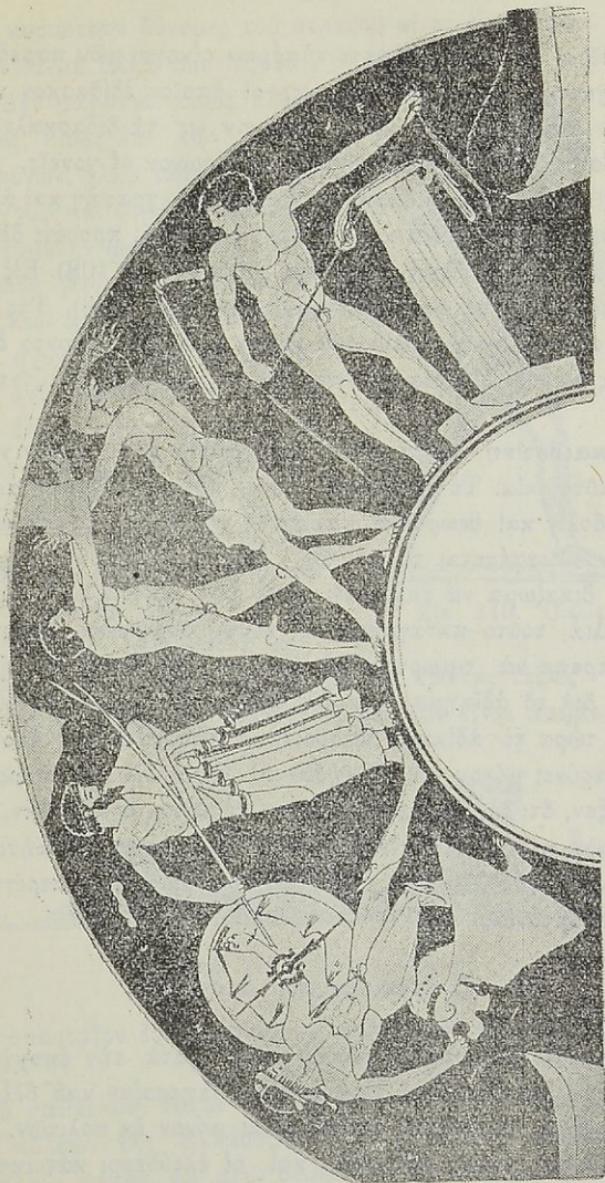
Η ἐνδυμασία ἔξαχολουθεῖ σχεδὸν ή ἵδια. Τὰ ἐνδύματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἡσαν δὲ χιτών, τὸ ἱμάτιον καὶ τὰ ὑποδήματα.
Ο χιτών (λινοῦν ὑποκάμισον) ἔρθανε μέχρι τῶν ποδῶν καὶ ἐδένετο εἰς τὴν μέσην μὲν ζωστῆρα. Μὲν αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ γυναικες ἐσχημάτιζον τὸν λεγόμενον κόλπον. Τὸ ἱμάτιον ἦτο ὑφρασμα μάλλινον, διὰ τοῦ δποίου μὲ πολλὴν τέχνην ἐτυλίσσοντο. Τὰ ὑποδήματα ἄφηγον τὸ ἄγω μέρος τοῦ ποδὸς ἀκάλυπτον καὶ ἐδένοντο μὲ λωρία. Τὰ κοσμήματα ἀφήγονται διὰ τὰς γυναικας καὶ γίνονται κομψότερα. Μόνον δὲ δακτύλιος, ἐπειδὴ ἐχρησίμευε καὶ ὡς σφραγίς, παρέμεινε καὶ εἰς τοὺς ἀνδρας.

Αἱ τροφαὶ εἰς τὰ καθημερινὰ γεύματα ἡσαν ἐπίσης ἀπλούστεραι. Κριθαρίνη ἦ ἐκ σίτου πίττα, δεσπρια, πράσι, κρόμμυα καὶ σῦκα ἀπετέλουν τὴν συνήθη τροφήν των κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀπλοῦν μέν, ἀλλὰ θρεπτικὸν φυτὸν τῶν δμητριῶν ἥρώων. Ἀπὸ τῶν χρόνων δμως τούτων γίνεται ἐπίσης χρῆσις τῶν ἐλαιῶν καὶ τοῦ ἐλαίου, ὥστα τοις δὲ τῶν ἰχθύων καὶ τῶν πτηγῶν, τὰ δποία κατὰ τοὺς δμητρικοὺς χρόνους ἐπειρφρονοῦντο.

Μετὰ τὸ γεῦμα τῆς ἑπέρχεται, τὸ δποίον ἐλαμβάνετο κατὰ τὴν δύσιν τοῦ ἥλιου, ἐγίστε ἐπηκολούθει συμπόσιον, κατὰ τὸ δποίον ἐπιγονον αἶνον, ἀλλὰ πάντοτε ἀνχυμειεγμένον μὲ διπλάσιον ἦ καὶ τριπλάσιον νερόν. Κατὰ τὸ συμπόσιον διεσκέδαζον μὲ φαιδρὰς συζητήσεις, μὲ ἄσματα καὶ μὲ διάφορα παιγνίδια.

Σχεδὸν δὲ οἵτινες ἡσαν ἔγγαμοι. Τοῦτο ἐπέβαλλεν ἡ διατήρησις τοῦ γένους, διότι ἐὰν τοῦτο ἔξηλειφέτο, ἀναγκαῖως θὰ ἔπαυε καὶ ἡ λατρεία τῶν προγόνων. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐθεωρεῖτο δυστύχημα ἦ ἔλλειψις ἀρρένων τέκνων καὶ ἐθεραπεύετο διὰ τῆς σύοθεσίας. Ἡ θέσις δὲ τῆς γυναικὸς εἰς τὴν οἰκογένειαν ἀρχίζει νὰ καλυτερεύῃ.

Η ταφὴ τῶν νεκρῶν. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπικρατεῖ καὶ ἡ καῦσις τῶν νεκρῶν, ἡ δποία εἰσήχθη ἐκ τῆς Ἄσιας, καὶ ἡ ταφὴ. Ἀντιθέτως δὲ πρὸς τοὺς δμητρικοὺς χρόνους τώρα ἐθεωρεῖτο ὑποχρεωτικὴ ἡ ταφὴ καὶ τοῦ ἔχθροῦ καὶ τοῦ ἔνεου. Αἱ δὲ γεκροπόλεις εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, πλὴν τῆς Σπάρτης, ἦσαν ἔξω τῆς πόλεως. Ἐπὶ τῶν τάφων μέχρι μὲν τοῦ 8ου αἰῶνος ἐτίθεντο ἀγγεῖα μεγάλα, ἀπὸ τοῦ 600 δὲ στήλαι μαρμάριναι μὲ εἰκόνα τοῦ νεκροῦ ζωγραφιστὴν (εἰκ. 107) ἦ ἀνάγλυφον ἦ μὲ εἰκόνας ζῷων (σφιγγός, λέοντος) ὡς φυλάκων τοῦ τάφου.

Εἰκ. 109. Παλαιόστρα.

“**Η ἀγωγὴ τῶν νέων.** Εἰς δλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, πλὴν τῆς Σπάρτης, ἡ παιδεύσις τῶν τέκνων ἀφήνετο εἰς τὴν φροντίδα τῶν γονέων καὶ σκοπὸν εἶχε τὴν ἀρμονικὴν μόρφωσιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. ³ Απὸ τοῦ 7ου μέχρι τοῦ 18ου ἔτους τῆς ἥλικίας

των οἱ παῖδες τῶν ὅπως δήποτε εὐπόρων οἰκογενειῶν παρεδίδοντο εἰς παιδαγαγούς, ἐσυνήθως δούλους, οἱ δποῖοι ἔδιδασκον αὐτοὺς τὴν καλὴν συμπεριφοράν καὶ συνώδευσον εἰς τὰ διδασκαλεῖα καὶ τὰς παλαιστρας. Τοὺς διδασκάλους ἐπλήρωνον οἱ γονεῖς. Εἰς τὰ διδασκαλεῖα οἱ παῖδες ἔδιδάσκοντο ἀνάγγωσιν, γραφὴν καὶ ἀριθμησιν, ἀνεγίνωσκον ποιήματα καὶ ἀπεστήθιζον αὐτά, προσέτι δὲ ἐμάνθανον μουσικὴν, δηλ. ἄριμα, λύραν καὶ κιθάραν (εἰκ. 108). Εἰς δὲ τὰς παλαιστρας ἡσκοῦντο εἰς τὴν γυμναστικὴν (εἰκ. 109). Τὰς ἀσκήσεις δημως αὐτὰς ἔξηκολούθουν καὶ κατόπιν, ἀφ' οὗ ἐγίγοντο ἔφηδοι καὶ ἄνδρες εἰς τὰ δημόσια γυμναστήρια, τὰ δποῖα ὠγομάζοντο γυνάσια.

Ἡ δικαιοσύνη. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν παύει πλέον νὰ ἐπικρατῇ ἡ αὐτοδικία. Τὸ ἔγκλημα παύει πλέον νὰ θεωρῆται ἰδιωτικὴ προσδοσίη καὶ θεωρεῖται προσδοσίη τῆς δημοσίας τάξεως, διὰ τὴν δποίαν ἐνδιαφέρεται τὸ κράτος. Ἀγαγνωρίζεται λοιπὸν εἰς τὸ κράτος τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλῃ αὐτὸ τὴν ποινὴν εἰς τοὺς ἀδικοῦντας. Διὰ τοῦτο καταγράφονται νόμοι, συμφώνως πρὸς τοὺς δποίους ἐπρεπε γὰ τιμωρῆται ὁ ἀδικῶν. Ὡσαύτως, ἐν ᾧ πρὶν ὑπεύθυνος διὰ τὸ ἀδίκημα ἦτο ὀλόκληρος ἡ οἰκογένεια τοῦ ἀδικήσαντος, τώρα τὸ ἀδίκημα θεωρεῖται προσωπικὸν καὶ ἐπομένως ἡ ποινὴ βαρύνει μόνον τὸν ἀδικήσαντα. Ἡ μεγαλυτέρα δημως πρόοδος ὑπῆρξεν, δτι δὲν ἀπέθλεπον πλέον εἰς μόνον τὴν πρᾶξιν, ἀνεξαρτήτως τῶν περιστάσεων καὶ τῶν προθέσεων τοῦ ἀδικήσαντος. Ὁ Δράκων εἰς τὰς Ἀθήνας διακρίνει τὰς διαφόρους περιστάσεις τῆς ἀνθρωποκτονίας.

10. Ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος.

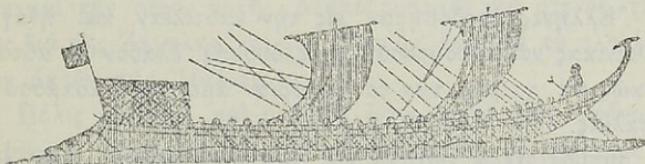
Ο στρατός. Εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ πολίτης ὑπόκειται εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καθ' ὅλον τοῦ σχεδὸν τὸν βίον. Ὁ στρατὸς ἀποτελεῖται μόνον ἐκ πολιτῶν. Ἄλλος δημως λαμβάνουν μέρος εἰς αὐτὸν καὶ οἱ ἐλεύθεροι κάτοικοι τῆς πόλεως (εἰς τὴν Σπάρτην οἱ περίοικοι, εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ μέτοικοι).

Ἡ στρατιωτικὴ ἔξασησις γίνεται ἀπὸ τοῦ 18ου μέχρι τοῦ 20οῦ ἔτους τῆς ἡλικίας τῶν πολιτῶν. Μετὰ τὸ 20ὸν ἔτος ὁ πολίτης είναι στρατιώτης καὶ δύναται γὰ προσκληθῆναι λάθρῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον.

Ἡ κυριωτέρα δύναμις τοῦ στρατοῦ εἶναι οἱ ὁπλῖται, οἱ ὅποιοι ἐπλίζονται μὲν ἴδια τῶν ἔξοδα. Ὁ ὁπλισμὸς εἶναι ὁ ἴδιος, ὥστας πρὶν. Δὲν μάχονται ὅμιλοι πλέον ἀτάκτως, ὥστας ἐπὶ τῶν ὁμηρικῶν χρόνων, ἀλλὰ τάσσονται κατὰ στίχους καὶ οὕτως ἀποτελοῦν τὴν λεγομένην φάλαγγα. Τὸ συνηθέστερον βάθιος τῆς φάλαγγος εἶναι ὀκτώ ἀνθρώπων. Τοὺς ἐπὶ ἀρμάτων ἀγωνιζομένους ὁμηρικοὺς ἥρωας ἀγτικατέστησαν οἱ ἵππεται. Ἀλλὰ ὅλιγαι πόλεις ἡδύναντο γὰρ τρέφουν ἵππους. Ἡ Σπάρτη μέχρι τέλους τοῦ ὅου αἰῶνος δὲν εἶχεν ἄλλο ἵππικόν, ἐκτὸς τῆς φρουρᾶς τῶν βασιλέων, ἢ δποίᾳ τὸ πολὺ ἔφθανε μέχρις 600 ἵππων. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἢ ὑπηρεσία τοῦ ἵππέως διετηρήθη εἰς τὰς δύο πρώτας τάξεις. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὸ ἵππικὸν εἶναι ἀσήμαντον. Ἱπ-

Eix. 110. Ὁπλίτης.

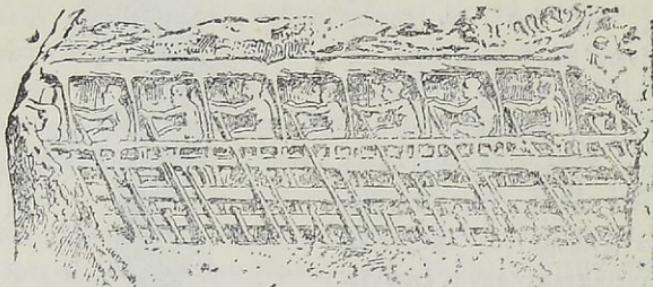

Eix. 111. Πεντηκόντορος.

πικὸν σπουδαῖον ἔχουν μόγον τὰ κράτη τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Θεσσαλίας.

Τὸ ναυτικόν. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὰ πλοῖα τῶν ναυτικῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος ἦσαν αἱ λεγόμεναι πεντηκόντοροι, δῆλοι πλοῖα μακρὰ μὲν μίαν σειρὰν ἔξ 25 κωπηλατῶν ἀπὸ κάθε πλευράν. Κατὰ τὸ τέλος ὅμιλος τῆς περιόδου αὐτῆς ἥρχισε γὰ εἶναι πολεμικὸν πλοῖον ἢ τριήρης, ἢ δποίᾳ ἀπὸ τὸν Τὸν αἰῶνα εἶχεν ἔφευρεθῆ ἀπὸ τοὺς Κορινθίους. Ἡ τριήρης ἦτο πλοῖον μακρὸν ὑψωμένον πολὺ ἐπάνω ἀπὸ τὸ ὅδωρ, ἐκινεῖτο δὲ μὲ τρεῖς σειράς

κωπηλατῶν ἀπὸ κάθε πλευράν. ὜μπρὸς ή τριήρης ητο ωπλο-
σμένη μὲ ἔμβολον μετάλλιον, τὸ δόποιον ἔχρησίμευε διὰ νὰ δια-

Εἰκ. 112. Τριήρης.

τρυπῷ τὸ ἔχθρικὸν πλοῖον. Ἡ τριήρης ἐκινεῖτο ἐπίσης καὶ μὲ
ἴστια, ἀλλ᾽ ὅταν ἐπρόσκειτο νὰ ναυμαχήσουν ἀφηγον αὐτὰ εἰς τὴν
Ἐηράν.

11. Βιομηχανία, ἐμπόριον, ναυτιλία, νομίσματα.

Μετὰ τὰς μεταναστάσεις τὸ ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸ ἔξω-
τερικὸν ἐγίνετο διὰ τῶν Φοινίκων. Κατόπιν ὅμως δλίγον κατ' ὅλο-
γον οἱ Ἑλληνες ἐπεδέθησαν εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ ἡγάγκασαν
τοὺς Φοινικας νὰ ἀποσυγθοσυν πρὸς δυσμάς, ἔλαθον δὲ αὐτοὶ ἀπο-
κλειστικῶς εἰς χειράς των τὸ ἐμπόριον ἀπὸ τοῦ Καυκάσου μέχρι
τῆς Ἰταλίας.

Τὰ σπουδαιότερα ναυτικὰ καὶ ἐμπορικὰ κέντρα τῆς ἐποχῆς
αὐτῆς ήσαν τὰ ἔξης:

Ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Μ. Ἄσιας μεγάλη ἐμπορικὴ πόλις ἀνε-
δείχθη ἡ Μίλητος. Αὕτη, κτισμένη εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Μαιάν-
δρου ποταμοῦ, ἐδέχετο τὰ πριὲντα τοῦ βασιλείου τῶν Λυδῶν, δηλ.
τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἀργυρὸν διὰ τὴν κατασκευὴν κομψοτεχνημάτων,
τὰ λεπτὰ μαλλία, τὰ δόποια ἔχρησίμευον διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν
περιφήμων ὄφασμάτων τῆς Μιλήτου, καὶ τοὺς λυδικοὺς τάπητας
μὲ τὰ ζωηρὰ χρώματα. Οἱ ἐμποροὶ τῆς Μιλήτου ἀπέστελλον τὰ
πλοιά των εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐλάμβανον ἀπὸ ἑκεῖ ποτήρια,
κομψοτεχνήματα καὶ λινᾶ ὄφασματα· εἰς τὰς ἐλληνικὰς ἀποικίας
τοῦ Εὔξείνου πόντου, ἀπὸ τὰς ἐποίας ἐπρομηθεύοντο χαλκόν, σί-

δηρον, δέρματα, μέταξαν τῶν Ἰνδιῶν καὶ Ἰδίως σῖτον. Εἰς τὰς πόλεις τῆς μεσημβρινῆς Ἐλλάδος, καὶ Ἰδίως εἰς τὴν Ἐρέτριαν, καὶ τέλος εἰς τὴν ἐπὶ τῆς Ἰταλίας Σύβαριν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐλάμβανον οἶγον καὶ ἔλαιον.

Ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀκτῆς σπουδαῖος ἐπίσης ἐμπορικὸς λιμὴν ἔγινεν ἡ Φώκαια. Οἱ ναυτικοὶ τῆς μὲ τὰ πλοιά των ἤρχοντο μέχρι τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ισπανίας καὶ ἐμπορεύοντο μὲ τὰς ἀπομακρυσμένας αὐτὰς χώρας.

Πρὸς Ν. τῆς Μιλήσου ὑπῆρχεν ἄλλο σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον, ἡ Σάμος, ἡ ὅποια ἐμπορεύετο κυρίως μὲ τὴν Κόρινθον καὶ τὴν Χαλκίδα.

Εἰς τὴν Εὔβοιαν ἡ Χαλκίς ἐπὶ τοῦ Εὔριπου ἔγινεν ἀπὸ τὸν 8ον αἰῶνα πλουσιωτάτη πόλις. Εἰς τὰ λιβάδιά της ἔδισκον πρόσθατα, τὰ ὅποια παρεῖχον ἔξαιρετα μαλλία. Εἰς τὸν πορθμὸν ἥλιεύετο τὸ κογχύλιον, τὸ ὅποιον παρεῖχε τὸ χρῶμα τῆς πορφύρας. Εἰς τὰ δρη τῆς Εὔβοιας εὑρίσκοντο μεταλλεῖα σιδήρου καὶ χαλκοῦ. Εἰς τὴν Χαλκίδα λοιπὸν ὑπῆρχον ἔργοστάσια κατασκευῆς ἔιφῶν καὶ κατεργασίας του μαλλίου. Ἡ Χαλκίς προσέτι ἐνήργει τὸ ἐμπόριον τῆς Βοιωτίας, ἡ ὅποια ἐστερεῖτο λιμένος. Προσέστι δὲ ἐδέχετο διὰ τῶν εἰς τὴν Χαλκίδικὴν μὲν ἀποικιῶν της τὰ προϊόντα τῆς Μακεδονίας, διὰ δὲ τῶν ἐπὶ τῆς Σικελίας τὸ ἔλαιον, τὸν οἶνον καὶ τὸν οἶτον αὐτῆς. Δεσπόζουσα δὲ τοῦ στενοῦ τῆς Μεσσήνης διὰ τῆς Ζάγκλης καὶ τοῦ Ρηγίου, ἐστελλε τὰ πλοιά τῆς μέχρι τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰταλίας.

Πόλις πλουσία καὶ μεγάλη ἔγινε κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἐπίσης ἡ Ἐρέτρια ἐπὶ τῆς αὐτῆς νήσου. Ἡ Ἐρέτρια ἐχωρίζετο ἀπὸ τῆς Χαλκίδος διὰ πεδιάδος, ἡ ὅποια εἶχε γίνει αἵτια μακροῦ πολέμου μεταξὺ τῶν δύο πόλεων.

Πλησίον εἰς τὸν ισθμὸν ὑπῆρχον τρεῖς μεγάλαι ἐμπορικαὶ πόλεις, ἡ Κόρινθος, ἡ Αἴγινα καὶ τὰ Μαρα.

Ἡ Κόρινθος κατεσκεύαζε περίφημα ἀγγεῖα ἐκ πηλοῦ καὶ χαλκοῦ, δπλα, δράσματα μάλινα καὶ εἰς τὰ ναυπηγεῖα τῆς πλοιᾶς ἐμπορικά. Ἐλέγετο μάλιστα, δτι πρῶτοι οἱ Κορίνθιοι κατεσκεύασαν τριήρεις. Ἡ Κόρινθος ἀπέστελλε τὰ πλοιά τῆς ἐκ τῶν δύο μερῶν τοῦ ισθμοῦ ἀφ' ἐνὸς μὲν εἰς τὴν Χαλκίδα, Σάμον καὶ Ποτείδαιαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν Ἡπειρον, τῆς ὅποιας τὰς ἀκτὰς κατείχον αἱ ἀποικίαι τῆς, καὶ εἰς τὴν Σικελίαν ὃπου ἐμπορεύετο

μὲ τὴν ἀποικίαν τῆς Συρρακούσας καὶ μὲ τὰς ἀποικίας τῆς συμμάχου τῆς Χαλκίδος. Τὰ ἀγγεῖα τῆς Κορίνθου διήρχοντο τὸν πορθμὸν τῆς Μεσσήνης καὶ ἔφθανον μέχρι Νεαπόλεως τῆς Τυρρηνίας, ὅπου καὶ ἀνευρέθησαν πολλὰ εἰς τυρρηνικοὺς τάφους.

Ἡ Αἴγινα, κτισμένη ἐπὶ νήσου βραχώδους, ἔγινε καὶ αὐτὴ πόλις πλουσία καὶ πολυσύνθρωπος. Οἱ κάτοικοι τῆς εἶχον πολλοὺς δούλους. Τὰ πλοιά τῆς ἔφερον μακρὰν τὰ ἐκ χαλκοῦ ἀντικείμενα καὶ τὰ πήλινα ἀγγεῖα, τὰ δποῖα κατασκευάζοντο εἰς τὴν νῆσον. Ἡ Αἴγινα κυρίως εἶχε τὸ ἐμπόριον τῆς Πελοποννήσου.

Τὰ Μέγαρα ἐνήργουν ιδίως τὸ ἐμπόριον τοῦ σίτου τοῦ Εὔξείνου πόντου διὰ τῶν ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου ἀποικιῶν τῶν.

Καὶ εἰς τὴν Ἀδριατικὴν τέλος μέγας ἐμπορικὸς λιμὴν ἦτο ἡ Κέρουρα, ἡ δποία ἐνήργει τὸ ἐμπόριον τῆς Ἡπείρου, εἰς δὲ τὴν Σικελίαν αἱ Συρακοῦσαι καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν δὲ Τάρας.

Νομίσματα. Εἰς τὴν ἐπίδοσιν τοῦ ἐμπορίου παρὰ πολὺ συνετέλεσε καὶ ἡ χρῆσις τοῦ νομίσματος, ἡ δποία κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐγενικεύθη ἀχριθῶς ἐνεκα τῶν ἐμπορικῶν ἀναγκῶν.

Κατὰ τοὺς διηγημάτους χρόνους οἱ Ἑλληνες δὲν εἶχον νομίσματα. Ἡ ἀγορὰ καὶ ἡ πώλησις ἐγίνετο διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς, ἡ δὲ ἐκτίμησις τῆς ἀξίας διὰ τῶν κτηνῶν. Ἀργότερα ἀντὶ τῶν κτηνῶν μετεχειρίζοντο τὰ μέταλλα, ιδίως τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἀργυρὸν, τὰ δποία ἐξύγιειν.

Κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἀσίαν ὑπὸ τῶν Λυδῶν ἀπετυπώθη ἐπὶ τεμαχίων χρυσοῦ καὶ ἀργύρου σημάτι, τὸ ὁποῖον ἐγγυᾶτο εἰς τὸ κοινὸν τὸ βάρος καὶ τὴν ἀξίαν τῶν τεμαχίων τούτων καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσχηματίσθησαν τὰ νομίσματα. Κατόπιν ἐκ τῶν Λυδῶν μετεδόθη ἡ χρῆσις αὐτῶν εἰς τὸν Ἑλληνας τῆς Μ. Ἀσίας. Πρώτη δὲ ἡ Φώκαια καὶ ἔπειτα αἱ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας ἔκοψαν χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ νομίσματα.

Ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας ἔξηπλώθη ἡ χρῆσις τῶν νομίσματων εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Τὸ πρῶτον νομίσματοκοπεῖον ἔγινεν ἐπὶ Φειδωνοῖς εἰς τὴν Αἴγιναν, ἡ δποία τότε ἀνῆκεν εἰς τὸ Ἀργος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΟΙ ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

1 Οι Ἑλληνες τῆς Μ. Ἀσίας.

Εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας εἶχον ἰδρυθῆ πολυάριθμοι Ἕλληνικοὶ ἀποικίαι. Βεβαίως οἱ Ἑλληνες ἀποικοι, προτοῦ ἐγκατασταθούν ἔκει, ἡγαγκάσθησαν νὰ κάμουν μακροχρονίους ἀγῶνας· μὲ τοὺς ἐντοπίους. Ως ητο δὲ φυσικόν, κατὰ τοὺς ἀγῶνας αὐτοὺς ἔξηγέρθη καὶ τὸ ἐθνικόν των φρόνημα ἔνεκκα τῆς ἀντιθέσεώς των πρὸς τοὺς ἐντοπίους, τοὺς ὅποιους ὥνδρας βαρβάροις.

Ἄλλος ἀφ' οὗ κατέκτησαν τὰς νέας πατρίδας των ἐπεδόθησαν εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης καὶ ιδίως εἰς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, ἐπλούτησαν καὶ μὲ τὸν ἀνετον καὶ ἀπολαυστικὸν βίον, ποὺ ἔζων πλέον εἰς τὰς πλουσίας αὐτὰς χώρας, ἔχασαν τὴν πολεμικήν των ὁρμὴν καὶ δύγαμιν.

Ἀπὸ αὐτὴν τὴν κατάταξιν ἐπωρειλήθη ὁ βασιλεὺς τῶν Λυδῶν Κροῖσος, ὁ δοπιὸς ἥθελε νὰ ἀνοίξῃ διέξοδον τοῦ κράτους του πρὸς τὴν Θάλασσαν, καὶ ἐπιτεθεὶς κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν ὑπέταξεν αὐτάς (563).

Ἡ διποταγὴ διμοὶς αὐτὴ περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν πληρωμὴν φύρου. Κατὰ τὰ ἄλλα οἱ Ἑλληνες ἔμειναν ἐλεύθεροι.

Άλλοι μετ' ὀλίγον ἀναρφίνεται ἄλλοις ἔχθρος φοβερώτερος ἀπὸ τοὺς Λυδούς, οἱ Πέρσαι. Αὐτοί, διποταγοὶ, διὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως των Κύρου καὶ τοῦ διαδόχου του Καμβύσου εἶχον κατορθώσει νὰ καθυποτάξουν μαζὶ μὲ ὅλα τὰ τότε ὑπάρχοντα εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἵσχυρὰ κράτη τῶν Μήδων, τῶν Βαθυλωγίων, τῶν Αιγυπτίων, καὶ τοὺς Λυδούς. Τότε φυσικὰ καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς Μ. Ἀσίας διπετάχθησαν εἰς αὐτούς. Άλλα ἀπὸ τοὺς Πέρσας τὰ ἐλεύθερα πολιτεύματα τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν κατέλυνται, ἐγκαθιδρύονται δὲ εἰς αὐτὰς τύραννοι ἐξ ἐντοπίων ἀριστοκρατικῶν, οἱ δοπιοὶ διὲ νὰ διατηροῦν τὴν ἔξουσίαν ἥσαν ἀφωτιώμενοι εἰς τοὺς βασιλεῖς τῶν Περσῶν.

2. Ἰωνικὴ ἐπανάστασις.

Ἀπὸ τοὺς τυράννους τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τῆς Μ. Ἀσίας

Ισχυρότερος ήτο δ τύραννος τῆς Μιλήτου Ἰστιαῖος. Τοῦτον ὁ Δαρεῖος μετὰ τὴν ἐκστρατείαν του κατὰ τῶν Σκυθῶν ἔθεώρησεν ἐπικίνδυνον διὸ ἀποστασίαν. Ἐκάλεσε λοιπὸν αὐτὸν εἰς τὰ Σοῦσα ὅπου τὸν ἐκράτει εἰς τὴν αὐλήν του ἐπὶ ἔτη. Ὁ γαμβρός του Ἀρισταγόρας, ὁ δποῖος ἐκυδέρνα τὴν Μίλητον κατὰ τὴν ἀπουσίαν του, ἀπεφάσισε τότε νὰ ἔξεγειρῃ τοὺς Ἰωνας εἰς ἐπανάστατιν ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Αἱ περισσότεραι πόλεις ἐπείσθησαν. Ἐξεδίωξαν τοὺς τυράννους καὶ ἡρχισαν νὰ καταρτίζουν στρατούς. Ὁ Ἀρισταγόρας προσέτι ἐπορεύθη εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα διὰ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν. Οἱ Σπαρτιάται ἡριγήθησαν. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως, ἐπειδὴ ἔθεώρουν τὴν Μίλητον ἀποικίαν των, ἔστειλαν 20 πλοῖα καὶ ὀλίγον στρατόν. Ἐπίσης ή Ἐρέτρια, ὡς σύμμαχος τῆς Μιλήτου, ἔστειλε 5 πλοῖα.

Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἐρετριεῖς ἀπεδιόσθησαν εἰς τὴν Ἐφεσον καὶ ἀπὸ ἑκεῖ, ἀρθρῷ οὖ συνηγώνθησαν μὲ τοὺς Ἰωνας, ἐπορεύθησαν ἐναντίον τῶν Σάρδεων, ἐκυρίευσαν τὴν κάτω πόλιν καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν ἀκρόπολιν. Αἴφνης ὅμως πυρκαϊὰ κατέκαυσε τὴν κάτω πόλιν. Συγχρόνως δὲ καταφθάνει καὶ περίκιος στρατός. Οἱ Ἐλληνες τότε ἡναγκάσθησαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὰς Σάρδεις καὶ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς Ἐφεσον. Ἄλλὰ καὶ ἑκεῖ νικῶνται ἀπὸ τοὺς Πέρσας, οἱ δποῖοι τοὺς κατεδίωξαν. Τότε πλέον οἱ Ἀθηναῖοι ἡναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τοὺς Ἰωνας, οἱ δποῖοι μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν ὑπετάχθησαν καὶ πάλιν εἰς τοὺς Πέρσας (494).

Ἡ Ἰωνικὴ ἐπανάστασις εἶχε σπουδαῖα ἀποτελέσματα. Πρῶτον κατέστρεψεν οἰκονομικῶς τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀσίας καὶ ἐπομένως ἐπέφερε τὴν παρακμὴν τοῦ πολιτισμοῦ των. Ἐπειτα ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς τὴν περσικὴν ἐπιδρομὴν ἐναντίον τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

3. Ἡ περσικὴ ἐπιδρομὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ο βασιλεὺς τῶν Περσῶν Δαρεῖος, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐκστρατείας του ἐναντίον τῶν Σκυθῶν, ἔρριψε τὰ βλέμματά του εἰς τὴν Ἑλληνικὴν χερσόνησον καὶ διὰ τοῦ στρατηγοῦ του Μεγαθάζου κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ δλην τὴν Θράκην καὶ νὰ κάμη φόρους ὑποτελῆ τὴν Μακεδονίαν. Τώρα η Ἰωνικὴ ἐπανάστασις ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς αὐτὸν νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐκστρατείαν εἰς τὴν με-

σημερινὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ἀθηναῖοι εἰχον τολμήσει νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἰωνας. Ἐπρεπε νὰ τοὺς τιμωρήσῃ. Καὶ ἀπέστειλε μὲν ἀμέσως μετὰ τὴν καθυπόταξιν τῶν Ἑλλήνων τῆς Μ. Ἀσίας (494) τὸν γαμβρόν του Μαρδόνιον μὲν στρατὸν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ᾽ οὗτος δὲν ἐπροχώρησε πέραν τῆς Μακεδονίας, διότι ὁ στόλος του εἰς τὸν Ἀθω κατεστράφη ἀπὸ τριχυμίαν. Ἡρχισε λοιπὸν ὁ Δαρεῖος νὰ ἔτοιμάζῃ ἀλληγ μεγάλην ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, μὲ τὴν δοπίαν ἀρχίζει ἡ περίοδος τῶν περσικῶν πολέμων.

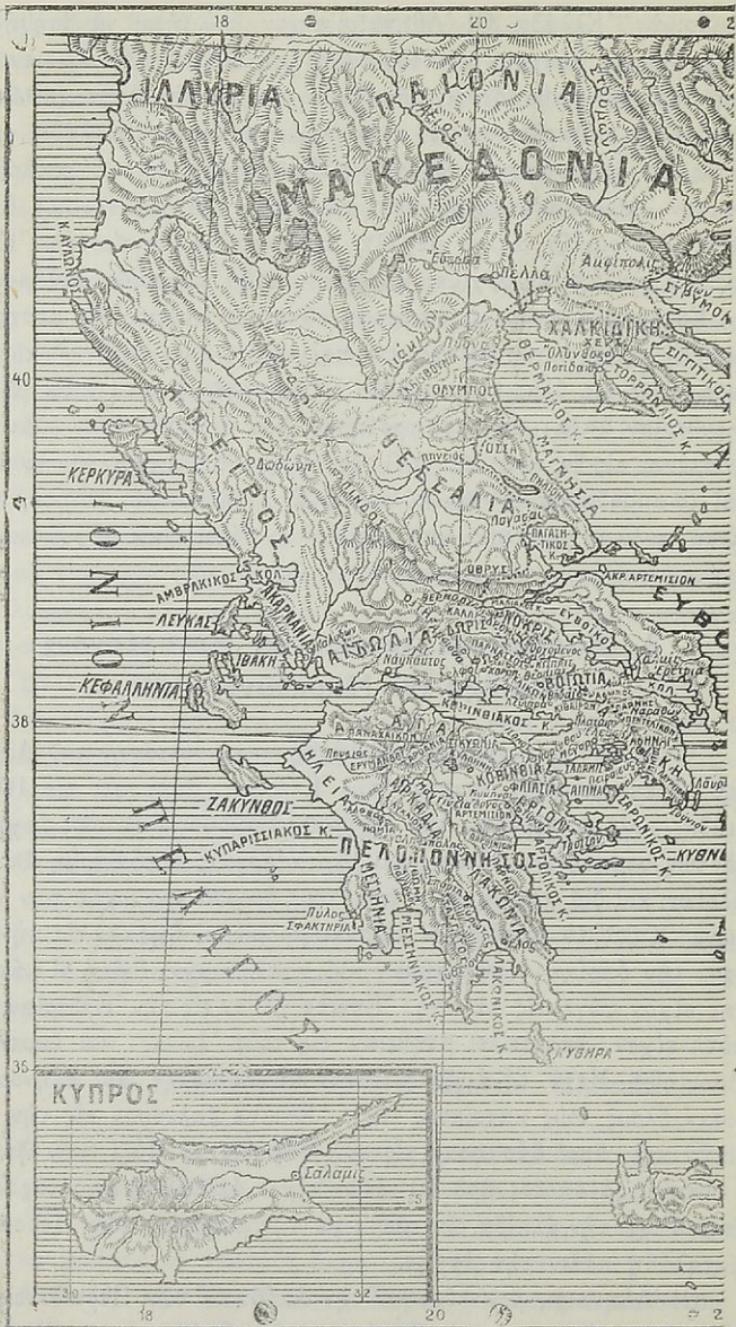
Εύτυχῶς ἡ περσικὴ ἐπιδρομὴ εύρε τὰς πόλεις τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος ὡργανωμένας καὶ πολιτικῶς καὶ στρατιωτικῶς. Αἱ τυραννίδες εἰς δλας εἰχον πλέον καταργηθῆ καὶ οἱ λαοὶ μὲ τὴν ἐλειυθερίαν ἀπέκτησαν καὶ φρόνημα. Ναὶ μὲν δὲν ἦσαν δλαι συνηγωμέναι εἰς ἕν κράτος, ἀλλ᾽ ἐγνώριζον δτι ἀποτελοῦν ἔν ἔθνος καὶ τὸ σπουδαιότερον δύο πόλεις, ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι, εἰχον γίνει πολὺ ἴσχυρότεραι ἀπὸ τὰς ἄλλας πόλεις καὶ εἰχον συγκεντρώσει μαζί των τὰς περισσοτέρας ἀπὸ αὐτάς.

4. Ἐκστρατεία Δάτιδος καὶ Ἀρταφέρνους.

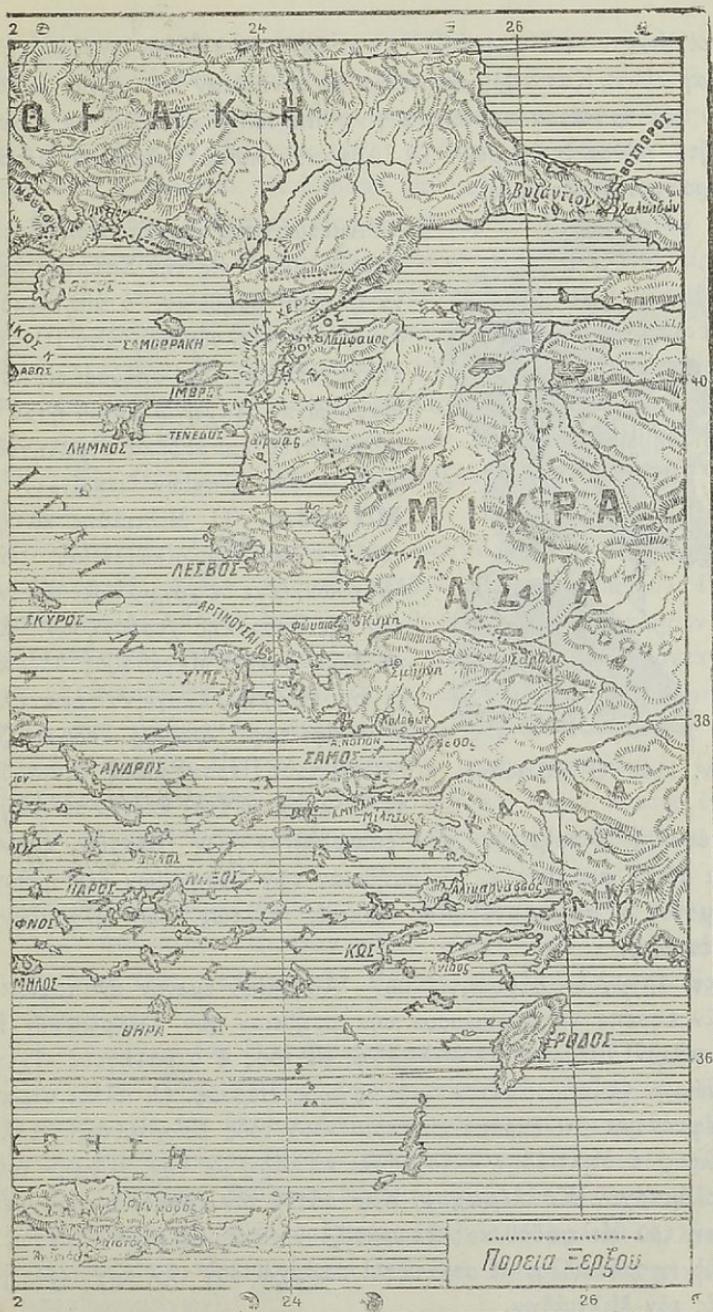
Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος (490).

Ο στρατός, ὁ δποῖος ἥτοιμάσθη κατὰ διαταγὴν τοῦ Δαρείου διὰ νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, ἀνήρχετο εἰς 100 χιλιάδας καὶ συνωδεύετο ὑπὸ ἴσχυροῦ ἱππικοῦ. Ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν δὲ τῶν στρατηγῶν Δάτιδος καὶ Ἀρταφέρνους ἐπεδιθάσθη ἐπὶ 600 πλοίων καὶ διὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους διημύνετο κατὰ τῶν Ἀθηνῶν. Κατὰ τὸ ταξίδιον οἱ Πέρσαι προσωρίσθησαν εἰς τὴν Νάξον, τὴν δοπίαν ἐλεηλάτησαν καὶ κατέκαυσαν, διότι οἱ κάτοικοι τῆς εἰχον τρύγει εἰς τὰ ὅρη. Ἐπειτα ἥλθον εἰς τὴν Ἐρέτριαν. Καὶ αὐτῇ εἰχεν ἀποστείλει βοήθειαν εἰς τὸν Ἰωνας καὶ ἐπρεπε νὰ τιμωρηθῇ. Μετὰ ἓς ἡμέρας ἔγιναν κύριοι αὐτῆς καὶ ἐξηγδραπόδισαν δλους τοὺς κατοίκους τῆς. Ἐπειτα ἔπλευσαν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀπεδιθάσθησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα. Μαζί των ἦτο καὶ ὁ Πιπίας, ὁ δποῖος πρὸ 20 ἐτῶν εἰχεν ἐκδιωχθῆ ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας. Εἶχε τὴν ἐλπίδα, δτι τώρα μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Περσῶν θὰ καταλάβῃ πάλιν τὴν ἀρχήν.

Οἱ Ἀθηναῖοι, δταν ἔμαθον τὴν ἀπέδχσιν τῶν Περσῶν εἰς τὸν Μαραθῶνα, ἔσπευσαν νὰ ζητήσουν τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης.

Ελαξ. 113. Η Ελλάς

ἐπὶ τῶν μηδεκῶν.

“Αλλ’ οἱ Σπαρτιῆται κατὰ τὸν μῆνα ἔκεινον ἐτέλουν τὴν ἑορτὴν τῶν Καρνείων. Κατὰ θρησκευτικὴν δὲ συνήθειαν τὸν μῆνα ἔκεινον δὲν ἔξεστράτευσον προτοῦ γὰρ γίνη πανσέληνος. Τότε δὲ ή σελήνη ἡτο μόνον η νῆμερῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι λοιπὸν ὥφειλον μόνοι νῦν περασπίσουν ἔκυτούς.

Eἰκ. 114. Ὁ Μιλτιάδης.

ναῖοι, ἐπειδὴ ἐπερίμενον τὴν ἔκστρατείαν τῶν Ηερσῶν, εἶχον ἐκλέξει αὐτὸν στρατηγόν. Εἰς βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων δὲν ἦλθον παρὰ μόνον οἱ πολεμισταὶ μᾶς μικρᾶς πόλεως, τῶν Πλαταιῶν, 1000 ἐν ὅλῳ.

Κατ’ ἀρχὰς οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἔμενον ἀναποφάσιστοι, ἀν ἐπρεπε νὰ περιμένουν τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν ἢ νὰ ἐπιτεθοῦν ἀμέσως. Ὁ Μιλτιάδης μὲ τοὺς 4 στρατηγοὺς εἶχον τὴν γνώμην νὰ προσβάλουν ἀμέσως τοὺς Ηέρσας. Οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ ἐφρόνουν, ὅτι ἐπρεπε νὰ περιμένουν τοὺς Σπαρτιάτας. Ἀλλ’ ἐπὶ τέλους ὁ Μιλτιάδης κατορθώνει νὰ πάρῃ μὲ τὴν γνώμην του τὸν πολέμαρχον Καλλίμαχον. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ὑπερισχύει ἡ γνώμη τοὺς Μιλτιάδου καὶ ἀποφασίζουν νὰ συμπλακοῦν ἀμέσως. Τότε δὲ προσέτι δόλοι οἱ στρατηγοὶ παραχωροῦν τὴν ἀρχιστρατηγίαν εἰς τὸν Μιλτιάδην.

“Οταν ὁ Μιλτιάδης ἔκρινεν ὅτι ἡτο καιρός, διέταξε νὰ ὅρμη-

“Αμέσως μετὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἀπεσταλμένου εἰς τὴν Σπάρτην διὰ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν, ὁ ἀθηναϊκὸς στρατὸς ἀποτελούμενος ἀπὸ 10 χιλιάδας ὀπλίτας εἶχε σπεύσει εἰς τὸν Μαραθῶνα. Ἀρχηγοὶ αὐτοῦ ἦσαν δι πολέμαρχος καὶ οἱ δέκα στρατηγοί, μεταξύ τῶν διοίων διεκρίνετο ὁ Μιλτιάδης. Ὁ Μιλτιάδης κατήγετο ἐκ μεγάλης οἰκογενείας τῶν Ἀθηνῶν, εἶχε δὲ χρηματίσει τύραννος τῆς Θρακικῆς χερσονήσου. Ἀπὸ ἐκεῖ, ὅταν διεγάδησεν ὑπέταξε τὴν Θράκην, ἔφυγε καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐγνώριζε λοιπὸν τοὺς Ηέρσας καλά. Διὰ τοῦτο δὲ κατὰ τὸ ἔτος ἔκεινο οἱ Ἀθη-

ναῖοι, ἐπειδὴ ἐπερίμενον τὴν ἔκστρατείαν τῶν Ηερσῶν, εἶχον

ἐκλέξει αὐτὸν στρατηγόν. Εἰς βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων δὲν ἦλθον

παρὰ μόνον οἱ πολεμισταὶ μᾶς μικρᾶς πόλεως, τῶν Πλαταιῶν, 1000 ἐν ὅλῳ.

Κατ’ ἀρχὰς οἱ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων ἔμενον ἀναποφάσι-

στοι, ἀν ἐπρεπε νὰ περιμένουν τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν ἢ

νὰ ἐπιτεθοῦν ἀμέσως. Ὁ Μιλτιάδης μὲ τοὺς 4 στρατηγοὺς εἶχον

τὴν γνώμην νὰ προσβάλουν ἀμέσως τοὺς Ηέρσας. Οἱ ἄλλοι στρα-

τηγοὶ ἐφρόνουν, ὅτι ἐπρεπε νὰ περιμένουν τοὺς Σπαρτιάτας. Ἀλλ’

ἐπὶ τέλους ὁ Μιλτιάδης κατορθώνει νὰ πάρῃ μὲ τὴν γνώμην του

τὸν πολέμαρχον Καλλίμαχον. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ὑπερισχύει

σουν δρομαίως κατά τῶν ἔχθρῶν. Οἱ Πέρσαι ἔνεκα τούτου δὲν
ξλαδὸν καιρὸν γὰ μεταχειρισθοῦν μήτε τὰ τέξα τῶν μήτε τὸ ἵπ-
πικόν των. Ἀναγκάζονται λοιπὸν γὰ πολεμήσουν μὲ τὰ ξίφη καὶ
τὰ ἀκόντια. Ἀλλ' οἱ Ἑλληγες εἶχον ἀκόντια μακρότερα καὶ ησαν
ἔμπειρότεροι πολεμισταί. Οἱ Πέρσαι ἐπὶ πολὺ πολεμοῦν γενναίως.
Ἀλλ' ἐπὶ τέλους τρέπονται εἰς φυγὴν πρὸς τὰ πλοῖα τῶν. Οἱ
Ἀθηναῖοι προσπαθοῦν γὰ τοὺς ἔμποδίσουν νὰ ἐπιβῆσθοῦν εἰς τὰ
πλοῖα τῶν. Συνάπτεται λοιπὸν ἐκεῖ γένε πεισματώδης μάχη. Κατ'
αὐτὴν δὲ Κυναίγειρος, ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ Αἰσχύλου, ἐπροσπά-
θησε νὰ κρατήσῃ ἐν πλοῖον μὲ τὰς χειράς του, ἀλλὰ κτυπηθεὶς
μὲ πέλεκυν ἐφονεύθη. Ὁμοίως ἐφονεύθη, ἀφ' οὗ ἐπολέμησε γεν-
ναίως, δὲ πολέμαρχος Καλλίμαχος καὶ ἄλλοι πολλοὶ καὶ δυο-
μαστοί. Ἐπὶ τέλους οἱ Πέρσαι ἐπιβιβάζονται εἰς τὰ πλοῖα καὶ
ἀποπλέουν.

Τέλος πάντων οἱ Ἀθηναῖοι ησαν νικηταί. Ἐνόμιζον δὲ οἵτινες
χον ἀπαλλαχθῆ πλέον ἀπὸ τὸν κίνδυνον, οἵτινες μανθάνουν, οἵτινες
περσικὸς στόλος ἀπὸ τὸ Σούνιον διευθύνεται εἰς τὸ Φάληρον διὰ
γὰ καταλάθη τὰς Ἀθήνας, αἱ δποῖαι ησαν χωρὶς ὑπερασπιστάς.
Χωρὶς γὰ ἀναπαυθοῦν καθόλου οἱ νικηταὶ τοῦ Μαραθώνος σπεύ-
δουν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ παρατάσσονται εἰς τὸ Κυνόσαργες (γυ-
μναστήριον πλησίον εἰς τὴν σημερινὴν μονὴν Πετράκη). Ὅταν
οἱ βάρβαροι κατέπλευσαν εἰς τὸ Φάληρον καὶ εἶδον αὐτοὺς ἐννό-
ησαν, οἵτινες τὸ σχέδιόν των ἀπέτυχε καὶ ἐφυγον διευθυγάμενοι εἰς
τὴν Ἄσσαν.

Μετ' ὀλίγας ημέρας ἐφθασαν εἰς Ἀθήνας 2 χιλιάδες Σπαρτια-
ταί. Ἀλλ' ήτο ἀργό. Ἐπῆγαν μόνον εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης
διὰ γὰ ἴδουν τοὺς νεκροὺς τῶν Περσῶν καὶ ἐπήγεσαν τὸ ἔργον
τῶν Ἀθηναίων.

Εἰς τὴν μάχην τοῦ Μαραθώνος ἐφονεύθησαν 6400 Πέρσαι καὶ
192 Ἀθηναῖοι. Τοὺς νεκροὺς τῶν οἱ Ἀθηναῖοι ἔθαψαν εἰς ἴδιαί-
τερον τάφον, εἰς τὸν δποῖον ἔστησαν τρόπαιον ἐκ μαρμάρου. Εἰς
ἴδιαίτερον ἐπίσης τάφον ἔθαψαν τοὺς πεσόντας Πλαταιεῖς καὶ εἰς
τρίτον τοὺς πεσόντας δούλους. Πρὸς τιμὴν δὲ τοῦ Μιλτιάδου ἔστη-
σαν δύο ἀγδριάντας αὐτοῦ, ἔνα εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλον εἰς
τοὺς Δελφούς (εἰς τὸ σύμπλεγμα τοῦ ἐκεῖ ἀφιερωθέντος μνημείου
τῶν μαραθωνομάχων).

Ἡ γίνη τοῦ Μαραθώνος ἔσωσεν ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐδέ-

ξασε τοὺς Ἀθηναίους, διότι πρῶτοι ἔχοντες τῶν Ἑλλήνων κατώρθωσαν νὰ νικήσουν ἐχθρούς τόσον φοβερούς, ὅπως οἱ Πέρσαι.

5. Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς.

Οὐλίγον χρόνον ἔπειτα ἀπὸ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος δὲ Μιλιάδης εἰς μίαν ἐκστρατείαν, τὴν ὅποιαν ἔκαμψεν ἐναντίον τῆς Ηάρου, ἐπληγγώθη καὶ ἀπὸ τὴν πληγὴν μετ' ὀλίγον χρόνον ἀπέθανε.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιλιάδου τὴν μεγαλυτέραν ἐπιρροὴν εἰς τὰς Ἀθήνας εἶχον δύο πολιτικοὶ ἄνδρες, δὲ Ἀριστείδης καὶ δὲ Θεμιστοκλῆς, καὶ οἱ δύο ἀπὸ εὐγενεῖς οἰκογενείας καὶ δημοκρατικοὶ ὡς πρὸς τὰ φρονήματα, ἀλλὰ ἀντίθετοι κατὰ τὸν χαρακτῆρα.

Οἱ Ἀριστείδης δὲν ἦγάπα τὰς

Εἰκ. 115. Ὁ Ἀριστείδης.

Εἰκ. 116. Ὁ Θεμιστοκλῆς.

τικήν, διότι μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ηδύναντο γὰ νικήσουν

μεταβολὰς καὶ ήτο μετριόφρων καὶ πρὸ πάντων φιλοδίκαιος. Ἀντιθέτως δὲ Θεμιστοκλῆς ήτο μεταρρυθμιστής, δρμητικός, καὶ διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν σκοπόν του δὲν ἔξηταζεν, ἀν ταῦ μέσα, τὰ ὅποια θὰ μετεχειρίζετο, ησαν δίκαια. Οἱ Ἀριστείδης καὶ δὲ Θεμιστοκλῆς προσέτι δὲν ησαν σύμφωνοι ὡς πρὸς τὰ μέτρα, τὰ ὅποια ἐπρεπε νὰ λάθῃ ή πόλις διὰ νὰ προσφυλαχθῇ ἀπὸ νέαν ἐπιδρομὴν τῶν Περσῶν. Οἱ Ἀριστείδης ἐνδιմίζει, διτι οἱ δηλιται τῶν Ἀθηνῶν ησαν ἴκανοι, καὶ ἀν ἤρχοντο πάλιν οἱ Πέρσαι, νὰ ἀποχρούσουν αὐτούς. Οἱ Θεμιστοκλῆς τὸ ἐναντίον, εἶχε τὴν γνώμην, διτι ἐπρεπε γὰ κάμουν τὴν πόλιν ναυ-

τοὺς Πέρσας. Ἀπὸ τοὺς δύο τούτους πολιτικοὺς ἐπὶ τέλους ὑπερίσχυσεν δὲ Θεμιστοκλῆς, δὲ ἡ Ἀριστεῖδης ἔξωστρακίσθη (483).

Τὸ δημόσιον ταχεῖον τῶν Ἀθηναίων εἶχε τότε ἀρχετὸν χρηματικὸν ποσὸν ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα ἀργύρου τοῦ Δαυρείου, τὰ δηποταὶ εἰχον ἀνακαλυφθῆ πρὸ διάγου. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ κατασκευάσουν μὲ τὰ χρήματα αὐτὰ 100 τριηρεῖς, διὰ νὰ πολεμήσουν δῆθεν τοὺς γείτονάς των Αιγινήτας, μὲ τοὺς δηποταὶ εὑρίσκοντο εἰς πόλεμον. Τὰ πλοῖα δὲ αὐτὰ κατόπιν ἐδιπλασίασεν. Ἐκτὸς τούτου ἤρχισε νὰ ὁχυρώνῃ τὸν Ηειραιά, διὰ νὰ μεταφέρῃ ἐκεῖ ἀπὸ τὸ Φάληρον τὸν ναύσταθμον τῶν Ἀθηνῶν.

6. Ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξου.

Προπαρασκευαὶ τῶν Περσῶν. Ὁ Δαρεῖος, μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνας, ἤρχισε νὰ προπαρασκευάζῃ νέαν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἀπέθανε, τὸν διεδέχθη δὲ ὁ υἱός του Ξέρξης (486).

Αὐτὸς ἔξηχοιούθησε τὰς προπαρασκευὰς τοῦ πατρός του, ἀπεφάσισε δὲ νὰ τεθῇ δὲ ἵδιος ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ἐκστρατείας καὶ νὰ εισβάλῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας. Διὰ νὰ ἀποφύγῃ λοιπὸν τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Ἀθω, ἐπου εἶχε καταστραφῆ ὁ στόλος τοῦ Μαρδονίου, διέταξε νὰ σκάψουν τὸν ίσθμον, δὲ δηποταὶ συγδέει τὸν Ἀθω μὲ τὴν στερεάν. Διὰ νὰ διαβῆ δὲ ἐστρατός του ἀπὸ τὴν Ἀσίαν εἰς τὴν Εύρωπην, διέταξε νὰ κατασκευάσουν δύο γεφύρας ἀπὸ πλοῖα εἰς τὸ στενώτερον μέρος τοῦ Ἐληνησπόντου.

Οἱ περσικὸς στρατὸς ἐπέρασε τὸν Ἐλλήσποντον τὴν ἀγοιξιν τοῦ 480. Ὅπολογίζεται δὲ ὅτι ἡτο περισσότερος ἀπὸ ἓν ἐκατομμύριον ἀνδρῶν, οἱ δηποταὶ εἶχον στρατολογηθῆ ἀπὸ ὅλους τοὺς λαοὺς τοὺς ὑποτεταγμένους εἰς τοὺς Πέρσας. Ὁ στόλος ἔπλεε παραλιακῶς πληγίσιον τοῦ στρατοῦ καὶ ἀπετελεῖτο, ἐκτὸς τῶν φορτηγῶν, ἀπὸ 1200 τριηρεῖς, τὰς δηποταὶ παρέσχον εἰς τὸν βασιλέα Φοίνικες, Αἰγύπτιοι, Κύπριοι, Κίλικες, Κάρες καὶ οἱ Ἐλληνες τῆς Μ. Ἀσίας.

Προπαρασκευαὶ τῶν Ἐλλήνων. Οἱ Ἐλληνες, ἔταν ἔμαθον τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου, ὥφειλον γὰρ συνενώσουν τὰς δυνάμεις των. Ἀλλὰ τοῦτο ἐκαμμαν μόγον αἱ Ἀθηναὶ, τὰ Μέγαρα, με-[·]Αντ. Χωραφᾶ, Ἰστορία α' γυμνασίου, ἔκδοσις α'.

ρικαὶ νησιωτικαὶ πόλεις, ὅπως ἡ Αἴγινα, ἡ Χαλκίς, ἡ Ἐρέτρια-
ἡ Σίφνος καὶ ἡ Κύθυρος, δύο μικραὶ πόλεις τῆς Βοιωτίας, αἱ Πλα,
ταιαὶ καὶ αἱ Θεσπιαὶ, καὶ ἡ Πελοπόννησος, ἔκτὸς τοῦ Ἀργους, τῆς
Ἀχαΐας καὶ μέρους τῆς Ἀρκαδίας. Οἱ Θεσσαλοὶ εἶχον συμμαχή-
σει μὲ τοὺς Πέρσας. Οἱ ἄλλοι Ἐλληνες ἔμειναν οὐδέτεροι.

Ἄντιπρόσωποι τῶν πόλεων αὐτῶν συγῆλθον εἰς τὸν Ισθμὸν
τῆς Κορίνθου, εἰς τὸν ἐκεῖ ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, καὶ ἀπεφάσι-
σαν νὰ καταπάσουν τὰς ἀναμεταξύ των φιλονικίας καὶ νὰ ἀντι-
σταθοῦν ἐνωμένοι κατὰ τῶν βαρβάρων. Ἡ ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ
τῆς ξηρᾶς ἐδόθη εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, διότι αὐτοὶ εἶχον τὸν
ἰσχυρότερον στρατὸν καὶ προσέτι ἦσαν ἀρχηγοὶ τῆς πελοπο-
νησιακῆς σύμμαχίας. Τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στόλου ἔπρεπε νὰ ἔχουν
οἱ Ἀθηναῖοι, διότι αὐτοὶ παρεῖχον περισσότερα πλοῖα ἢ πόλη
θλους τοὺς ἄλλους Ἐλληνας μαζί. Ἄλλος οἱ Ἀθηναῖοι ἔγγονοισαν,
ὅτι τοῦτο δὲν θὰ ὑπέφερον ἐξ ἀντιζηλίας οἱ γείτονές των Κορίν-
θιοι καὶ Αἰγινῆται. Υπεχώρησαν λοιπὸν καὶ ἐδόθη καὶ αὐτὴ εἰς
τοὺς Σπαρτιάτας.

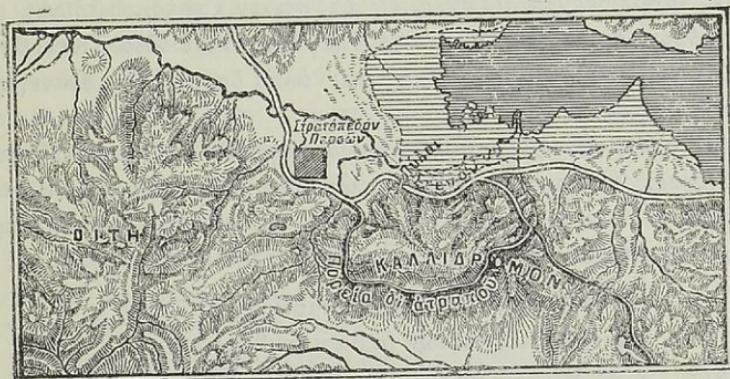
Ἀπεφάσισαν ἔπειτα οἱ Ἐλληνες στρατὸς πελοποννησιακὸς νὰ
καταλάβῃ τὰς Θερμοπύλας διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν κάθισδον τῶν Περ-
σῶν, δὲ στόλος νὰ σταλῇ εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Εύβοίας Ἀρτε-
μίσιον διὰ νὰ προφυλάξῃ τὰ νῶτα ἐκείνων, οἱ δποτοὶ θὰ εύρι-
σκοντο εἰς τὰς Θερμοπύλας.

Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν (Ἰούλιος 480). Τὸ στενὸν τῶν
Θερμοπυλῶν ἐσχηματίζετο μεταξὺ τῆς δροσειρᾶς τοῦ Καλλιόρο-
μου καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου. Εἰς τὰ δύο ἄκρα αὐτοῦ ἡ διάσος
ἡτο τόσον στενή, ὥστε δὲν ἔχωρουν νὰ διασταυρωθοῦν δύο ἀμα-
ξαι. Εἰς τὸ μέσον δύως ὅμως ἐπλατύνετο ἀρκετά, ὥστε ἐσχηματίζετο
μικρὰ πεδία. Πλησίον εἰς τὴν ἔξοδον ἡτο τεῖχος μὲ πύλην διὰ
νὰ κλείῃ τὴν διόδον. Τὸ στενὸν αὐτὸν ὥφειλον νὰ καταλάθουν οἱ
Ἐλληνες διὰ νὰ μὴ ἀφῆσουν τοὺς Πέρσας νὰ καταβοῦν εἰς τὴν
μεσημβρινὴν Ἐλλάδα. Δυστυχῶς δύως οἱ Πελοποννήσιοι δὲν ἔδει-
ξαν εἰς τοῦτο μεγάλην προθυμίαν. Ἐστειλαν ἐκεῖ μὲ τὸν βασιλέα
τῆς Σπάρτης Λεωνίδαν μόνον 4 χιλιάδας ἄνδρας, ἐκ τῶν δποίων
300 ἦσαν Σπαρτιάται ἐπλιταί. Μὲ αὐτοὺς συνηγνώθησαν καὶ 2
χιλιάδες περίου Θεσπιεῖς, Λοκροί, Φωκεῖς καὶ Θηραῖοι.

Οἱ Ξέρξης, ὃφ' οὐ ἐπέρασε τὴν Θράκην, Μεκεδονίαν καὶ Θεσ-
σαλίαν, ἔφθασεν ἐμπρὸς εἰς τὰς Θερμοπύλας. Κατ' ἀρχὰς ἐνόμισεν,

ὅτι οἱ Ἑλληνες θὰ φοβηθοῦν τὸ πλῆθος^{τοῦ} στρατοῦ του καὶ θὰ ἀποχωρήσουν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐμήνυσεν εἰς τὸν Λεωνίδαν γὰρ παραδώσῃ τὰ ζπλα. Ὁ Λεωνίδας ἀπεκρίθη εἰς αὐτὸν λακωνικῶς, «μολὼν λαβέ», δηλ. ἔλα γὰρ τὰ πάργης.^{τὸν} Εν τούτοις παρέμεινεν ἀπράκτος τέσσαρας ημέρας.^{τὸν} Ἐπὶ τέλους ἐδωσε τὴν διαταγὴν τῆς ἐπιθέσεως.

Οἱ Ἑλληνες καὶ τὴν πρώτην ημέραν καὶ τὰς ἄλλας ἀποχρούσουν ὅλας τὰς ἐφόδους τῶν Περσῶν. Ἐπειδὴ δὲ τόπος ἦτο στενὸς ἐμάχοντο ἵσοι μὲν ἴσους.^{τὸν} Επομένως ἐγίκων τοὺς Πέρσας, διότι καὶ

Εἰκ. 117. Αἱ Θερμοπύλαι.

μεγαλύτερα ἀκόντια εἶχον καὶ ἀνδρειότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν καὶ τὸ σπουδαιότερον ἐμάχοντο διὰ τὴν ἐλευθερίαν των. Ὁ Ξέρξης ἀπηλπίσθη, ὅτι θὰ κατώρθωνε γὰρ περάσῃ τὸ στεγόν. Ἀλλὰ τότε ἔσωσεν αὐτόν, ώς λέγεται, ἡ προδοσία τοῦ Μαλιέως Ἐφιάλτου. Αὐτὸς διέδειξεν εἰς τὸν Ξέρξην ἔνα μονοπάτι τοῦ ὅρους, ἀπὸ τὸ δρόπιον ἥδυνατο γὰρ καταλάθη τὰ διπίσθια τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Λεωνίδας ἐγνώριζε τὸ μονοπάτι ἐκεῖνο καὶ εἶχε βάλει διὰ νὰ τὸ φυλάττουν μερικοὺς Φωκεῖς. Αὗτοὶ ὅμως μόλις ἐγγόνησαν ὅτι ἔρχονται ἀπὸ ἐκεῖ Πέρσαι ἐφοβήθησαν καὶ ἔφυγον. Ὅταν δὲ Λεωνίδας ἐπληροφορήθη, ὅτι οἱ Πέρσαι ἤρχοντο ἀπὸ τὸ μονοπάτι, ἀπηλπίσθη. Διατάσσει τοὺς ἄλλους Ἑλληνας νὰ φύγουν διὰ γὰρ χρησιμένους εἰς ἄλλην περίστασιν, αὐτὸς δὲ μὲ τοὺς 300 Σπαρτιάτας καὶ τοὺς Θεσπιεῖς μένουν διὰ γὰρ φονευθοῦν ἐκεῖ ὅπου ἐτάχθησαν.

Τὸ πρωὶ δὲ Ξέρξης διατάσσει νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ μέτωπον ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἑλληνες τότε πλέον ἔξερχονται ἀπὸ τὸ στενόν, ὅπου ἐμάχοντο ἕως τώρα, καὶ ὅρμοῦν κατὰ τοῦ ἔχθροῦ. Ἔγγριζον, ὅτι δὲ θάνατός των ἡτο βέβαιος καὶ ηθελον νὰ φονεύσουν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρους ἔχθρούς. Εἰς τὴν μάχην φονεύονται ἀπειροι. Πέρσαι, πολλοὶ δέ, ἐνῷ προσπαθοῦν νὰ διαφύγουν πρὸς τὴν θάλασσαν, πνίγονται. Οἱ Ἑλληνες μάχονται ὡς λέοντες. Τὰ δόρατά τους ἔσπασαν. Ὁ Δεωνίδας φονεύεται. Ἄλλος ἔξακολουθοῦν γὰρ μάχωνται μὲ τὰ ἔίφη. Ἄλλος ἴδοι φθάνουν ἐκ τῶν ὅπισθεν οἱ Πέρσαι, οἱ δόποιοι ἥρχοντο ἀπὸ τὸ μονοπάτι. Οἱ Ἑλληνες τότε εἰσέρχονται πάλιν εἰς τὸ στενόν καὶ τοποθετοῦνται εἰς ἓνα λόφον, ὁ δόποιος ἡτο ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος τῆς διόδου. Ἐκεῖ ἀγωνιζόμενοι μὲ τὰς μαχαίρας καὶ διτοι ἀλλο ἐπλον τοὺς ἔμενε, φονεύονται δόλοι.

Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς Ἑλληνας. Ὁ Δεωνίδας ἐτιμάθη ὡς ἥρως. Ἀργότερα δὲ εἰς τὴν εἰσόδον τοῦ στενοῦ ἰδρύθη πρὸς τιμὴν τῶν φονευθέντων Σπαρτιάτῶν μνημεῖον μὲ τὴν ἔνης ἐπιγραφήν.

«Ὥξετον ἀγγέλλειν Δακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε κείμεθα, τοῖς κείνων ὁρίμασι πειθόμενοι».

δηλ. «Ἄς πῃ στὴ Σπάρτη τὴ γλυκειὰ ὁ κάθε διαδάτης, πῶς εἴμεθα θαμμένοι ἐδῶ πιστοὶ στὸ θέλημά της».

Αἱ ναυμαχίαι τοῦ Ἀρτεμισίου. Ὅταν ἐγίνετο ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν, δὲ ἐλληνικὸς στόλος μὲ ἀρχιναύαρχον τὸν Σπαρτιάτην Εὐρυσιάδην εὑρίσκετο πλησίον εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ἀρτεμίσιον. Ἀπετελεῖτο ἀπὸ 271 τριήρεις, ἀπὸ τὰς δόποιας 147 ἦσαν ἀθηναῖοι καὶ μὲ ἀρκηγὸν τὸν Θεμιστοκλέα. Καὶ ἐδῶ οἱ Ἑλληνες δύο ἡμέρας ἥγωνται στηναντίον τοῦ περσικοῦ στόλου, καὶ κατὰ τὰς δύο δὲ ἐνίκησαν αὐτὸν καὶ ἔγιναν κύριοι πολλῶν περσικῶν πλοίων. Ἀφ' οὗ διμως ἔμαθον τὰ γενόμενα εἰς τὰς Θερμοπύλας, ἥναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ Ἀρτεμίσιον.

Ἐισβολὴ τοῦ Ξέρξου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δεωνίδα τίποτε πλέον δὲν ἐμποδίζει τοὺς Πέρσας. Προχωροῦν εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, ἐρημώνουν τὴν Φωκίδα, καίουν τὰς Θεσπιάς καὶ τὰς Πλαταιάς καὶ φθάνουν εἰς τὴν Ἀττικὴν καταστρέφοντες τὰ πάντα.

Οι Ἀθηναῖοι ἀφ' ὅτου ἔμαθον ὅτι ὁ Ξέρξης θὰ ἐπέλθῃ ἔναντίον τῆς Ἑλλάδος, εἶχον ζητήσει ἀπὸ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν χρησμόν. Τὸ μαντεῖον ἀπεκρίθη εἰς αὐτούς, ὅτι μεγάλη καταστροφὴ τοὺς περιμένει, μόνον δὲ μὲ τὰ ἔύλινα τείχη ἡτο δυνατὸν νὰ σωθοῦν. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπὸ τότε ἐξήγησε τὸν χρησμόν, ὅτι δὲ θεὸς μὲ τὰ ἔύλινα τείχη ἔννοει τὰ πλοῖα. Τώρα λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι ἔσπευσαν σύμφωνα μὲ τὴν συμβουλὴν τοῦ Θεμιστοκλέους νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλιν των. Μεταφέρουν τοὺς γέροντας, τὰς γυναικας καὶ τὰ τέκνα των εἰς τὴν Σαλαμίνα, τὴν Αἰγαίαν καὶ τὴν Τροιζῆνα, ὅλοι δὲ οἱ ἄνδρες εἰσέρχονται εἰς τὰ πλοῖα.

Οταν ἐπομένως δὲ περσικὸς στρατὸς ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας, εὗρεν αὐτὸς ἐρήμους. Μόνον ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως εἶχον μείνει μερικοὶ Ἀθηναῖοι. Αὐτοὶ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μὴ ἐγκαταλείψουν τὴν πόλιν των παρεξήγησαν τὸν χρησμόν. Ἔνόμισαν, ὅτι δὲ θεὸς ἔννοει πραγματικῶς ἔύλινα τείχη. Ἐκαμαν λοιπὸν γύρω εἰς τὴν ἀκρόπολιν ἔνα ἔύλιγον φράγμα ἀπὸ σανίδας καὶ προσεπάθησαν νὰ ἀγνισταθοῦν. Οἱ Πέρσαι, δπως ἡτο ἐπόμενον, ἔκυρίευσαν τὴν ἀκρόπολιν, ἐφόνευσαν ὅλους τοὺς ὑπερασπιστὰς αὐτῆς καὶ ἐλεγάτησαν καὶ ἔκαυσαν τοὺς γαύες.

Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμῖνος (Σεπτέμβριος 480). Ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ἀφ' οὗ ἔψυγεν ἀπὸ τὸ Ἀρτεμίσιον, ἦλθεν εἰς τὸ στενόν, τὸ ὅποῖον σχηματίζεται μεταξὺ τῆς νήσου Σαλαμίνος καὶ τῆς ἀπέναντι παραλίας τῆς Ἀττικῆς, διὰ νὰ λάθουν καιρὸν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ φροντίσουν διὰ τὰς οἰκογενείας των. Ὄλα τὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων ἦσαν 378, ἀπὸ αὐτὰ δὲ 189 ἦσαν ἀθηναϊκά.

Οταν οἱ Ἑλληνες ναύαρχοι εἶδον ἀπὸ τὸ στενὸν τῆς Σαλαμῖνος τὰς φλόγας τῆς καιομένης πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἀπεφάσισαν νὰ ἀποχωρήσουν εἰς τὸν Ισθμὸν τῆς Κορίνθου. Ὁ Θεμιστοκλῆς ὅμως ἔδειπεν, ὅτι, ἀν ἀπεχώρουν ἀπὸ τὴν Σαλαμίνα, δὲ ἐλληνικὸς στόλος ἡ θὰ διελύετο ἡ θὰ ἔναυμάχει μὲ τὸν περσικὸν εἰς ἀνοικτὴν θάλασσαν καὶ θὰ κατεστρέφετο. Ἀλλὰ δὲν ἔπειθε τοὺς ἄλλους Ἑλληνας νὰ μείνουν. Δέγεται μάλιστα, ὅτι δὲ Εὔρυδι-ἀδης ἐσήκωσε τὴν ῥάβδον του εἰς τὸ συμβούλιον νὰ κτυπήσῃ τὸν Θεμιστοκλῆν διὰ τὴν ἐπιμονήν του. Ὁ Θεμιστοκλῆς ὅμως ἔδειξε τόσην ὑπομονήν, ὡστε εἶπεν εἰς αὐτόν· «Κτύπησέ με, ἀλλὰ καὶ ἀκούσε με». Ἐπὶ τέλους δὲ Θεμιστοκλῆς ἀπειλεῖ, ὅτι, ἐὰν οἱ Ἑλληνες ἐγκαταλείψουν τὴν Σαλαμίνα, οἱ Ἀθηναῖοι θὰ ἀποχωρί-

σθούν ἀπὸ αὐτούς, θὰ παραλάβουν τὰς οἰκογενείας των καὶ θὰ πλεύσουν εἰς τὴν Ἱταλίαν διὰ γὰρ ἐγκατασταθοῦν ἔκει. Ἀλλὰ καὶ μὲ αὐτὰ οἱ Πελοποννήσιοι δὲν ἐπείθοντο.

Οἱ Θεμιστοκλῆς τότε, ώς λέγεται, ἔστειλε τὴν νύκτα τὸν πατριδιαγωγὸν τῶν τέχνων του Σίκιννον κρυφίως εἰς τὸν Ξέρην καὶ ως φίλος του δῆθεν ἐμήγυσεν εἰς αὐτόν, θτὶ οἱ Ἑλληνες σκέπτονται γὰρ δραπετεύσουν, συμφέρον του δὲ εἶναι γὰρ ἐπιτεθῆ κατ’ αὐτῶν ἔκει, δπου εἰναὶ μαζευμένοι δλοι. Οἱ Ξέρης ἐπεσεν εἰς τὴν παγίδα, καὶ ὁ περσικὸς στόλος, ὁ δποῖος ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε συγκεντρωθῆ εἰς τὸ Φάληρον, ἐπερικύκλωσε τὴν νύκτα τὸν ἐλληνικὸν εἰς τὴν Σαλαμῖνα. Τὴν περικύκλωσιν ἀνήγγειλεν εἰς τοὺς Ἑλληνας δὸς Ἀριστείδης. Οὗτος, ἀνακληθεὶς ἐκ τῆς ἔξορίας πρὸ τινῶν ἡμερῶν, ἐσπευσεν ἐξ Αιγίνης γὰρ ἔλθη εἰς τὴν Σαλαμῖνα δπου καὶ συνεφύλιωθη μὲ τὸν Θεμιστοκλέα χάριν τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος. Οἱ Ἑλληνες τότε ἀφῆκαν πλέον κάθε σκέψιν περὶ ἀποχώρήσεως.

Πρὸιν ἐξημερώσῃ, καὶ τὰ δύο μέρη εἶχον παρατάξει τὰ πλοῖα των. Οἱ δὲ Ξέρης ἐκάθητο ἐπὶ θρόνου μὲ ἀργυροῦς πόδας ἐπάνω εἰς ἕνα λόφον τοῦ ὅρους Αιγάλεω, διὰ γὰρ παρατηρῆ ἀπὸ ἔκει τὴν μάχην. Μόλις ἐξημέρωσεν, ὁ ἐλληνικὸς στόλος πρῶτος ἐκινήθη πρὸς τὰ ἐμπρός. Προηγεῖται δὲ δεξιὰ πτέρυξ, δπου ἥσαν οἱ Ἀθηναῖοι. Πρώτη δὲ μία ἀθηναϊκὴ τριήρης, ἐπιτίθεται ἐναντίον φοινικικῆς. Ἐπειτα δὲ μάχη γενικεύεται. Οἱ Πέρσαι μάχονται χωρὶς τάξιν, συσσωρευμένοι εἰς τόπον πολὺ στενόν. Ἐπειτα ἀπὸ μακρὸν ἀγῶνα οἱ Ἀθηναῖοι τρέπουν εἰς φυγὴν τοὺς Φοίνικας, που ἥσαν ἀπέναντί των. Τοῦτο ἔδωκε τὸ γενικὸν σύνθημα τῆς φυγῆς εἰς τοὺς Πέρσας καὶ ἐπέφερε τὴν καταστροφὴν αὐτῶν. Τὰ περισσότερα πλοῖα κατὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν συγκρούονται μὲ τὰ εὔρισκόμενα δπισθέν των καὶ συντρίβονται. Οἱ ὑπόλοιπος περσικὸς στόλος φεύγει εἰς τὸ Φάληρον. Η γίνη τῶν Ἑλλήνων ἦτο πλήρης.

Τὴν νύκτα τῆς ἐπομένης ἡμέρας δὲ περσικὸς στόλος, δσον τὸ δυνατὸν χωρὶς θόρυβον, ἔφυγεν ἀπὸ τὸ Φάληρον. Οἱ ἐλληνικὸς τὸν καταδιώκει μέχρι τῆς νῆσου Ἀνδρου. Οἱ Θεμιστοκλῆς μάλιστα προτείγει εἰς τοὺς ἄλλους Ἑλληνας γὰρ πλεύσουν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ γὰρ καταστρέψουν τὰς ἔκει γέφυρας, διὰ γὰρ ἐμποδίσουν τὴν ὑποχώρησιν τῶν Περσῶν. Οἱ ἄλλοι δμως ἀρνοῦνται. Δὲν γίθελον γὰρ ἀπομακρυγθοῦν καὶ γὰρ ἀφῆσουν πληγίον εἰς τὸν

Ισθμὸν τὸν περσικὸν στρατόν. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς στέλλει πάλιν, ώς λέγεται, τὸν Σίκιννον εἰς τὸν Ξέρξην καὶ τὸν παραχνεῖ νὰ φύγῃ δσσον τὸ δυνατὸν γρηγορώτερα, διότι οἱ Ἑλληνες ἐσκέπτοντα νὰ καταστρέψουν τὰς γεφύρας.

“Αλλ’ ὁ Ξέρξης ἔπειτα ἀπὸ τὴν συμφοράν, ποὺ ἔπαθε κατὰ θάλασσαν, δὲν εἶχε πλέον καμμίαν ὅρεξιν νὰ ἔξακολουθήσῃ ὁ Ἰδιος τὸν ἀγῶνα. Διὰ τοῦτο ἀφήνει τὸν Μαρδόνιον μὲ 300 χιλ. ἐκλεκτὸν στρατόν, αὐτὸς δὲ μὲ τὸ ὑπόλοιπον πλῆθος διευθύνεται εἰς τὴν Ἀσίαν συγοδεύμενος μέχρι τῆς Θεσσαλίας ἀπὸ τὸν Μαρδόνιον. Τὸ περισσότερον δμως μέρος τοῦ πλήθους αὐτοῦ καταστρέφεται εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ τὴν πεῖναν καὶ ἀπὸ τὰς ἀσθενείας, αὐτὸς δέ, ἔπειδὴ εὑρῆκε τὰς γεφύρας τοῦ Ἑλλησπόντου διαλυμένας ἀπὸ τρικυμίαν, ἐπέρασεν αὐτὸν μὲ ἔνα πλοιάριον.

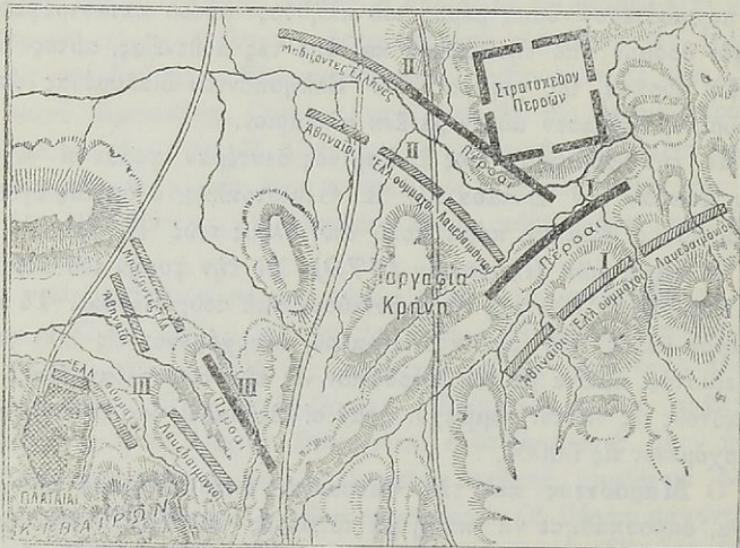
Μὲ τὴν ναυμαχίαν τῆς Σαλαμῖνος δευτέρων φορὰν οἱ Ἀθηναῖοι ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα. Ο δὲ Θεμιστοκλῆς, ὁ δποῖος ἔγινεν αἰτιος αὐτῆς, ἐτιμήθη πάρα πολὺ ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἑλληνας.

“**Η μάχη τῶν Πλαταιῶν (479).** Μὲ τὴν φυγὴν τοῦ Ξέρξου δὲν ἔπαυσαν οἱ Ἑλληνες νὰ κινδυνεύσουν ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Τὸ καλύτερον μέρος τοῦ περσικοῦ στρατοῦ, ἀνερχόμενον εἰς 300 χιλ. πολεμιστάς, ἔμεινε μὲ τὸν Μαρδόνιον εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Μαζὶ δὲ μὲ αὐτοὺς ώς πιστοὶ σύμμαχοι ἦσαν οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Βοιωτοί, ἀνερχόμενοι εἰς 50000.

“Ο **Μαρδόνιος** ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν, ὅπου ἐπέρασε τὸν χειμῶνα, ἐπροσπάθησε γὰ πάρη μὲ τὸ μέρος του τοὺς Ἀθηναῖους. Ἐμήνυσεν εἰς αὐτοὺς μὲ τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρον, δτι, ἐὰν συμμαχήσουν μαζὶ του, θὰ ἀποζημιώσῃ αὐτοὺς δι’ ὅλας τὰς ζημίας ποὺ ἔπαθον ἐκ τῆς εἰσβολῆς τῶν Περσῶν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ θὰ κάμη αὐτοὺς ἡγεμόνας ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Σπαρτιάται μαθύντες τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὰς Ἀθήνας ἐφοδήθησαν, μήπως οἱ Ἀθηναῖοι δεχθοῦν τὰς προτάσεις τοῦ Μαρδόνιου, ἔνεκα τῶν καταστροφῶν ποὺ είχον ὑποστῆ, καὶ ἔστειλαν πρεσβείαν εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ πείσουν τοὺς Ἀθηναῖους γὰ μὴ δεχθοῦν τὰς προτάσεις τοῦ Μαρδόνιου. Οἱ Ἀθηναῖοι τότε ἐγώπιύν των κατὰ πρότασιν τοῦ Ἀριστείδου ἀπήγνητσαν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον, δτι ἐνδέσφ ὁ ἥλιος δὲν μεταβάλῃ τὸν δρόμον του, οἱ Ἀθηναῖοι δὲν θὰ συνθηκολογήσουν μὲ ἔκεινους ποὺ κατέστρεψαν τοὺς ναούς των, καὶ τὴν πόλιν των. Εἰς δὲ τοὺς πρέσβεις τῶν Σπαρτιατῶν

ἀπήγνησαν, ὅτι παρ' αὐτῶν δὲν θέλουν ἄλλο τι παρὰ νὰ στείλουν
ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον στρατὸν εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἵνα μετ'
αὐτῶν ἀποκρούσουν τὸν μέλλοντα νὰ ἐπέλθῃ ἔχθρόν.

Κατόπιν τούτου τὴν ἄγοιξιν τοῦ 479 ὁ Μαρδόνιος ἐπέρχεται
κατὰ τῆς Ἀττικῆς, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἀναγκάζονται νὰ ἐγκαταλείψουν
πάλιν τὴν πόλιν των. Ὁ Μαρδόνιος ἀφ' οὗ ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθή-
νας, ἐπροσπάθησε καὶ πάλιν νὰ προσελκύσῃ τοὺς Ἀθηναίους μὲ
νέας προτάσεις. Ἄλλος οἱ Ἀθηναῖοι ἀκόμη περισσότερον ἐξηγρά-

Εἰκ. 118. Ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη.

θησαν. Ἐνα βουλευτὴν μάλιστα, τὸν Λυκίδην, ὁ ὁποῖος ἐπρότεινε
νὰ παραδεχθοῦν τὰς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου, ἐφόνευσαν διὰ λι-
θοβολισμοῦ μὲ τὴν γυναικά του καὶ τὰ τέκνα του. Ὁ Μαρδόνιος,
ἀφ' οὗ ἀπερρίφθησαν αἱ προτάσεις του, πυρπολεῖ δευτέραν φοράν
τὰς Ἀθήνας καὶ μετὰ τοῦτο ἀδηγεῖ τὸν στρατὸν του εἰς τὴν Βοι-
ωτίαν, διότι ἔκει τὸ ἱππικόν του ἡμποροῦσεν εὔκολα νὰ κινῆται.
Ἐκεῖ δὲ εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Πλαταιῶν πλησίον εἰς τὸν Ἀσω-
πὸν ποταμὸν ὀχυρώνει μεγάλον στρατόπεδον.

Ο ἑλληνικὸς στρατός, ἀφ' οὗ ἐπληροφορήθη τοῦτο, σπεύδει
καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ παρατάσσεται εἰς τὰς ὑπωρείας
τοῦ Κιθαιρῶνος ἀπέναντι τῶν Περσῶν. Ἀποτελεῖται ἀπὸ 38 χιλ,

επλίτις καὶ 70 χιλ. ψιλοὺς καὶ ἀρχιστράτηγον εἶχε τὸν Παυσανίαν, δὲ ποῖος ἐπετρέπει τὸν ἀνήλικον υἱὸν ταῦ φανευθέντος Λεωνίδα. Ἐκεῖ δὲ Μαρδόνιος προσδάλλει αὐτοὺς μὲ τὸ ἵππικόν. Ἄλλος δὲ προσδολὴ ἀποτυγχάνει καὶ τότε οἱ Ἑλληνες λαβόντες θάρρος καταβαίνουν εἰς τὴν πεδιάδα πλησίον εἰς τὴν βρύσιν Γαργαφίαν.

Οἱ δύο στρατοὶ μένουν ἀπέναντι ἀλλήλων ἀπρακτοὶ δέκα ἡμέρας, διέτι αἱ θυσίαι ἐμπόδιζον καὶ τοὺς δύο νὰ ἐπιτεθοῦν πρῶτοι. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως τὸ περσικὸν ἵππικὸν καταχώνει τὴν Γαργαφίαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν οἱ Ἑλληνες ἐλάμβανον ὕδωρ. Ἐνεκα τούτου αὐτοὶ ἔζητοσαν τὴν νύκτα τῆς δεκάτης ἡμέρας γὰρ φύγουν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ νὰ ἔλθουν νὰ στρατοπεδεύσουν πλησίον εἰς τὰς Πλαταιάς. Ἄλλος δὲ κίνησις αὐτὴ ἔγινε μὲ μεγάλην ἀταξίαν καὶ δὲ ἐλληνικὸς στρατὸς ἔχωρίσθη εἰς τρία τμήματα. Οἱ Μαρδόνιος, δταν ἔξημέρωσεν, ἐνόμισεν δτι οἱ Ἑλληνες ὑπεχώρησαν ἀπὸ φόδου καὶ διὸ ἀπὸ τὸν ὄρμησε μὲ τοὺς Πέρσας ἐναντίον τῶν Σπαρτιατῶν. Οἱ Παυσανίας ζητεῖ ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἐνίσχυσιν. Ἄλλα καὶ αὐτοὺς προσέδαλον ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Θηραῖοι καὶ οἱ Θεσσαλοί, ὥστε δὲν ἥδυναντο γὰρ ἔλθουν εἰς βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν. Ἡ μάχη μεταξὺ Σπαρτιατῶν καὶ Περσῶν γίνεται πεισματώδης. Ἄλλο ἐπὶ τέλος λους φονεύεται δὲ Μαρδόνιος καὶ οἱ Πέρσαι τρέπονται εἰς φυγὴν πρὸς τὸ ὠχυρωμένον στρατόπεδον καταδιωκόμενοι καὶ σφαζόμενοι ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας. Ἐν τῷ μεταξὺ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι μὲ στρατηγὸν τὸν Ἀριστείδην ἔπειτα ἀπὸ φοβερὸν ἀγῶνα γινούν τοὺς ἀπέναντί των Ἑλληνας. Μετὰ τοῦτο δὲ σπεύδουν πρὸς τὸ ὠχυρωμένον στρατόπεδον, τὸ δποῖον εἰς μάχην ἐποιούρκησαν οἱ Σπαρτιάται, καὶ κυριεύουν αὐτό.

Ἡ καταστροφὴ τῶν Περσῶν ἦτο μεγάλη. Ἀπὸ τὰς 300 χιλιάδας τοῦ περσικοῦ στρατοῦ ἐσώθησαν μόνον 3 χιλ. περίπου καὶ ἔν σῶμα στρατοῦ ἀπὸ 40 χιλ. τὸ δποῖον εἶχε μείνει μακράν τῆς μάχης καὶ ἔψυγεν ἐγκαίρως. Ἀπεναντίας ἐκ τῶν Ἑλλήνων πολὺ δλίγοις ἐφονεύθησαν (91 Δακεδαιμόνιοι, 16 Τεγεαῖται καὶ 52 Ἀθηναῖοι). Οἱ ἄλλοι Ἑλληνες, οἱ δποῖοι ἦσαν εἰς τὸ κέντρον, δὲν ἔλαθον μέρος εἰς τὴν μάχην.

Εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Περσῶν οἱ Ἑλληνες εὔρον ἀπειρα λάχυρα. Τὰ $\frac{8}{10}$ τούτων ἀφιέρωσαν εἰς τοὺς θεούς. Εἰς τὸν Δία τῆς Ὁλυμπίας καὶ εἰς τὸν Πασειδῶνα

τοῦ ισθμοῦ προσέφεραν δύο ἀγάλματα κολοσσιαῖα ἀπὸ χαλκόν· εἰς δὲ τὸν Ἀπόλλωνα τῶν Δελφῶν χρυσοῦν τρίποδα ἐπάνω εἰς βάσιν χαλκῆν, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔγραψαν τὰ δύο μάτα τῶν 30 ἑλληνικῶν πόλεων, ποὺ ἔλαθον μέρος εἰς τὴν ἐκστρατείαν. Ἡ βάσις αὗτη, ἀποτελουμένη ἀπὸ τρεῖς τυλιγμένους ὄφεις, σφύζεται μέχρι σήμερον εἰς τὸν ἵπποδρομὸν τῆς Κων)πόλεως, ὅπου μετεφέρθη διπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίου.

7. Ἡ μάχη τῆς Μυκάλης.

Κατὰ τὸν ὕδιον χρόνον, κατὰ τὸν ὅποῖον ἐνίκων οἱ Ἑλληνες εἰς τὰς Πλαταιάς, δὲ ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σπαρτιάτου Λεωτυχίδου καὶ τοῦ Ἀθηγαίου Ξανθίππου ἐνίκα τοὺς ἔχθροὺς πλησίον εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Μ. Ἀσίας Μυκάλην. Ἐκεῖ εἶχον συγκεντρωθῆ περίπου 6 χιλ. περσικὸς στρατὸς καὶ 200 τριήρεις, τὰς ὁποίας εἶχον σύρει εἰς τὴν ξηράν. Οἱ Ἑλληνες ἀποβιβασθέντες εἰς τὴν ξηράν ἐπιτίθενται κατ’ αὐτῶν, τοὺς νικοῦν καὶ τοὺς μὲν ἀνδρας κατασφάζουν, τὰ δὲ πλοῖα καίσουν.

8. Ἡ μάχη τῆς Ἰμέρας.

Οταν ὁ Ξέρξης ἡτοίμαζε τὴν μεγάλην του ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, ἦλθεν εἰς συνεγγόησιν μὲ τοὺς ἀποίκους τῶν Φοινίκων Καρχηδονίους, οἱ ὅποιοι κατεῖχον τὰ δυτικὰ παράλια τῆς Σικελίας, διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων καὶ οὕτως ἐμποδίσουν αὐτοὺς νὰ ἔλθουν εἰς βοήθειαν τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Οἱ Καρχηδόνιοι λοιπὸν μὲ 300 χιλ. μισθοφορικὸν στρατὸν 200 πολεμικὰ πλοῖα καὶ 3 χιλ. φορτηγὰ προσδάλλουν τὸ 480 τὴν ἑλληνικὴν ἀποικίαν Ἰμέραν. Εἰς βοήθειαν ὅμως τῆς Ἰμέρας ἔρχεται δὲ Ισχυρὸς τύραννος ἀλληγές ἑλληνικῆς ἀποικίας, τῶν Συρακουσῶν, Γέλων μὲ 50 χιλ. πεζοὺς καὶ 6 χιλ. ἵππεῖς. Οἱ Γέλων ἐπιτίθεται κατὰ τῶν Καρχηδονίων καὶ τὸν μὲν στρατὸν αὐτῶν κατανικᾷ καὶ καταστρέφει, τὸν δὲ στόλον, τὸν ὅποῖον εἶχον σύρει εἰς τὴν ξηράν, κατακαίει. Τὰ λάφυρα καὶ ἔδω ἥσαν πλουσιώτατα. Ἀπὸ αὐτὰ δὲ Γέλων ἔστησεν εἰς τοὺς Δελφοὺς χρυσοῦν τρίποδα εἰς ἀγάμηνησιν τῆς νίκης του.

9. Χαρακτηρισμὸς τῶν περσικῶν πολέμων.

Οἱ περσικοὶ πόλεμοι εἰγαι ὁ πρῶτος καὶ ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας, τοὺς διποίους ἥσας τώρα ἡ Ἀσία ἔχει κάμει διὰ νὰ κατακτήσῃ τὴν Εὐρώπην. Κατὰ τοὺς πολέμους αὐτοὺς ἦλθον εἰς σύγκρουσιν δύο ἀντίθετοι κόσμοι. Ἡ Ἀνατολὴ κατῆλθεν εἰς τὸν ἀγῶνα μὲ ἄπειρα πλήθη πολεμιστῶν. Ἀλλὰ τὰ πλήθη αὐτὰ δὲν εἶχον κανένα ἄλλον δεσμὸν μεταξύ των παρὰ ὅτι δλοὶ ὑπήκουον εἰς ἕνα κύριον. Τούναντίον εἰς τὴν Δύσιν τὸν ἀγῶνα ἀνέλαβον δλίγοι ἄνδρες. Ἀλλ ὁι ἄνδρες αὐτοὶ ἦσαν ἡσκημένοι εἰς τὰ στρατιωτικά, εἰχον καλὸν δπλισμὸν καὶ τὸ σπουδαιότερον ἡγανίζοντο διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος των, τὴν δόποιαν ἡγάπων, διότι εἰς αὐτὴν ἔζων ἐλεύθεροι. Εἰς τὴν ἵδεαν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς πατρίδος ἐθυσίαζον καὶ τὰ ώλικὰ συμφέροντά των καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν των.

Εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν σύγκρουσιν ἡ ἡθικὴ δύναμις ἐνίκησε τὴν ώλικὴν βίαν.

Ἡ νίκη δμως αὐτὴ ἔχει καὶ ἄλλην μεγάλην σημασίαν. Αὐτὴ ἔσωσε καὶ ἔγινεν αἰτία ἀναπτύξεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἐπὶ τοῦ δόποιου στηρίζεται ὁ σημεριγὸς παγκόσμιος πολιτισμὸς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

1. Τείχισις Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς.

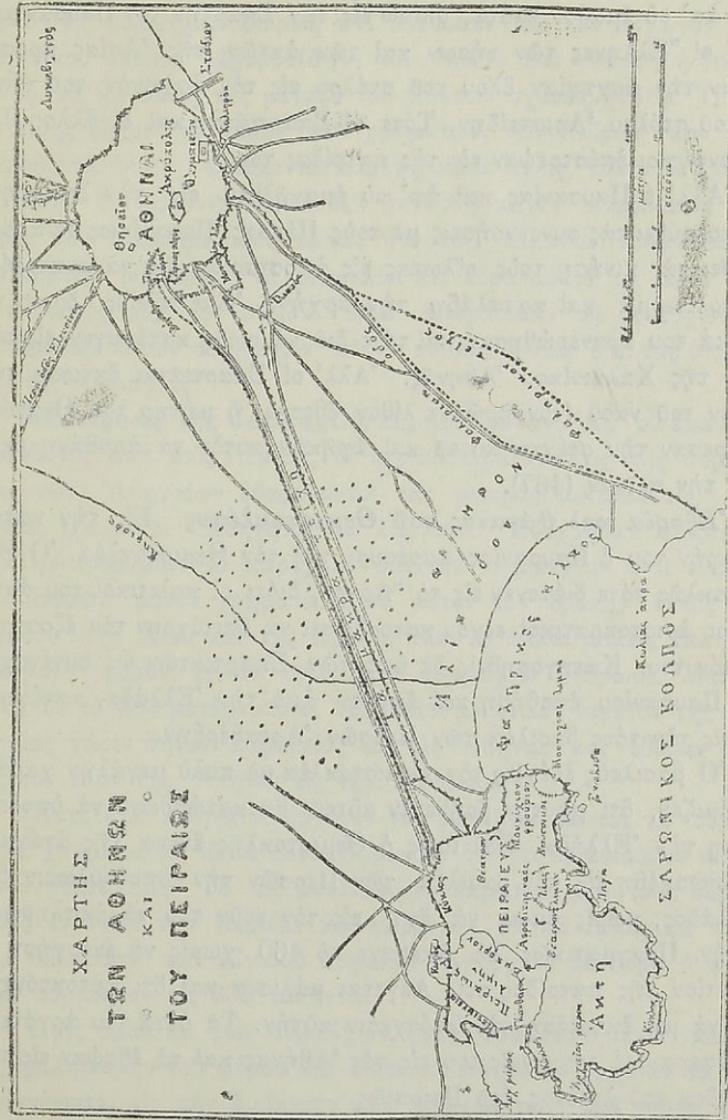
"Οταν μετὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν οἱ Ἀθηναῖοι ἐπανῆλθον εἰς τὴν πόλιν των, δὲν εὗρον παρὰ ἔρεπία. Ὁ Θεμιστοκλῆς τότε ἐπεισεγένετο αὐτούς, προτοῦ γὰρ ἀνοικοδομήσουν τὰς οἰκίας των, γὰρ κτίσουν τείχη διὰ γὰρ ἔξασφαλίσουν τὴν πόλιν ἀπὸ νέαν ἔχθρικὴν ἐπιδρομῆγν. Πρὸς τοῦτο ἔχρησιμοποίησαν κάθε πρόσχειρον ὄλικόν, λίθους ἐπιτυμβίους, τεμάχια κιόνων, λείφανα μνημείων κ.λ. Λείφανα τοῦ τείχους τούτου σώζονται εἰς τὸ Δίπυλον καὶ εἰς τὸν λόφον τοῦ μουσείου (Φιλοπάππου). Κατὰ συμβουλὴν ἐπίσης τοῦ Θεμιστοκλέους συνεπλήρωσαν τότε καὶ τὴν τείχισιν τοῦ Πειραιῶς, ἡ ὁποίᾳ εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τὸ 481.

Ἄργυρτερα ἐπὶ Κίμωνος συγήνωσαν τὴν πόλιν μὲν τὸ Φάληρον καὶ μὲν τὸν Πειραιᾶ διὰ τῶν λεγομένων μακρῶν τειχῶν. Ἐπὶ Πειρικλέους δὲ κατόπιν κατεσκεύασαν μεταξὺ τῶν δύο μακρῶν τειχῶν καὶ τρίτου τείχος παράλληλον πρὸς τὸ πειραιϊκόν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς περίπτωσιν πολιορκίας ἀφ' ἕνδες μὲν εὐκολύνετο ἡ συγκοινωνία τῶν Ἀθηνῶν μὲν τὴν θάλασσαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡδύγαντο γὰρ εὗρουν οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς εὐρύχωρον τόπον διαμονῆς.

2. Παυσανίας καὶ Θεμιστοκλῆς.

Προδοσία καὶ θάνατος τοῦ Παυσανία. Μετὰ τὴν μάχην τῆς Μυκάλης, οἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μ. Ἄσιας ἀπεστάτησαν ἀπὸ τοὺς Πέρσας καὶ συνηγάθησαν μὲν τοὺς ἄλλους Ἑλληνας. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ ἑλληνικὸς στόλος ὅπο τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Παυσανία ἐπλευσεν εἰς τὸ Βυζάντιον, τὸ δόποιον κατεῖχον ἀκόμη οἱ Πέρσαι καὶ ἐκυρίευσαν αὐτό. Μεταξὺ τῶν βαρβάρων, τοὺς δόποίους συνέλαθον αἰχμαλώτους ἥσαν καὶ πολλοὶ εὐγενεῖς Πέρσαι συγγενεῖς τοῦ βασιλέως. Ὁ Παυσανίας ἐθαμβώθη ἀπὸ τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὸν πλοῦτον αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ μετὰ τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν εἶχε μεγάλην ιδέαν διὰ τὸν ἔκατόν του, ἔβαλεν εἰς τὸν νοῦν του γὰρ γίνη ἀρχῶν τῆς Ἑλλάδος.

Πρὸς τοῦτο μὲν αἰχμαλώτους Πέρσας προτείνει εἰς τὸν Εέρζην
νὰ ὑποτάξῃ εἰς αὐτὸν τὴν Ἑλλάδα ὥπε τὸν ὄρον νὰ λάθῃ ὡς

Εἰκ. 119. Τείχη Αθηνῶν καὶ Πειραιῶς.

ἀμοιδήν του εἰς γάμον τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως καὶ νὰ διορισθῇ
τύραννος τῆς Ἑλλάδος. Συγχρόνως δῆμως ἥρχισε νὰ ἐνδύεται καὶ
νὰ ζῇ ὡς Πέρσης ἥγεμὼν καὶ νὰ ἔχῃ ὡς σωματοφύλακας Πέρσας.

καὶ Αἰγυπτίους αἰχμαλώτους. Ἐνεκα τούτου ὅμως οἱ σύμμαχοι ὅσηρεστήθησαν μὲ τοὺς Σπαρτιάτας. Καὶ ἐκάλεσαν μὲν οἱ ἔφαροι, ἀφ' οὐ ἐμαθον ταῦτα, δπίσω εἰς τὴν Σπάρτην τὸν Παυσανίαν, ἀλλ' οἱ Ἑλληνες τῶν νήσων καὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀσίας προσέφεραν τὴν ἀρχηγίαν ὅλου τοῦ στόλου εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου Ἀριστείδην. Τότε οἱ Σπαρτιάται καὶ οἱ ἄλλοι Πελοποννήσιοι ἐπέστρεψαν εἰς τὰς πατρίδας τῶν.

Ἄλλ' ὁ Παυσανίας καὶ ἀφ' οὐ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην, ἐξηκολούθει τὰς συγεννοήσεις μὲ τοὺς Πέρσας. Προσθέτως δὲ προσεπάθει γὰρ κινήσῃ τοὺς εἴλωτας εἰς ἀποστασίαν διὰ νὰ ἀνατρέψῃ τὸ πολίτευμα καὶ καταλάβῃ τὴν ἀρχήν. Ἐπὶ τέλους ὅμως τὰ σχέδιά του ἐφανερώθησαν καὶ τότε διὰ νὰ σωθῇ κατέφυγεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς. Ἄλλ' οἱ Σπαρτιάται ἔκτισαν τὴν θύραν τοῦ ναοῦ (τὸν πρῶτον λίθον ἔθεσεν ἡ μήτηρ του Θεανώ) ἀφῆρεσαν τὴν στέγην αὐτοῦ καὶ ἀφῆκαν αὐτὸν γὰρ ἀποθάνη ἔκει ἀπὸ τὴν πεῖναν (467).

Ἐξօρία καὶ θάνατος τοῦ Θεμιστοκλέους. Εἰς τὴν καταστροφήν του ὁ Παυσανίας παρέσυρε καὶ τὸν Θεμιστοκλέα. Ὁ Θεμιστοκλῆς τότε διέμενεν εἰς τὸ Ἀργος, διότι οἱ πολιτικοὶ του ἀντίπαλοι ἀριστοκρατικοὶ εἶχον κατορθώσει νὰ ἐπιτύχουν τὸν ἔξοστρακισμόν του. Κατηγορηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν ὡς συγένοχος τοῦ Παυσανίου ἐφοδήθη καὶ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, κατέφυγε δὲ εἰς τὸν τότε βασιλέα τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξην.

Οἱ βασιλεὺς ἐδέχθη τὸν Θεμιστοκλέα μὲ πολὺ μεγάλην χαράν. Ἐνόμιζεν, διὰ μὲ τὴν βοήθειαν αὐτοῦ θὰ κατώρθωγε νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ίσως ὁ Θεμιστοκλῆς ἔνεκα τῆς ἀνάγκης νὰ ὑπεσχέθη εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχῃ εἰς τὸν νοῦν του νὰ ἐκπληρώσῃ αὐτήν. Πραγματικῶς δὲ ἀπέθανε τὸ 460 χωρὶς νὰ ἐνεργήσῃ τι ἔναντίον τῆς πατρίδος του. Δέγεται μάλιστα καὶ διὰ ηὗτοκτόνησε διὰ μὴ ἐκτελέση τὴν ὑπόσχεσιν αὐτήν. Τὰ δεστὰ του ἀργάτερα μετέφεραν οἱ συγγενεῖς του εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὰ ἔθαψαν εἰς τὴν εἰσοδὸν τοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς.

3. Ἡ συμμαχία τῶν Ἀθηναίων

Καταρτισμὸς τῆς συμμαχίας. Οἱ Ἑλληνες τῶν ἀκτῶν τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῶν νήσων δὲν ἐπαυσαν καὶ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν

τῶν Πελοποννησίων νὰ πολεμοῦν κατὰ τῶν Περσῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν. Ἐπεφάσισαν τότε νὰ δργαγνωθοῦν εἰς συμμαχίαν διαρκῆ καὶ ἀνέθεσαν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου Ἀριστείδην, τοῦ δποίου ἡτο γνωστή ἡ δικαιοσύνη, νὰ κανονίσῃ τὰς μεταξὺ τῶν πόλεων σχέσεις (478). Ὁ Ἀριστείδης ὥρισε τὸ ποσδύ τῶν χρημάτων, τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν πλοίων, τὰ δποῖα ὥφειλε νὰ παρέχῃ κάθε πόλις, τοῦτο δὲ ἔκαμε μὲ τόσην δικαιοσύνην, ὥστε δὲν ἡκούσθη κανὲν παράπονον. Ὁ φόρος τῶν συμμάχων κατ’ ἀρχὰς ἡτο 460 τάλαντα. Διαχειρισταὶ τοῦ ταμείου ὥρισθησαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἔδρα αὐτοῦ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τὴν Δῆλον. Ἔδω ἀπεφάσισαν γὰρ συνέρχωνται ἀντιπρόσωποι τῶν συμμάχων διὰ γὰρ συσκέπτωνται διὰ τὰς διοικήσεις τῆς συμμαχίας.

Μετατροπὴ τῆς συμμαχίας εἰς ἡγεμονίαν. Ἄφ’ οὐ ἔπαυσεν ὁ κίνδυνος ἀπὸ τοὺς Πέρσας, αἱ περισσότεραι πόλεις τῆς συμμαχίας τῶν Ἀθηναίων ἐδιαρύνοντο τὰς μακρὰς ἐσκτρατείας, τὰς δποίας ἡθελον οἱ Ἀθηναῖοι νὰ κάμνουν. Ἐδέχθησαν λοιπὸν μὲ πολλὴν προθυμίαν γὰρ παρέχουν διὰ τὴν συμμαχίαν ἀντὶ πλοίων καὶ ἀνδρῶν μόνον χρήματα. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκτὸς τῆς Λέσβου, τῆς Χίου καὶ τῆς Σάμου, δλαι αἱ ἄλλαι πόλεις ἐπλήρωντο μόνον φόρον, ἔγιναν δηλ. ἀντὶ συμμάχων ὑπήκοοι. Ἐπὶ τέλους δὲ τὸ 454 μετέφεραν οἱ Ἀθηναῖοι τὸ κοινὸν ταμείον τῆς συμμαχίας χάριν δῆθεν ἀσφαλείας εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἔθεσαν αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.

Ἐκτοτε οἱ Ἀθηναῖοι ἤρχισαν νὰ μεταχειρίζωνται τὰ συμμαχικὰ χρήματα ὡς ἰδικὰ τῶν. Ἐφρόνουν δέ, δτι ἐδικαιοῦντο νὰ κάμνουν τοῦτο, ἀφ’ οὐ εἰς ἀντάλλαγμα ἐπροστάτευον τοὺς συμμάχους ἐναντίον τῶν Περσῶν καὶ παρεῖχον εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τὴν θάλασσαν τοῦ Αιγαίου ἀσφαλῆ. Ἀνήρχετο δὲ τώρα ὁ φόρος τῶν συμμάχων εἰς 600 τάλαντα.

Τινὲς δμως ἔχ τῶν συμμάχων ἦσαν δυσαρεστημένοι καὶ διὰ τὴν ἐπληρωμὴν τοῦ φόρου καὶ διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἤρχισαν γὰρ ἀγαμειγύνωνται εἰς τὴν διοίκησιν τῶν πόλεών των. Διὰ τοῦτο ἤρχισαν νὰ ἀποστατοῦν. Οἱ Ἀθηναῖοι τάτε ἔστελλον τὸν στόλον τῶν καὶ ἡνάγκαζον αὐτοὺς εἰς ὑποταγήν. Τοῦτο συνέβη εἰς τὴν Νάξον, τὴν Θάσον καὶ ἄλλας νήσους. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ συμμαχία τῶν Ἀθηναίων μετετράπη εἰς ἡγεμονίαν.

Διοίκησις τῆς συμμαχίας. Ἡ συμμαχία τῶν Ἀθηναίων συνίστατο ἐκ 300 πόλεων, αἱ δποῖαι περιελάμβανον πληθυσμὸν ὅχε διλγώτερον τῶν δύο ἑκατομμυρίων.

Εἰς πολλὰς ἐκ τῶν νήσων, τὰς δποῖας κατέκτησαν οἱ Ἀθηναῖοι, εἰχον ἀφαιρέσει τὴν χώραν ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους καὶ εἰχον μοιράσει αὐτὴν διὰ κλήρου εἰς πολίτας Ἀθηναίους. Οὔτοι, ἀν καὶ ἐγκατεστημένοι μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν, ἐξηκολούθουν νὰ εἶναι πολίται Ἀθηναῖοι, κατετάσσοντα εἰς τὸν ἀθηναϊκὸν στρατὸν καὶ εἰχον δικαίωμα νὰ λαμδάνουν μέρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δῆμου. Οἱ τοιοῦτοι ἐκαλοῦντο *αληροῦχοι* καὶ ἦσαν πλέον τῶν 5 χιλιάδων κατέχοντες τὰς νήσους Λήμνον, Ἰμέρον, Σκύρον καὶ ἄλλας. Μὲ τὰς κληρουχίας αὐτὰς πρῶτον παρείχετο πόρος ζωῆς εἰς πολλοὺς πτωχοὺς Ἀθηναίους. Ἐπειτα κατείχοντο ἀσφαλῶς θέσεις κατάλληλοι διὰ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν συμμάχων. Τέλος ὑπῆρχον ἔτοιμοι φρουραὶ διὰ τοὺς τυχὸν ἀποστατοῦντας συμμάχους.

Αἱ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις, αἱ δποῖαι ἀνῆκον εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων διετήρησαν τὴν αὐτονομίαν των, ὑπεχρεοῦντο μόνον γὰρ πολεμοῦν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν Ἀθηναίων καὶ νὰ πληρώνουν τὸν ὀρισμένον φόρον. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν διοίκησιν τῶν πόλεών των οἱ Ἀθηναῖοι ἀνεμειγνύοντο. Πρῶτον εἰς ἐκάστην ἔξ αὐτῶν εἰχον ἰδιαίτερον κόρμα, τὸ δημοκρατικόν, τὸ δποῖον ὑπεστήριζον εἰς τὴν κατοχὴν τῆς ἀρχῆς. Ἐπειτα αἱ ὑπόθεσεις, αἱ δποῖαι εἰχον σχέσιν μὲ τὸ συμφέρον τῆς συμμαχίας, καὶ ἄλλα βαρέα ἐγκλήματα ἐδικάζοντο εἰς τὰς Ἀθήνας.

Πρὸς ἐπίβλεψιν τέλος τῆς συμμαχίας καὶ πρὸς ἀσκησιν τῶν πολιτῶν εἰς τὰ γαυτικὰ 60 τριήρεις ἀθηναϊκαὶ περιέπλεον ἐπὶ δικτῷ μηνας κατ' ἔτος τὰς πόλεις τῆς συμμαχίας καὶ ἐπεδείκνυον τὴν δύναμιν τῆς πόλεως.

4. Ἐπιθετικοὶ πόλεμοι κατὰ τῶν Περσῶν.

·Ρῆξις Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν.

Ο Κίμων καὶ αἱ νῆσαι αὐτοῦ παρὰ τὸν Εὐρυμέδοντα. Ἐπειτα ἀπὸ τὸν Ἀριστείδην τὴν ἀρχηγίαν τοῦ συμμαχικοῦ στόλου ἀνέλαβεν ὁ Κίμων, ὃ υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου.

Ο Κίμων εὐθὺς ἔξ ἀρχῆς τοῦ πολιτικοῦ του σταδίου κατέκτη-

σε τὰς συμπαθείας τοῦ ἀθηναϊκοῦ λαοῦ μὲ τὴν ὥραίαν του μαρφῆν, τοὺς ἀπλούς του τρόπους καὶ τὴν μεγάλην του γενναιοδωρίαν. Ὁ Κίμων εἶχεν ἀριστοκρατικὰς ἀρχάς, καὶ εἰς τὴν πολιτείαν ἐφρόνει, οὗτοι οἱ Ἀθηναῖοι, ἔπειτε νὰ ἐπιδιώκουν τὴν φιλίαν τῆς Σπάρτης διὰ νὰ ἡμιποροῦν χωρίς περισπασμούς γὰ πολεμοῦν ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Μετὰ τὴν ἔξορίαν τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστείδου, αὐτός, ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἀριστοκρατικῆς μερίδος, ἢ δοποίᾳ ἐπεκράτει τότε, διηγύθυνε τὴν ἀθηναϊκὴν πολιτικὴν καὶ ὠδήγησε τὴν ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν εἰς ἐπαγειλημένας νίκας κατὰ τῶν Περσῶν. Τὸ σπουδαιότερον δὲ κατόρθωμα αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ

Εἰκ. 120. Ὁ Κίμων.

παρὰ τὸν Εὑρυμέδοντα ποταμὸν νίκη του. Τὸ 465 δηλ. ἔπλευσε μὲ τὸν συμμαχικὸν στόλον εἰς τὴν μεσημβρινὴν ἀκτὴν τῆς Μ. Ἀσίας, διὰ νὰ ἀποστατήσῃ τὰς ἔκει Ἑλληνικὰς πόλεις ἀπὸ τῶν Περσῶν. Ὁ περσικὸς στόλος, ἀποτελούμενος ἀπὸ 200 φοινικικὰς τριήρεις, εύρισκετο εἰς τὰς ἔκβολὰς τοῦ Εὑρυμέδοντος ποταμοῦ. Ὁ Κίμων προσβάλλει καὶ καταστρέψει αὐτόν, συγχρόνως δὲ ἀποδιέδει στρατὸν εἰς τὴν παραλίαν καὶ νικᾷ καὶ τὸν πεζικὸν στρατὸν τῶν Περσῶν. Ἡ μεγάλη αὕτη νίκη ἐστερέωσεν ἐντελῶς τὴν κατὰ θάλασσαν ἀρχὴν τῶν Ἀθηναίων καὶ ἀπηλευθέρωσε τοὺς Ἐλληνας τῶν μεσημβριῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας ἀπὸ τὸν περισκόν γένον.

Ἀμήτοι τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους. Σχέσεις Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν. Γ' Μεσσηνιακὸς πόλεμος.—Τὸ χράτος τῶν Ἀθηναίων ἦδη ἐξετείνετο ἐπὶ ὅλων σχεδὸν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, αἱ δοποίαι εὑρίσκοντο εἰς τὰ βόρεια παράλια τοῦ Αἰγαίου, εἰς τὸν Ἐλλήσποντον καὶ τὸν Ἀντ. Χωραφᾶ, Ἱστορία α' γυμνασίου, ἐκδοσις α'.

Βόσπορον καὶ ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας μέχρι τῆς Παμφυλίας. Ἡ δὲ ἐπιρροή του ἔξετείνετο εἰς τὸ βασίλειον τῆς Μακεδονίας καὶ εἰς τὴν Θράκην. Μετ' ὀλίγον ὥμας οἱ Ἀθηναῖοι ἔστρεψαν τὰ βλέμματά των καὶ εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ισθμόν. Καὶ πέραν δὲ τῶν ὁρίων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ θαλασσῶν ἔκαμψαν ἐπιχειρήσεις. Ἡ Αἴγυπτος, ἐπαναστατήσασα ἀπὸ τῶν Περσῶν, ἔζητησε τὴν βοήθειάν των. Οἱ Ἀθηναῖοι κατέπλευσαν μὲ 200 πλοῖα εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀναπλεύσαντες τὸν Νεῖλον κατέλαβον τὴν Μέμφιν. Ἡ ἐπιχειρήσις αὐτῇ ἐλαβεν διέθριον τέλος διὰ τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ δὲν τοὺς κατέβαλεν.

Ἡ θαυμαστὴ αὐτὴ αὔξησις τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηναίων βεβαίως ἀνησύχει τοὺς Σπαρτιάτας, ἀλλ᾽ ἐσωτερικαὶ περιστάσεις ἡμιπόδισαν αὐτοὺς νὰ ἐπέμδουν ἐγκαίρως διὰ νὰ τοὺς περιορίσουν.

Τὸ ἔτος 464 ἔγινεν εἰς τὴν Λακωνικὴν ισχυρὸς σεισμός. Εἰκοσι χιλιάδες ἀνθρώποι ἔχαθησαν, ἔλαι δὲ σχεδὸν αἱ οἰκίαι τῆς Σπάρτης ἔπεσαν. Ἀπὸ τὸν σεισμὸν αὐτὸν ἔζητησαν γὰρ ἐπωφεληθοῦν οἱ Μεσσήνιοι διὰ νὰ ἀποκτήσουν ἐκ νέου τὴν ἐλευθερίαν των. Ἀποστατοῦν λοιπόν, ἀνέρχονται εἰς τὸ ὅρος τῆς Ἰθώμης καὶ ἔκει κατακευάζουν φρούριον. Οἱ Σπαρτιάται ἐσπευσαν νὰ τοὺς προσβάλουν, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν τίποτε. Ἀπεφάσισαν τότε νὰ ζητήσουν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ προτροπὴν τοῦ Κίμωνος ἔστειλαν πρὸς βοήθειάν των στρατὸν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ιδίου. Ἄλλῃ δὲ Ἰθώμη, καὶ ἀρῷ οὖς ἥλθον οἱ Ἀθηναῖοι, ἀνθίστατο. Οἱ δὲ Σπαρτιάται ὑπωπτεύθησαν τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι συνεγγοσῦνται μὲ τοὺς Μεσσηνίους καὶ τοὺς ἀπέπεμψαν.

Ἐνεκκα τούτου ὥμας ἐψυχράγθησαν οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τοὺς Σπαρτιάτας, τὸν δὲ Κίμωνα, ὃς αἰτιον τῆς βοήθειας, ἔξωρισαν. Ὅταν δὲ μετὰ πολιορκίαν δέκα ἔτῶν ἡ Ἰθώμη παρεδόθη, οἱ Ἀθηναῖοι ἔδωσαν εἰς τοὺς Μεσσηνίους τὴν Ναύπακτον διὰ γὰρ κατοικοῦν. Συνῆψαν δὲ προσέτι συμμαχίας μὲ τοὺς Ἀργείους, τοὺς παλαιοὺς ἐχθροὺς τῆς Σπάρτης, καὶ μὲ τοὺς Θεσσαλούς. Ἀμέσως δὲ κατόπιν κατέλαβον τὰ Μέγαρα καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Αἰγίνης, τὴν δποίαν μετ' ἐπίμονον ἀγῶνα ἐκυρίευσαν, ἀφήρεσαν τὸν στόλον τῆς καὶ τὴν ἔκχαμψαν φύρου ὑποτελῆ.

Τὴν πολιτικὴν τῶν Ἀθηναίων δὲν διευθύνουν πλέον οἱ ἀριστοκρατικοί, οἱ ὅποιοι ἀπέβλεπον εἰς τὸ πῶς γὰρ μὴ δυσαρεστή-

σουν τοὺς Σπαρτιάτας, ἀλλ᾽ οἱ δημοκρατικοὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Περικλέους, οἱ δοποῖοι πρόγραμμα εἰχον τὴν ἐπέκτασιν τοῦ ἀθηγαῖκοῦ κράτους.

Ἐκστρατεία Κίμωνος κατὰ τῆς Κύπρου, θάνατος αὐτοῦ.
Οἱ Ἀθηγαῖοι μετ' ὀλίγον (452) ἐκάλεσαν τὸν Κίμωνα δόπισαν ἀπὸ τὴν ἔξοριαν. Ὁ Κίμων ἐπανελθὼν εἰς τὰς Ἀθήνας πρῶτον μὲν κατώρθωσε νὰ γίνῃ συνθήκη εἰρήνης διὰ πέντε ἔτη μεταξὺ Ἀθηγῶν καὶ Σπάρτης (451). Ἐπειτα ἔκαμψεν ἐκστρατείαν μὲ 200 πλοῖα διὰ νὰ κατακτήσῃ τὴν Κύπρον. Ἐνῷ δμως ἐπολιόρκει τὸ Κίτιον, ἀπέθανεν. Οἱ Ἀθηγαῖοι μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνας ἐνίκησαν μὲν εἰς μίαν ἡμέραν διπλῆν νίκην καὶ κατὰ ξηράν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἔφυγον δμως ἀπὸ τὴν Κύπρον καὶ ἐπανήλθον εἰς τὰς Ἀθήνας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος ἐποιούσαν οἱ ἐπιθετικοὶ πόλειδοι ἐναντίον τῶν Περσῶν. Καὶ ἐπίσημος μὲν εἰρήνη (ἢ κιμώνειος, ὅπως λέγουν) δὲν ἔγινεν. Ἀλλὰ μέχρι τοῦ 410 οἱ Πέρσαι οὕτε τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας ἡνώχλησαν, οὕτε τοὺς στόλους των ἐτόλμησαν νὰ στείλουν εἰς τὸ Αἴγαλον πέλαγος.

Ἀποστασία τῶν ἡπειρωτικῶν συμμάχων τῶν Ἀθηναίων. Τριακονταετεῖς σπουδαῖ. Οἱ θάνατος τοῦ Κίμωνος μετέδαλε τὰς σχέσεις Σπάρτης καὶ Ἀθηγῶν. Ἡ προσωπικότης τοῦ Κίμωνος, ἀνεγνωρισμένου φιλολάχωνος, ἡμπόδιζε τὴν ῥῆξιν. Τώρα δμως τὴν πολιτικὴν τῶν Ἀθηγαίων διευθύνει ὁ Περικλῆς, κεκηρυγμένος ἔχθρὸς τῶν Σπαρτιατῶν. Ἡ ρῆξις λοιπὸν ἦτο ἀναπόφευκτος.

Τὸ κράτος τῶν Ἀθηγαίων, ἐκτὸς τῶν γαυτικῶν πόλεων, περιελάμβανεν εἰς τὴν συμμαχίαν του ἀπὸ τὸ 456 εἰς τὴν Στερεάν μὲν Ἑλλάδα τὴν Βοιωτίαν, πλὴν τῶν Θηρῶν, τὴν Φωκίδα, τὴν Λοκρίδα καὶ τὰ Μέγαρα, εἰς δὲ τὴν Πελοπόννησον τὴν Τροιζῆνα, τὴν Ἀχαΐαν καὶ τὸ Ἀργος. Πρὸς συγκράτησιν δὲ τῶν ἡπειρωτικῶν των αὐτῶν συμμάχων οἱ Ἀθηγαῖοι δὲν εἰχον ἄλλο μέσον, παρὰ τὸ νὰ παραδίδουν εἰς τοὺς δημοκρατικοὺς τὴν διοίκησιν τῶν πόλεων καὶ νὰ ἔξορεῖσουν τοὺς ἐπιφανεστέρους ἐκ τῶν ἀριστοκρατικῶν.

Ἡ μεγάλη δμως αὐτὴ αὔξησις τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηγαίων ἀνησύχει τοὺς γείτοτάς των Κορινθίους καὶ Θηραίους. Οὗτοι λοιπὸν ἐν συγεγοήσει μὲ τοὺς Σπαρτιάτας ἐνήργησαν διὰ τῶν ἔξο-

ρίστων ἀριστερατικῶν νὰ ἀποστατήσουν πολλοὶ ἐκ τῶν ἡπειρωτικῶν συμμάχων τῶν Ἀθηναίων. Ἐκ τούτου οἱ Ἀθηναῖοι εὑρέθησαν αἰφνιδίως ἀναγκασμένοι νὰ πολεμήσουν συγχρόνως μὲ τοὺς Βοιωτούς, τοὺς Μεγαρεῖς, τοὺς Εὔβοιαν καὶ μὲ τοὺς Σπαρτιάτας, οἱ δποῖοι πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἄλλων εἰσέδαλον εἰς τὴν Ἀττικήν. Οἱ Ἀθηναῖοι τότε ἐσώθησαν διὰ τῆς διπλωματικότητος τοῦ Περικλέους. Ἐκυρίευσαν μὲν ἐκ νέου τὴν Εὔβοιαν, ἀλλ᾽ ἐγκατέλειψαν δλους τοὺς ἡπειρωτικοὺς συμμάχους των, οἱ δποῖοι εἰσῆλθον εἰς τὴν συμμαχίαν τῆς Σπάρτης. Συγωμολόγησαν δὲ μὲ τὴν Σπάρτην τριακονταετῆ εἰρήνην (445).

Μὲ τὰς τριακονταετεῖς σπονδᾶς ἡ Ἑλλὰς εὑρέθη διγγρημένη εἰς δύο μεγάλας συμμαχίας. Ἡ μία περιελάμβανεν ὅλας σχεδὸν τὰς πόλεις τῆς Ηελοποννήσου καὶ τῆς κεντρικῆς Ἑλλάδος καὶ ἦτο ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης. Ἡ ἀλληγ περιελάμβανε τὰς νήσους καὶ τὰς ἀκτὰς τοῦ Αιγαίου πελάγους καὶ ἦτο ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηνῶν.

Ἡ διαιρέσις αὐτὴ ὑπῆρξεν ἔργον τῆς νέας πολιτικῆς, τὴν δποῖαν ἐγκαίνιασεν εἰς τὰς Ἀθήνας δ Περικλῆς. Οὕτος κατενόησεν, ὅτι ἡτο ἐπικίνδυνος ἡ ἐπέκτασις τοῦ κράτους τῶν Ἀθηνῶν εἰς χώρας, δπου ἡτο ἀναπόφευκτος ἡ σύγκρουσις μὲ τοὺς Σπαρτιάτας καὶ τοὺς συμμάχους των. Ἡ δύναμις τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἡτο ἀρκετὴ νὰ ὑπερασπίσῃ καὶ ἡπειρωτικὸν κράτος. Ἐπρεπε λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι νὰ περιορισθοῦν εἰς τὸ θαλάσσιον κράτος των διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ ἀφοσιωθοῦν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν σκοπῶν τῆς μεγαλοπράγμονος πολιτικῆς τοῦ Περικλέους, νὰ καταστήσουν δηλ. τὰς Ἀθήνας τὸ πολιτικόν, πνευματικὸν καὶ καλλιτεχνικὸν κέντρον τοῦ δλου ἐλληνικοῦ κόσμου.

Ο Περικλῆς. Ο Περικλῆς κατήγετο ἐκ τῆς ἀρχαίας καὶ πλουσίας οἰκογενείας τῶν Ἀλκμεωνιδῶν, πατέρα δὲ εἶχε τὸν Ξάνθιππον, τὸν νικητὴν τῆς Μυκάλης. Εἶχε τὴν μορφὴν ὡραίαν, τὸ βλέμμα αὐστηρὸν καὶ τὸ παράστημα εὐγενές. Ἐτυχε δὲ μεγάλης ἐκπαιδεύσεως.

Εἰς τὰ πολιτικὰ ἀνεμείχθη ἐνωρὶς καὶ ἔγινεν ἀρχηγὸς τῆς δημοκρατικῆς μερίδος. Ἀλλὰ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ἐνεφανίζετο ὅσον τὸ δυνατὸν διλγώτερον, ἀφηγε δὲ νὰ ὁμιλοῦν ἀντ' αὐτοῦ ἄλλοι ἀγήκοντες εἰς τὸ κόμμα του. Ο ίδιος παρουσιάζετο μόνον εἰς τὰς μεγάλας περιστάσεις, ὥμιλει δὲ πάντοτε παρεσκευα-

σμένος μὲν ἀπλότητα, μὲν φωνὴν ὑμαλήν, χωρὶς χειρονομίας. Διὰ τὴν ἡρεμίαν τουθῆδε αὐτὴν καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τὸν ὠνόμαζον ὀλύμπιον.

⁵ Ήτο ἐγκρατῆς εἰς τὸν βίον του καὶ δὲν ἔξηρχετο ἐκ τῆς οἰκίας του, ἵνα μεταβῇ εἰς τὴν βουλὴν η̄ τὴν ἐκκλησίαν.
⁶ Εδέχετο ὅμως εἰς τὸν οἰκόν του ὅλους τοὺς διαπρέποντας εἰς

Εἰκ. 121. Ὁ Περικλῆς.

τὴν πολιτικήν, εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς τὰς τέχνας καὶ ἔχαμεν αὐτὸν τὴν ἔστιαν τοῦ πολιτικοῦ, πνευματικοῦ καὶ καλλιτεχνικοῦ βίου τῶν Ἀθηνῶν.

⁷ Επὶ 25^ο καὶ πλέον ἔτη, ἔκλεγόμενος στρατηγός, ἐκυβέρνα τὰς Ἀθήνας⁸ μὲν τὴν ἐπιδολήν του χωρὶς γὰρ κολακεύη τὸν λαόν. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἐσέδοντο καὶ εἶχον πλήρη ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτὸν. Διὰ τοῦτο ἀφηγον αὐτὸν γὰρ κυβερνᾷ τὴν πόλιν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπὶ Περικλέους εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπῆρχε κατ' ὅνομα μὲν δημοκρατία, πράγματι δὲ ἔνδες ἀνδρὸς ἀρχῆ.

~~~~~

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'
ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΕΠΙ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

1. Αἱ κοινωνικαὶ τάξεις.

Ἡ Ἀττικὴ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους εἶχεν 600 χιλ. κατοίκους. Ἄλλος ἀπὸ αὐτοὺς μόνον 35 χιλ. ἦσαν πολῖται Ἀθηναῖοι. Ἐάν δὲ ὑπολογίσωμεν, ὅτι αἱ γυναῖκες καὶ οἱ παῖδες τούτων ἦσαν τὸ πολὺ 100 χιλ., σὲ ὑπόλοιποι περίπου 470 χιλ. ἦσαν δοῦλοι, μερικοὶ δὲ ἔνοι κατοικοῦντες εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ δυομαζόμενοι μέτοικοι.

Οἱ πολῖται μόνοι ἀπετέλουν τὸν ἀθηναϊκὸν λαόν. Πολῖται δὲ ἐθεωροῦντο ὅσοι εἶχον τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα, ἀπὸ δὲ τοῦ Περικλέους καὶ τοὺς δύο, Ἀθηναῖους πολίτας. Οἱ περισσότεροι Ἀθηναῖοι πολῖται ἦσαν κτηματίαι. Πολλοὶ δμῶς εἶχον καὶ ἐργοστάσια ἀγγείων, δάλων, δερμάτων, εἰς τὰ δποῖα εἰργάζοντο δοῦλοι. Ἄλλοι τέλος ἦσαν τεχνῖται, δηλ. ἔυλουργοί, κτίσται, σιδηρουργοί, κεραμεῖς, βυρσοδέψαι, λεπτουργοί, ἀμαξοποιοί, ὁπλοποιοί κλπ.

Οἱ μέτοικοι ἦσαν ἔγκατεστημένοι εἰς τὰς Ἀθήνας. Αὗτοὶ ἦσαν ἐλεύθεροι καὶ εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐμπορεύωνται. Ἄλλα δὲν εἶχον τὸ δικαίωμα μήτε ἰδιοκτησίαν εἰς τὴν Ἀττικὴν νὰ ἔχουν, μήτε γυναῖκα Ἀθηναῖαν νὰ νυμφευθοῦν. Ἡσαν ὑποχρεωμένοι δὲ νὰ πληρώνουν φόρον, δ ὅποιος ἐλέγετο μετοίκιον, καὶ νὰ κατατάσσωνται εἰς τὸν στρατόν. Ἐάν προσέφερον ἔξαιρετικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν πόλιν, ἀπέκτων καὶ πολιτικὰ δικαιώματα, ἀλλὰ δὲν ἥδυναντο νὰ γίνουν ἀρχοντες. Ὁγομάζοντο δὲ τότε ἵστατες. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους ἔζων εἰς τὰς Ἀθήνας περισσότεροι ἀπὸ 10 χιλ. οἰκογένειαι μετοίκων, οἱ περισσότεροι δὲ ἦσαν τραπεζῖται καὶ ἔμποροι.

Οἱ δοῦλοι εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπως εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις, ἀπετέλουν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν κατοίκων. Οὗτοι συνήθως ἦσαν βάρδαροι ἢ τέκνα οἰκιακῶν δούλων, ἀλλὰ καὶ Ἐλληνες ἐλεύθεροι ἀπὸ τὰς πόλεις, αἱ δποῖαι εἶχον κυριευθῆ δὲ πολέμου. Οἱ περισσότεροι δοῦλοι καὶ δοῦλαι ἔμενον εἰς τὰς οἰκίας

τῶν κυρίων των καὶ ἡσχολοῦντο εἰς ὅλας τὰς βαρείας οἰκιακὰς ἐργασίας. Ἀλλοι ἔχρησιμοι οἰστόντο ως ἐργάται εἰς τὰ ἐργοστάσια καὶ ἄλλοι ως γαῦται εἰς τὰ πλοῖα, μερικοὶ δὲ καὶ ως ἔμποροι. Οἱ δοῦλοι ἀνήκον εἰς τὸν κύριόν των, ὁ δποῖος ἥδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ αὐτοὺς, ὅπως ἥθελε, καὶ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς αὐτοὺς σίαν δῆποτε ποινήν, πλὴν τοῦ θανάτου. Ὁ δοῦλος κάποτε ἥλευθερώντεο, ώνομάζετο δὲ τότε ἀπελεύθερος καὶ ἔθεωρεῖτο ως μέτοικος.

2. Τὸ πολίτευμα.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας. Κατὰ τοὺς μηδικοὺς πολέμους ἦ βουλὴ τοῦ Ἀρείου πάγου ἐπολιτεύθη συνετῶς καὶ προσέφερεν εἰς τὴν πόλιν μεγάλας ὑπηρεσίας. Ἐνεκα τούτου οἱ Ἀθηναῖοι σιωπηρῶς εἶχον ἀφῆσει εἰς αὐτὴν τὴν πραγματικὴν διοίκησιν τῆς πόλεως. Τὴν ἔξουσίαν δὲ αὐτὴν διετήρησε καὶ κατέπιν ἐπὶ 17 ἔτη μέχρι τοῦ 462. Τότε κατόπιν ἀγῶνος τῶν δημοκρατικῶν ἡ δύναμις τοῦ Ἀρείου πάγου περιωρίσθη καὶ ἔκτοτε ἡ δημοκρατία ἔλαβε τὴν πλήρη τῆς ἀνάπτυξιν. Τὸ 457 παρεχωρήθη εἰς τοὺς ζευγίτας τὸ δικαιώματα νὰ ἐκλέγωνται ἀρχοντες, ἀργότερα δὲ παρεχωρήθησαν ὅλα τὰ δικαιώματα τοῦ Ἀθηναίου πολίτου καὶ εἰς τοὺς θῆτας.

Τόῦτο ἔκαμεν ἀπαραίτητον, ἀφ' ἐνδεικόντος τοῦ φρονήματος τοῦ λαοῦ ἔνεκα τῶν γικῶν κατὰ τῶν Περσῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ ἀνάγκαι τῆς διοικήσεως τοῦ νέου ἐκτεταμένου κράτους τῶν Ἀθηγῶν, διὰ τὴν δποῖαν ἔχρειάζοντο πολλὰ ὅργανα. Ἐπειδὴ ὅμως ἐκ τούτου οἱ περισσότεροι Ἀθηναῖοι πολίται θὰ ἐπαυνοῦν νὰ ἐργάζωνται, ἐπρεπε νὰ συντηροῦνται ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου. Διὸ τοῦτο κατὰ πρότασιν μὲν τοῦ Ἀριστείδου εἰσήχθη ὁ στρατιωτικὸς καὶ ὁ βουλευτικὸς μισθὸς (1 δραχμὴ καθ' ἡμέραν), κατέπιν δέ, ίσως κατὰ πρότασιν τοῦ Περικλέους, προσετέθη ὁ ἐκκλησιαστικὸς καὶ ὁ δικαστικὸς μισθὸς (3 δόσοι) καὶ ὁ θεωρικὸς (1 δόσοις) διὰ τὴν εἰσοδον εἰς τὸ θέατρον. Ἐκτοτε περισσότεροι ἀπὸ 20 χιλ. πολίται ἐτρέφοντο ἀπὸ τὸ δημόσιον ταμεῖον ως φρουροί, ως δπλῖται καὶ ως γαῦται ἢ ως δικασταὶ καὶ βουλευταὶ καὶ ἀρχοντες.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατωρθώθη ὅχι μόνον ὅλοι οἱ πολίται νὰ ἔχουν ίσα πολιτικὰ δικαιώματα, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους τοὺς πολίτας, καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀπορωτέρους, γὰρ εἴναι δυνατόν γὰρ ἔξα-

σκούν αὐτά, διότι διὰ τὴν ἐξάσκησιν αὐτῶν ἐλάμβανον ἀποζημίωσιν.

Ἐπομένως τώρα πραγματικὸς κυρίαρχος τῆς πολιτείας είναι ὅλος ὁ λαός. Ὁλος λαμβάνει μέρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ή δποία ἐκλέγει τοὺς ἄρχοντας, ψηφίζει τοὺς νόμους καὶ ἀποφασίζει περὶ ὅλων τῶν σπουδαίων ὑποθέσεων τῆς πολιτείας. Ἐχει εἰς χεῖράς του τὴν δικαστικὴν ἔξουσίαν, διότι ἡ δικαιοσύνη κυρίως ἀπονέμεται ὑπὸ τῆς ἡλιαστασίας, η δποία ἀποτελεῖται ἀπὸ ἑξ χιλιάδων διὰ κλήρου ἐκλεγομένους πολίτας. Ἐχει τέλος εἰς χεῖράς του τὴν κυβέρνησιν τῆς πόλεως διὰ τῆς βουλῆς, η δποία ἀποτελεῖται ἐκ 500 διὰ κλήρου ἐκλεγμένων βουλευτῶν, καὶ ἕργον ἔχει νὰ προαποφασίζῃ περὶ ὅλων τῶν ὑποθέσεων τῶν εἰσαγομένων εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς ἐκτελέσεως τῶν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀποφασισθέντων.

Ο "Ἄρειος πάγος καὶ οἱ ἔννεα ἀρχοντες ἔχουν παραγκωνισθή. Ἐχουν περιστριθή εἰς τιμητικὰ μόνον ἔργα καὶ εἰς μερικὰ δικαστικά. Οἱ κυριώτεροι ἄρχοντες τώρα είναι οἱ 10 στρατηγοί. Οἱ στρατηγοὶ δὲν ἡσχολούντο πλέον μόνον εἰς τὸ νὰ διευθύνουν τὸν στρατὸν καὶ νὰ παρασκευάζουν τὰς ἐκστρατείας, ἀλλ᾽ ἔγιναν οἱ πραγματικοὶ κυβερνήται τῆς πόλεως καὶ διηγύθυνον τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τοῦ κράτους. Ἐπειδὴ δὲ περὶ τῶν προτάσεων τῶν στρατηγῶν ἀπεφάσιζε τελικῶς η ἐκκλησία τοῦ δήμου, ἐκεῖνος ἔξ αὐτῶν, δστις ητο ἵκανος ῥήτωρ, ἀπέκτα τὸ μεγαλύτερον κύρος καὶ ἀπέδωινε πραγματικὸς ἀρχηγὸς τῆς πολιτείας. Τοιοῦτος είχε γίνει δ Περικλῆς.

Μετατροπὴ τῆς δημοκρατίας εἰς ὀχλοκρατίαν. Αἱ μισθοδοσίαι, αἱ δποίαι ἐδέθησαν πρὸ πάντων ἐπὶ Περικλέους εἰς ὅλους σχεδὸν τοὺς πολίτας, παρεκίνησαν μὲν αὐτούς. δπως ητο ἀνάγκη, νὰ ἡσχολούνται εἰς τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως, ἔφεραν ὅμως καὶ ἀποτελέσματα δλέθρια. Ὁλοι οἱ πτωχοὶ ὥρμησαν εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ἐπομένως εἰς τὴν ἐκκλησίαν η δύναμις τῶν εὔπορωτέρων καὶ συνετωτέρων πολιτῶν ἡλαττώθη, ἐπεκράτησε δὲ δ ὄχλος. Καὶ μέχρι μὲν τοῦ θανάτου τοῦ Περικλέους, τὰς ἐκκλησίας διηγύθυνον οἱ στρατηγοὶ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πόλεως. Αὐτοὶ ὑπέβαλλον εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ συνεζήτουν τὰς ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις καὶ αὐτοὶ ἐπειτα ἀγελάμβανον τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφασιζομένων. Τούτο κατώρθωγε πρὸ πάντων δ Περικλῆς μὲ τὴν μεγάλην

ἐπιρροήν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπὶ τοῦ λαοῦ. Ἀπὸ τοῦ θανάτου ὅμως αὐτοῦ τὰ πράγματα μετεβλήθησαν.

Ἡ ὑπερβολικὴ ἀνάπτυξις τῶν συζητήσεων τῆς ἐκκλησίας ἀπῆται ἐπιτηδειότητα καὶ ἀσκησιν, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχον οἱ στρατηγοί. Ἐξ ἄλλου οἱ στρατηγοί ἔνεκκα τῶν πολεμικῶν ἀναγκῶν, σχεδὸν συνεχῶς ἀπουσίαζον ἐκ τῆς πόλεως. Ἀλλὰ καὶ δσάκις δὲν συνέδικεν τοῦτο, ἀηδίαζον νὰ κολακεύουν τὸν ὄχλον. Ἔνεκκα τούτου ἡ διεξαγωγὴ τῶν συζητήσεων τῆς ἐκκλησίας περιῆλθεν δλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ἀνθρώπους, οἱ δποῖαι χωρὶς νὰ εἰναι στρατηγοί, κατώρθωντο μὲ τὴν ῥήτορικήν των καὶ μὲ τὰς κολακείας των νὰ ἔξαπατοῦν τὸν ὄχλον. Αὐτοὶ ἐλέγοντο δημαγωγοί. Ἐκτοτε οἱ μὲν στρατηγοί περιωρίζοντο ἀπλῶς εἰς τὸ νὰ ἔκτελοῦν τὰ ἀποφασιζόμενα, ἀπόλυτοι δὲ κύριοι τῆς πολιτείας ἔγιναν οἱ δημαγωγοί. Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ὠμίλουν διὰ πράγματα, τὰ δποῖα δὲν ἔγνωριζον, μὲ τὸν σκοπὸν διὰ τῆς κολακείας νὰ διατηροῦν τὴν εὔνοιαν τοῦ ὄχλου, παρέσυρον πολλάκις τὴν ἐκκλησίαν εἰς ἀποφάσεις δλεθρίας διὰ τὴν πόλιν.

Ἡ δχλοκρατία δὲ αὐτῇ ἔγινεν ἡ κυριωτάτη αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν, ώς θὰ ἴδωμεν, ἐνικήθησαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον. Αὐτῇ δὲ ἐπικρατήσασα καὶ ὅλον τὸν 4ον αἰώνα δὲν ἀφῆκε τὴν πόλιν νὰ ἔπανέλθῃ εἰς τὴν παλαιάν τῆς δύναμιν καὶ δέξαν.

3. Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον.

Αἱ Ἀθῆναι κατὰ τὸν 5ον αἰώνα εἶχον γένει μεγάλη πόλις. Ἡ Ἀττική, ἐπειδὴ εἶναι χώρα ἀγονος, δὲν ἐπήρχει ἐξ ἀρχῆς διὰ γὰ συντηρηθῆ τοὺς κατοίκους τῆς. Δι' αὐτὸ δπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Σόλωνος ἦτο ἀπηγορευμένη ἡ ἔξαγωγὴ τῶν προϊόντων τῆς, καὶ ἵδιας τοῦ σίτου καὶ τῶν σύκων. Ἡτο. ἀνάγκη λοιπὸν νὰ εἰσάγωνται ἔξωθεν παστά, οἶνος, σίτος. Ἐκτὸς τοῦτου ὅμως εἰς τὰς Ἀθήνας ἦτο προωδευμένη ἡ βιομηχανία. Κατεσκευάζοντο ἐκεῖ ἀγρεῖα, δπλα, δράσματα, δέρματα καὶ ἐπιπλα πολὺ δνομαστά. Αὐτὰ ἔπειτε νὰ ἔξαγωνται ἔξω τῆς Ἀττικῆς. Ἀνεπτύχθησαν πολὺ δλίγον κατ' ὀλίγον ἐκεῖ μέγα ἐμπόριον ἀνταλλακτικόν.

Τὸ ἀθηναϊκὸν ὅμως ἐμπόριον κυρίως ἀνεπτύχθη, δτανθμετὰ τὰ μηδικὰ ἐσχηματίσθη τὸ μέγα ἀθηναϊκὸν κράτος. Τότε ἀφ'

ένδος μὲν ηὔξηθησαν τὰ κέντρα, μὲ τὰ ὁποῖα ἥδυναντο νὰ συ-
αλλάσσωνται οἱ Ἀθηναῖοι, ἀφ' ἑτέρου δὲ [ὑπῆρχε] μεγάλη ἀσφά-
λειά εἰς τοὺς ἐμπορευομένους.

Ἄπὸ τὸν Εὔξεινον πόντον ἥροντο σιτηρά, παστά, δέρματα
ἀκατέργαστα, ξυλεία, δούλοι.

Ἐπὶ τῆς μεταξὺ τοῦ Στρυμόνος καὶ τοῦ Νέστου παραλίας εἶχον
οἱ Ἀθηναῖοι μεταλλεῖα. Ἄπὸ τὸ μέρος δὲ ἐκεῖνο ἐπρομηθεύοντο
καὶ ξυλείαν διὰ γαυπηγίαν.

Πρὸς Ν. οἱ Ἀθηναῖοι ἐμπορεύοντο μὲ τὴν Αἴγυπτον, ή ὁποία
ἐπρομήθευεν εἰς αὐτοὺς σιτηρά.

Πρὸς Δ. τέλος ἐμπορεύοντο οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὴν νότιον Ἰτα-
λίαν.

Τυπῆρχε λοιπὸν μεγάλη κίνησις πλοίων, ἐμπορευμάτων καὶ
χρημάτων μεταξὺ τοῦ λιμένως τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ ἄλλου ἑλ-
ληνικοῦ κόσμου. Ἄπὸ τὸ βάθος τοῦ Εὔξείνου πόντου μέχρι τῆς
Ἰταλίας ἔκυκλοφόρουν νομίσματα ἀθηναϊκά. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν
Πειραιᾶ εἰσήγοντο νομίσματα δλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Διὰ
τοῦτο εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἵδιώς εἰς τὸν Πειραιᾶ ὑπῆρχον ἀνθρω-
ποι, οἱ δοποῖοι εἰχον ώς ἐπάγγελμα τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν νομίσμά-
των. Οὗτοι ἔμενον εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἰχον ἐμπροσθέν τῶν κα-
θεις μίαν τράπεζαν μὲ διάφορα νομίσματα ἐπάνω, ὡνομάζοντο δὲ
τραπεζῖται. Οἱ τραπεζῖται αὐτοὶ κατόπιν δὲν περιωρίζοντο μό-
νον εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν νομίσμάτων, ἀλλὰ συγχρόνως ἐδάνει-
ζον καὶ χρήματα μὲ τόκον. Οἱ τόκοις κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν
ἔφθανεν εἰς 15 καὶ 20 ἐπὶ τοῖς ἑκατόν, καὶ ὅταν ἐπρόκειτο περὶ
γνωτοδανείων καὶ εἰς 30 ἐπὶ τοῖς ἑκατόν.

Οἱ Πειραιεὺς οὕτω κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἔγινε τὸ σπου-
δαιότερον ἐμπορικὸν καὶ γνωτικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος καὶ διὰ
τοῦτο δικαίως ὠνομάσθη ἀγορὰ δλης τῆς Ἑλλάδος.

4. Ὁ οἰκιακὸς βίος.

Οἱ οἰκιακὸς βίος κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας,
ὅπως καὶ εἰς δλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις, ἔξακολουθεῖ νὰ είναι
πολὺ ἀπλοῦς.

Αἱ οἰκίαι εἶναι ἀπλαῖ, ὅπως καὶ πρίν. Εἰς αὐτὰς οἱ ἀνδρες
ἔρχονται σχεδὸν μόνον διὰ γαυπηγίαν. Τὴν ἡμέραν δσοι δὲν

έργαζονται διάγουν εἰς τὰ δικαστήρια, εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὰ γυμναστήρια ἢ εἰς τὰ κομφεῖα καὶ σιδηρουργεῖα, ὅπου διηγοῦνται καὶ συζητοῦν τὰ νέα τῆς ἡμέρας.

Ἐνδύονται ἐπίσης μὲ τὴν ἴδιαν ἀπλότητα καὶ ἔξακολουθοῦν νὰ ζοῦν πολὺ λιτά. Τὰ συμπόσια διώροφα προσλαμβάνουν ἴδιαιτέραν σημασίαν μὲ τοὺς σοδαροὺς διαιλόγους καὶ μὲ τὰς πολιτικὰς συζητήσεις, τὰς ὁποίας τὰ μεγαλύτερα πνεύματα τῆς ἐποχῆς εὑρίσκον εὐκαιρίαν νὰ κάμνουν εἰς αὐτά.

Καὶ αἱ γυναῖκες ἔξων ὅπως πρίν. Συνήθως ἡ γυνὴ εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν ἐθεωρεῖτο ὥριμος πρὸς γάμον, ὑπανδρεύετο δὲ ὑπὲ τῶν γονέων της ἢ τῶν πλησιεστέρων συγγενῶν της χωρὶς νὰ λαμβάνεται ὑπὸ ὄψιν ἡ γυνὴ της καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μάλιστα μὲ συγγενῆ διὰ νὰ μὴ ἀποξενοῦται ἡ περιουσία. Διῆγον δὲ ὅλογ τῶν τὸν βίον αἱ γυναῖκες κλεισμέναι εἰς ἴδιαιτερον διαμέρισμα τῆς οἰκίας, τὸν γυναικωνῖτιν, ὅπου ἡσχολοῦντο εἰς οἰκιακὰ ἔργα. Ἐξήρχοντο σχεδὸν μόνον κατὰ τὰς θρησκευτικὰς τελετάς. Εἰς τὰς συναναστροφὰς τῶν ἀνδρῶν οὐδέποτε παρουσιάζοντο.

Εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νέων κατὰ τὸ τέλος τοῦ 5ου αἰῶνος ἔγινε σπουδαία μεταβολή. Οἱ νέοι τῶν καλυτέρων οἰκογενειῶν δὲν ἡρκοῦντο πλέον μόνον εἰς τὸ νὰ μαγιθάνουν ἀνάγνωσιν, γραφήν, ἀριθμητικήν καὶ νὰ ἀποστηθίζουν ποιήματα, ἀλλὰ κατεγίνοντο καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν, τὴν γεωμετρίαν καὶ τὴν ῥητορικήν.

5. Θρησκεία καὶ λατρεία.

Απὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5ου αἰῶνος οἱ ἀνθρώποι δὲν πιστεύουν πλέον, ὅπως πρίν, εἰς τοὺς θεούς των καὶ εἰς τοῦτο συνετέλεσαν παρὰ πολὺ οἱ φιλόσοφοι. Τὴν θρησκείαν προσπαθεῖ νὰ ἀντικαταστήσῃ ἡ μόρφωσις. Ἡ ἐπίσημος διώροφη λατρεία τοῦ κράτους ἔξακολουθεῖ ἡ ἴδια. Αἱ δὲ ἑορταὶ τελοῦνται τώρα λαμπρότερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπανηγγυρίζοντο πολλαὶ ἑορταί. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν μεγαλοπρεπέστεραι ἦσαν

α') τὰ *Παναθήναια*. Κατὰ τὴν ἑορτὴν αὐτὴν ἔφερον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν μὲ μεγάλην πομπὴν τὸν νέον πέπλον τῆς Ἀθηνᾶς, τὸν διποῖον ἐκέντων αἱ εὐγενέστεραι νέαι τῆς πόλεως,

β') τὰ *Διονύσια*. Τὰ Διονύσια ἐτελοῦντο, πρὸς τιμὴν τοῦ Δι-

ονύσου τέσσαρας φοράς τὸ ἔτος. Κατὰ τὰς ἑορτὰς ταύτας μέρος τῆς λατρείας ἀπετέλει καὶ γῇ παράστασις εἰς τὸ θέατρον τραγῳδιῶν καὶ χωμφδιῶν.

γ') τὰ ἐλευσίνια μυστήρια. Ταῦτα ἐτελοῦντο ἐν μέρει εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐν μέρει εἰς τὴν Ἐλευσίνα πρὸς τιμὴν τῆς Δῆμητρος.

6. Αἱ ωραῖαι τέχναι.

Μετὰ τοὺς μηδικοὺς πολέμους ή Ἑλλὰς ἀπὸ εὐγνωμοσύνην πρὸς τοὺς θεούς, οἵ δποιοι ἔσωσαν αὐτὴν, ευρίσκεται εἰς τὴν ἀνάγκην γὰρ ἀναγεώσῃ μεγαλοπρεπέστερα καὶ ώραιότερα τὰ ἀγάλ-

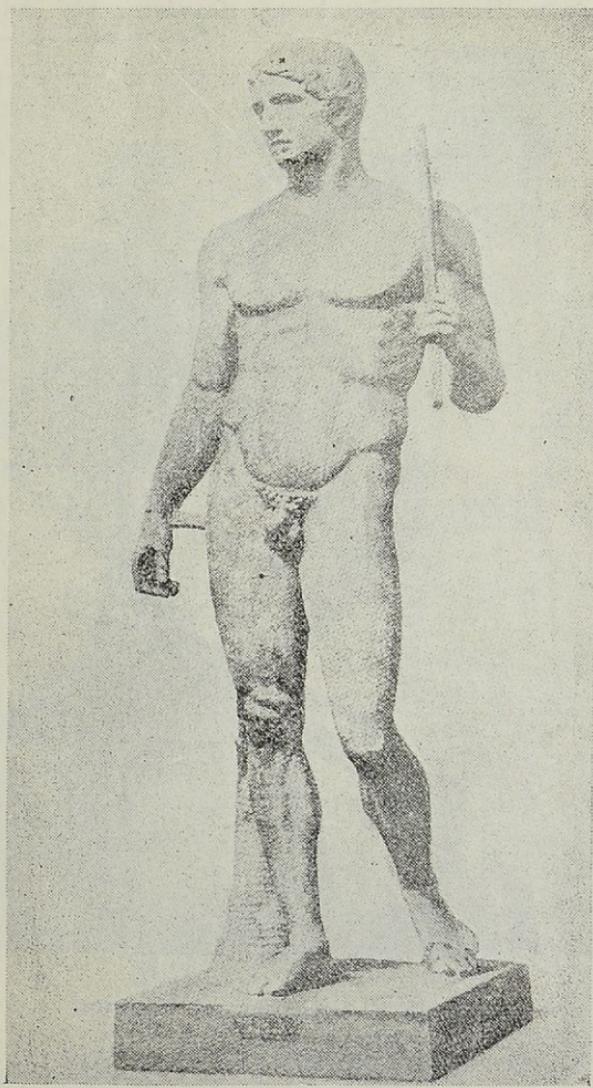

Εἰκ. 122. Θεοὶ θεώμενοι τὴν πομπὴν τῶν Παναθηναίων.
(ἐκ τοῦ διαζώματος τοῦ Παρθενῶνος).

μιτα καὶ τοὺς ναούς, τοὺς δποίους κατέστρεψαν οἱ βάρβαροι. Ἀχμάζουν λοιπὸν αἱ ωραῖαι τέχναι εἰς αὐτὴν πολὺ καὶ ιδίως εἰς τὰς Ἀθήνας.

Τότε ἀνεγείρονται τὰ μεγάλα μνημεῖα τῶν Ἀθηγῶν μὲ τοὺς ἀρχιτέκτονας Ἰκτῖνον, Καλλικράτην, Μνησικλέα καὶ ἄλλους. Τότε ἀκμάζουν περίφημοι γλύπται, δ Πολύκλειτος, δ Πυθαγόρας, δ Μύρων καὶ πρὸ πάντων δ Φειδίας, δ ἐποίος κατεσκεύασε

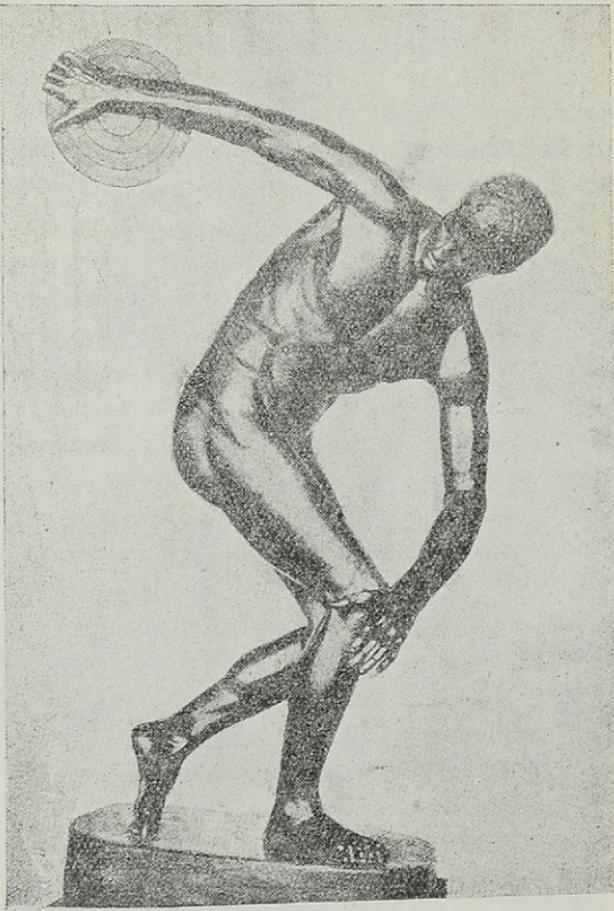
τὰ μεγάλα χρυσελεφάντινα ἀγάλματα τοῦ Διὸς τῆς Ὀλυμπίας
καὶ τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ Παρθενῶνος Τότε τέλος ἀκμάζουν περίφη-

Εἰκ. 123. Ὁ δορυφόρος τοῦ Πολυκλείτου.

μοι ζωγράφοι, ὁ Πολύγνωτος, ὁ Πάναινος, ὁ Μίκων καὶ ὁ Α-
πολλόδωρος.

Τὰ μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν. Καὶ πρὸ τοῦ Περικλέους δὲ Κίμων ἡσχολήθη μὲ τὸν καλλωπισμὸν τῶν Ἀθηνῶν, μεταχειρισθεὶς πρὸς τοῦτο τὰ λάφυρα τῶν πολέμων, τοὺς δποίους ἔκαμε κατὰ τῶν Ηερσῶν. Ἐφύτευσε λοιπὸν μὲ πλατάγους τὴν Ἀκαδήμειαν

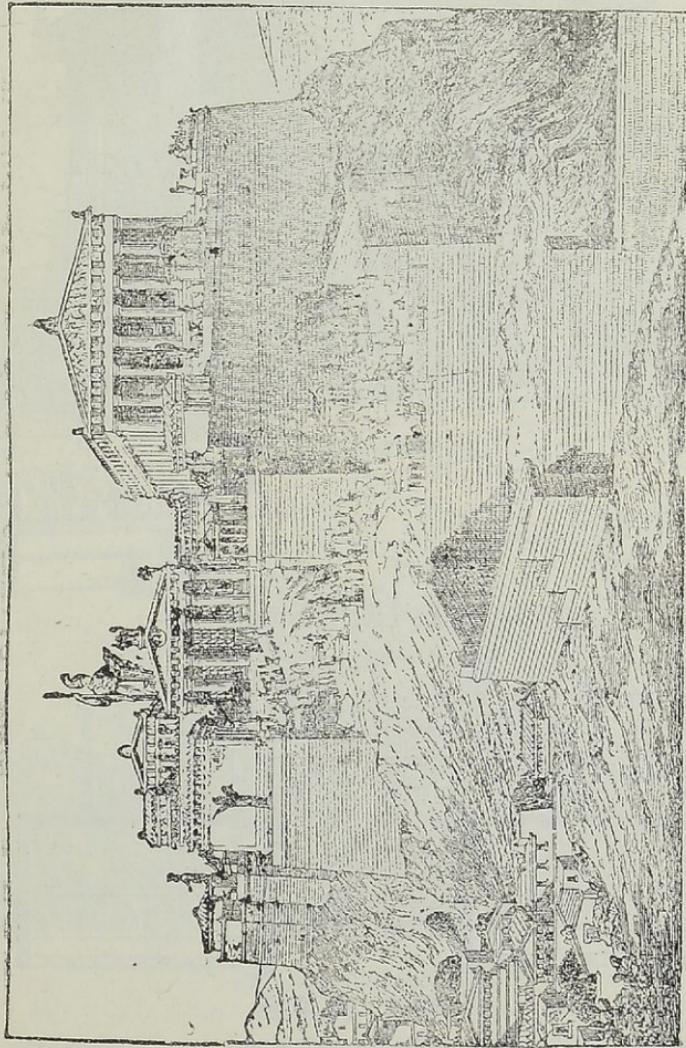

Εἰκ. 124. Ὁ δισκοβόλος τοῦ Μύρωνος.

καὶ τὴν ἀγορὰν καὶ ἐστόλισεν αὐτὴν μὲ στοάς. Ἀπὸ τὰς στοάς αὐτὰς περίφημος ἦτο ἡ λεγομένη ποικιλή. Εἰς αὐτὴν δὲ Πολύγνωτος ἐξωγράφησε τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος. Ἐπίσης δὲ Κίμων ἔγραψε τὰ βλέμματά του εἰς τὴν ἀκρόπολιν.

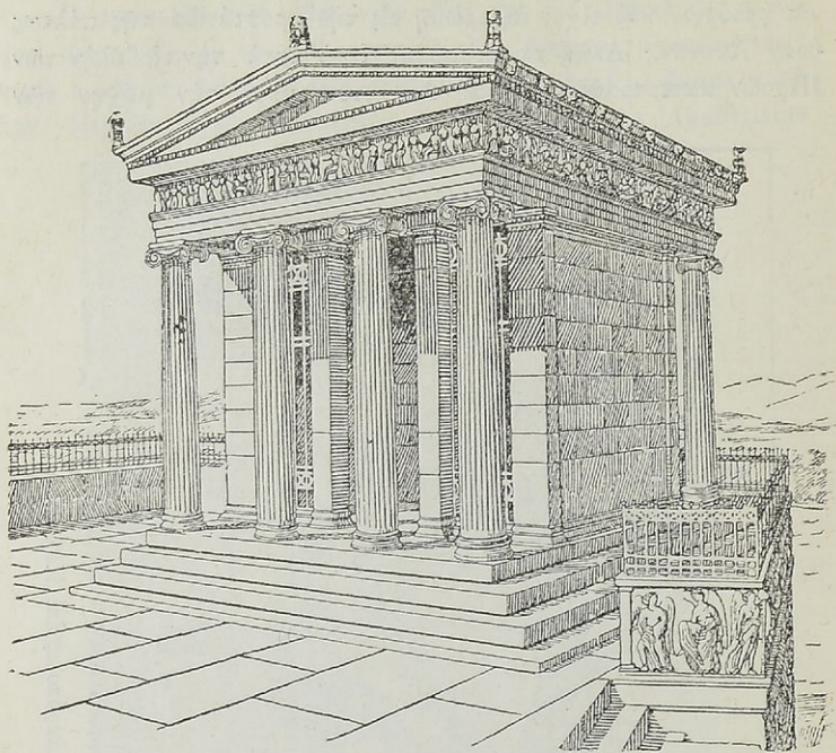
Ο βράχος οὗτης ἀκροπόλεως εἶχε παύσει πρὸ πολλοῦ γὰ εἰ-

ναι φρούριον καὶ εἶχεν ἀφιερωθῆναι εἰς τὴν προστάτιδα τῆς πόλεως θεὰν Ἀθηνᾶν. Ἄλλα τὰ ἐπ' αὐτῆς ιερὰ κατὰ τὴν εἰσδιολήν τῶν Περσῶν κατεστράφησαν δλα. Διὰ τοῦτο μετὰ τὴν μάχην τῶν

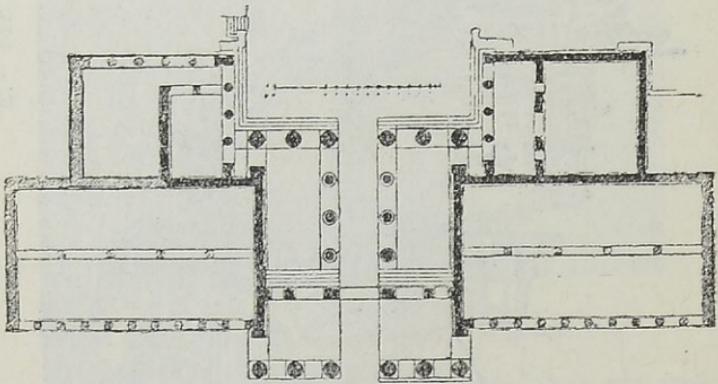

Εἰκ. 125. Ἡ ἀκρόπολις ἐπὶ Περσικέους.

Πλαταιῶν, ἀφ' οὗ προσκαίρως ἐπεσκεύασαν τὸν παλαιὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς, ἔχρυψαν μὲν εὐλάβειαν τὰ ἀκρωτηριασμένα ἀγάλματα εἰς τὴν γῆν τῆς Ἀροπόλεως καὶ ἀπὸ τὰ λείψανα τῶν καταστραφέν-

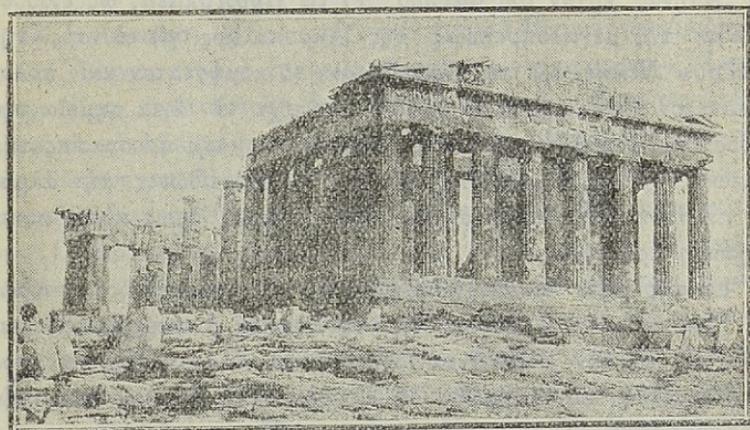
Εἰκ. 126. Ὁ ναὸς τῆς ἀπτέρου Νίκης.

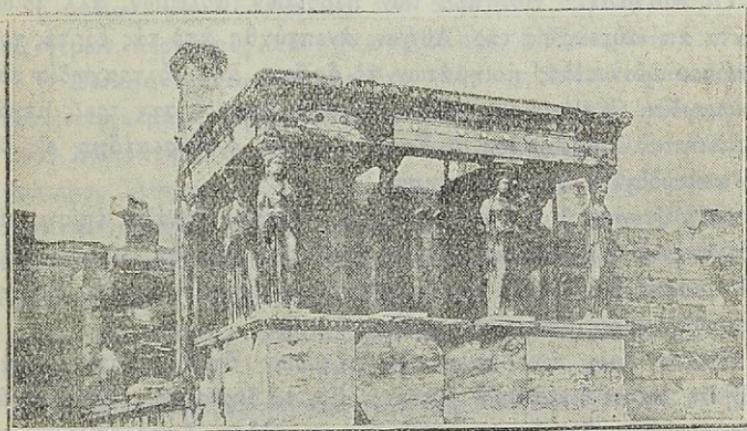
Εἰκ. 127. Τὰ προπύλαια.

των γαῶν ἔκτισαν κατὰ πρότασιν τοῦ Θεμιστοχλέους τὸ βόρειον τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως. Ἐπὶ Κίμωνος λαιπόν ἔκτισαν τὸ νότιον καὶ ἀνατολικὸν τεῖχος αὐτῆς καὶ τὸν πύργον τοῦ γαοῦ τῆς ἀπτέ-

ρου Νίκης. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἰδίου τέλος ὁ Φειδίας ἔκαμε τὸ κολοσσιαῖον χάλκινον ἄγαλμα τῆς προτράχου Ἀθηνᾶς εἰς τὴν ἀκρόπολιν.

Εἰκ. 128. Ὁ Παρθενών.

Εἰκ. 129. Τὸ Ἔρεχθεῖον.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος τὸν καλλωπισμὸν τῶν Ἀθηνῶν συνεπλήρωσεν ὁ Περικλῆς. Πρὸς τοῦτο δὲ ἐχρησιμοποίησε τοὺς φόρους τῶν συμμάχων. Τὴν γενικὴν ἐποπτείαν ὅλων τῶν Ἑργῶν ἀγέθεσαν εἰς τὸν μέγαν καλλιτέχνην Φειδίαν. Κατεσκευάζενται οἱ Χωραφᾶ, Ἰστορία α' γυμνασίου, ἔκδοσις α'.

σθησαν λοιπὸν τότε ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως α') ὁ Παρθενών, τὸ τελειότερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον ἔργον τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ἐντὸς τοῦ δποίου ἐστήθη τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, ἔργον τοῦ Φειδίου, β') τὰ Προσύναια, ὡς εἰσοδος ἀνταξίᾳ τῆς μεγαλοπρεπείας τῆς Ἀκροπόλεως, γ') ὁ ναὸς τῆς ἀπτέρου Νίκης, δ') τὸ Ἐρέχθειον, τὸ κομψότατον καὶ πολυτελέστατον οἰκοδόμημα, τὸ ὅποιον περιεῖχε τὰ ἄγια σημεῖα τῆς ἕριδος τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Ἀθηνᾶς περὶ τῆς προστασίας τῆς πόλεως, δηλ. τὰ σημεῖα τῆς τριάντας τοῦ Ποσειδῶνος, τὴν ἀλμυρὰν πηγὴν καὶ τὴν ἵεραν ἑλαίαν. Ἡ οἰκοδόμη ὅμως αὐτοῦ συνεπληρώθη ἀργότερα.

Ἐπίσης τότε οἰκοδομήθησαν ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Ἀκροπόλεως τὸ φρεῖον, εἰς τὸ Σαύνιον ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ εἰς τὸν Ραμνοῦντα (βορείως τοῦ Μαραθῶνος) ὁ ναὸς τῆς Νεμέσεως, συνεπληρώθη δὲ εἰς τὴν Ἐλευσίνα ὁ ναὸς τῆς Δήμητρος.

7. Τὰ γράμματα.

Οἱ ποιηταί. Ἡδη πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων, ἀλλ' ἴδιως ἔπειτα ἀπὸ αὐτοὺς εἰς τὰς Ἀθήνας ἀνεπτύχθη ἀπὸ τὰς ἑορτὰς τοῦ Διογύσου νέον εἶδος ποιημάτων, τὸ δρᾶμα, δηλ. ἡ τραγῳδία καὶ ἡ κωμῳδία. Καὶ εἰς μὲν τὴν τραγῳδίαν διεκρίθησαν τρεῖς μεγάλοι ποιηταί, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Εὐφρίδης, εἰς δὲ τὴν κωμῳδίαν ὁ Ἀριστοφάνης.

Οἱ ὁρτορεες. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἀκμάζει ἐπίσης εἰς τὰς Ἀθήνας ἡ ὁρτοριαιή. Τοῦτο ἦτο πολὺ φυσικόν, διότι εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν ὅσοι είχον τὴν ἐκανέτητα νὰ δμιλοῦν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ἀπέκτων μεγάλην δύναμιν.

Ἐκτὸς ὅμως τῶν πολιτικῶν ῥητόρων ἀνεδείχθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ οἱ δικαστικοὶ ῥήτορες. Εἰς τὰ δικαστήρια δὲν ἐπετρέπετο ἀντὶ τῶν δικαζομένων νὰ δμιλοῦν ἄλλοι, ἐπως σήμερον οἱ δικηγόροι. Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν οἱ διάδικοι ἀνέθετον εἰς ἄλλους ἐπὶ πληρωμῇ νὰ κατασκευάσουν δι' αὐτοὺς λόγον, τὸν δποῖον αὐτοὶ ἀπήγγελον εἰς τὸ δικαστήριον. Οἱ συντάκται τῶν λόγων αὐτῶν ἀνομάζοντα λογογράφοι. Περίφημαι λογογράφοι οἵσαν ὁ Ἰσαῖος, ὁ Δυσίας καὶ ἄλλοι.

Οἱ ἴστορικοι. Οἱ πρώτοι ιστορικὸι εἶγαι ὁ Ἡρόδοτος ἀπὸ

τὴν Ἀλικαρνασσόν, ὁ δποῖος ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τῶν περσικῶν πολέμων. Ὁ μεγαλύτερος ἱστορικὸς ὅμως εἶναι ὁ Ἀθηναῖος Θουκυδίδης, ὁ δποῖος ἥκμασε κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν καὶ ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Οἱ φιλόσοφοι. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους ὑπῆρχεν εἰς τὰς Ἀθήνας μεγάλη ἐπιθυμία τῶν νέων πρὸς μόρφωσιν. Ἐνεκα τούτου εἶχον ἐγκατασταθῆ ἐκεῖ πολλοί, οἱ δποῖοι εἶχον ὡς ἐπάγγελμα τὸ νὰ διδάσκουν τὴν σοφίαν καὶ τὴν ὁγητορικήν. Εἰς αὐτοὺς δὲ ἐτρεχον ὅλοι οἱ νέοι τῶν καλυτέρων οἰκογενειῶν διὰ νὰ μορφωθοῦν καὶ ἐπλήρωνον πολλὰ χρήματα διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν. Οἱ διδασκαλοὶ ὅμως αὐτοὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς ὁγητορικῆς συνήθως προσέδικτον καὶ τὴν θηρησκείαν καὶ τὰ ἡθη τῶν Ἑλλήνων, διότι ἔδεικνυον, ὅτι ταῦτα δὲν εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν λογικήν. Συγχρόνως δὲ διὰ νὰ ἔξυψώνουν τὴν τέχνην τῶν καὶ προσελκύουν μαθητὰς ἐδίδασκον, ὅτι δὲν ὑπάρχει μόνιμος καὶ ἀληθής γνῶσις, ἀλλὰ διὰ τὸ ἴδιον πρᾶγμα δύνανται νὰ ὑποστηριχθοῦν μὲ τὴν ὁγητορικήν ἀντίθετοι γνῶμαι. Αὐτοὶ ησαν οἱ λεγόμενοι σοφισταί.

Ἐναντίον τῆς διδασκαλίας τῶν σοφιστῶν παρουσιάσθη τότε ἔνας γέρων, περίφημος διὰ τὴν σοφίαν του, ὁ Σωκράτης.

‘Ο Σωκράτης κατ’ ἀρχὰς ἦτο γλύπτης, ἔπειτα ὅμως ἀφῆκε κάθε ἐπάγγελμα καὶ ἡσχολεῖτο ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν φιλοσοφίαν.

‘Ο Σωκράτης ἦτο ἀσχημός καὶ πολὺ πιταχός, ἀλλὰ καὶ δ ἐναρετώτερος Ἀθηναῖος καὶ δ τελειότερος πολίτης. Εἶχε πολεμήσει μὲ γενναιότητα εἰς πολλὰς μάχας καὶ εἰς τὸν πολιτικὸν βίον του εἶχε δεῖξει πολὺ θάρρος. ‘Ἐζη βίον αὐστηρὸν καὶ διὰ νὰ εἶναι ἀνεξάρτητος, περιώριζε τὰς ἀνάγκας του. ‘Ἐτρωγεν δλίγον, ἐπειπάτει ἀνυπόδηπτος καὶ ἔφρει τὸ ἴδιον ἔνδυμα χειμῶνα καὶ θέρος.

‘Ο Σωκράτης ἀφέρωσεν ὅλον του τὸν βίον εἰς τὸ νὰ ζητῇ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ δίκαιον διὰ κάθε πρᾶγμα. Δι’ αὐτὸν εὑρίσκετο διαρκῶς εἰς τοὺς δρόμους καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ συνεζήτει μὲ δποίον συνήντα καὶ πρὸ πάντων μὲ τοὺς σοφιστὰς καὶ ἀπεδεικνυει εἰς αὐτούς, δτι εἶχον φευδεῖς δοξασίας. Συνάμα δὲ κατηγόρει αὐτούς, δτι δὲν καταγίνονται εἰς τὸ νὰ ζητοῦν τὴν ἀλήθειαν καὶ δτι εἰσέπραττον χρήματα διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν.

‘Αν καὶ ἦτο ὅμως ὁ Σωκράτης ἀγτίπαλος τῶν σοφιστῶν, οἱ

περισσότεροι Ὄθηγατοι τὸν ἔθεώρουν δμοίον μὲ ἐκείνους, διότι ἔβλεπον ὅτι καὶ αὐτὸς συνεζήτει περὶ ἡθικῆς καὶ μετεχειρίζεται τὴν ιδίαν μέθοδον μὲ ἐκείνους εἰς τὴν διδασκαλίαν του, τὸν διάλογον. Διὰ τοῦτο δὲν τὸν ἡγάπων. Πολλοὶ δὲ πάλιν ἦσαν καὶ δυσαρεστημένοι μαζί του, διότι ἐξήλεγχεν αὐτοὺς διὰ τὰς πράξεις των.

Ἄπὸ αὐτὴν τὴν δυσαρέσκειαν, τὴν δποίαν εἰχον οἱ Ὄθηγατοι μὲ τὸν Σωκράτην, ἐπωφελήθησαν τρεῖς Ὄθηγατοι, οἱ δποῖοι εἰχον προσωπικᾶς ἀφορμᾶς μὲ αὐτόν, δὲ Ἀνυτος, δὲ Μέλητος καὶ δὲ Λύκων, καὶ τὸν κατηγόρησαν, ὅτι δὲν πιστεύει εἰς τοὺς θεοὺς τῆς πόλεως καὶ ὅτι διαφθείρει τοὺς νέους. Τὸ δὲ ήλιαστικὸν δικαστήριον, ἐνώπιον τοῦ δποίου ἔδικάσθη, τὸν κατεδίκασεν εἰς θάνατον.

Τὴν διδασκαλίαν του δὲ Σωκράτης ἐπεκύρωσε μὲ τὸν τρόπον τοῦ θαγάτου του. Ἐν φῷδρῳ, δπως τοῦ ἐπρότειναν οἱ μαθηταὶ του, γὰρ δραπέτευσῃ ἀπὸ τὴν φυλακήν, δὲν παρεδέχθη τοῦτο διὰ νὰ διπακούσῃ εἰς τοὺς νόμους τῆς πατρίδος του καὶ ἔπιε τὸ κώνειον μὲ μεγάλην ἀταραξίαν.

8. Τὸ σχέδιον τοῦ Περικλέους περὶ ἐνώσεως ὅλων τῶν Ἑλλήνων.

Ἐπὶ Περικλέους αἱ Ὄθηγαι εἰχον φθάσει εἰς τὴν μεγαλυτέραν των ἀκμήν. Τὸ πολίτευμά των είχε διαμορφωθῆ ἐις τελείαν δημοκρατίαν, τὸ κράτος των περιελάμβανε τὸν γῆμισυν ἐλληνικὸν κόσμον. Μὲ τὸν ισχυρόν των στόλον ἦσαν κύριοι τῆς Ήπειρος. Μὲ τὰ τείχη των, τὰ δποῖα περιέβαλλον καὶ συγήγανον τὰς Ὄθηγας καὶ τὸν Πειραιᾶ, ἦσαν ἀσφαλεῖς ἀπὸ κάθε ἐπιδρομῆς κατὰ ξηράν. Τὰ οἰκονομικά των καὶ ἔνεκα τοῦ μεγάλου ἐμπορίου καὶ πρὸ πάντων ἔγεκα τοῦ φόρου τῶν συμμάχων εὑρίσκοντο εἰς ἀνθηροτάτην κατάστασιν. Εἶχον τέλος γίνει τὸ κέντρον τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς κινήσεως τῆς Ἑλλάδος.

Τότε δὲ Περικλῆς συνέλαβεν ἐν σχέδιον, τὸ δποῖον, ἐὰν ἐπραγματοποιεῖτο, θὰ συνήγανεν δλους τοὺς Ἑλληνας. Κατὰ πρότασίν του δηλ. ἔγινε Ψήφισμα, μὲ τὸ δποῖον προσεκαλοῦντο δλαι αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις γὰρ στείλουν ἀντιπροσώπους εἰς τὰς Ὄθηγας διὰ γὰρ συσκεφθοῦν α') περὶ τῆς ἀνοικοδομήσεως τῶν Ιερῶν, τὰ δποῖα εἰχον καύσει οἱ βάρβαροι, καὶ περὶ τῆς ἐκπληρώσεως τῶν ταξι-

μάτων, τὰ ὁποῖα ἔκαμπαν εἰς τοὺς θεοὺς κατὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους, καὶ β') περὶ τοῦ πῶς ὅλοι θὰ πλέουν ἀφόδως τὴν θάλασσαν καὶ θὰ ἔχουν εἰρήνην. Διὸ ἀντὸ δὲ εἴκοσιν Ἀθηναῖοι πρέσβεις ἐστάλησαν εἰς τὰς διαφόρους Ἑλληνικὰς πόλεις.

Ἄλλα τὸ μέγα τοῦτο ἄγγελμα κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἐλληνας δὲν ἀπεδέχθη. Ἡ Σπάρτη καὶ οἱ σύμμαχοί της εἶχον συμφέροντα, τὰ ὁποῖα συνεκρύσσοντο μὲ τὰ συμφέροντα τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπειτα καὶ αὐτοὶ οἱ σύμμαχοί τῶν Ἀθηναίων δὲν ἤσαν εὐχαριστημένοι μὲ αὐτοὺς, διότι τοὺς ἐφέροντο δεσποτικῶς. Ἔνεκα τῶν λόγων τούτων ἡ μεγάλη ἴδεα τοῦ Περικλέους ἐματατιώθη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

1. Αἰτια καὶ ἀφορμαὶ τοῦ πολέμου.

Ἄπὸ τὰς τριακονταετεῖς σπουδάς ἡ Ἑλλὰς παρουσιάζεται χωρισμένη εἰς δύο ἀντίθετα κράτη, τῆς Σπάρτης καὶ τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον εἰς τὴν ἡγεμονίαν των πόλεις παραλίους καὶ νήσους καὶ μὲ τὸν Ισχυρὸν στόλον των ἥσαν κύριοι τῆς θαλάσσης. Οἱ Σπαρτιάται εἶχον εἰς τὴν ἡγεμονίαν των πόλεις ἡπειρωτικάς καὶ μὲ τὸν ἀγώτερον στρατόν των ἥσαν κύριοι τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ ἀθηναϊκὸν κράτος ἐπεκράτουν οἱ Ἰωνεῖς καὶ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα. Εἰς τὸ σπαρτιατικὸν ἐπεκράτουν οἱ Δωριεῖς καὶ τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα.

Ἡ ἀντίθεσις αὐτὴ μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν ἔκαμψε φανερόν, διτεῖ εἰρήνη μεταξὺ των δὲν ἔμελλε γὰρ διατηρηθῆ πολὺν χρόνον. Τὰ συμφέροντα τοῦ θαλασσίου κράτους τῶν Ἀθηναίων καθ' ἥμέραν ἥρχοντο εἰς σύγκρουσιν μὲ τὰ συμφέροντα τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας. Τέλος ἡ διαρκῶς αὐξανομένη δύναμις τῶν Ἀθηναίων ἔκαμψε τοὺς Σπαρτιάτας γὰρ φοβῶνται, μήπως δὲν ἡμιπορέουσυ μέχρι τέλους γὰρ διατηρήσουσιν ἀκέραιον τὸ κράτος των.

Ἐνεκα ὅλων τούτων τῶν λόγων ἀφορμὴ μόνον ἔχρειάζετο διὰ νὰ ἀρχίσῃ δὲ ἐμφύλιος σπαραγμὸς καὶ ἡ ἀφορμὴ αὐτὴ δὲν ἥργησε νὰ δοθῇ.

Οἱ Κορίνθιοι ἐμίσουν πολὺ τοὺς Ἀθηναίους, διότι τὸ ναυτικὸν αὐτῶν εἶχε βλάψει τὰ ἐμπορικά των συμφέροντα καὶ διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἔδοήθησαν τοὺς Κερκυραίους, μὲ τοὺς ὄποιους οἱ Κορίνθιοι τελευταίως εὑρίσκοντο εἰς πόλεμον. Ἀπαίτον γ λοιπὸν ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας γὰρ κηρύξουν καὶ αὐτοὶ τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἀθηναίων, διότι οὗτοι βοηθήσαντες τοὺς Κερκυραίους παρέδησαν τὰς τριακονταύτεις σπουδάς.

Οἱ Σπαρτιάται τότε, νομίσαντες κατάλληλον τὴν περίστασιν διὰ γὰρ ταπεινώσουν τοὺς Ἀθηναίους, προσεκάλεσαν εἰς σύγδον τοὺς συμμάχους των, διὰ γὰρ ἐρωτήσουν δῆθεν καὶ αὐτοὺς καὶ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ἀθηναίων τὸν Νοέμδριον τοῦ

432. Ο χειμώνας ὅλος ἔξωθενθη καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη εἰς προπαρασκευάς.

Ο πόλεμος αὐτός, ὁ ὅποιος ὠνομάσθη πελοποννησιακός, διήρκεσεν 27 ἔτη (431—404) καὶ ἔχην τλησε τὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους.

2. Πρώτη περίοδος τοῦ πολέμου (431—421).

Τὰ δύο πρῶτα ἔτη ὁ πόλεμος ἦτο πολὺ χαλαρός. Οἱ Πελοποννήσιοι μὲν ἀρχηγὸν τὸν βασιλέα τῆς Σπάρτης Ἀρχίδαμον ἤρχοντο περὶ τὰ μέσα Ματου εἰς τὴν Ἀττικήν, τὴν ἐλεγχάτουν καὶ κατόπιν ἐπέστρεψον εἰς τὰς πατρίδας των. Οἱ Ἀθηναῖοι πάλιν κατὰ συμβουλὴν τοῦ Περικλέους εἶχον παραιτηθῆ ἀπὸ τοῦ γὰρ ὑπερασπίσουν τὴν Ἀττικήν καὶ εἶχον κλεισθῆ μέσα εἰς τὰ ἀπόρθητα τείχη των. Ἐστελλον ὅμως τὸν στόλον των εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐλεγχάτουν αὐτά.

Αλλὰ κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος μετεδόθη εἰς τὰς Ἀθήνας ἀπὸ χάποιον ἐμπορικὸν πλοῖον, τὸ ἐποίον ἦλθεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, μία φοιβερὰ ἀσθένεια (λοιμός). Η ἀσθένεια αὐτὴ ἔνεκα τοῦ μεγάλου συνωστισμοῦ, ὁ ὅποιος ἦτο εἰς τὴν πόλιν, ἔκαμεν εἰς αὐτὴν μεγάλας καταστροφάς. Η μεγαλυτέρα ὅμως συμφορὰ διὰ τοὺς Ἀθηναῖούς ὑπῆρξεν, διὰ κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου ἔπαθεν ἀπὸ τὸν λοιμὸν καὶ ἀπέθανεν ὁ Περικλῆς.

Ο θάνατος τοῦ Περικλέους ὑπῆρξε μέγα δυστύχημα διὰ τὴν πόλιν, διότι οἱ διάδοχοί του δὲν ἤσαν ἀντάξιοι αὐτοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ δύο ἀνδρες ἐπεδίωκον τὴν διεύθυνσιν τοῦ δήμου. Ο δημαρχὸς Κλέων, ἀρχηγὸς τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος, παρὰ πολὺ φιλοπόλεμος, ἀνθρωπὸς δρμητικὸς καὶ βίαιος, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἀριστοκρατικοῦ κόμματος Νικίας, στρατηγὸς καλὸς καὶ φιλειρηνικός. Ο ἀθηναῖκὸς λαὸς ἐδίσταζε μεταξὺ τῶν δύο, ἀλλὰ μᾶλλον παρεσύρετο ἀπὸ τὸν δημαρχὸν Κλέωνα.

Ο πόλεμος ἔξηκολούθησε κατὰ τὸν ἕβδονταράπον, διὰς κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη. Τὰ σπουδαιότερα δὲ γεγονότα τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι τὰ ἔξης:

α') Τὸ 427 οἱ μὲν Πελοποννήσιοι ἐκυρίευσαν τὰς Πλαταιάς καὶ κατέσφαξαν τοὺς κατοίκους αὐτῶν, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ὑπέταξαν τὴν ἀποστατήσασαν Λέσβον καὶ ἔθανάτωσαν 1000 ἐκ τῶν πολιτῶν αὐτῆς ὡς πρωταιτίους.

β') Τὸ 425 οἱ Ἀθηναῖοι ἐκυρίευσαν εἰς τὴν παραλίαν τῆς Μεσσηνίας τὴν Πύλον καὶ ἡχμαλώτισαν 292 Σπαρτιάτας, οἱ δποῖοι εἰχον ἀποκλεισθῆ εἰς τὴν νῆσον Σφακιηρίαν. Ἐκτοτε οἱ Σπαρτιάται δὲν ἔκαμαν πλέον ἄλλην εἰσβολὴν εἰς τὴν Ἀττικήν, διότι οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἡπείλησαν, δτι εἰς περίπτωσιν νέας εἰσβολῆς θὰ σφάξουν τοὺς αἰχμαλώτους.

γ') Τὸ 424 δ στρατηγὸς τῶν Σπαρτιατῶν Βρασίδας μετέφερε τὸν πόλεμον εἰς τὴν Χαλκιδικήν, τῆς δποίας αἱ πόλεις ἀνῆκον εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων. Ἐκεῖ δ Βρασίδας κατώρθωσε γὰρ ἀποσπάσην πολλὰς πόλεις ἀπὸ τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ ἐκυρίευσε τὴν Ἀμφίπολιν. Πρὸς ἀνάκτησιν αὐτῆς ἐστάλη ὥπδη τῶν Ἀθηναίων διὰ θαλάσσης δ Κλέων. Πλησίον εἰς τὴν Ἀμφίπολιν συνήφθη μάχη μεταξὺ Σπαρτιατῶν καὶ Ἀθηναίων, κατὰ τὴν δποίαν ἐνίκησαν μὲν οἱ Σπαρτιάται καὶ δ Κλέων ἐφονεύθη, ἐφονεύθη δμως καὶ δ Βρασίδας.

Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Βρασίδα καὶ τοῦ Κλέωνος ἔλειψαν καὶ ἀπὸ τοὺς δύο ἀντιπάλους οἱ ἄνδρες, οἱ δποῖοι ως φιλοπόλεμοι ήσαν ἐμπόδιον εἰς τὴν εἰρήνην. Καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι εἰχαν ἔξαντην θῆ πλέον ἀπὸ τὸν πόλεμον. Συνωμολογήθη λοιπὸν τὸ 421 εἰρήνη διὰ 50 ἔτη, ὥπδη τὸν ὄρον γὰρ δώσουν δπίσω καὶ τὰ δύο μέρη τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὰς πόλεις, τὰς δποίας εἰχον κυριεύσει.

Ἡ εἰρήνη αὗτη ὠνομάσθη νικίειος, διότι ἔγινε διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ στρατηγοῦ Νικία.

3. Δευτέρα περίοδος τοῦ πολέμου (421—413).

Ἀλκιβιάδης. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλέωνος τὴν ἀρχηγίαν τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος εἰς τὰς Ἀθήνας εἶχεν ἀναλάβει δ Ἀλκιβιάδης.

Οἱ Ἀλκιβιάδης κατήγετο ἀπὸ μεγάλην οἰκογένειαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἦτο συγγενῆς τοῦ Περικλέους. Ἀπὸ τὸν πατέρα του δὲ Κλεινίαν ἐκληρονόμησε μεγάλην περιουσίαν. Καὶ ἔνεκα τῆς καταγωγῆς του καὶ ἔνεκα τοῦ πλούτου του ἔλαθε μεγάλην ἐκπατέσευσιν. Ἰδίως ἐπαιδεύθη εἰς τὴν ῥητορικὴν καὶ ἔγινεν δ πρωτος ῥήτωρ τῆς ἐποχῆς του. Ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν φιλοσοφίαν ἡσχολήθη, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε διδάσκαλον τὸν Σωκράτην. Οἱ Ἀλκιβιάδης προσέτι ἦτο δ ὥραιότερος, κομψότερος καὶ γοητευτικώτερος

νέος τῆς πόλεως. Ἀλλ’ εἶχε καὶ τόσους ἡσκημένους τὸ σῶμα, ὥστε ἥδυνατο νὰ διποφέρῃ δλας τὰς ταλαιπωρίας καὶ τοὺς κόπους τοῦ πολέμου καὶ ἐν γένει νὰ ζῇ, δπως ἡ περίστασις ἀπήγτει. Κατὰ τὴν ἑποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνεμείχθη εἰς τὰ πολιτικά, εἶχε φονευθῆ δ Κλέων. Ἀνέλαβε λοιπὸν αὐτὸς τὴν ἀρχηγίαν τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος. Εἶχε γίνει τότε ἡ νικίειος εἰρήνη, ἡ ὁποία μᾶλλον ὡς ἀνακαχὴ ἥδυνατο νὰ θεωρηθῇ. Μεγάλη δυσπιστία ἐπεκράτει μεταξὺ τῶν ἀντιπάλων καὶ οἱ δύο δὲ ἡτοιμάζοντο διὰ νέου πόλεμοΥ. Ἐν τούτοις δ Ἀλκιδιάδης ἦτο τόσου φιλόδοξος, ὥστε διὰ νὰ διακριθῇ παρέσυρε τοὺς Ἀθηναίους εἰς τὴν παράλογον ἐκστρατείαν εἰς τὴν Σικελίαν.

Ἡ ἐκστρατεία εἰς τὴν Σικελίαν. Εἰς τὴν Σικελίαν οἱ Ἑγεσταῖοι εὑρίσκοντο εἰς πόλεμον μὲ τοὺς Σελιγουντίους. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Σελινούντιοι ἔδοθοῦντο ἀπὸ τοὺς Συρακοσίους, οἱ Ἑγεσταῖοι ἔζηγησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων. Ἀπὸ αὐτὸς ἔλαβεν ἀφορμὴν δ Ἀλκιδιάδης καὶ ἐσυμβούλευσε τοὺς Ἀθηναίους νὰ ἐπιχειρήσουν ἐκστρατείαν εἰς τὴν Σικελίαν διὰ νὰ τὴν κατακτήσουν. Εἰς μάτην ὁ Νικίας ἐπροσπάθησε νὰ ἀντισταθῇ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπλανήθησαν ἀπὸ τὸν Ἀλκιδιάδην καὶ ἀπεφάσισαν τὴν ἐκστρατείαν (415). Ἐξέλεξαν πρεστίς στρατηγούς, τὸν Νικίαν, τὸν Δάμαχον καὶ τὸν Ἀλκιδιάδην, μὲ τόσον δὲ ἐνθουσιασμὸν εἰργάσθησαν, ὥστε δλαι αἱ προπαρασκευαὶ τῆς ἐκστρατείας ἥσαν ἔτοιμαι εἰς ἔξ ἔθδομάδας. Περὶ τὰ μέσα δὲ τοῦ θέρους δ στόλος ἀποτελούμενος ἀπὸ 134 τριήρεις 30 σιταγωγὰ πλοῖα καὶ 100 ἄλλα φορτηγά, ἐπὶ τῶν δποίων ἐπέβαινον 36 χιλ. μαχητῶν, ἀπέπλευσεν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ.

Εἰς τὴν Σικελίαν δμως οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εύρον τὰς ἐλληνικὰς πόλεις προθύμους νὰ τοὺς βοηθήσουν δπως ἐπερίμεναν. Τὸ χειρότερον δὲ ἀπὸ δλα ἦτο, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἔκάλεσαν ὁπίσω τὸν Ἀλκιδιάδην, διὰ νὰ ἀπολογηθῇ εἰς μίαν κατηγορίαν τῶν ἐχθρῶν του. Τὸν κατηγόρησαν δηλ. δτι πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του εἶχε θραύσει, ἐν φ διεσκέδασε μὲ τοὺς φίλους του τὰς κεφαλὰς τῶν Ἐρμῶν. *) Ὁ Ἀλκιδιάδης δμως τότε ἀντὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς Ἀθηναῖς ἐπῆγεν εἰς τὴν Σπάρτην, ἐκεῖ δὲ συνεθούλευσε τοὺς Σπαρτιάτας νὰ στείλουν βοήθειαν εἰς τοὺς Συρακοσίους. Τοῦτο ἔγι-

*) Διθιενοὶ τετράγωνοι στῆλαι μὲ κεφαλὴν Ἐρμοῦ, αἱ δποῖαι ἐχρησίμευσαν διὰ νὰ δεικνύσουν τὰς δδούς.

νεν αλτία νὰ ἀποτύχῃ η ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σικελίαν. Ὁ Νικίας καὶ ὁ Λάμπαχος ἐποιέιρκησαν τὰς Συρακούσας, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἔδιοήθησαν αὐτάς οἱ Σπαρτιάται μὲ τὸν στρατηγὸν Γύλιππον, δὲν κατώρθωσαν νὰ τὰς κυριεύσουν. Ὁ Λάμπαχος μάλιστα εἰς τινα συμπλοκὴν ἐφονεύθη. Εἰς μάτηην δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν εἰς τὸν Νικίαν ἐνίσχυσιν μὲ τὸν στρατηγὸν Δημοσθένην. Ἐπὶ τέλους δλος δ στόλος καὶ ὁ στρατὸς τῶν Ἀθηναίων κατεστράφη τελείως (413).

4. Τρίτη περίοδος τοῦ πολέμου (413—404).

Ἀποστασία τῶν συμμάχων τῶν Ἀθηναίων. Συνεννόησις Σπάρτης μετὰ τῶν Περσῶν. Ἀπὸ τὸ θέρος τοῦ 413 οἱ Σπαρτιάται κατὰ συμβουλὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου εἶχον καταλάβει τὴν Δεκέλειαν. Ἐδῶ κατεσκεύασαν φρουρίουν καὶ ἔθεσαν φρουράν, ἡ δποία ἐλεγχάτει διαρκῶς τὴν χώραν. Τὸ φοιτερώτερον ἐμως τραυμαδιὰ τὰς Ἀθήνας ἔγινεν δταν ἐγνώσθη ἡ καταστροφὴ εἰς τὴν Σικελίαν. Οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ πρὸν ἔστενοχωροῦντο διὰ τὴν δεσποτικὴν συμπεριφορὰν αὐτῶν. Τῷρα λοιπὸν παρακινηθέντες ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας ἥρχισαν νὰ ἀποστατοῦν. Σχεδὸν δλαί πόλεις τῆς Ἰωνίας τοὺς ἐγκατέλειψαν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν συμμαχίαν τῆς Σπάρτης. Τὸ δὲ χειρότερον, καὶ οἱ Πέρσαι ἥρχισαν νὰ κινοῦνται. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἀλκιβιάδου, δ ὅποιος εἶχε μεταβῆι εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἔγινε συνεννόησις μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐσυμφώνησαν δηλ. οἱ μὲν Σπαρτιάται νὰ ἀφήσουν εἰς τὸν βασιλέα τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τῆς Ἀσίας καὶ τὰς νήσους, οἱ δὲ Πέρσαι νὰ χορηγοῦν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας χρήματα πρὸς συντήρησιν στόλου.

Οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὴν δεινὴν ἐκείνην περίστασιν, ἀφ' εὗ συγγέλθαν ἀπὸ τὴν πρώτην κατάπληξιν, ἥτοι μασαν στόλον ἀπὸ τὰ τελευταῖα χρηματικὰ ἀποθέματα τῆς πόλεως καὶ ἔστειλαν αὐτὸν εἰς τὴν πιστήν των σύμμαχων Σάμον.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἥρχισε πάλιν δ πόλεμος μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν.

Καταστροφὴ τοῦ ἀθηναϊκοῦ στόλου. Παράδοσις τῶν Ἀθηνῶν. Μὲ τὴν μεγάλην τῶν δραστηριότητα οἱ Ἀθηναῖοι κατώρθωσαν ἐπὶ δικτῷ ἔτη νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας. Τὸ

409 μάλιστα μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἀλκιβιάδην, δστις εἶχεν ἀνακληθῆ ἐκ τῆς ἐξορίας, ἔκυρίευσαν πολλὰς ἐκ τῶν πόλεων τοῦ Ἑλλησπόντου. Τὸ δὲ 406 κατέστρεψαν τὸν σπαρτιατικὸν στόλον παρὰ τὰς Ἀργινούσας νήσους. Ἄλλος ἐπὶ τέλους οἱ Ἀθηναῖοι κατεβλήθησαν. Τὸ 405 ὁ γαναρχὸς τῶν Σπαρτιατῶν Λύσανδρος κατώρθωσε νὰ καταστρέψῃ τὸν ἀθηναϊκὸν στόλον εἰς τοὺς Αἰγαὶς ποταμοὺς ἀπέναντι τῆς Λαμψάκου. Τοῦτο ὑπῆρξε καίριον κτύπημα διὰ τοὺς Ἀθηναῖους, διότι ἀλλον στόλον πλέον δὲν ἦδυναντο νὰ ἐτοιμάσουν. Οἱ Λύσανδρος ἔπλευσε πρὸ τοῦ Πειραιῶς μὲ 200 πλοῖα. Συγχρόνως δὲ βασιλεὺς Ἀγις ἀπὸ τὴν Δεκέλειαν καὶ ὁ ἄλλος βασιλεὺς τῶν Σπαρτιατῶν Παυσανίας μὲ ἄλλον στρατὸν ἐποιιόρκησαν τὰς Ἀθήνας ἀπὸ ξηρᾶς.

Οἱ Ἀθηναῖοι εὐθὺς ἀφ' οὗ ἔμαθον τὴν συμφοράν, παρεσκευάσθησαν διὰ πολιορκίαν ἀλλοῦ ἡτο φανερόν, διτὶ δὲν θὰ ἦδυναντο νὰ ἀνθέξουν πολὺν χρόνον. Πράγματι, ἀφ' οὗ ἐστενοχωρήθησαν ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τροφίμων, ἔζητησαν παρὰ τῶν Σπαρτιατῶν εἰρήνην. Οἱ Σπαρτιαταὶ συγκατετέθησαν νὰ κάμουν εἰρήνην ὅπδο τοὺς ἔξης ὅρους· α') νὰ κρημνίσουν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ μακρὰ τείχη καὶ τὰ τοῦ Πειραιῶς, β') νὰ παραδώσουν ὅλα τῶν τὰ πλοῖα, πλὴν δώδεκα, καὶ γ') νὰ ἀναγνωρίσουν τοὺς Σπαρτιάτας ὡς ἀρχηγούς κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔγεκα τῆς πείνης· ἡναγκάσθησαν νὰ δεχθοῦν αὐτούς.

5. Ἀποτελέσματα τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου τούτου διὰ τὴν Ἑλλάδα ὑπῆρξαν φοβερά. Αἱ δύλικαι καὶ ἥθικαι πληγαί, τὰς δοποίας οὔτος ἐπέφερεν εἰς τὸ ἔθνος, οὐδέποτε ἔθερκαπεύθησαν. Οἱ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἐδεκατίσθη, διέτι χιλιάδες ἀνθρώπων ἐφογεύθησαν κατὰ τὰς μάχας ἢ ἀπέθανον ἐκ τῶν ἀσθενειῶν, πόλεις δὲ δλόκληροι κατεστράφησαν, οἱ δὲ κάτοικοί των ἔξηνδραποδίσθησαν. Τὸ δὲ σπουδαιότερον, πλήρης θρησκευτικὴ καὶ ἥθικὴ παραλυσία ἐπεκράτησεν εἰς δληγη τὴν Ἑλλάδα. Οἱ πολῖται, ἀντὶ νὰ θυσιάζουν τὸ ἀτομικόν τῶν συμφέρον εἰς τὸ συμφέρον τῆς πόλεως, φροντίζουν μόνον δι' ἔαυτούς, ἀδιαφοροῦν δὲ διὰ τὴν πόλιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

1. Οι τριάκοντα τύραννοι.

Μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον ἡ ἡγεμονία τῆς Ἐλλάδος περιῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην. Εἰς δλας τὰς πόλεις ἐγκατεστάθησαν διλιγαρχικὰ πολιτεύματα, εἰς πολλὰς δὲ καὶ φρουραὶ σπαρτιατικαὶ διὰ νὰ συγκρατοῦν αὐτὰς εἰς ὑποταγήν.

Καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας λοιπὸν τὴν κυβέρνησιν ἔλαθον οἱ διλιγαρχικοὶ 30 δὲ ἀπὸ αὐτοὺς ἐξελέχθησαν διὰ νὰ συντάξουν νέον πολίτευμα καὶ μέχρι τῆς συντάξεως του νὰ κυβερνῶν τὴν πόλιν. Αὐτοὶ δμωες, ἀφ' οὐ κατέλαθον τὴν ἀρχήν, ἀντὶ νὰ συγγράψουν νόμους, ἥρχισαν νὰ φέρωνται ὡς δεσπόται. Στηριζόμενοι εἰς σπαρτιατικὴν φρουράν, τὴν δποίαν ἐγκατέστησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν χάριν δσφαλείας των, συνελάμβανον καὶ ἐφόνευον κάθε πλούσιον πολίτην διὰ νὰ ἀφιροῦν τὰς περιουσίας των. Εἰς τὴν πόλιν ἐκ τούτου ἐπικρατεῖ τρομοκρατία. Πολλοὶ πολίται ἀγαγκάζονται νὰ φύγουν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ καταφεύγουν εἰς τὰς Θῆβας, τὰ Μέγαρα καὶ τὴν Κόρινθον. Ἐν γένει δὲ οἱ τριάκοντα ἔγιναν τόσον μισητοί, ὥστε ἐπωνομάσθησαν τύραννοι.

Ἄλλος ἡ τυραννία τῶν τριάκοντα δὲν διήρκεσε πολὺ. Μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὅποιοι ἔφυγον ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ κατέφυγον εἰς τὰς Θῆβας, ἥτο καὶ ὁ Θρασύβουλος, ἀνὴρ φιλόπατρις καὶ γενναῖος. Αὐτὸς μὲ 70 ἄλλους ἐξορίστους κατέλαθε τότε τὸ φρούριον τῆς Φυλῆς, τὸ ὅποιον ἥτο ἐπὶ τῆς Πάρνηθος, καὶ ἔκαμεν αὐτὸ καταφύγιον τῶν καταδιωκομένων. Οἱ τριάκοντα προσέβαλον αὐτούς, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν τίποτε. Μετ' ὀλίγον οἱ περὶ τὸν Θρασύβουλον αὐξάνονται εἰς χιλίους, ἔρχονται εἰς τὸν Ηειραιά, διχυρώνουν τὴν Μουνυχίαν καὶ νικοῦν τοὺς διλιγαρχικούς, οἱ δποῖοι τοὺς προσέβαλον καὶ ἐδῶ. Τότε οἱ ἴδιοι οἱ διλιγαρχικοὶ πλέον καταλύουν τὴν ἀρχὴν τῶν τριάκοντα καὶ συμφιλιώγονται μὲ τοὺς ἐκ Ηειραιῶν. Μετὰ τοῦτο ἐκηρύχθη γενικὴ ἀμνηστεία καὶ ἀποκατεστάθη τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα (403).

2. Κύρου ἀνάβασις.

Τὸ 404 ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Δαρεῖος καὶ τὸν δι-
εδέχθη ὁ μεγαλύτερος υἱός του Ἀρταξέρξης. Ὁ μικρότερος Κῦρος,
ὅς ποιος ἦτο σατράπης τῆς Ἀσίας, ἐσκέφθη τότε γὰρ ἐκθρονίσῃ
τὸν ἀδελφόν του καὶ νὰ καταλάβῃ αὐτὸς τὸν θρόνον. Συνήθροισε
λοιπὸν στρατὸν ἀπὸ 18 χιλ. Ἑλληνας μισθοφόρους καὶ 100 χιλ.
βαρδάρους καὶ μὲ αὐτὸν ἐκστρατεύει ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ του
τὴν ἄνοιξιν τοῦ 401.

Μὲ τὸν στρατὸν τοῦ βασιλέως ὁ Κῦρος συνηγρήθη εἰς τὰ Κού-
ναξα, πεδιάδα μεταξὺ τοῦ Εὐφράτου καὶ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ.
Ἐκεῖ ἔγινε μεγάλη μάχη, οἱ Ἑλληνες ἐνίκησαν τοὺς ἀπέγαντί-
των βαρδάρους, ἀλλὰ ἐφονεύθη ὁ Κῦρος καὶ φυσικὰ ὁ σκοπὸς τῆς
ἐκστρατείας ἐματαιώθη.

Ἡ θέσις τῶν Ἑλλήνων τότε ὑπῆρξε κακή. Εὑρίσκοντο εἰς τὸ
βάθος τοῦ ἀπεράντου περσικοῦ κράτους μεταξὺ λαῶν ἐχθρικῶν
καὶ τὸ χειρότερον ἔχασαν τοὺς ἀρχηγούς των, διότι οἱ Πέρσαι διὰ
δόλου ἐφόνευσαν δλους τοὺς Ἑλληνας στρατηγούς.

Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ἔσωσε τοὺς Ἑλληνας ὁ Ἀθηναῖος
Ξενοφῶν, ὁ δόποιος εἰχε παρακολουθήσει τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν
ὡς ἴδιωτης καὶ κατόπιν τὴν περιέγραψεν. Αὐτὸς ἐνέπνευσε θάρ-
ρος εἰς τοὺς Ἑλληνας καὶ μὲ αὐτὸν ὡς ἀρχηγὸν κατώρθωσαν οὗ-
τοι νὰ περάσουν βουνὰ θεώρατα, ποταμούς ἀδιαβάτους καὶ ἐν γέ-
νει τόπους δλως διόλου ἀγνώστους, ἐνῷ συγχρόνως τοὺς κατεδί-
ωκον οἱ ἐχθροί. Ἐπὶ τέλους ἐπειτα ἀπὸ μεγάλας ταλαιπωρίας καὶ
κινδύνους κατώρθωσαν νὰ φθάσουν εἰς τὴν Τραπεζοῦντα καὶ ἀπὸ
ἔκει ἐπειτα ἀπὸ ἀλλας δυσκολίας εἰς τὸ Βυζάντιον.

Ἡ ἐπιστροφὴ αὐτῇ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡνομάσθη
κάθισδος τῶν μυρίων. Εἶναι δὲ πολὺ σπουδαῖα, διότι ἔδειξε πρῶ-
τον μὲν τί ἥδυνατο νὰ κατορθώσῃ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ἂν εὕρισκε
καταλλήλους ἀρχηγούς, ἐπειτα δὲ πόσον τὸ περσικὸν κράτος ἦτο
ἔξασθενημένον.

3. Ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησιλάου εἰς τὴν Ἀσίαν.

Τὸ 397 βασιλεὺς εἰς τὴν Σπάρτην ἔγινεν ὁ Ἀγησίλαος, ἥλι-
κίας 44 ἑτῶν. Ὁ Ἀγησίλαος ἦτο ἀφελῆς καὶ εὐγενής, κοντός
ἰσχυός καὶ χωλός. Ἐν τούτοις ἀνεδέιχθη εἰς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέ-

ρους ἀνδρας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ὅτο στρατηγὸς ἔξοχος, φιλόδοξος καὶ φιλότιμος, ἀφιλοχρήματος καὶ τὸ σπουδαιότερον ἀνὴρ μὲ πανελλήγια αἰσθήματα. Ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ προτερήματα εὑρεν εὐκαιρίαν νὰ δεῖξῃ εἰς τὴν ἐκστρατείαν, τὴν δποίαν ἔκαμεν ἐναντίον τῶν Περσῶν, μὲ τοὺς δποίους τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Σπάρτη εὑρίσκετο εἰς πόλεμον.

Πρὸ τριῶν ἑτῶν μικρὸς σπαρτιατικὸς στρατὸς ἐπολέμει ἐναντίον τῶν Περσῶν σατραπῶν τῆς Μ. Ἀσίας διὰ νὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς ἐκεῖ Ἐλληνας ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Περσῶν. Ἄλλα τὸ 396 ἀναγγέλλεται αἰνιδίως εἰς τὴν Σπάρτην, ὅτι οἱ Πέρσαι ἐτοιμάζουν μέγαν στόλον ἐναντίον τῆς Σπάρτης. Οἱ Σπαρτιᾶται τότε ἀποφασίζουν νὰ στείλουν εἰς τὴν Ἀσίαν τὸν Ἀγησίλαον μὲ μικρὸν στρατὸν (8 χιλ. περίπου).

Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησιλάου κατὰ τὸ φαινόμενον ἦτο συνέχεια τοῦ πολέμου, τὸν ἐποίον τότε ἔκαμνον οἱ Σπαρτιᾶται ἐναντίον τῶν σατραπῶν τῆς Μ. Ἀσίας. Ἄλλος διαμαρτυρεῖται αὐτῇ ἔλαβεν ἄλλον χαρακτῆρα ἔνεκα τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς. Ὁ Ἀγησίλαος δὲν ἐσκέπτετο μόνον νὰ ἀπαλλάξῃ τοὺς Ἐλληνας τῆς Μ. Ἀσίας ἀπὸ τοὺς Πέρσας, ἀλλ᾽ ἐσχεδίασε τὴν κατάλυσιν τοῦ περσικοῦ κράτους, τοῦ δποίου τὴν ἀδυναμίαν εἰχε δεῖξει ἡ κάθιδος τῶν μυρίων. Διὰ νὰ παραστήσῃ δὲ τὴν ἐπιχείρησίν του ὡς κοινὸν ἀγῶνα τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοῦ προσιωνίου ἐχθροῦ, τῆς Ἀσίας, ὥρισεν ὡς τόπον συγκεντρώσεως τῶν στρατευμάτων τὴν Αὐλίδα, ἀπὸ τὴν δποίαν ἐλέγετο, ὅτι ἀπέπλευσεν δὲ Ἀγαμέμνων, ὅταν ἔκαμνε τὴν ἐκστρατείαν εἰς τὴν Τροίαν.

Ἄλλος διαμαρτυρεῖται αὐτῇ, ἡ δποία ἥρχισε τόσον πανηγυρικῶς, δὲν ἔφερε σπουδαῖα ἀποτελέσματα. Ὁ στρατὸς ἦτο μικρός. Ἐπειτα Ἀθηναῖοι, Θηβαῖοι, Κορίνθιοι καὶ Ἀργεῖοι ἔχι μόνον δὲν ἥθελησαν νὰ λάθουν μέρος, ἀλλὰ καὶ ἔγιναν αἰτία νὰ ματαιωθῇ ἡ ἐπιχείρησις.

Κατὰ τὰ δύο πρῶτα ἔτη δὲ Ἀγησίλαος κατεπολέμησε τοὺς σατράπας Τισσαφέρηνην καὶ Φαργάδαζον καὶ ἐλεγλάτησε τὰς χώρας των. Ἄλλος διατάσσει τὸν 394 ἡτοιμάσθη καὶ ἐπρόκειτο νὰ προχωρήσῃ διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὸ μεράλον του σχέδιον, λαμβάνει διαταγὴν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Πέρσαι διὰ χρημάτων εἶχον κινήσει ἐσωτερικὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔνεκα τούτου οἱ Σπαρτιᾶται ἐκάλεσαν δπίσω τὸν Ἀγησίλαον. Ὁ Ἀγησί-

λαος μὲ μεγάλην λύπην ἡγαγκάσθη γὰ πακούσῃ εἰς τὴν φωνὴν
τῆς πατρίδος.

4. Κορινθιακὸς πόλεμος

Μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον οἱ Σπαρτιάται ἐφέροντα
δεσποτικῶς ὅχι μόνον πρὸς τὰς πόλεις, αἱ δόποιαι ἔως τώρα ἥσαν
μὲ τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς παλαιοὺς συμμάχους των.
Ἐνεκα τούτου ὅλαι αἱ πόλεις ἥσαν δυσαρεστημέναι μὲ αὐτούς.
Πρὸ πάντων ὅμως ἥσαν δυσαρεστημέναι οἱ Θηραῖοι καὶ οἱ Κορίν-
θιοι, διότι δὲν εἶχον ἐπιτύχει ὅσα ἤλπιζον, οἱ μὲν Θηραῖοι νὰ
γίνουν κύριοι ὅλης τῆς Βοιωτίας, οἱ δὲ Κορίνθιοι τῆς Κερκύρας
καὶ τῶν Συρακουσῶν. Ἐπομένως μικρὰ ὄθησις ἔχρειμένητο διὰ νὰ
κινήσῃ αὐτοὺς εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Σπάρτης. Τὴν ὄθησιν αὐ-
τὴν ἔδωσαν οἱ Πέρσαι.

Οἱ Πέρσαι κατώρθωσαν νὰ δωροδοκήσουν τοὺς πριωτεύοντας
ἄνδρας τῶν Θηρῶν, τῆς Κορίνθου καὶ τοῦ Ἀργους. Μετ' ὀλίγον
αἱ πόλεις αὗται συνεγγοήθησαν μεταξύ των καὶ μὲ τοὺς Ἀθηναί-
ους, οἱ δόποιοι εἶχον πλέον ἀναλάβει ἀπὸ τὸν πελοποννησιακὸν
πόλεμον, καὶ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Σπάρτης (395). Ο
πόλεμος αὐτὸς ὠνομάσθη κορινθιακός, ἐπειδὴ κατὰ τὸ πλει-
στον διεξήγιθη γύρω ἀπὸ τὴν Κέρινθαν, ἔγεκκ δὲ αὐτοῦ οἱ Σπαρ-
τιάται ἀνεκάλεσαν τὸν Ἀγησίλαον ἐκ τῆς Ἀσίας.

Ο κορινθιακὸς πόλεμος ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 386. Καὶ
τὰ μὲν κατὰ Ἑγρὰν ἀποτελέσματα αὐτοῦ δὲν ὑπῆρξαν σπουδαῖα.
Κατὰ θάλασσαν ὅμως οἱ Σπαρτιάται ἐπαθαν μεγάλας ζημιάς.
Ἀθηναῖος στρατηγὸς Κένων, ὁ δόποιος εἶχε καταφύγει μετὰ τὸν
πελοποννησιακὸν πόλεμον εἰς τὴν Κύπρον, ἥτοι μασε στόλον μὲ
ἔξοδα τοῦ σατράπου Φαρναδίζου καὶ κατέστρεψε τὸν στόλον τῶν
Σπαρτιατῶν πλησίον τῆς Κυίδου (394). Ἐπειτα ἐπλευσεν εἰς τὰς
Ἀθήνας καὶ μὲ τὰ περσικὰ χρήματα ἀνοικοδόμησε τὰ μακρὰ
τείχη καὶ τὰ τείχη τοῦ Ηειραιών.

5. Ἀνταλκίδειος εἰρήνη. Τυραννία τῆς Σπάρτης.

Οἱ Σπαρτιάται ἐπὶ τέλους ἐνόησαν, ὅτι δὲν ἡδύγαντα νὰ πε-
πολεμοῦν συγχρόνως καὶ μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας καὶ μὲ τοὺς
Πέρσας. Ἐστειλαν λοιπὸν τὸ 392 εἰς τὴν Ἀσίαν τὸν Ἀνταλκίδαν

διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν συμμαχίαν τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν. Ἐκ τῆς Ἀσίας δὲ Ἀγταλκίδας ἐπέστρεψε τὸ 386 φέρων διαταγὴν τοῦ μεγάλου βασιλέως, μὲ τὴν δόπιαν ὁφειλον ὅλοι οἱ Ἑλληνες νὰ συμμορφωθοῦν, ἀν δὲν ἥθελον νὰ κηρύξῃ εἰς αὐτοὺς τὸν πόλεμον ἐβασιλεύεις.

Σύμφωνα μὲ τὴν διαταγὴν αὐτὴν αἱ μὲν ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Ἀσίας καὶ ἡ Κύπρος ἔπρεπε νὰ ἀνήκουν εἰς τὸν βασιλέα, ὅλαι δὲ αἱ ἄλλαι νὰ εἰναι ἐλεύθεραι, ἐκτὸς τῆς Λήμνου, Ἡμέρου καὶ Σκύρου, αἱ δποῖαι ἔπρεπεν, ὡς πρίν, νὰ ἀνήκουν εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Αὐτὴ εἶναι ἡ λεγομένη ἀνταλκίδειος εἰρήνη, τὴν ὅποιαν ἐπέβαλον εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ Σπαρτιάται μετὰ τῶν Περσῶν, ἐλοι δὲ οἱ Ἑλληνες ἡναγκάσθησαν νὰ τὴν δεχθοῦν. Διὰ ταύτης οἱ Ἑλληνες ὑπεχρεοῦντο α') νὰ ἐγκαταλείψουν τοὺς Ἑλληνας τῆς Ἀσίας εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Περσῶν καὶ β') νὰ μένουν διηρημένοι μεταξύ των. Ἐκ ταύτης μόνη ἡ Σπάρτη ὠφελήθη. Κατέχουσα τὴν Μεσσηνίαν ἐξηκολούθει νὰ εἶναι ἡ ισχυροτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπέβαλλε τὴν θέλησιν τῆς εἰς τὰς ἄλλας πόλεις αὐτῆς. Ἐκτοτε δὲ οἱ Σπαρτιάται ἐφέροντο ὡς τύραννοι πρὸς αὐτάς.

Δεῖγμα τῆς συμπεριφορᾶς τῆς Σπάρτης πρὸς τὰς ἄλλας ἑλληνικὰς πόλεις εἶναι ἡ κατάληψις τῶν Θηβῶν. Τὸ 383 σπαρτιατικὸς στρατὸς διήρχετο ἀπὸ τὰς Θήβας μὲ στρατηγὸν τὸν Φοιβίδαν. Οἱ ἀρχηγὸς τῶν ἀριστοκρατικῶν Δεοντιάδης ἐπρότεινε τότε εἰς τὸν Φοιβίδαν νὰ καταλάβῃ τὴν ἀκρόπολιν Καδμείαν. Οἱ Φοιβίδας εὗρε τὴν πρότασιν συμφέρουσαν, καταλαμβάνει τὴν Καδμείαν καὶ συλλαμβάνει τὸν ἀρχηγὸν τῶν δημοκρατικῶν Ἰσμηνίαν. Ὁλοι οἱ Ἑλληνες ἡγανάκτησαν διὰ τὴν παράνομον πρᾶξιν τοῦ Φοιβίδα. Ἐν τούτοις οἱ Σπαρτιάται κατεδίκασαν μὲν τὸν Φοιβίδαν δι' αὐτὴν εἰς πρόστιμον, ἐκράτησαν δῆμας τὴν Καδμείαν καὶ ἐφόνευσαν τὸν Ἰσμηνίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

1. Ἀπελευθέρωσις τῶν Θηβῶν. Πελοπίδας καὶ Ἐπαμεινώνδας.

Ἄφ' οὗ οἱ Σπαρτιάται κατέλαβον τὴν Καδμείαν, 400 περίπου δημοκρατικοὶ Θηβαῖοι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν πατρίδα των καὶ ἥλθαν εἰς τὰς Ἀθήνας. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Πελοπίδας, νέος πλούσιος καὶ εὐγενῆς, ἀνδρεῖος καὶ μεγαλόφρων. Ὁ Πελοπίδας εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐσκέψθη νὰ ἀπελευθερώσῃ τὴν πατρίδα του, ὅπως ὁ Θρασύβουλος. Συνεννοεῖται λοιπὸν μὲν μερικούς δόμῳ φρονάς του, οἱ ἀποιοὶ εἶχον μείνει εἰς τὰς Θήβας, καὶ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 379 ἔρχεται μὲν ἄλλους ἑξορίστους Θηβαίους νύκτα εἰς τὰς Θήβας, φονεύουν τοὺς πολεμάρχους καὶ καλοῦν τὸν λαὸν εἰς ἐλευθερίαν. Τὸ πρωὶ ἥλθαν καὶ οἱ ἄλλοι ἑξόριστοι μὲν πολλοὺς Ἀθηναίους καὶ δλοὶ δόμοῦ πολιορκοῦν εἰς τὴν Καδμείαν τὴν σπαρτιατικὴν φρουρὰν καὶ ἀναγκάζουν αὐτὴν μετ' ὀλίγας ἡμέρας νὰ φύγῃ μὲ τοὺς δλιγαρχικούς.

Οἱ Θηβαῖοι ἦσαν λαὸς γενναῖος καὶ πολεμικός, ἀλλ᾽ ἔως τώρα δὲν διεκρίθησαν, ἐπειδὴ δὲν εἶχον ἀρχηγούς καλούς. Τώρα ὅμως ἔκτὸς τοῦ Πελοπίδα παρουσιάσθη εἰς τὰς Θήβας εἰς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους στρατηγούς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὁ Ἐπαμεινώνδας.

Οἱ Ἐπαμεινώνδας ἦτο πτωχός, ἀλλὰ κατήγετο ἀπὸ εὐγενῆ οἰκογένειαν, ἦτο καλὰ μορφωμένος καὶ εἶχε μεγάλην ἀσκησιν εἰς τὰ στρατιωτικά. Εὐθὺς ἔταν ἔγινεν ἡ ἐπιχείρησις τοῦ Πελοπίδα, συνέπραξε μὲν αὐτόν. Κατόπιν δὲ οἱ δύο αὐτοὶ ἀνδρες συνέλαβον τὸ σχέδιον νὰ κάμουν τὰς Θήβας κυρίαρχον τῆς Βοιωτίας καὶ τὸ ἴσχυρότερον κράτος τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς τοῦτο ἀμέσως μετὰ τὴν ἀπελευθερώσιν τῶν Θηβῶν ἡσχολήθησαν εἰς τὸ νὰ ἐτοιμάσουν στρατὸν ἵκανδον νὰ ἀντιπαραταχθῇ εἰς τοὺς Σπαρτιάτας. Τότε ὁ Πελοπίδας ὠργάνωσε τὸν περίφημον ἱερὸν λόχον ἀπὸ 300 νέους τῶν καλυτέρων οἰκογενειῶν τῶν Θηβῶν.

Ἐπὶ 4 ἔτη ἡ Σπάρτη ἀπέστελλε στρατοὺς ἐναντίον τῶν Θηβαίων. Οἱ Θηβαῖοι περιωρίζοντο μὲν μόνον εἰς τὸ νὰ ἀποκρούσουν τοὺς ἔχθρούς, ἀλλὰ συγχρόγως καὶ ὑπέταξαν δλας τὰς πόλεις τῆς Βοιωτίας καὶ δλογεὺν ἐλάμβανον τὸ θάρρος νὰ ἀντιπαρατάσσωνται ἐναντίον τῶν Σπαρτιατῶν.

Ἀντ. Χωραφᾶ, 'Ιστορία α' γυμνασίου, ἔκδοσις α'.

2. Ἡ νέα συμμαχία τῶν Ἀθηναίων.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον οἱ Ἀθηναῖοι ἔλαβον θάρρος ἀπὸ τὰς ἐπανειλημμένας ἀτυχίας τῶν Σπαρτιατῶν καὶ συγεμάχησαν μὲ τοὺς Θηβαίους. Ἀπεφάσισαν τότε νὰ συστήσουν πάλιν τὴν παλαιὰν συμμαχίαν των, ἀλλ᾽ ἐπὶ βάσεων νέων. Εἰς τοῦτο εὔρον προθύμους πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις. Ἀπὸ τῆς εἰρήνης τοῦ Ἀνταλκίδα τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα δὲν ἦδύναντο νὰ πλέουν ἑλευθέρως ἔνεκα τοῦ κινδύνου τῶν πειρατῶν. Ἐπειτα αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις κατενήσαν, ὅτι μόνον διὰ τῆς συγενώσεως θὰ ἦδύναντο νὰ προστατεύσουν τὴν ἑλευθερίαν των ἀπὸ τὴν δεσποτείαν τῆς Σπάρτης. Διὰ τοῦτο ή Χίος, ή Λέσβος, ή Τέγεδος, τὸ Βυζάντιον, ή Ρόδος, ή Ἐρέτρια καὶ αἱ Θῆραι ἔγιναν μέλη τῆς συμμαχίας. Αἱ πόλεις τῆς συμμαχίας διετήρουν τὴν αὐτονομίαν των. Συνέδριον δὲ ἀντιπροσώπων διλαντεῖται τῶν συμμάχων, τὸ δποτὸν εἰχεν ἔδραν τὰς Ἀθήνας, διηγύθενται τὰ τῆς συμμαχίας (378).

Οἱ Ἀθηναῖοι τῷρα μὲ τὴν νέαν συμμαχίαν τῶν ἀγνενέων διὰ τῶν στρατηγῶν Χαρίον, Ἰφικράτους καὶ Τιμοθέου, τοῦ οὗσυ τοῦ Κέργωνος, τὰ παλαιά τῶν κατορθώματα κατὰ θάλασσαν, ἐνίκησαν ἐπανειλημμένως τοὺς Πελοποννησίους καὶ ἐπεξέτειναν τὴν ἐπιρροήν των εἰς διλαντεῖται τὰς θαλάσσας, συγχρόνως δὲ ἀπήλλαξαν τὴν Βοιωτίαν ἀπὸ γέας εἰσιδιλλάς τῶν Σπαρτιατῶν.

Ἄλλ᾽ οἱ Ἀθηναῖοι, ἀφ' οὐ ἔξησφάλισαν τὴν κατὰ θάλασσαν ὑπεροχήν των, ἔθλεπον ὅτι ή ἔξακολούθησις τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν ὥφελει μόνον τοὺς Θηβαίους. Ὁθεν ἐνήργησαν νὰ συγκροτηθῇ εἰς τὴν Σπάρτην συνέδριον πρὸς συνομολόγησιν γενικῆς εἰρήνης.

Κατὰ τὸ συνέδριον τοῦτο δμως οἱ Θηβαῖοι δὲν ἐδέχθησαν νὰ ὑπογράψουν τὴν συνθήκην ἀλλως ή ὡς ἀρχοντες τῆς Βοιωτίας. Διὰ τοῦτο ή εἰρήνη συνωμολογήθη μεταξὺ διλων ἀλλων πόλεων, πλὴν τῶν Θηβῶν (371).

3. Ἡ παρὰ τὰ Λεῦκτρα μάχη (371).

Οταν ἐγένετο εἰς τὴν Σπάρτην τὸ συνέδριον τῆς εἰρήνης, διασιλεύει τῶν Σπαρτιατῶν ^{τὸ} Κλείμβροτος εύρισκετο μὲ στρατὸν 10 χιλ. διπλιτῶν εἰς τὴν Φωκίδα. Μετὰ τὴν ἀρνησιν λοιπὸν τῶν Θηβαίων νὰ συμμετάσχουν τῆς εἰρήνης, διετάχθη καὶ εἰσέβαλεν

εἰς τὴν Βοιωτίαν. Ἐκεῖ δὲ ἐστρατοπέδευσε μεταξὺ Κιθαιρῶνος καὶ Ἐλικῶνος.

Οἱ Θηβαῖοι τότε ἀπεφάσισαν πλέον γὰρ ἀντιπαραταχθοῦν κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐξέρχονται λοιπὸν ἐκ τῆς πόλεώς των καὶ στρατοπεδεύουν ἀπέγαντί των πλησίον εἰς τὴν μικρὰν πόλιν Λεῦκτρα. Οἱ στρατές των ἀποτελεῖται μόνον ἀπὸ 6 χιλ. διπλίτας, ἀλλ᾽ ἔχει λιχυρότερον ἵππικόν.

Οἱ Σπαρτιάται παρετάχθησαν κατὰ τὴν συνήθειάν των μὲ βάθος 12 ἀνδρῶν εἰς δλον τὸ μέτωπον. Οὐδὲ Επαμεινώνδας ὅμως παρατάσσει τὸν θηβαϊκὸν στρατὸν κατὰ νέον τρόπον. Αντὶ νὰ τὸν παρατάξῃ μὲ τὸν βάθος ἐνισχύει τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα εἰς βάθος 50 ἀνδρῶν καὶ εἰς αὐτὴν τοποθετεῖ τὸν ἵερδον λόχον ὅπο τὸν Πελοπίδαν. Εἰς δὲ τὸ κέντρον καὶ τὴν δεξιὰν πτέρυγα διλίγον κατ’ ὀλίγον διλιγοστεύει τὸ βάθος. Οἱ τρόποις αὐτὸς τῆς παρατάξεως ὡναμάσθη λοξὴ φάλαγξ.

“Οταν” οἱ δύο στρατοὶ ἐπληγίσισαν, ἡ ἀριστερὰ πτέρυξ τῶν Θηβαίων προχωρεῖ ὅρμητικῶς ἐναντίον τῆς δεξιᾶς τῶν Σπαρτιατῶν, δπου εὑρίσκετο δ βασιλεὺς μὲ τὸν ἐκλεκτότερον στρατόν.

Ἐπειτα ἀπὸ ἀγῶνας φοιδρὸν δ βασιλεὺς Κλεόμβροτος φογεύεται, δλος δὲ δ στρατὸς τῶν Σπαρτιατῶν ἀποχωρεῖ εἰς τὸ στρατόπεδόν του. Οἱ Σπαρτιάται ἐνικήθησαν. Τοῦτο ὀμολόγησαν καὶ οἱ ίδιοι, διότι μετὰ τὴν μάχην ἐζήτησαν ἀπὸ τοὺς Θηβαίους τοὺς γενρούς των διὰ νὰ τοὺς θάψουν.

Ἡ μάχη τῶν Λεύκτρων ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς δλους τοὺς Ἑλληνας. Ἡ πεποίθησις, τὴν δροίου εἰχον, ἔτι οἱ Σπαρτιάται ήσαν ἀγήτητοι, ἐκλογίσθη.

4. Εἰσβολὴ τοῦ Ἐπαμεινώνδα εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Μετὰ τὴν μάχην τῶν Λεύκτρων οἱ Θηβαῖοι κατὰ συμβουλὴν τοῦ Ἐπαμεινώνδα ἀποφασίζουν νὰ προσβάλουν τοὺς Σπαρτιάτας εἰς αὐτὴν τὴν χώραν των. Τὸν χειμῶνα λοιπὸν τοῦ 370 δ θηβαϊκὸς στρατὸς μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Ἐπαμεινώνδαν καὶ τὸν Πελοπίδαν εἰσδάλλει εἰς τὴν Πελοπόννησον, δρμῷ εἰς τὴν Δακωνικὴν καὶ πλησάζει εἰς τὴν Σπάρτην. Δὲν τολμᾷ ὅμως νὰ προσβάλῃ αὐτὴν καὶ προχωρεῖ πρὸς τὸ Ἔλος καὶ τὸ Γύθειον, κυριεύει τὰς ἀτείχετους πόλεις καὶ καίει τὸν ναύσταθμον τῶν Δακεδαιμονίων. Κατόπιν εἰσδάλλει εἰς τὴν Μεσσηνίαν ἀπελευθερώγει αὐτὴν καὶ

ἀνοικοδομεῖ τὴν Μεσσήνην. Ἡ Μεσσηνία ἔκτοτε ἐμεινε κράτος ἀνεξάρτητον, ή δὲ Σπάρτη δὲν κατώρθωσε πλέον νὰ τὴν ὑποτάξῃ. Μετὰ τοῦτο ὁ θηβαϊκὸς στρατὸς ἐπανέρχεται εἰς τὴν Βοιωτίαν ἀνενόχλητος.

Ἄπο τότε η ἐπιρροή τῶν Θηβαίων δὲν περιορίζεται πλέον εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἀλλ᾽ ἐπεκτείνεται εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. ΟΕ δύο μεγάλοι αὐτῶν ἀνδρες Ἐπαμεινώνδας καὶ Πελοπίδας περιφέρουν νικηφόρα τὰ δυτικά των ἀπὸ τῆς Μακεδονίας μέχρι τῆς Δακωνικῆς καὶ ἀφαιροῦν ἀπὸ τὴν Σπάρτην καὶ τὰς Ἀθήνας τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος.

5. Ἡ μάχη τῆς Μαντίνειας (362).

Ἡ ἡγεμονία τῶν Θηβαίων δλίγον χρόνον διήρκεσεν. Οἱ Ἀθηναῖς ἔθλεπον μὲ φόβον τὴν μεγάλην αὐξησιν τῶν Θηβαίων καὶ διὸ αὐτὸς ἀπὸ τὸ 369 ἔκαμαν συμμαχίαν μὲ τοὺς Σπαρτιάτας. Τὸ 364 ὁ Πελοπίδας εἰς μίαν ἐκστρατείαν, τὴν ὅποιαν ἔκαμεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἐφορεύθη. Εἰς τὴν Πελοπόννησον δὲ ἥρχισε μεγάλη δυσαρέσκεια ἐναντίον τῶν Θηβαίων, διότι καὶ αὐτοὶ ἐφέροντο δεσποτικῶς.

Οἱ Ἐπαμεινώνδας λοιπὸν ἀποφασίζει τὸ 363 νὰ εἰσβάλῃ τετάρτην φοράν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Μὲ στρατὸν δὲ 30 χιλ. ἀνδρῶν φθάνει εἰς τὴν Μαντίνειαν, ὅπου ἥσαν στρατοπεδευμένοι οἱ Σπαρτιάται μὲ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς ἄλλους συμμάχους των, 20 χιλ. ἐν ὅλῳ. Καὶ ἐδῶ, ὅπως εἰς τὰ Δευκυτρα, ὁ Ἐπαμεινώνδας μὲ τὴν λοξὴν φάλαγγα ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τοὺς ἐχθρούς. Ἄλλος ἐδέχθη διδοῖς κτύπημα ἀκοντίου εἰς τὸ στῆθος, ἐκ τοῦ ὅποιου μετ' ὀλίγον ἀπέθανεν.

Ἡ νίκη δὲν ὠφέλησε τοὺς Θηβαίους, διότι δὲν εἶχον πλέον στρατηγὸν διὰ νὰ τοὺς ἐδηγήσῃ. Ἐκαμαν λοιπὸν εἰρήνην ὑπὸ τὸν ὄρον ἡ Μεσσηνία νὰ μείνῃ ἀνεξάρτητος. Αὐτὸς μόνον ἐμεινεν ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Ἐπαμεινώνδα καὶ τοῦ Πελοπίδα. Ἡ ἡγεμονία τῶν Θηβαίων ἔληξεν. Ἐκτοτε αἱ Θηβαὶ ἐπανῆλθον εἰς τὴν παλαιὰν δευτερεύουσαν θέσιν των. Ἄλλα καὶ ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθηναῖς ἥσαν τόσον ἐξηντλημέναι, ὡςτε καμμία δὲν ἦδύνατο νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος. Τὴν ἡγεμονίαν τώρα ἀναλαμβάνει νέα ἑλληνικὴ χώρα ἡ Μακεδονία, ἡ ὅποια ἔως τώρα δὲν εἶχε σχεδὸν ἀναμειχθῆ εἰς τὰ πράγματα τῆς ἄλλης Ἑλλάδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

1. Φίλιππος ὁ Β'.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τῶν Περσῶν περίφημος βασιλεὺς αὐτῆς ὑπῆρξεν δὲ Ἀρχέλαος Β' (413—349). Οὓς μετέφερε τὴν πρωτεύουσάν του ἀπὸ τὴν Ἐδεσσαν εἰς τὴν Πέλλαν (πλησίον τῶν Γενιτσῶν), οὗτος τὸν στρατόν του, κατεσκεύασεν εἰς δληγή τὴν χώραν του δόσοντας καὶ φρούρια καὶ ἔκαμψε τὴν αὐλήν του κέντρον τῶν Ἑλλήνων μουσικῶν, ποιητῶν καὶ σοφῶν.

Μετὰ τὸν Ἀρχέλαον ἡκολούθησαν χρόνοι φιλονικιῶν μεγάλων καὶ φργῶν μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀπαιτητῶν τοῦ θρόνου, μέχρις οὗ ἐπὶ τέλους τὸ 359 ἐλαβε τὴν βασιλείαν Φίλιππος ὁ Β'.

Ο Φίλιππος ἔγινε βασιλεὺς εἰς ἥλικαν 22 ἔτῶν. Ὅταν ἦτο 15 ἔτῶν, τὸν ἔφερεν εἰς τὰς Θήρας ὡς ὅμηρον δὲ Πελοπίδας, δὲ ὅποιος εἶχεν ἀναμειχθῆ ἐις τὰς ἕριδας περὶ τοῦ θρόνου τῆς Μακεδονίας. Εἰς τὰς Θήρας δὲ Φίλιππος ἐμεινε τρία ἔτη καὶ ἔκει ἐγνώρισεν ἐκ τοῦ πλησίον τὴν κατάστασιν τῶν πόλεων τῆς μεσημβριγῆς Ἐλλάδος.

Ο Φίλιππος εἶχεν εὐγενῆ αἰσθήματα, ἡγάπα τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας καὶ εἶχε πάθος πρὸς τὸ κυνήγιον καὶ τὴν ἵππασίαν. Εἰς τὸν πόλεμον τὸν ἔθαμψαν δλοὶ διὰ τὴν δύναμίν του, τὴν ἀγδρείαν του καὶ τὴν ἀντοχήν του. Εἰς τὰς συναγαστροφάς του ἦτο εὐχάριστος μὲ τοὺς εὐγενεῖς του τρόπους καὶ τὴν ἐγκάρδιον συνομιλίαν του.

Ο Φίλιππος, ἀφ' οὗ ἔγινε βασιλεὺς, πρῶτον καθυπέταξε τοὺς γείτονάς του Παίονας καὶ Ἰλλυριούς. Ἐπειτα κατέγινεν εἰς τὸ γὰ δργανώσῃ τὸν στρατόν του. Κατήρτισεν αὐτὸν ὅχι ἀπὸ μισθοφόρους, ἀλλ' ἀπὸ διπηκόους του, τὸ ἵππικὸν ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς, τὸ πεζικὸν ἀπὸ τὸν λαόν. Ὡπλισε δὲ δλους μὲ τὰ ἴδια ὅπλα, ἰδίως μὲ μακρὸν ἀκόντιον (6 ½ μέτρα), τὸ ὅποιον ὠνομάζετο σάρισσα.

2. Σύγκρουσις Φιλίππου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.

Ο Φίλιππος, ἀφ' οὗ ὠργάνωσε τὸν στρατόν του, ἡθέλησε νὰ ἔκτεινῃ τὸ κράτος του εἰς τὰ παράλια. Η παραλία τῆς Μακεδο-

νίας κατείχετο ὅλη ἀπὸ Ἑλληνικὰς πόλεις, αἱ δποῖαι ἀνῆκον εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἔγεκα τούτου ὁ Φίλιππος ἤλθεν εἰς σύγκρουσιν μὲν αὐτούς. Καὶ πρῶτον μὲν κατέλαβε τὴν Ἀμφίπολιν, ἔπειτα δὲ τὴν Πύδναν. Οἱ Ἀθηναῖοι τότε ἐκήρυξαν κατ' αὐτοῦ τὸν πόλεμον, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν τίποτε, διότι ἐν τῷ μεταξὺ περιεπλάκησαν εἰς τὸν λεγόμενον συμμαχικὸν πόλεμον.

Αἱ συμμαχικαὶ δηλ. πόλεις τῶν Ἀθηναίων Βυζάντιον, Χίος, Ρόδος καὶ Κῶς, δυσαρεστημέναι διὰ τὴν δεσποτικὴν αὐτῶν συμπεριφορὰν ἀπεστάτησαν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἤναγκάσθησαν νὰ ἀναλάβουν μακρὸν ἀγῶνα ἐναντίον αὐτῶν, ὁ δποῖος μόλις μετὰ τριετίαν ἐληξε διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν συμμάχων. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ὁ Φίλιππος ἔγινε κύριος τῆς μεταξὺ τοῦ Στρυμόνος καὶ τοῦ Νέστου χώρας, ὅπου ὑπῆρχον τὰ χρυσοφόρα μεταλλεῖα τοῦ Παγγαίου.

Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ μετὰ τὸν συμμαχικὸν πόλεμον δὲν ἐγεργοῦσι τίποτε κατὰ τοῦ Φιλίππου, ἀφ' ἐνὸς μέν, διότι εἶναι ἔξαντλημένοι οἰκονομικῶς, ἀφ' ἑτέρου δέ, διότι δὲν θέλουν νὰ ἐκστρατεύουν οἱ ἴδιοι διὰ νὰ ἀποφεύγουν τοὺς κόπους καὶ τοὺς κινδύνους. Ἐπομένως εἰς μάτην οἱ ὑπὲρ τοῦ πολέμου ῥήτορες καὶ μάλιστα ὁ Δημοσθένης προσεπάθουν νὰ ἔξεγείρουν αὐτοὺς κατὰ τοῦ Φιλίππου.

3. Δημοσθένης.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας τῶν Ἀθηνῶν ἦτο ὁ Δημοσθένης, ὁ μεγαλύτερος ῥήτωρ τῆς ἀρχαιότητος.

“Οτε ἀνεμείχθη εἰς τὰ πολιτικὰ ὁ Δημοσθένης, εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπῆρχον δύο κόμματα. Τὸ ἔν, εἰς τὸ δποῖον ἐτάσσοντο οἱ ῥήτορες Υπερείδης καὶ Λυκοῦργος, ἐφρόνει, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἔπρεπε νὰ ἀφήσουν τὸν Φιλίππον νὰ γίνῃ κύριος τῆς Ἑλλάδος. Διὰ τοῦτο προσεπάθει νὰ ἔξεγείρῃ τοὺς Ἀθηναίους εἰς πόλεμον κατὰ τοῦ Φιλίππου. Τὸ ἄλλο, εἰς τὸ δποῖον ἐτάσσοντο καὶ ἄλλοι καὶ ὁ στρατηγὸς καὶ ῥήτωρ Φωκίων, ἐφρόνει, ὅτι ἡ πόλις εἰς τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν δποίαν εὑρίσκετο, δὲν ἤδυνατο πλέον μήτε τὸν Φιλίππον νὰ πολεμήσῃ μήτε τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος νὰ ἀναλάβῃ. Ἐπομένως τὸ συμφέρον τῆς πόλεως ἀπήγει τὸν ἔχη αὕτη εἰρήνην μὲ τὸν Φιλίππον καὶ νὰ ἀφήσῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἡγε-

μονίαν τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ ἔκτελέσῃ τοὺς μεγάλους του σκοπούς, δηλ. νὰ πολεμήσῃ τοὺς Πέρσας. Ἡ πρώτη μερὶς εἶχε καθαρῶς ἀθηναϊκὴν πολιτικὴν, ἡ δευτέρα εὐρυτέραν ἐλληνικὴν. Εἰς τὴν πρώτην ἐτάχθη ὁ Δημοσθένης καὶ ἔγινεν ἀρχηγὸς αὐτῆς.

“Αλλ’ οὔτε ἡ ἥρητορικὴ δεινότης οὔτε ἡ μεγάλη φιλοπατρία του ἥρητορος κατώρθωσε γὰρ ἀνυψώσῃ τὸ φρόνημα τῶν Ἀθηναίων διὰ νὰ σταματήσουν τὴν πρόδοσιν του Φιλίππου.

4. Ὁ ιερὸς πόλεμος.

“Αφ’ οὐ δὲ Φιλίππος ὑπέταξεν ὅλας τὰς ἐλληνικὰς πόλεις τῆς Μακεδονίας, ἔθαλεν εἰς τὸν γεῦν του νὰ ἀναμειχθῇ καὶ εἰς τὰ πράγματα τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος. Εἰς τοῦτο ἔδωσεν εἰς αὐτὸν εὐκαιρίαν νέος ἐμφύλιος πόλεμος τῶν ἐλληνικῶν πόλεων, ὁ λεγόμενος ἵερὸς πόλεμος.

Οἱ Φωκεῖς κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἔκαλλιέργησαν χώραν, ἡ ὁποία ἀνῆκεν εἰς τὸ μαντείον τῶν Δελφῶν. Τοῦτο ἦτο ἱεροσυλία. Οἱ Θηβαῖοι, οἱ ὁποῖοι πάντοτε ἐμίσουν τοὺς Φωκεῖς, ἔντριγγησαν γὰρ καταδικασθοῦν οἱ Φωκεῖς ἀπὸ τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον καὶ γὰρ κηρυχθῇ κατ’ αὐτῶν ἵερὸς πόλεμος (354). Τούτον ἀνέλαβον οἱ Θηβαῖοι, οἱ Λοκροὶ καὶ οἱ Θεσσαλοί. Ἐξ ἀλλού διμως τοὺς Φωκεῖς ἐδοκήθουν Ἀθηναῖοι, Σπαρτιάται καὶ ἄλλοι Πελοποννήσιοι. Ὁ πόλεμος αὐτὸς διήρκεσεν 9 ἔτη. Ἐξ αὐτοῦ ἐπωφελήθη δὲ Φιλίππος καὶ κατέλαβε τὰς Παγασάς καὶ τὴν Μαγνησίαν. Ἐπειτα δὲ προσέθαλε τὰς πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς. Οἱ Αθηναῖοι κατὰ προτροπὴν τοῦ Δημοσθένους ἀποφασίζουν γὰρ τὸν πολεμήσουν. Ἄλλ’ ὁ Φιλίππος ἔγινε κύριος τῆς Ὀλύνθου, πρὶν φθάσῃ δὲ ἀθηναϊκὸς στόλος εἰς τὴν Μακεδονίαν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπομένως ἡναγκάσθησαν γὰρ ἀμόμουν εἰρήνην μὲ τὸν Φιλίππον.

“Εγ τῷ μεταξὺ οἱ Θηβαῖοι, ἔξαντλημένοι ἀπὸ τὸν μακροχρόνιον πόλεμον, ἐξήγησαν τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Φιλίππου. Ὁ Φιλίππος τότε σπεύδει μὲ στρατὸν ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, διέρχεται τὰς Θερμοπύλας εἰσδάλλει εἰς τὴν Φωκίδα καὶ γίνεται κύριος αὐτῆς. Μετὰ ταῦτα συγκαλεῖ τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον, τὸ δροῖον ἀποφασίζει τὰ ἔξῆς α’) γὰρ καταστραφοῦν αἱ πόλεις τῶν Φωκέων καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῶν γὰρ χωρισθοῦν εἰς χωρία, β’) γὰρ πληρώνουν καὶ ἔτος 50 τάλαντα εἰς τὸ μαντείον καὶ γ’) γὰρ λάθη δὲ Φιλίπ-

πος τὰς ψήφους, τὰς ἐποίας εἰχον οἱ Φωκεῖς εἰς τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον.

Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ ἵερὸς πόλεμος κατέληξεν εἰς τὸ νὰ γίνῃ ὁ Φίλιππος κύριος τοῦ ἀμφικτιονικοῦ συνεδρίου.

5. Ἡ μάχη τῆς Χαιρωνείας.

Τὸ 338 νέος ἔμφύλιος πόλεμος ἔδωκεν εἰς τὸν Φίλιππον εὔκαιρίαν νὰ αὐξήσῃ τὴν ἐπιρροήν του εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα. Τὸ 339 ἐκηρύχθη ἵερὸς πόλεμος κατὰ τῶν Ἀμφίσσεων, διέτει καὶ αὐτοὶ ἐκαλλιέργησαν γῆν ἵεράν. Τὸν πόλεμον αὐτὸν τώρα τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον ἀνέθεσεν εἰς τὸν Φίλιππον. Ὁ Φίλιππος κατόπιν τούτου κατέρχεται εἰς τὴν Φωκίδα καὶ μέρος μὲν τοῦ στρατοῦ του στέλλει κατὰ τῆς Ἀμφίσσης, αὐτὸς δὲ μὲ τὸν περισσότερον στρατὸν καταλαμβάνει τὴν Ἐλάτειαν καὶ κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον γίνεται κύριος τῆς ὁδοῦ, ἡ δοπία ἔφερεν εἰς τὴν Βοιωτίαν.

Οἱ κίνδυνος ἥτο μέγας καὶ διὰ τοὺς φίλους τῶν Ἀμφίσσεων Θηβαίους καὶ διὰ τοὺς Ἀθηναίους, οἱ δοπίοι εὑρίσκοντο εἰς πόλεμον μὲ τὸν Φίλιππον. Διὰ τῶν ἐνεργειῶν λοιπὸν τοῦ Δημοσθένους οἱ Ἀθηναῖοι συνεγνοοῦνται μὲ τοὺς Θηβαίους, διὰ νὰ ἀποκρούσουν τὸν κοινὸν ἔχθρόν. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Φίλιππος εἰσέρχεται εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ στρατοπεδεύει εἰς τὴν Χαιρώνειαν μὲ 30 χιλ. πεζοὺς καὶ 2 χιλ. ἵππεῖς. Ἐδῶ ἔσπευσε καὶ ὁ σύμμαχος στρατὸς Ἀθηναίων, Θηβαίων καὶ μερικῶν ἄλλων πόλεων, ὁ δοπίος ἔφθανε τὰς 40 χιλ. Οἱ στρατοὶ καὶ τῶν δύο μερῶν ἦσαν ἴσοι. Καὶ οἱ δύο ἀπετελοῦντα ἀπὸ γενναίους πολεμιστάς. Ἄλλος ὑπερίσχυσεν ἡ πολὺ μεγαλυτέρα ἱκανότης τῶν Μακεδόνων στρατηγῶν, μεταξὺ τῶν δοπίων ἥτο καὶ ὁ οὖτος τοῦ Φιλίππου Ἀλέξανδρος. Οἱ σύμμαχοι ἐνικήθησαν. Ὁ ἵερὸς λόχος τῶν Θηβαίων ἔπεισεν δλος εἰς τὴν θέσιν, εἰς τὴν δοπίαν ἐτάχθη. Ἐκ τῶν Ἀθηναίων χίλιοι ἐφονεύθησαν καὶ 2 χιλ. συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι. Οἱ λοιποὶ ἐσώθησαν διὰ τῆς φυγῆς. Μεταξὺ αὐτῶν ἥτο καὶ ὁ Δημοσθένης, ὁ δοπίος ὑπηρέτει ὡς διπλίτης (338).

Ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἀργότερα οἱ Θηβαῖοι ἔστησαν μαρμάρινον λέοντα, διὰ νὰ μαρτυρῇ τὸ θάρρος τῶν φογευθέντων. Οἱ λέων αὐτὸς σφέζεται εἰς τὴν ίδιαν θέσιν.

6. Σχέδια καὶ θάνατος τοῦ Φιλίππου.

Ἐπειτὰ ἀπὸ τὴν μάχην τῆς Χαιρωνείας ἐδείχθη πλέον καθαρός, ποιὰ ἡσαγ τὰ σχέδια τοῦ Φιλίππου. Ὁ Φίλιππος εἶχεν εἰς τὸν νοῦν του νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν μεγάλην ἴδεαν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, δηλ. νὰ κατακτήσῃ τὸ περσικὸν κράτος. Διὰ τὸν σκοπὸν δὲ αὐτὸν ἔχρησίμευον καὶ οἱ ἀγῶνες του εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ περσικὸν κράτος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἔκεινην εὑρίσκετο εἰς τοιαύτην παρακμήν, ὥστε διετηρεῖτο μόνον μὲ μασθοφορικὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα. Οἱ Σπαρτιάται κατὰ πρῶτον καὶ κατόπιν οἱ Θηβαῖοι δὲν ἔθεωρουν ἐντροπήν των χάριν χρημάτων νὰ δημητεοῦν τὰ συμφέροντα τῶν βαρδίζων. Ὁ Φίλιππος λοιπόν, διὰ νὰ ἔκτελέσῃ τὰ σχέδιά του, ἔπρεπεν ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Πέρσας νὰ χρησιμοποιοῦν τὰς ἑλληνικὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις ἔναντιν του, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ χρησιμοποιήσῃ αὐτὸς ταύτας εἰς τὸν πόλεμον ἔναντίον τῶν Περσῶν.

Εἶναι ἀληθές, δτι εἰς τοὺς Θηβαίους ἐδείχθη αὔστηρός. Ἔγκατέστησεν εἰς τὴν Καδμείαν μακεδονικὴν φρουρὰν καὶ ἐπανέφερε τοὺς ἔξορίστους. Ἀλλὰ πρὸς τοὺς Ἀθηγαίους ἐδείχθη ἐπιεικής. Ἀπέλυσε τοὺς αἰχμαλώτους χωρὶς λύτρα καὶ ἔκαμεν εἰρήνην, ἐκ τῆς δποίας ή πόλις δὲν ἔχασε τίποτε. Μετὰ ταῦτα δὸς Φίλιππος ἐκάλεσεν εἰς τὴν Κόρινθον συνέδριον δλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Εἰς τοῦτο ἔκηρύχθησαν ὅλαι αἱ πόλεις ἀγεξάρτητοι καὶ ἀνεγνωρίσθη ὁ Φίλιππος γενικὸς ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων διὰ τὸν πόλεμον ἔναντίον τῶν Περσῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ή ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος μετὰ τὴν Σπάρτην, τὰς Ἀθήνας καὶ τὰς Θῆβας περιῆλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Μετὰ ταῦτα δὸς Φίλιππος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν διὰ νὰ ἔτοιμάσῃ τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Ηερσῶν. Ἐδῶ διμως τὸ 336 δολοφονεῖται ἀπὸ ἔνx ἀξιωματικόν του, τὸν Παυσανίαν, διδποῖος εἶχε προσωπικὰς ἀφοριμὰς ἔναντίον του. Ἀλλὰ τὸ ἔργον του δὲν ἔμχταιώθη. Τοῦτο ἔξηκολούθησεν ὁ υἱὸς καὶ διάδοχός του Ἀλέξανδρος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Δ' π. Χ. ΑΙΩΝΑ

1. Κοινωνική κατάστασις.

Απὸ τῶν χρόνων τοῦ Περικλέους οἱ Ἐλληνες δὲν ἐπίστευον πλέον, ὅπως πρίν, εἰς τοὺς θεούς των. Οἱ φιλόσοφοι εἶχον ἔξευτελίσει τὴν θρησκείαν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ δὲν εἶχον κατορθώσει νὰ ἀντικαταστήσουν αὐτὴν μὲ τὴν ἡθικήν. Ἀπατέλεσμα δὲ τούτου ὑπῆρξεν, ὅτι ἡ κοινωνία, ἐπειδὴ οἱ ἀνθρώποι δὲν ἦμποδίζοντο πλέον ἀπὸ τὴν θρησκείαν, ἐστερήθη τῶν ἡθικῶν βάσεών της.

Μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον τὸ κακὸν γὺξήθη ἀκόμη περισσότερον. Οἱ ἀγθρωποὶ ἐφρόντιζον μόνον ὁ καθεὶς διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἔπαισαν πλέον νὰ εἶναι ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν πόλιν. Ἡ παλαιὰ φιλοπατρία λοιπὸν καὶ ἡ παλαιὰ σωφροσύνη ἔλειψαν. Διὰ τοῦτο, ἐνῷ αἱ πόλεις μαραίγονται, οἱ ἰδιώται γίνονται πλούσιοι. Οἱ πολῖται ἀποφεύγουν κάθε συνεισφορὰν διὰ τὴν πόλιν, ἀλλὰ δαπανοῦν ἀφθόνως διὰ τὰς ἀτομικάς των ἀπολαύσεις. Ἡ γυμναστικὴ ἔπαισε πλέον νὰ θεωρῆται ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν γένων, μὲ κάθε δὲ τρόπου προσπαθοῦν νὰ ἀποφύγουν τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν.

2 Τὰ γράμματα.

Κέντρον τῆς πνευματικῆς κινήσεως ἔξακολουθοῦν νὰ εἶναι αἱ Ἀθῆναι.

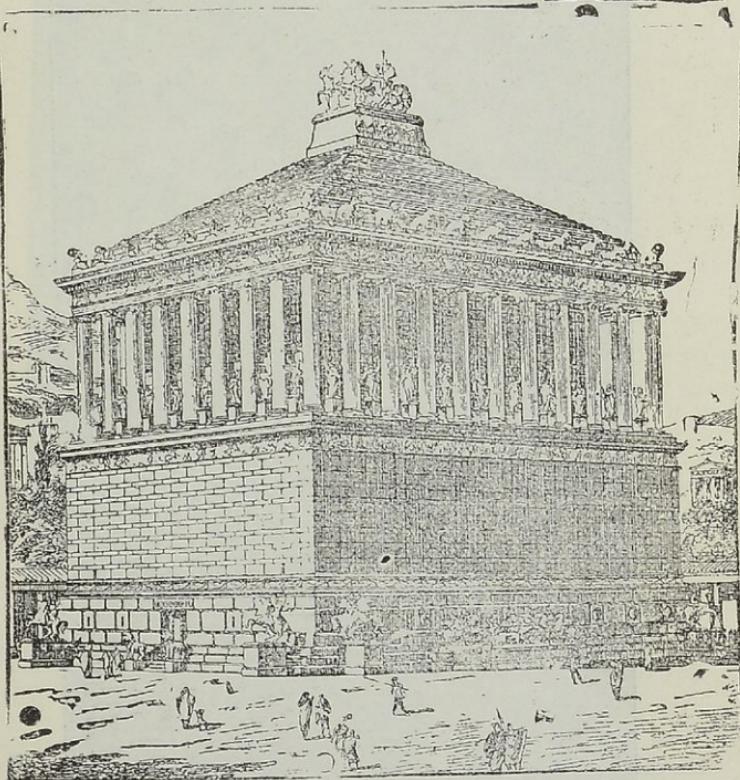
Εἰς τὴν ποίησιν κατὰ τὸν αἰώνα τοῦτον ἔχομεν σπουδαίαν μεταβολήν. Οἱ ποιηταὶ κωμῳδιῶν δὲν διακωμῳδοῦν πλέον, ὅπως μέχρι τοῦτο, τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας, διότι τὸ δημοκρατικὸν πολιτευμα καὶ ἐπομένως ἡ ἐλευθερία ἔχει περιορισθῆ. Οἱ ποιηταὶ λοιπὸν περιορίζονται εἰς τὸ νὰ διακωμῳδοῦν μόνον τοὺς ἰδιώτας. Κατὰ τὸν τρόπον ἐδημιουργήθη νέον εἰδος ἔκωμῳδίας, τὸ δποῖον δημόριζεται νέα κωμῳδία.

Τὴν ἵστορίαν ἀντιπροσωπεύει ὁ Θεοφῶν, εἰς ἐκ τῶν τριῶν μεγάλων ἱστορικῶν τῆς ἀρχαιότητος.

Κυρίως δὲ αἱ ἀνέδειξε μεγάλους ὥρητορας καὶ φιλοσόφους· οἱ σπουδαιότεροι ὥρητορες τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι ὁ Δυσίας, ὁ Ἰσοχράτης, ὁ Λυκοῦργος, ὁ Υπερεῖδης, ὁ Αἰσχύνης καὶ ὁ Δημοσθένης· οἱ μεγαλύτεροι δὲ φιλόσοφοι ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης.

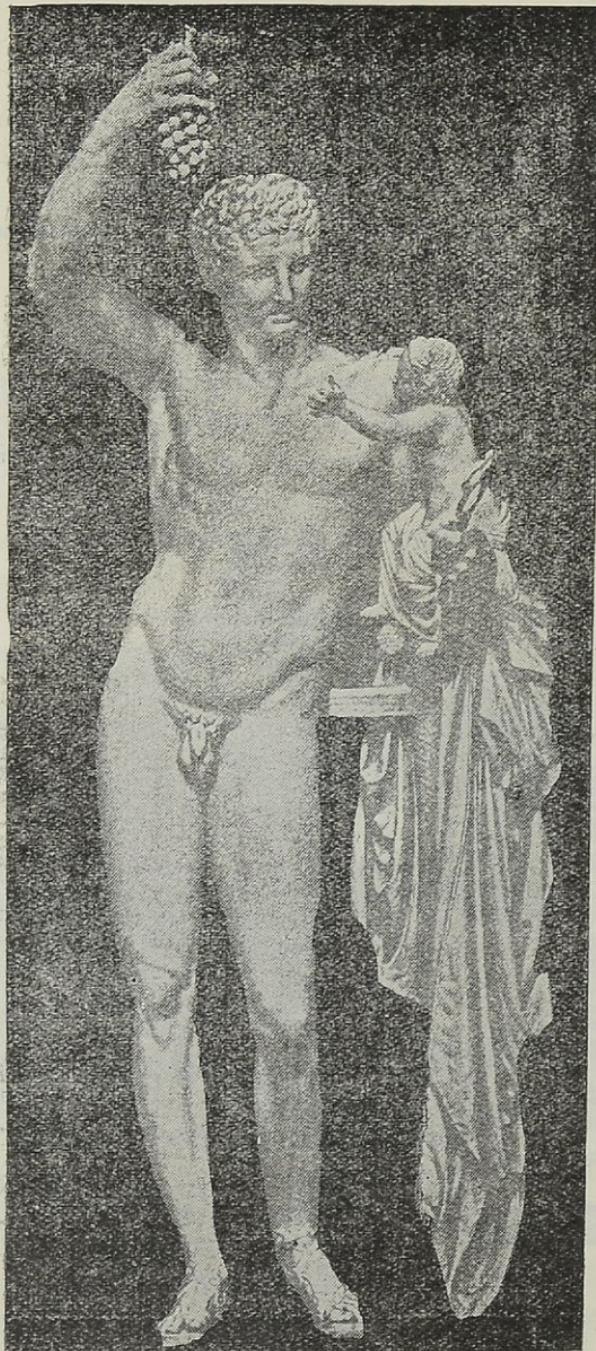
3. Αἱ ὡραῖαι τέχναι.

Μετὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον οἱ μεγάλοι καλλιτέχναι δὲν εἶναι πλέον ἀποκλειστικῶς Ἀθηναῖοι.

Εἰκ. 130. Τὸ Μαυσώλειον.

Αἱ μεγάλαι οἰκοδομαὶ γίνονται ἔξω τῶν Ἀθηγῶν, ὡς δὲ ναὸς τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς εἰς τὴν Τεγέαν, ὁ τῆς Ἀρτέμιδος εἰς τὴν

Εἰκ. 131. Ὁ Ἔρμης τοῦ Πραξιτέλους.

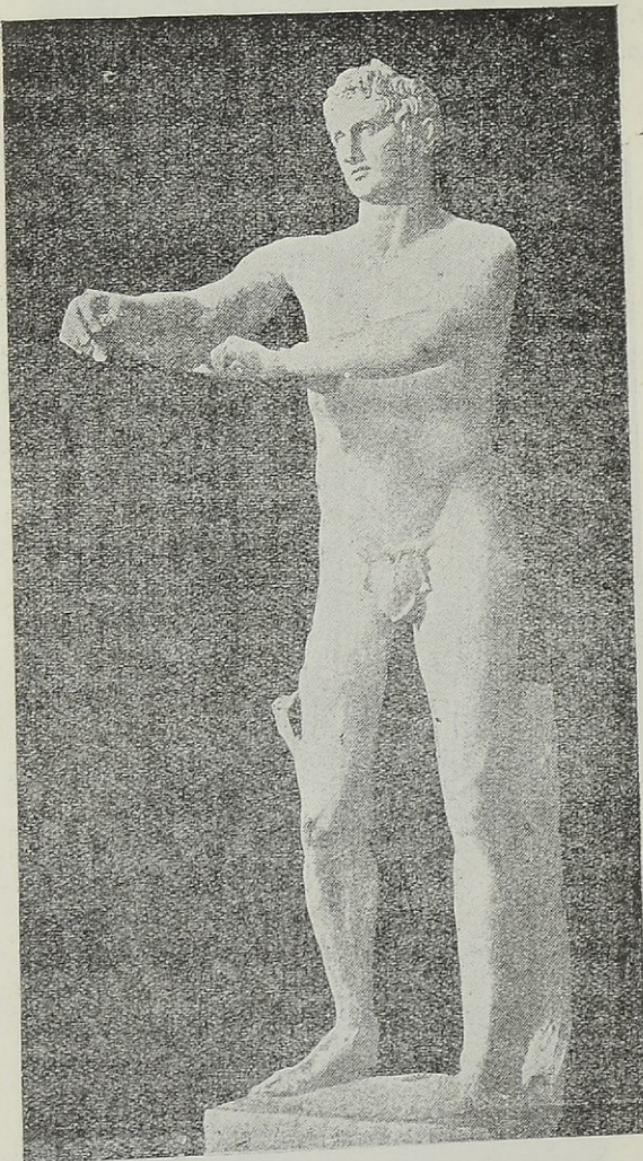
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ἐφεσον, τὸ Μαυσώλειον, τάφος τοῦ ὑγεμόνος τῆς Ἀλικαρνασσοῦ
Μαυσώλου κ. ἄ.

Εἰκ. 132. Ἡ Βάκχη τοῦ Σκόπα.

Οἱ περιφημότεροι δὲ γλύπται εἶναι δὲ Σκόπας ἀπὸ τὴν Πάρον (χιμαροφόνος Βάκχη), δὲ Πραξιτέλης ἀπὸ τὰς Ἀθήνας (κνιδία· Αφροδίτη, Ἐρμῆς τῆς Ὀλυμπίας) καὶ δὲ Λύσιππος ἀπὸ τὴν Σι-
κυῶνα (ἀποξυδμενος).

Εἰς. 133. Ὁ ἀποξυόμενος τοῦ Λυσίππου.

Περιφημέτεροι δὲ ζωγράφοι είναι δὲ Ζεῦς ἀπὸ τὴν Ἡράχλειαν, δὲ Παρράσιος ἀπὸ τὴν Ἐφεσού καὶ δὲ Ἀπελλῆς ἀπὸ τὴν Κολοφῶνα.

ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

I. ΠΡΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΕΛΛΑΒΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

- 3000 — 2000. Προμινωική περίοδος Κρήτης.
 περὶ τὸ 2650. Ἐπικοινωνία Κρήτης μετά τῆς Αιγύπτου.
 » 2500. Ἡ Ἑλλὰς κατοικουμένη διπό Μικρασιατῶν.
 » 2000. Κάθοδος τῶν Ἑλλήνων.
 2000 — 1400. Κρητικός πολιτισμός, περίοδος ἐσκαμψένων τάφων ἐν Ἑλλάδι.
 1600 — 1200. Μυκηναϊκός πολιτισμός, περίοδος θοιωτῶν τάφων ἐν Ἑλλάδι.
 περὶ τὸ 1400. Κολοφών τῆς μυκηναϊκῆς δυνάμεως. Καταστροφὴ κρητικῶν ἀνακτόρων. Κατάληψις Παριφύλιας. Ἀποίκισις Κύπρου διπό Ἑλλήνων.
 13 αἰών. Εἰσβολὴ Ἰλλυριῶν εἰς Ιλλυρίαν. Κάθοδος Δωριέων.
 10—9 αἰών. Ἀποίκισις δυτικῆς περιοχῆς Μ. Ἀσίας.

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

- Περὶ τὸ 3200. Ἔγωσις τῆς ἄνω καὶ κάτω αἰγύπτου διπό Μένη.
 2780 — 2300. Ηαλαιὸν αἰγυπτιακὸν κράτος.
 2650 — 1750. Ἀκμὴ Βαβυλωνίας.
 1947 — 1905. Χαμουραμπὶ.
 1750. Κατακύντριψις Βαβυλῶνος διπό Χεταίων.
 1580 — 1080. Νέον κράτος τῆς Αιγύπτου.
 15η ἔκανοντ. Σύμπηξις νέου κράτους τῶν Χεταίων. Εἰρήνη Αιγύπτου καὶ Χεταίων. Φρυγικὴ μετανάστεις. Ητώσις κράτους Χεταίων.
 1100. Ἀγυμὴ Ἀσσυρίας (Νενεύη).

II. ΔΙΑΠΛΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

- 10—9 αἰών. ΑΘΗΝΑΙ. — Ἰδρυσις τοῦ ἀθηναϊκοῦ κράτους (Θησεύς).
 ΣΠΑΡΤΗ. — Κατάκτησις τῆς Δακωνίας. — Οργάνωσις τοῦ σπαρτιακοῦ κράτους (Δυκοῦργος).
 8—6 αἰών. — Δεύτερος ἔλληνικός ἀποικισμός (750—650).
 ΑΘΗΝΑΙ. — Κατάλυσις τῆς βασιλείας (750). — Οἱ ἀρχοντες γένονται ἐνιαύσιοι (682). — Ἡ γομοθεσία τοῦ Σόλω-

νος (594). — Ἡ τιραννίς (560—510). — Μεταρρυθμίσεις τοῦ Κλεισθένους (508).

ΣΠΑΡΤΗ. — Ἰσχὺς τῶν ἐφόρων (750). — Κατάκτησις τῆς Μεσσηνίας. — Πόλεμοι πρὸς τοὺς Ἀρκάδας, Ἡλείους καὶ Ἀργείους.

ΑΡΓΟΣ. — Φειδων.

ΚΟΡΙΝΘΟΣ. — Κύψελος - Περικλείδρος.

ΣΙΚΙΩΝ. — Ορθαγόρας - Κλεισθένης.

ΑΣΙΑ. — Γποθούλωσις Αἰγύπτου εἰς Ἀσσυρίους (670). — Καταστροφὴ τῆς Νινευής (612). — Ακμὴ νέου βασιλικιακοῦ κράτους. — Υποταγὴ Αἰγύπτου, Συρίας, Παλαιστίνης. — Υποταγὴ ἑλλην. πόλεων ὑπὸ Κροίσου (563). — Ακμὴ Περσῶν. Κῦρος (553—529). — Υποταγὴ ἑλλ. πόλεων ὑπὸ Κύρου (546). — Κῦρος κυριεύει Βαθυλάνα (539). — Καμβύσης κυριεύει Αἴγυπτον (525). — Δαρεῖος βασιλεύει τῶν Περσῶν (513). — Εξαπατεία Δαρείου κατὰ Σκυθῶν (513).

III. ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

500—194. Ἰωνικὴ ἐπανάστασις.

491. Ἐστρατεία Μαρδονίου.

490. Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος.

480. Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν. Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμῖνος.

479. Μάχαι Πλαταιῶν, Μονάλης Ἰμέρας.

IV. ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

479. Ὁχύρωσις Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶν.

478. Ὁργάνωσις τῆς συμμαχίας τῶν Ἀθηνῶν. Ἀριστείδης.

476—465. Ἐκστρατείαι: Κίμωνος. Νίκαι παρὰ τὸν Εὔρυμέδοντα.

461—451. Συγκρούσεις Ἀθηνῶν καὶ Σπάρτης. Μεταφορὰ ταμείου συμμαχίας εἰς Δῆλον. Μετατροπὴ τῆς συμμαχίας εἰς ἡγεμονίαν.

449. Περικλῆς.

447. Ρῆξις Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν. Τραικονταετῆς εἰρήνη.

V. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

431. Ἐκρηγξις τοῦ πολέμου.

431—421. Πρώτη περίοδος τοῦ πολέμου.

430. Λοιμὸς ἐν Ἀθήναις.

429. Θάνατος Περικλέους.

427. Μυτιλήνη—Πλαταιαί.

426. Σφακτηρία—Κλέων.

- 421—422. Μεταφορὰ τοῦ πολέμου εἰς Θράκην. Βρασιδας—Κλέων.
421. Νικίσιος εἰρήνη.
421—413. Δευτέρα περίοδος τοῦ πολέμου.
415—418. Ἐκστρατεία Σικελίας. Ἀλκιβιάδης—Νικίας.
413—404. Τρίτη περίοδος τοῦ πολέμου.
413. Κατάληψις Δεκελείας.
412. Ἀποστασία ιωνικῶν πόλεων.
406. Νικη Ἀθηναίων παρὰ τὰς Ἀργινούσας νήσους.
405. Νικη Σπαρτιατῶν παρὰ τοὺς Αἰγάς ποταμούς. Λύσανδρος.
404. Παράδοσις τῶν Ἀθηνῶν.

VII. ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

- 404—403. Οἱ τριάκοντα ἐν Ἀθηναῖς. Θρασύβουλος.
401. Κύρου ἀνάδασις.
399. Ῥῆσις Σπάρτης καὶ Περσῶν. Θιμέρων—Δερκυλίδας.
396—394. Ἐκστρατεία Ἀγησιλάου.
395—387. Συμμαχία Ἀθηνῶν Κορίνθου καὶ Θηρῶν κατὰ Σπάρτης. —
Κόνων. — Κορινθιακὸς πόλεμος—Ιφικράτης. — Ἀνταλκιδειος
εἰρήνη.

VII. ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

379. Ἀπελευθέρωσις Θηρῶν. Πελοπίδας, Ἐπαμεινώνδας.
378. Δευτέρα ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν. Συμμαχία μετὰ Θηρῶν.
371. Ἡ μάχη τῶν Δεύκτων.
369. Ἐκστρατεία τοῦ Ἐπαμεινώνδα εἰς Πελοπόννησον. Ἀπελευθέρω-
σις Μεσσηνίας. Οἱ Ἀθηναῖοι συμμαχοῦν μετὰ Σπάρτης.
362. Ἡ μάχη τῆς Μανιώνειας.

VIII. ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

359. Ὁ Φίλιππος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας.
356—352. Πρῶτος Ιερός πόλεμος. Ἐπέμβασις Φίλιππου.
339—338. Δευτέρος Ιερός πόλεμος. Ἡ μάχη τῆς Χαιρωνείας.
337. Ὁ Φίλιππος ἀναγορεύεται ἡγεμὼν τῆς Ἑλλάδος ἐν Κορίνθῳ.
336. Δολοφονία τοῦ Φιλίππου. Ἀλέξανδρος.

ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ

Α' ΕΙΚΟΝΕΣ

1	Πρωτογενῆ ἀγγεῖα ἀπὸ σκληρὸν λίθου.....	σελ.	4
2	Ἐργαλεῖα καὶ σπλα ἀπὸ σκληρὸν λίθου.....	»	4
3	Ἐργαλεῖα σπλα καὶ κοσμήματα ἀπὸ διστά καὶ κέρατα ζώων	»	5
4	Ἴππος χαραγμένος εἰς σπήλαιον.....	»	5
5	Τάρανδος καὶ ίχθυες χαραγμένοι ἐπὶ διστοῦ ταράνδου.....	»	6
6	Βόνασος καὶ τάρανδος χαραγμένοι εἰς σπήλαιον καὶ χρωματισμένοι μὲν χρώματα μαύρον καὶ κόκκινον	»	6
7	Λελεασμένοι πελέκεις ἐκ λίθου.....	»	7
8	Πλέλεκυς ἐκ λίθου, σφηνωμένος εἰς ξύλινον στελεόν.....	»	7
9	Αἰχμαὶ βελῶν ἐκ λίθου.....	»	7
10	Ἐγχειρίδια ἐκ λίθου.....	»	8
11	Μεγαλιθικὸς τάφος.....	»	8
12	Τύμβος μὲ τάφον.....	»	8
13	Ξίφη ἐξ ὀρειχάλκου.....	»	9
14	Αἰχμὴ ἀκοντίου ἐξ ὀρειχάλκου.....	»	10
15	Πλέλεκυς ἐξ ὀρειχάλκου	»	10
16	Διπλοῦν ἔνυράφιον ἐξ ὀρειχάλκου.....	»	10
17	Χρυσοῦν ψέλιον καὶ περιδέραιον ἐξ ὀρειχάλκου.....	»	11
18	Πόρπατ.....	»	11
19	Ἀσπίς ἐξ ὀρειχάλκου	»	12
20	Ἀγγεῖον ἐξ ὀρειχάλκου	»	12
21	Πόρπατ καὶ ξίφη μὲ θήκας	»	13
22	Ἀγγεῖα μὲ κοσμήματα φυτόμορφα	»	13
23	Κάδος μὲ μορφὰς ἀνθρώπων	»	14
24	Λευκὴ φυλή	»	15
25	Ἐρυθρὰ »	»	15
26	Κιτρίνη »	»	15
27	Μαύρη »	»	15
28	Θεοὶ αἰγυπτιακοὶ μὲ κεφαλῆιν ἀνθρώπου	»	18
29	» » » » ζῷοι	»	19
30	Φέρετρον μούμιας	»	19
31	Σκηναὶ γεωργίας	»	20
32	Ἀλφάθητα	»	21
33	Πρόσσωπις ναοῦ αἰγυπτιακοῦ	»	22
34	Τοιμὴ κατὰ μῆκος ναοῦ αἰγυπτιακοῦ	»	22
35	Αἱ τρεῖς μεγάλαι πυραμίδες καὶ Σφίγξ.....	»	23

36 Τομή πυραμίδος Χέοπος	σελ.	23
37 Ὄπόστιλος αἴθουσα	»	24
38 Ἀγάλματα αἰγυπτιακά	»	25
39 Ὁθελίσκος	»	26
40 Ἀνάκτορα ἀσσυριακά	»	27
41 Εἰσοδος ἀνακτόρου	»	28
42 Αἴθουσα ἀνακτόρου	»	29
43 Ναὸς ἀσσυριακός	»	30
44 Πτερωτὸς ταῦρος	»	33
45 Ἀγαλμα Ἀσσυρίου βασιλέως	»	34
46 Ἀνάκτορα τοῦ Δαρείου	»	37
47 Κιονόκρανα Περσεπόλεως	»	38
48 Τοιχογραφίαι ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ	»	47
49 Εἰφος ὀρειχάλκινον	»	48
50 Χρυσοκόλλητον ἔγχειρίδιον	»	48
51 Χρυσοῦν διάδημα	»	48
52 Μυκηναϊκὸν ἀνάκτορον	»	50
53 Πρόσοψις θολωτοῦ τάφου Μυκηνῶν	»	51
54 Κάτοψις » » »	»	52
55 Κάτοψις λαξευτοῦ » »	»	52
56 Πρόσοψις » » »	»	53
57 Τοιχογραφίαι ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρυνθος	»	57
58 Ζεύς	»	57
59 Ἡφαιστος	»	57
60 Ἀπόλλων	»	58
61 Ἡρα	»	58
62 Ἀθηνᾶ	»	59
63 Ἄρτεμις	»	60
64 Δῆμητρα	»	60
65 Ἄρης	»	61
66 Κυκλώπειον τεῖχος	»	62
67 Ἰσοδομικὸν τεῖχος	»	62
68 Πολυγωνικὸν τεῖχος	»	63
69 Τείχη Μυκηνῶν μετὰ τῆς πύλης τῶν λεόντων	»	63
70 Μέρος τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ ἐν Κρήτῃ	»	64
71 Μέρος τοῦ ἀνακτόρου τῆς ἀγίας Τριάδος ἐν Κρήτῃ	»	65
72 Μέγαρον	»	65
73 Κίων μυκηναϊκός	»	65
74 Ἐδραι διάφοροι	»	68
75 Τρίποντος λέθης	»	68
76 Ἀμφορεύς	»	69
77 Κρατήρ	»	69
78 Λήκυθος	»	69
79 Φιάλη	»	69

80	Ἐνδυμασίαι Κρήτῶν	σελ.	70
81	Ἐνδυμασίαι ἀνδρῶν ἡ πειρωτικῆς Ἐλλάδος	»	70
82	> γυναικῶν	»	71
83	Πολεμισταὶ δημητικῶν χρόνων	»	73
84	Πολεμικὸν ἄρμα	»	73
85	Ἄγγειον ἐκ Μήλου μὲ φυτικὴν διακόσμησιν	»	75
86	Ἄγγεια ἐκ Κρήτης ἀπό μαῦρον λίθου μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις	»	76
87	Ἄγγειον ἐκ Κρήτης μὲ γραπτὴν διακόσμησιν	»	77
88	Ἄγγειον ἐκ Κρήτης μὲ ζωικὴν διακόσμησιν	»	78
89	Χρυσᾶ ποτήρια ἐκ Μυκηνῶν	»	78
90	Χρυσοὶ δακτύλιοι ἐκ Μυκηνῶν	»	79
91	Ολυμπία	»	118
92	Ολυμπία	»	120
93	Ναὸς ἐν παραστάσι	»	122
94	Ναὸς πρόστυλος	»	122
95	Ναὸς ἀμφιπρόστυλος	»	122
96	Ναὸς περίπτερος	»	122
97	Δωρικὸς ῥυθμός	»	123
98	Ιωνικὸς ῥυθμός	»	124
99	Κορινθιακὸς ῥυθμός	»	124
100	Αέτωμα	»	124
101	Κόρη ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν	»	125
102	Δεξιλεωσ (ἐπιτυμβία πλάξ ἐκ τοῦ Κεραμεικοῦ)	»	128
103	Δικασκαλεῖον	»	129
104	Παλαιίστρα	»	131
105	Οπλιτής	»	133
106	Πεντηκόντορος	»	133
107	Τριήρης	»	134
108	Μελιτιάδης	»	142
109	Αριστείδης	»	144
110	Θεμιστοκλῆς	»	144
111	Κίμων	»	161
112	Περικλῆς	»	165
113	Θεοὶ θεώμενοι τὴν πομπὴν τῶν παναθηγναίων (ἐκ τοῦ διαζώματος τοῦ Παρθενῶνος)	»	172
114	Δορυφόρος Πολυκλείτου	»	173
115	Δισκοθόλος Μύρωνος	»	174
116	Ἡ ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Περικλέους	»	175
117	Ο ναὸς τῆς ἀπεύρου νίκης	»	176
118	Τὰ προπύλαια	»	176
119	Ο Παρθενών	»	177
120	Τὸ Ἐρέχθειον	»	177
121	Τὸ Μαυσώλειον	»	203

122 Ό Ερμῆς τοῦ Πραξιτέλους	τελ. 204
123 Ή Βάκχη τοῦ Σκόπα.....	» 205
124 Ο ἀποξύσμενος τοῦ Λυδίππου.....	» 206

B' ΧΑΡΤΑΙ

1 Τῶν ἀνατολικῶν λαῶν.....	» 17
2 Τῆς Ἑλλάδος.....	» 42
3 Τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν.....	» 85
4 Τῆς Πελοποννήσου	» 96
5 Τῆς Ἀττικῆς.....	» 103
6 Τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν μηδικῶν	» 140
7 Τῶν Θερμοπυλῶν	» 147
8 Τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν.....	» 152
9 Τῶν τειχῶν Ἀθηνῶν καὶ Ηειραιῶς	» 157

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εἰσαγωγή. 1) Αἱ τέσσαρες ἐποχαὶ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου. 2) Αἱ ἀγθρῶ· πναι φυλαὶ καὶ οἱ πολιτισμένοι λαοὶ..... σελ. 3—17

Κεφ. Α'. Οἱ Ἀγύπτιοι λαοί. 1) Οἱ Αγύπτιοι (ἡ χώρα, οἱ κάτοικοι, ἡ θρησκεία, τὸ πολίτευμα καὶ αἱ κοινωνικαὶ τάξεις, τὰ μνημεῖα τῶν Αιγύπτιων, γεωργία, βιοτεχνία, ἐπιστῆμαι, τὰ μνημεῖα τῶν Αιγύπτιων). 2) Οἱ Χαλδαῖοι (ἡ χώρα, οἱ κάτοικοι, ἡ θρησκεία, ἡ τέχνη). 3) Οἱ Φοινίκες (ἡ χώρα, οἱ κάτοικοι, ἡ ναυτισμὸς καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Φοινίκων, ἡ φοινικικὴ γραφὴ). 4) Οἱ μικρασιατικοὶ λαοὶ (Χετίται, Φρύγες, Βιθυνοί, καὶ Λυδοί). 5) Οἱ Μῆδοι καὶ Πέρσαι (ἡ χώρα, οἱ Μῆδοι, οἱ Πέρσαι, ἡ θρησκεία, ἡ τέχνη)..... σελ. 18—39

Κεφ. Β'. Ἡ Ἑλλάς..... σελ. 40—45

Κεφ. Γ'. Οἱ προϊστορικοὶ χρόνοι τῆς Ἑλλάδος. 1) Αἴγαιοι, 2) Ἀχαιοί, 3) Δωριεῖς, 4) Ἐξαπλωτικὲς τῶν ἑλληνικῶν φυλῶν πρὸς ἀνατολάς. σελ. 46—55.

Κεφ. Δ'. Ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους. 1) Θρησκεία καὶ λατρεία. 2) Ἀκροπόλεις καὶ ἀνάκτορα. 3) Ἡ κοινωνία καὶ τὸ πολίτευμα. 4) Οἱ οἰκισκὸς βίος. 5) Τὰ δηλα καὶ ὁ πόλεμος. 6) Ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον. 7) Αἱ ώραια τέχναι. ..... σελ. 56—79

Κεφ. Ε'. Ἡ διαπλασίας τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν. 1) Ἡ Ἑλλὰς μετὰ τὴν καθοδὸν τῶν Δωριέων. 2) Ἐσωτερικαὶ τάραχαι καὶ πολιτειακαὶ μεταβολαὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις. 3) Οἱ δεύτερος ἑλληνικὸς ἀποικισμός. 4) Χαρακτήρ καὶ σημασία τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν. 5) Ἡ ἐνότης τοῦ ἑλληνικοῦ έθνους. 6) Αἱ δευτερεύουσαι ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι (ἡ Μακεδονία, ἡ Θεσσαλία, ἡ Ἡπειρός, ἡ Αιτωλία καὶ Ἀχαρναία, Λοκρίς, Δωρίς καὶ Φωκίς, Βοιωτία, Εὔβοια, Μεγαρίς, Κόρινθος, Σικυών, Φλιασία, Αἴγινα, Ἄργος, Ἀχαΐα, Ἕλις, Μεσσηνία, Ἀρκαδία, Κρήτη). 7) Ἡ Σπάρτη. (Ἡ κατάκτησις τῆς Λακωνικῆς, οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς, τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης, οἱ κατακτήσεις τῆς Σπάρτης, Ἡγειρονία τῆς Σπάρτης). 8) Αἱ Ἀθηναί. (Ἡ Ἀττική, οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς. Κατάλυσις τῆς βασιλείας, ὁ λαὸς καὶ ἡ ἀριστοκρατία, Κατάλυσις τῆς ἀριστοκρατίας, δημοκρατία, ἡ τυραννίς, συμπλήρωσις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ὅποι Κλεισθένους).... σελ. 80—112

Κεφ. ΖΤ'. Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς μέχρι τοῦ Ε' αἰῶνος π.Χ. 1) Θρησκεία καὶ λατρεία. 2) Ἀμφικτιονίαι. 3) Μαντεία. 4) Πανελλήνιοι ἀγῶνες—Ολύμπια. 5) Ἡ τέχνη (ἀρχιτεκτονική, ζωγραφική, γλυπτική). 6) Ἡ ποίησις. 7) Η φιλοσοφία. 8) Ἡ γραφή. 9) Οἱ ἰδιωτικὸς βίος (οἰκίαι, ἐπιπλα, ἐνδυμασία, τροφαὶ, συμπάσια, γάμοι, ταφὴ τῶν νεκρῶν, ἀγωγὴ τῶν νέων, δικαιοσύνη). 10) Οἱ στρατός καὶ ὁ στόλος. 11) Βιομηχανία, ἐμπόριον, ναυτιλία, νομίσματα..... σελ. 113—136

Κέφ. Ζ'. Οι περσικοί πόλεμοι. 1) Οι Ἑλλήνες τῆς Μ. Ἀσίας. 2) Ἰωνικὴ ἐπανάστασις. 3) Ἡ περσικὴ ἐπιδρομὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα. 4) Ἐκστρατεία Δατίδος καὶ Ἀρταφέργους. 5) Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος. 6) Ἐκστρατεία τοῦ Εέρεου (προπαρασκευαὶ τῶν Περσῶν, προπαρασκευαὶ τῶν Ἑλλήνων. 7) Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν. Αἱ ναυμαχίαι τοῦ Ἀρτεμισίου. Εἰσβολὴ τοῦ Εέρεου εἰς τὴν Ἑλλάδα. 8) Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμῖνος, Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν). 7) Ἡ μάχη τῆς Μυκάλης. 8) Ἡ μάχη τῆς Ἰμέρας. 9) Χαρακτηρισμὸς τῶν περσικῶν πολέμων . . . . σελ. 137—155

Κεφ. Η'. Ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν. 1) Τείχισις Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶν. 2) Παυσανίας καὶ Θεμιστοκλῆς. 3) Ἡ συμμαχία τῶν Ἀθηναίων (καταρριψιός, μετατροπὴ εἰς δῆγμονίαν (διοίκησις). 4) Ἐπιθετικοὶ πόλεμοι κατὰ τῶν Περσῶν. Ῥῆσις Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν (δι Κίμων καὶ αἱ νῆσαι αὐτοῦ παρὰ τὸν Εὔρυμέδοντα. Σχέσεις Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν. Γ' μεσσηγιακὸς πόλεμος. Ἐκστρατεία Κίμωνος κατὰ τῆς Κύπρου καὶ θάνατος αὐτοῦ. Ἀποστασία τῶν ἡπειρωτικῶν συμμάχων τῶν Ἀθηναίων, τριακοντούμετεις επονδιῶν. Ο Περικλῆς) . . . . . σελ. 156—165

Κεφ. Θ'. Αἱ Ἀθηναὶ ἐπὶ Περικλέους. 1) Αἱ κοινωνικαὶ τάξεις. 2) Τὸ πολίτευμα (ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας. Μετατροπὴ τῆς δημοκρατίας εἰς δλιγχαρίαν). 3) Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον. 4) Ο οἰκιακός βίος. 5) Θρησκεία καὶ λατρεία. 6) Αἱ ὥραιαι τέχναι. 7) Τὰ γράμματα (οἱ ποιηταὶ, οἱ ὥρτορες, οἱ ιστορικοί, οἱ φιλόσοφοι, δ Σωκράτης). 8) Τὸ σχέδιον τοῦ Περικλέους περὶ ἔνώσεως σλων τῶν Ἑλλήνων σελ. 166—181

Κεφ. Ι'. Πελοποννησιακὸς πόλεμος. 1) Αἴτια καὶ ἀφορμαὶ τοῦ πολέμου. 2) Πρώτη περίοδος τοῦ πολέμου. 3) Δευτέρα περίοδος τοῦ πολέμου. 4) Τρίτη περίοδος τοῦ πολέμου. 5) Ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου σελ. 182—187

Κεφ. ΙΑ'. Ἡγεμονία τῆς Σπάρτης. 1) Οἱ τριάκοντα τύραννοι 2) Κύρου ἀνάδασις. 3) Ἐκστρατεία τοῦ Ἀγγαιάλου εἰς τὴν Ἀσίαν. 4) Κορινθιακὸς πόλεμος. 5) Ἀνταλκιδεῖος εἰρήνη. Τύραννοι τῆς Σπάρτης σελ. 188—192

Κεφ. ΙΒ'. Ἡγεμονία τῶν Θηρῶν. 1) Ἀπελευθέρωσις τῶν Θηρῶν. Πελοπίδας καὶ Ἐπαμεινώνδας. 2) Ἡ νέα συμμαχία τῶν Ἀθηναίων. 3) Ἡ μάχη τῶν Δεύντρων. 4) Εἰσβολὴ τοῦ Ἐπαμεινώνδα εἰς τὴν Πελοπόννησον. 5) Ἡ μάχη τῆς Μαντινείας . . . . . σελ. 193—196

Κεφ. ΙΓ'. Ἡγεμονία τῆς Μακεδονίας. 1) Φιλίππος δ Β'. 2) Σύγκρουσις Φιλίππου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. 3) Δημοσθένης. 4) Ο ιερὸς πόλεμος. 5) Ἡ μάχη τῆς Χαιρωνείας. 6) Σχέδια καὶ θάνατος τοῦ Φιλίππου σελ. 197—201

Κεφ. ΙΔ'. Κοινωνικὴ καὶ πνευματικὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν Δ' π. Χ. αἰώνα. 1) Ἡ Κοινωνικὴ κατάστασις. 2) Τὰ γράμματα. 3) Αἱ ὥραιαι τέχναι . . . . . σελ. 202—206

ΑΝΤΩΝΙΟΥ Ν ΧΩΡΑΦΑ

Γυμνασιάρχου τοῦ Θ' Γυμνασίου 'Αθηνῶν

ΙΣΤΟΡΙΑΙ

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΑΙ ΔΙ' ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΤΑΞΕΙΣ ΤΩΝ
ΕΞΕΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΝΕΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΙ

ΔΙΑ ΤΑΣ ΔΥΟ ΚΑΤΩΤΕΡΑΣ ΤΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΕΞΕΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

'Ιστορία τῆς 'Αρχαίας 'Ελλάδος διὰ τὴν α' τάξιν.

'Ιστορίας 'Ελληνική καὶ 'Ρωμαϊκή διὰ τὴν β' τάξιν.

ΙΣΤΟΡΙΑΙ ΠΑΛΑΙΑΙ

ΔΙΑ ΤΑΣ ΤΕΣΣΑΡΑΣ ΑΝΩΤΕΡΑΣ ΤΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΕΞΕΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

'Ιστορία τῆς 'Αρχαίας 'Ελλάδος διὰ τὴν Γ' τάξιν.

'Ιστορία 'Ελληνική καὶ 'Ρωμαϊκή διὰ τὴν Δ' τάξιν.

'Ιστορία τῆς 'Ελλ. Αύτοκρατορίας διὰ τὴν Ε' τάξιν.

'Ιστορία τῆς Νέας 'Ελλάδος (1453—1924) καὶ ἡ σύγχρονος τῆς δῆλης Εὐρώπης διὰ τὴν Ζ' τάξιν.

Περιλήψεις τῆς 'Ιστορίας κατὰ τεύχη δι' ἐκάστην τάξιν
τῶν ξεναταξίων Γυμνασίου.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αριθ. Πρωτ. 34941
Διεκπ.

Έν. Αθηνας της 27 Ιουλίου 1931

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Πρός

τὸν ἐκδοτικὸν οἶκον Ἰω. Δ. Κολλάρου καὶ Σιάσ

Άγγκασινοῦμεν ὅμην ἔτι διὸ ἡμετέρας ταυταρίθμου πράξεως ἐκδο-
θείσης τὴν 10 Ιουλίου ἐ. ἔ. καὶ δημοσιευθείσης τὴν 16ην τοῦ αὐ-
τοῦ μηνὸς εἰς τὸ ὑπὸ ἀριθ. 89 φύλλον τοῦ τ. Β' τῆς Ἐφημερ.δος
τῆς Κυβερνήσεως ἐνεκριθῆ συμφώνως πρὸς τὸν νόμον 3438 τὸ
τὸ ὅρθον ὑποδῆλην πρὸς χρίσιν β.ελίον Ἀντωνίου Χωραφᾶ
ὑπὸ τὸν τίτλον «Ιστορία» διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Α' τάξεως τῶν
γυμνασίων καὶ ἡμιγυμνασίων, διὸ μίαν πενταετίαν ἀρχομένην ἀπὸ
τὸ σχολικὸν ἔτος 1931—1932 ὑπὸ τὸν δρόν δπως κατὰ τὴν ἐκτύ-
πωσιν ληφθοῦν ὑπὸ ὄψεως καὶ ἐκτυπωθοῦν αἱ τροποποιήσεις, αἱ
διποταὶ ὑπεδειχθεῖσαι ὑπὸ τῆς αἰκείας ἐπιτροπῆς διὰ τῆς αιτιολογι-
κῆς τῆς ἐκθέσεως.

Ο. Υπουργός

Κ. Καμπέρης

Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Ἄρθρον 9 τεῦ ἀπὸ 26ης Ιουλίου 1929 Προεδρικὸν Διατάγματος

Τὰ διδακτικὰ βιβλία τὰ πωλούμενα μαχράν τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεώς των
ἐπιτυέπεται ἢ πωλῶνται ἐπὶ τιμῆ ἀνωτέρῃ κατὰ 30 . . . τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ
παρόντος Διατάγματος κανονισθείσης ἀνευ βιδλιοσήμου τιμῆς πρὸς ἀντιμετώ-
πισιν τῆς διπλάνης συσκευῆς, τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν, ὑπὸ τὸν δρόν δπως
τῆς τελευταίας σελίδος τοῦ ἐξωφύλλου ἐκτυποῦται τὸ παρὸν ἀρθρον.

πολιτισμής από το Ινστιτούτο Εκπαίδευσης Κρήτης